

LEERMATERIALEN VOOR DE ONTWIKKELING VAN VAARDIGHEDEN

UITGEBREIDE TOOLBOX VOOR DOCENTEN

Auteurs

Flavio BACCI, Malisse BRAM, Anja DECOSTER, Tibor DŐRI, Dr. Katalin KULMAN, Dr. Miklós LEHMANN, Crystal-Jade LERIOS, Dr. Enikő TANKÓ, Dr. Imre TÓDOR

Redactie

Anja DECOSTER, Malisse BRAM, Dr. Katalin KULMAN, Tibor DŐRI

Dankwoord

We willen onze oprechte dank betuigen aan de leerkrachten die betrokken waren bij de ontwikkeling en de proeffase van de actieve leermiddelen voor hun uitmuntende professionele bijdrage aan het ontwikkelen, testen en evalueren van de middelen voor de ontwikkeling van levens- en sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen tussen 6 en 10 jaar.

Technisch redacteur

Leila SZABÓ, Norbert SZABÓ

Uitgever

Uitgegeven door Erasmus Brussels University of Applied Sciences and Arts (EhB) 2026..

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXX

Disclaimer

Dit werk is uitgevoerd in het kader van het project '**Skills of Tomorrow for Children of Present: Complex Future-Skill Development with the Synergy of Learning Activities, Game-Based Learning, and STEAM**'. Het project wordt gefinancierd door de Europese Commissie in het kader van het Erasmus+-programma. (Subsidieovereenkomstnummer: 2023-1-HU01-KA220-SCH-000154457). De geuite standpunten en meningen zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Alle leden van het SPIRIT-consortium streven ernaar accurate en actuele informatie te publiceren en betrachten daarbij de grootst mogelijke zorgvuldigheid. De leden van het SPIRIT-consortium aanvaarden echter geen aansprakelijkheid voor onjuistheden of weglatingen, noch voor enige directe, indirecte, bijzondere, gevolg- of andere schade of verliezen van welke aard dan ook die voortvloeien uit het gebruik van deze informatie.

Copyright

(C) 2025, SPIRIT

Dit werk is gelicentieerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-Gelijk delen 4.0 Internationaal.

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	5
2.	LEERACTIVITEITEN VOOR DE ONTWIKKELING VAN VAARDIGHEDEN	6
3.	DE TOOLBOX - ACTIVITEITEN VOOR DE ONTWIKKELING VAN	11
3.1	Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie	12
3.1.1	Emotionele spiegel (Think-Pair-Share)	12
3.1.2.	Emotioneel pad (buiten)	15
3.1.3.	Rotatie door stations voor emotieregulatie	18
3.1.4.	Mijn emotiedagboek	22
3.1.5.	Mindful ademhalingsreis	26
3.2	Creativiteit	30
3.2.1	Vooruitlezen	30
3.2.2	Mystery Box-uitdaging	34
3.2.3	Vliegenmepper	38
3.2.4	Uienringen	42
3.2.5	Geweldige uitvindingen	46
3.3	Probleemoplossing	49
3.3.1	Design thinking	49
3.3.2	De zes denkhoeden	57
3.3.3	Wetenschappelijke concepten in beweging	65
3.3.4	Wat nu?	69
3.3.5	Wie ben ik?	73
3.4	Kritisch denken	77
3.4.1	Dilemma's	77
3.4.2	Categoriseren	80
3.4.3	Open onderzoek	86
3.4.4	Smart Match	93
3.4.5	Waar of niet waar? Je houdt me niet voor de gek!	96
3.5	Veerkracht	100
3.5.1	Vissen	100
3.5.2	Verdrietvreter	105
3.5.3	Zeg en laat zien	110
3.5.4	Groepstekening	116
3.5.5	Vriendelijkheidsboom	122

3.6	Vrijheid	127
3.6.1	Uitdagingskubus	127
3.6.2	Abracadabra – Objectmagie	132
3.6.3	Vijf-op-een-rij.....	137
3.6.4	Een encyclopedieartikel schrijven	143
3.6.5	Flipbook	148
3.7	Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid.....	154
3.7.1	Tijd- en ruimteavonturen	154
3.7.2	Kunst geïnspireerd door de natuur	158
3.7.3	Geluidsverkenning	163
3.7.4	Ik heb het, wie heeft het?.....	168
3.7.5	Mix en match (mash-up).....	172
3.8	Empathie	176
3.8.1	Empathiecirkel van verhalen	176
3.8.2	Empathie-rollenspelparcours (buiten)	180
3.8.3	Empathie: Think-Pair-Share.....	184
3.8.4	Empathie door literatuur	187
3.8.5	“Walk in My Shoes” – Een Think-Pair-Share-aanpassing voor de ontwikkeling van empathie	190
3.9	Mensen en de natuur waarderen	194
3.9.1	Rotatie langs stations.....	194
3.9.2	Sneeuwbal in actie.....	201
3.9.3	Transformatie van het klaslokaal	208
3.9.4	Gelijkheid in coöperatieve leergroepen	214
3.9.5	Debatteren	220
3.10	Verbondenheid	226
3.10.1	Gelijkwaardigheid in coöperatieve leergroepen	226
3.10.2	Concept mapping	233
3.10.3	De Jigsaw-methode.....	239
3.10.4	Het Yarn-netwerk.....	244
3.10.5	Korte oefening	248

1. INLEIDING

Beste leerkracht!

Deze toolbox is het eerste deel van de drie uitgebreide toolboeken van het Erasmus+-project "SPIRIT - Vaardigheden van morgen voor kinderen van vandaag", dat spelletjes bevat voor de ontwikkeling van transversale vaardigheden uit 5 partnerlanden van het project. De 50 leeractiviteiten die in dit handboek worden gepresenteerd, zijn door de projectpartners verzameld, aangepast, getest en gebundeld in een **uitgebreide collectie** met als specifiek doel het verrijken van de instrumenten van leerkrachten in het basisonderwijs met reeds geteste en beproefde leeractiviteiten en actieve leertechnieken die allemaal transversale vaardigheden ontwikkelen die de basisschoolkinderen van vandaag over 15 jaar nodig zullen hebben om hun emotionele en sociale welzijn te behouden.

De selectie en het testen van de leeractiviteiten werd uitgevoerd door 40 leerkrachten uit het basisonderwijs uit de 5 partnerlanden en bijna 1200 leerlingen uit 40 klassen die zij onderwijzen. De items in dit handboek zijn gegroepeerd op basis van de te ontwikkelen vaardigheden. Zo bieden we voor elke SPIRIT-vaardigheid 5 tot 5 leeractiviteiten aan die die specifieke vaardigheid op een complexe manier ontwikkelen, samen met de andere SPIRIT-vaardigheden. We hebben een korte beschrijving van elk van deze activiteiten toegevoegd, samen met een uitleg over hoe de vaardigheid wordt ontwikkeld en hoe de resultaten van die ontwikkeling tot uiting kunnen komen in het gedrag van de kinderen. Daarnaast vindt u bij elke leeractiviteit ook enkele methodologische tips en suggesties om u te helpen bij de uitvoering van de les.

Dit toolboek is het resultaat van een samenwerking tussen enkele toonaangevende Europese organisaties die actief zijn op het gebied van onderwijs, initiële en bijscholing van leerkrachten, en onderzoek – Erasmushogeschool Brussel (België), Magyar Digitális Oktatásért Egyesület (MDOE, Hongarije), Patrizio Paoletti Foundation (Italië), Sapiientia Hungarian University of Transylvania (Roemenië), VitaComm Education (Cyprus) en de Thinking Skills Development Research Group (ELTE-faculteit voor basis- en voorschools onderwijs) als geassocieerde partner van MDOE

Het boek is ook online beschikbaar op het SPIRIT-portaal <https://tomorrowskills4kids.eu/traditional-games/>.

Wij vertrouwen erop dat de voorgestelde leeractiviteiten en actieve leertechnieken zowel de leerlingen als hun leerkrachten veel plezier zullen brengen. Wij wensen iedereen veel plezier, veel succes bij het lesgeven en veel vreugde bij het leren.

Wij zijn er vast van overtuigd dat de voorgestelde leeractiviteiten en actieve leertechnieken zowel leerlingen als hun leerkrachten veel plezier zullen brengen. Wij wensen iedereen veel plezier, veel succes bij het lesgeven en veel vreugde bij het leren.

Het SPIRIT-projectteam – Vaardigheden van morgen voor kinderen van vandaag

2. LEERACTIVITEITEN VOOR DE ONTWIKKELING VAN VAARDIGHEDEN

De SPIRIT-benadering van 'leeractiviteiten' (zoals de projectpartners die interpreteren) is een interactieve, doelgerichte, in het curriculum in te passen korte activiteit – wat betekent dat deze in elke les kan worden gebruikt – waarbij leerlingen individueel, in tweetallen, in kleine groepen of met de hele klas aan de slag gaan. De activiteit is gericht op het ontwikkelen van vaardigheden door middel van ervaringsgerichte activiteiten en gezamenlijke ontdekkingen in plaats van passieve kennisoverdracht. Voor leerlingen in de leeftijdsgroep van 6 tot 10 jaar is deze methode zeer aan te bevelen en uiterst effectief, omdat actieve deelname een brug slaat tussen concrete ervaring en het begrip van concepten die voor hen nog abstract zijn, terwijl hun gemakkelijk afgeleide aandacht succesvol wordt gericht op het gegeven lesonderwerp.

Naast vakspecifieke verbanden ontwikkelt deze methode ook fundamenteel transversale vaardigheden: tijdens groepsactiviteiten oefenen leerlingen onbewust met aandacht voor elkaar, emotionele communicatie, teamwork, kritisch denken en probleemoplossing. Ze kunnen hun creativiteit en flexibiliteit ontwikkelen en tegelijkertijd opener en toleranter worden ten opzichte van de gedachten en waarden van anderen. Daardoor begrijpen kinderen niet alleen de lesstof gemakkelijker, maar worden ook hun empathie en gevoel van verbondenheid met de gemeenschap versterkt, waardoor ze op de lange termijn uitgroeien tot zelfverzekerde, open, coöperatieve en mentaal en emotioneel gezondere, gelukkige mensen. Bovendien geven goed ontworpen activiteiten een onmiddellijk gevoel van succes, wat op de lange termijn basisschoolkinderen motiveert en hen zelfverzekerd en open maakt voor verder leren.

Wat zijn leeractiviteiten?

Een les bestaat uit verschillende onderdelen, en een daarvan is een leeractiviteit. Een leeractiviteit is een methodologie – een algemene onderwijsstrategie, methode of specifieke instructieve aanpak – die leerlingen actief bij het leerproces betreft. In plaats van passief te luisteren, nemen leerlingen een actieve rol in hun eigen leerproces. Ze zijn over het algemeen gemotiveerder en meer betrokken wanneer ze actief deelnemen.

In de onderwijsliteratuur worden verschillende termen gebruikt om leeractiviteiten te beschrijven, waaronder leertechnieken, didactische methoden, onderwijsmethoden, werkvormen, pedagogische benaderingen, enz. Deze termen kunnen subtiele verschillen vertonen, maar in dit project hebben we ervoor gekozen om de term "leeractiviteit" te gebruiken.

Een leeractiviteit kan zijn:

- een specifieke lesmethode die bewust is ontwikkeld (bijvoorbeeld emotionele spiegeling).
- of een bepaalde 'methode' of 'werkvorm' die kan worden toegepast op verschillende leerinhoud bij het onderwijzen van vakken zoals wiskunde, natuurwetenschappen of geschiedenis. Zo kan anticiperend lezen bijvoorbeeld worden gebruikt bij geschiedenis, literatuur, enz.

Deze activiteiten kunnen bestaan uit interactieve groepsactiviteiten, rollenspellen, individuele opdrachten, taken in tweetallen, quizzen, creatieve projecten of zelfs spelgebaseerde activiteiten waarin leerinhoud is geïntegreerd.

Games als leeractiviteit?

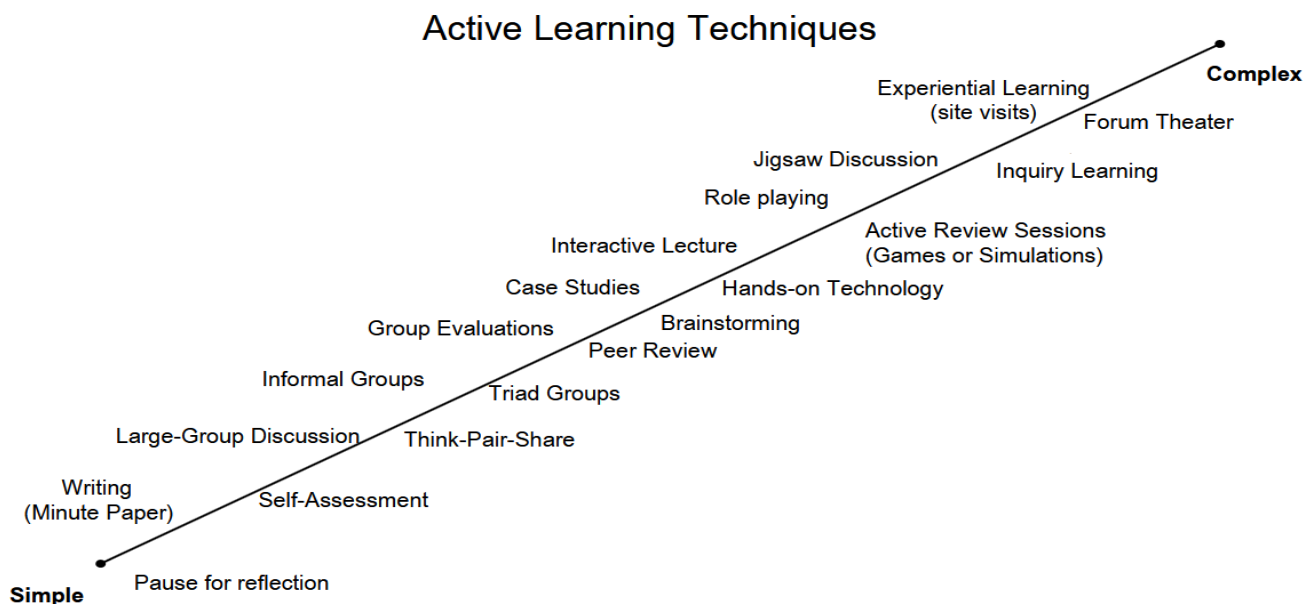
Volgens de interpretatie van de projectpartners en deskundigen wordt een bestaand spel een leeractiviteit als het wordt aangepast om leerinhoud of daadwerkelijke lesinhoud te bevatten, aangezien het dan wordt gebruikt om specifieke leerstof bij te brengen. Als je bijvoorbeeld alle gezichten in Guess Who? vervangt door dieren waarover leerlingen in de klas hebben geleerd, is het spel niet langer alleen voor vermaak, maar ondersteunt het actief het leren.

Flexibel gebruik in verschillende vakken

De leeractiviteiten in deze toolbox worden op een algemene manier beschreven. In principe kunnen ze worden toegepast op meerdere soorten leerinhoud. Een 'Gallery walk' of Jigsaw-activiteit kan bijvoorbeeld in elke les worden gebruikt. De 50 leeractiviteiten in deze toolbox zijn zorgvuldig geselecteerd om ervoor te zorgen dat ze, naast het ontwikkelen van de specifieke vaardigheid, dit flexibele gebruik in verschillende vakken ondersteunen. Elke beschrijving van een leeractiviteit bevat verschillende praktische voorbeelden van hoe deze in verschillende vakken kan worden gebruikt. Ze zijn daarom toepasbaar op de diverse inhoud van de nationale leerplannen van de partnerlanden.

Gebruik en plaatsing van leeractiviteiten in een les

Zo'n leeractiviteit kan deel uitmaken van een groter lesplan dat ook andere leeractiviteiten omvat. Ze maakt dus meestal deel uit van een groter geheel. De duur en complexiteit van een leeractiviteit kan sterk variëren, gaande van zeer eenvoudige activiteiten van 5 tot 10 minuten (zoals de Think-Pair-Share-activiteit, die doorgaans tussen de 5 en 10 minuten in beslag neemt) tot veel complexere technieken die aanzienlijk meer tijd kunnen vergen. (zie hieronder voor een eenvoudige en, uiteraard, verre van volledige illustratie. Dit spectrum rangschikt actieve leertechnieken op basis van complexiteit en de benodigde lestijd.

Bron: Chris O'Neal en Tershia Pinder-Grover, Center for Research on Learning and Teaching, University of Michigan

Wanneer gebruikt u de leeractiviteiten?

Activeringstechnieken kunnen in elke fase van een les worden gebruikt om het lesgeven en leren interactiever te maken:

- Aan het begin van de les: om een onderwerp te introduceren en voorkennis te peilen (bijv. dilemma-denken).
- Tijdens de les: om leerlingen te betrekken en hen te helpen nieuwe informatie te verwerken (bijvoorbeeld door een encyclopedieartikel te schrijven).
- Aan het einde van de les: om leerresultaten te beoordelen of kernbegrippen samen te vatten (bijv. prachtige heruitvindingen).

Hoe kies je de juiste activiteit?

Wanneer u leeractiviteiten in uw les wilt gebruiken en de activiteiten wilt selecteren die het beste aansluiten bij de lesinhoud en de leeftijdsgebonden kenmerken van uw leerlingen, houd dan rekening met het volgende:

1. Begin met de leerdoelstelling:
 - Wat wilt u dat leerlingen leren, oefenen of bereiken?
 - Hoe ga je hun begrip toetsen?
2. Stem de activiteit af op het doel:
 - Als het doel bijvoorbeeld is om het teamwerk te verbeteren, gebruik dan samenwerkingsvormen, zoals het oplossen van problemen in groepen of projectmatig leren.
 - Als het doel het ophalen van kennis is, overweeg dan quizzen of brainstormen.

Laat je keuze voor een techniek altijd leiden door je leerdoel. Begin met het eindresultaat in gedachten en kies methoden die studenten helpen dat doel effectief en actief te bereiken. Dit uitgebreide handboek biedt een verscheidenheid aan praktische leeractiviteiten om je te helpen boeiende, interactieve en doelgerichte lessen te maken om transversale vaardigheden te trainen. Door activerende leeractiviteiten te omarmen, kun je je onderwijs transformeren, je studenten empoweren en ze voorbereiden op de uitdagingen van de 21e eeuw.

Waarom is flexibiliteit belangrijk?

Activerende leeractiviteiten kunnen worden aangepast aan verschillende klasgroottes, vakken en lesmomenten. Bijvoorbeeld:

- In een **collegeomgeving** kunnen interactieve hulpmiddelen zoals quizzen of vraag-en-antwoord-sessies een grote groep energie geven.
- In een **kleinere groep** zorgen rollenspellen, debatten of discussies voor diepere interactie en gepersonaliseerd leren.

Deze aanpak maakt het onderwijs dynamisch en zorgt ervoor dat studenten niet alleen expliciet de leerstof leren, maar ook de vaardigheden die ze nodig hebben om te gedijen in de moderne wereld.

Activiteiten aanpassen aan verschillende niveaus

Elke leeractiviteit kan qua moeilijkheidsgraad (beginner – gevorderd – expert) worden aangepast door meer of minder ondersteuning te bieden of door specifieke aanpassingen te doen.

Laten we eens kijken naar een voorbeeld van de interpretatie hiervan, dat we citeren uit de leeractiviteit 'Object Lesson Energiser', die u volledig gedetailleerd kunt vinden in hoofdstuk 3.10.5 van dit boek:

- **Beginners (6-7 jaar):** Gebruik een heel concreet, duidelijk symbool. De leerkracht laat het verband expliciet zien. Leerlingen krijgen zinsdelen of vaste aanwijzingen, werken in tweetallen of kleine groepen met toegewezen rollen, en voeren een eenvoudige, eenstapsactie/toezegging uit. De reflectie wordt begeleid ("Ik merk dat..., ik ga...") met ja/nee-vragen of invuloefeningen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Gebruik een symbool met iets meer nuance; leerlingen helpen bij het bedenken van de analogie. Kleine groepen bespreken begeleide open vragen, vergelijken ideeën en kiezen een gerelateerde actie. De leerkracht biedt ondersteuning, maar laat de groepen hun toezeggingen herzien of uitbreiden. Reflectie vraagt "wat" en "waarom" en omvat eenvoudige zelfevaluatie.
- **Experts (9-10 jaar):** Leerlingen kiezen of passen hun eigen symbolische objecten aan, formuleren zelf het verband, leiden discussies met leeftijdsgenoten en ontwerpen meerdelige of langdurige acties. Feedback (van leeftijdsgenoten en de leerkracht) vormt de basis voor herhaling. De reflectie is metacognitief: leerlingen verwoorden hoe hun denken verandert en stellen doelen voor de volgende stap.

Leeractiviteiten gebruiken voor het ontwikkelen van transversale vaardigheden

Doelgericht ontworpen leeractiviteiten bieden zinvolle mogelijkheden om transversale vaardigheden, zoals empathie en kritisch denken, te bevorderen. We hebben ervoor gekozen om één centrale vaardigheid centraal te stellen in elke leeractiviteit. Andere vaardigheden worden echter ook op natuurlijke wijze ontwikkeld. Voor elke leeractiviteit geven we ook twee secundaire vaardigheden aan die aan bod komen.

Van activiteit naar vaardigheidsontwikkeling

Elke leeractiviteit moet een gestructureerd proces volgen, bestaande uit een kernfase en een afsluitende of samenvattende fase. Het is belangrijk dat de leerkracht de leerlingen tijdens de activiteit actief observeert en waar nodig sturende vragen stelt.

Tijdens de reflectiefase moet de centrale vaardigheid die aan bod komt expliciet worden benadrukt, vergezeld van debriefing- en reflectievragen om het begrip te versterken en dieper nadenken te stimuleren.

Deze vraag is echt de sleutel tot het ontwikkelen van de vaardigheden! Ze helpen het leren zichtbaar te maken, zetten aan tot reflectie, ondersteunen de ontwikkeling van vaardigheden en moedigen leerlingen aan om hun denken, strategieën, emoties en keuzes te verwoorden. Om een bepaalde vaardigheid effectief te ontwikkelen, moeten er gedurende een langere periode meerdere leeractiviteiten worden uitgevoerd, waarbij die vaardigheid in elke activiteit centraal staat. Pas nadat een bepaalde activiteit meerdere keren is uitgevoerd, met een specifieke opbouw en door een bepaalde vaardigheid te oefenen, wordt het een gewoonte voor de leerlingen.

Samenvatting

Het integreren van korte, interactieve activiteiten in de lessen helpt leerlingen van 6-10 jaar om abstracte ideeën te begrijpen en toe te passen door middel van praktische ervaring. Door af te stappen van passief luisteren, zorgen de leerkrachten ervoor dat kinderen plezier hebben in en liefde krijgen voor het leren. Deze methoden verweven op natuurlijke wijze de beoefening van essentiële levensvaardigheden, zoals probleemoplossing, emotionele beheersing, creativiteit, verbondenheid of veerkracht, in de dagelijkse lessen. Door het proces te begeleiden met gerichte sturende en nabesprekingsvragen, kunt u hun ontwikkeling zichtbaar en herkenbaar maken voor zowel de leerlingen als de leerkracht. Consistent gebruik van deze technieken bouwt blijvende gewoontes op die leerlingen voorbereiden op een zinvol en gelukkig leven.

3. DE TOOLBOX - ACTIVITEITEN VOOR DE ONTWIKKELING VAN VAARDIGHEDEN

3.1 EMOTIONEEL BEWUSTZIJN, REGULERING EN COMMUNICATIE

3.1.1 Emotionele spiegel (Think-Pair-Share)

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Deze aangepaste versie van Think-Pair-Share richt zich op het nabootsen, herkennen en bespreken van emoties met een partner, waardoor kinderen zowel gevoelens leren herkennen als deze in verband kunnen brengen met persoonlijke ervaringen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Empathie
- Waarde hechten aan mens en natuur

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	10 tot 25 kinderen (duo's of kleine groepen)	30 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Elk kind trekt een emotiekaart (of de leerkracht deelt er een uit). Ze spelen de emotie in stilte na voor hun partner, waarbij ze alleen gezichtsuitdrukkingen en lichaamstaal gebruiken.
2. De partner raadt de emotie en vraagt: "Wanneer voel je je zo?" Het kind dat de emotie uitbeeldt, deelt een persoonlijk voorbeeld.
3. Elk duo deelt één voorbeeld of ontdekking met de hele groep, waarbij de verscheidenheid aan emotionele ervaringen wordt benadrukt.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: Deze activiteit werkt het beste in een rustige, goed verlichte ruimte met voldoende ruimte voor leerlingen om in tweetallen te werken. Stoelen kunnen in twee tegenover elkaar staande rijen worden opgesteld of verspreid in tweetallen door de ruimte. Een rustige en geconcentreerde sfeer bevordert een betere observatie en emotionele herkenning.

Buiten: Als de activiteit buiten plaatsvindt, kies dan een rustige plek, zoals een overdekt terras, een schaduwrijke binnenplaats of een grasveld met weinig afleiding. De duo's moeten tegenover elkaar zitten of staan, op enige afstand van andere groepen. Vermijd windige of te lichte omgevingen die het zicht of de concentratie kunnen beïnvloeden.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze eenvoudige maar krachtige partneractiviteit ontwikkelt emotioneel bewustzijn en empathie. Eén kind drukt een emotie uit (verbaal of via gezichtsuitdrukkingen/lichaamstaal), en de partner spiegelt deze emotie en beschrijft wat hij of zij denkt dat de ander voelt.

Het proces versterkt:

- Emotionele expressie en decoding,
- Bewustzijn van non-verbale communicatie,
- Empathische feedback en verbale verwoording.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- Emoties non-verbaal herkennen en uiten
- Emotionele woordenschat opbouwen
- Emoties koppelen aan persoonlijke ervaringen
- Beter zijn in het beschrijven van gevoelens aan anderen.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit kan in kleine groepen of in tweetallen worden gebruikt om emotionele herkenning en communicatie te bevorderen. Het is vooral effectief aan het begin van de dag of na emotioneel intense activiteiten (bijvoorbeeld na de pauze of een conflict). Kinderen bootsen om de beurt een gevoel na, terwijl hun partner de emotie raadt en een vervolgvraag stelt, zoals "Wanneer voel je je zo?" of "Wat helpt je als je die emotie voelt?"

Hier volgen enkele concrete voorbeelden:

Voorbeeld 1 – Stap voor stap (verdriet)

- Kind A laat zijn schouders hangen, kijkt naar beneden en zucht zachtjes.
- Kind B kijkt toe en raadt: "Voel je je verdrietig?"
- Kind A antwoordt: "Ja."
- Kind B vraagt verder: "Wanneer voel je je verdrietig?"
- Kind A antwoordt: "Als mijn beste vriend niet op school is."

Voorbeeld 2 – Vreugde:

Een kind springt lichtjes, lacht breed en klapt in zijn handen. Zijn partner zegt: "Je bent blij!" Het kind zegt: "Ja, zo voel ik me als we tekenles hebben."

Voorbeeld 3 – Frustratie:

Een kind kruist zijn armen, frons zijn wenkbrauwen en slaakt een kort "Ugh!"-geluid. Zijn partner raadt: "Gefrustreerd?" en vraagt: "Waarom voel je je zo?" Het kind antwoordt: "Als ik een puzzel niet af krijg."

Voorbeeld 4 – Verlegenheid:

Een kind verbergt zijn gezicht een beetje en krimpt ineen. De partner zegt: "Voel je je verlegen?" en het kind antwoordt: "Ja, als ik iemand nieuw ontmoet."

Benodigheden voor de uitvoering

- Emotiekaarten
- Optionele spiegels om te oefenen

Leidende vragen

- Is het makkelijk of moeilijk om emoties met je gezicht te laten zien?
- Hoe zien emoties er bij verschillende mensen uit?
- Welke emotie denk je dat je partner op dit moment laat zien?
- Hoe kun je zonder woorden zien hoe hij of zij zich voelt?
- Doet het gezicht van je partner je denken aan een gevoel dat je eerder hebt gehad?
- Wat gebeurt er in je lichaam als je deze emotie weerspiegelt?
- Hoe voel je je als je ziet dat iemand jouw gezichtsuitdrukking naar je terugkaatst?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen emoties overdrijven tot cartooneske uitdrukkingen.
Tip: De leerkracht moet realistische nauwkeurigheid aanmoedigen door te vragen: "Hoe zou je gezicht er echt uitzien als je bang was?"

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** focus op brede, gemakkelijk herkenbare emoties.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** neem meer genuanceerde gevoelens op, zoals verlegenheid.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** introduceer combinaties van emoties (nervus-opgewonden).

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Heb je iets geleerd over je eigen gevoelens?
- Was het makkelijk of moeilijk om de emotie te herkennen die je nabootste?
- Wat heb je geleerd over hoe emoties zich uiten in gezichten en lichamen?
- Hoe voelde het toen iemand jouw emotie naar je terugspiegelde?
- Heeft je partner je emotie geïnterpreteerd zoals jij het bedoelde?
- Hoe kan het vermogen om goed te observeren ons helpen om meer empathische vrienden te zijn?

3.1.2. Emotioneel pad (buiten)

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

In dit buitenspel lopen kinderen langs een pad met stations, die elk een andere emotie vertegenwoordigen. Bij elk station spelen ze de emotie na met behulp van gezichtsuitdrukkingen, lichaamstaal en verbale uitingen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Empathie
- Veerkracht

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	8 tot 25 kinderen	30 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Vorbereiding:** De leerkracht kiest een veilige plek buiten en zet 5–6 duidelijk gemarkeerde stations op langs een pad of circuit. Elk station komt overeen met een specifieke emotie (bijv. *blijheid, boosheid, angst, verrassing, trots, verdriet*). Elke plek kan worden gemarkeerd met bordjes, gekleurde matten, emotiekaarten of eenvoudige rekvisieten die het gevoel oproepen.
2. **Inleiding:** Voordat de activiteit begint, verzamelt de leerkracht de groep en legt uit dat de kinderen bij elk station een emotie zullen verkennen door deze te benoemen, uit te drukken met hun lichaam en gezicht, en – als ze dat willen – een persoonlijke ervaring te delen.
3. **Het pad bewandelen – alleen of in tweetallen:** De kinderen beginnen het pad te bewandelen, één voor één of in tweetallen. Bij elk station:
 - De naam van de emotie lezen of horen.
 - De naam van de emotie hardop zeggen.
 - Laten zien hoe die emotie eruitziet met behulp van gezichtsuitdrukkingen en lichaamshouding.
 - (Optioneel) Een moment delen waarop ze die emotie voelden, hetzij hardop tegen hun partner, hetzij stil in hun gedachten.
4. **Observatie door leeftijdsgenoten:** Als dit in tweetallen wordt gedaan, voert het ene kind de oefening uit terwijl het andere kind observeert. Ze kunnen bij elk station om de beurt doen. De observerende partner wordt uitgenodigd om positieve feedback te geven: “Je gezicht zag er echt verbaasd uit!” of “Dat zag eruit als echte droefheid.”

5. **Rol van de leerkracht:** De leerkracht loopt mee over het parcours of staat op belangrijke punten, moedigt expressie aan, ondersteunt verlegen deelnemers en stelt vragen die aanzetten tot nadenken, zoals: “Kun je je een moment herinneren waarop je je zo voelde?” of “Hoe voelt je lichaam aan als je boos bent?”
6. **Afsluiting en tot rust komen:** Na het parcours komt de groep weer bij elkaar om een paar keer rustig adem te halen en na te denken over welke emoties het makkelijkst of moeilijkst waren om uit te drukken, en hoe het voelde om te kijken en bekeken te worden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Alleen buiten: Deze activiteit is speciaal ontworpen voor gebruik buitenshuis. Kies een veilige, open ruimte zoals een schoolplein, tuin of speelpad waar 5–6 emotiestations duidelijk uit elkaar kunnen worden geplaatst. Gebruik kegels, krijt of gelamineerde kaarten om elk station te markeren. De stations moeten in een zichtbare lus of lijn worden opgesteld, zodat er gemakkelijk toezicht kan worden gehouden. Zorg voor een rustige omgeving om reflectie en het delen van ervaringen te stimuleren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze fysieke bewegingsactiviteit koppelt ruimtelijke ervaring aan emotioneel bewustzijn. Terwijl kinderen zich door een symbolisch 'emotioneel pad' (gemarkeerd met stations of aanwijzingen) bewegen, pauzeren ze om na te denken over persoonlijke emotionele ervaringen.

Bij elk station kan de volgende vraag worden gesteld:

- "Wanneer voelde je je voor het laatst trots?"
- "Hoe gedraag je je als je boos bent?"
- Deze belichaamde leermethode helpt leerlingen:
- Toegang te krijgen tot emoties via herinneringen en beweging,
- reflectieve taalvaardigheden te ontwikkelen,
- ervaringen te delen in een gestructureerde, ondersteunende vorm.

De fysieke component maakt abstracte emoties bovendien concreter en toegankelijker.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- basisemoties kunnen herkennen en benoemen
- emoties kunnen koppelen aan persoonlijke ervaringen
- zich bewust zijn van hoe emoties lichamelijk aanvoelen
- worden aangemoedigd om natuurlijke emoties te uiten in een veilige omgeving

Aanbevolen gebruik en praktische, themagerelateerde voorbeelden

- Bij het station 'Angst' kan een kind zichzelf stevig omhelzen en zeggen: 'Ik voel angst als er 's nachts een hard geluid klinkt.'
- Bij het 'Trots'-station kan een kind rechtop gaan staan met de handen in de zij en zeggen: "Ik voelde me trots toen ik mijn vriend hielp."

- Bij het 'Verrassing'-station kan een kind zijn ogen groot maken en zijn mond openen, en zeggen: "Ik was verrast toen mijn grootouders op bezoek kwamen zonder het me te vertellen."
- Bij het 'Verdriet'-station kan een kind zijn schouders laten zakken en naar beneden kijken, terwijl het zachtjes zegt: "Ik voelde me verdrietig toen mijn huisdier ziek was."

Benodigheden voor de uitvoering

- Kegels of markeringen om het parcours uit te zetten
- Emotieborden of -kaartjes bij elk station
- Optioneel: spiegels zodat kinderen hun eigen gezichtsuitdrukkingen kunnen zien

Leidende vragen

- Welke emoties waren het makkelijkst om te laten zien? Welke waren het moeilijkst?
- Heb je iets nieuws geleerd over hoe je lichaam verschillende emoties ervaart?
- Hoe voelde het om een persoonlijke ervaring met iemand anders te delen?
- Voelen alle emoties voor iedereen hetzelfde aan? Waarom wel of waarom niet?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen zich verlegen of beschaamd voelen bij het uitbeelden van emoties, vooral verdriet of angst.
Tip: De leerkracht moet de activiteit eerst zelf voordoen en laten zien dat alle emoties normaal zijn.
- **Uitdaging:** De kinderen overdrijven (en zetten angst om in cartooneske horror).
Tip: De leerkracht kan hen voorzichtig begeleiden om te ontdekken hoe ze angst *werkelijk* voelen, met de nadruk op lichamelijke sensaties (hartslag, houding).
- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen geen persoonlijk voorbeeld noemen.
Tip: de leerkracht kan eenvoudige aanwijzingen geven, zoals: "Voel je je wel eens trots als je iets nieuws leert?"

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** de focus moet liggen op het benoemen van emoties en het uitbeelden ervan met overdreven lichaamstaal, wat hen helpt woorden aan gevoelens te koppelen. Ze hebben mogelijk voorbeelden nodig voor persoonlijke ervaringen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** moedig meer genuanceerde uitleg aan en vraag hen niet alleen de situatie te beschrijven, maar ook wat er in hen veranderde toen ze de emotie voelden.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** je kunt bij elk station discussies in tweetallen introduceren, waarbij ze momenten beschrijven waarop ze de emotie voelden en wat ze deden om ermee om te gaan.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Welke emotie vond je het makkelijkst om uit te beelden? En de moeilijkste?
- Heeft het uitbeelden van emoties je geholpen om ze beter te begrijpen?
- Wat heb je geleerd van de ervaringen van je klasgenoten?
- Heb je gemerkt hoe je lichaam veranderde bij elke emotie?
- Waarom is het belangrijk om te herkennen hoe we ons voelen en dit met anderen te delen?

3.1.3. Rotatie van stations over emotieregulatie

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Dit is een stationsrotatie/estafette met uitdagingen op het gebied van emotieregulatie bij elk station, waarbij spelers kalmeringstechnieken moeten oefenen voordat ze naar de volgende fase kunnen gaan. Het combineert fysieke beweging met het oefenen van emotionele zelfregulatie.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht
- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	12 tot 25 kinderen (groepjes van 4-6)	30-40 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Een estafette is een soort teamactiviteit waarbij deelnemers om de beurt delen van een parcours of uitdaging voltooien. In deze versie legt elk kind echter individueel het hele parcours af en doorloopt het een reeks van 4 tot 5 stations, die elk zijn ontworpen met een kleine taak voor emotionele zelfregulering.

- Zet het parcours op:** Zet 4 tot 5 stations op in een open ruimte (binnen of buiten). Deze kunnen worden gemarkeerd met kegels, matten, borden of simpele tekeningen op de vloer.
- Introduceer het spel:** Leg de kinderen uit dat dit een 'Regulation Relay' is, waarbij ze één voor één langs elke post gaan en bij elke stop gevraagd worden om een snelle zelfreguleringsoefening te doen voordat ze verdergaan.
- Bij elk station zullen ze:**
 - Stoppen en de opdracht lezen/beluisteren
 - De activiteit voor emotionele regulatie uitvoeren (zie voorbeelden hieronder)
 - Pas als ze klaar zijn, gaan ze naar het volgende station
- Voorbeeld van regulatietaken bij elk station:**
 - Station 1: Diep ademhalen – Haal 5 keer langzaam en diep adem door de neus en adem uit door de mond.
 - Station 2: Spieren ontspannen – Span je vuisten of schouders 5 seconden lang stevig aan en ontspan ze daarna langzaam.
 - Station 3: Emoties benoemen – Zeg hardop (of fluister) één gevoel dat je vandaag hebt ervaren.

- Station 4: Schuddans – Doe 10 seconden lang een gekke dans om overvloedige energie kwijt te raken.
- Station 5 (optioneel): Visualisatie – Sluit je ogen en stel je 10 seconden lang een rustige plek voor.

5. **Herhalen of reflecteren:** Nadat elk kind het parcours heeft voltooid, kun je hen uitnodigen om kort te reflecteren (bijv. “Welk station hielp je om je rustiger of meer gefocust te voelen?”).

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Voor deze activiteit is voldoende ruimte om te rennen en duidelijk gemarkeerde stations nodig – een speelplaats, veld of grote binnenplaats is ideaal. Gebruik kegels, touwen of krijtlijnen om het estafetteparcours en de afzonderlijke stations af te bakenen. Leg bij elk station instructiekaartjes neer en zet er iets zwaars op als het waait. Kies een rustige plek met voldoende ruimte om veilig te bewegen en zo min mogelijk afleiding.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Dit fysiek actieve spel ondersteunt de ontwikkeling van strategieën voor emotieregulatie. Terwijl kinderen zich door de estafette-achtige stations bewegen, worden ze geconfronteerd met emotionele prikkels of mini-uitdagingen die van hen verlangen dat ze kalmerings- of copingtechnieken oproepen en toepassen.

Deze activiteit:

- verbindt beweging met cognitief-emotionele reflectie,
- Helpt kinderen om emoties te herkennen op het moment dat ze in actie zijn,
- stimuleert zelfregulering in een dynamische, speelse vorm.

Door herhaling en interactie in teamverband verinnerlijken kinderen strategieën zoals diep ademhalen, tellen of het herkennen van gedachten, en ontwikkelen ze het vertrouwen om deze toe te passen, zelfs wanneer ze onder lichte stress of opwinding staan.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- zich bewust zijn van de snelle en toegankelijke kalmeringsstrategieën
- meer geoefend zijn in het pauzeren en reguleren van emoties tijdens activiteiten
- zich bewust zijn van het verband tussen het loslaten van fysieke energie en het loslaten van emoties
- worden aangemoedigd om elkaar aan te moedigen en te ondersteunen

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

- Diep ademhalen: De speler haalt 5 keer langzaam en diep adem. De leerkracht kan zeggen: “Stel je voor dat je net ruzie hebt gehad met een vriend – hoe kan ademhalen je helpen om even rustig te worden voordat je reageert?”
- Schud-dansstation: De speler doet een korte dans van 10 seconden om overvloedige energie kwijt te raken. De leerkracht zou kunnen vragen: “Wat als je je te opgewonden voelt om je in de klas te concentreren? Laten we die energie eruit schudden!”

- **Spannen en loslaten-station:** De speler balde zijn vuisten of spant zijn schouders 5 seconden lang stevig aan en ontspant ze daarna langzaam. De leerkracht zou kunnen voorstellen: “Stel je voor dat je nerveus bent voor een toets. Probeer deze truc om de spanning te verminderen.”
- **Station 'Noem je gevoel':** De speler pauzeert en zegt hardop (of fluistert in zichzelf) één gevoel dat hij vandaag heeft ervaren. De leerkracht kan helpen met een vraag als: “Heeft iets je vanmorgen blij of geïrriteerd gemaakt?”

Benodigheden voor de uitvoering

- Kegels om de stations te markeren
- Instructiekaarten met uitdagingen volgens de regels
- Optioneel: een timer of fluitje

Leidende vragen

- Met welke emotie denk je dat deze uitdaging te maken heeft?
- Wat helpt je om te kalmeren of je beter te voelen als je je zo voelt?
- Kun je een strategie noemen die je eerder hebt gebruikt om met dit gevoel om te gaan?
- Wat zou je tegen een vriend(in) zeggen die deze emotie voelt?
- Hoe voelt je lichaam aan als je deze emotie ervaart?
- Wat kun je nu doen om van dit gevoel naar een rustiger gevoel te gaan?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen haasten zich misschien door de regulatiestappen heen zonder er volledig bij betrokken te zijn.
Tip: De leerkracht moet benadrukken dat het erom gaat de vaardigheden te oefenen, niet alleen om te winnen. De leerkracht kan naast de spelers lopen en langzaam ademhalen of rustige lichaamstaal voorlezen.
- **Uitdaging:** Andere kinderen kunnen vastlopen bij het benoemen van emoties, dus de leerkracht kan ter ondersteuning bij elk station een visuele emotiekaart neerleggen.
Tip: Als sommige kinderen te competitief worden, kan de leerkracht de nadruk verleggen naar samenwerking in het team en de teamgenoten aanmoedigen om elkaars strategieën toe te juichen.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

- **Beginners (6-7 jaar):** focus op lichaamstechnieken, zoals spanning van je afschudden, stretchen of simpelweg diep ademhalen, zonder dat er complexe emotionele benoemingen nodig zijn. Korte, speelse stations (zoals 'beweeg je vingers en tenen') houden ze betrokken.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** neem het benoemen van gevoelens op als onderdeel van elke oefening en vraag hen kort uit te leggen wat dat gevoel zou kunnen uitlokken. Dit versterkt het emotionele bewustzijn naast de regulering.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** neem zelfpraatstrategieën op, zoals "Ik kan dit aan" of "Ik maak me zorgen, maar het gaat wel", om de positieve interne dialoog samen met de fysieke strategieën te versterken.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Welke strategie vond je het makkelijkst? Welke vond je het moeilijkst?
- Heeft een van de technieken je geholpen om je rustiger te voelen?
- Hoe weet je wanneer je emoties te sterk worden?
- Wanneer zou je een van deze technieken op school of thuis kunnen gebruiken?
- Waarom is het belangrijk om even stil te staan en op te merken hoe we ons voelen voordat we reageren?

3.1.4. Mijn emotiedagboek

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Kinderen maken hun eigen emotiedagboek, waarin ze regelmatig opschrijven hoe ze zich voelen, wat de oorzaak was en hoe ze ermee omgingen, zodat ze patronen kunnen herkennen en hun bewustzijn vergroten.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, communicatie en regulering

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus:

- Empathie
- Veerkracht
- Nieuwsgierigheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	Individueel of met de hele klas (maximaal 25)	30 minuten (kan regelmatig worden herhaald)

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Inleiding door de leerkracht:** De leerkracht stelt het dagboek voor als een 'speciaal boek' waarin kinderen kunnen schrijven of tekenen over hoe ze zich voelen. Het is een privéruimte (tenzij ze ervoor kiezen om het te delen) waar ze kunnen leren hun emoties beter te begrijpen.
2. **De sjablonen uitdelen:** Elke leerling krijgt een dagboekblad (op papier of digitaal). Het sjabloon kan het volgende bevatten:
 - Datum
 - Emotie van de dag (met emoji's voor kinderen die nog niet kunnen schrijven)
 - Wat deze emotie veroorzaakte
 - Waar ze het in hun lichaam voelden (hoofd, borst, buik, enz.)
 - Wat ze eraan deden (reactie of regulatiestrategie)
 - Ruimte om te tekenen (optioneel, vooral voor jongere kinderen)
3. **Het proces samen modelleren (eerste keer):** De leerkracht kan een dagboeknotitie op het bord invullen en daarbij hardop nadenken: “Vandaag is het maandag. Ik voelde me... bezorgd. Waarom? Omdat ik moest spreken tijdens de lerarenvergadering. Waar voelde ik het? In mijn borst, het voelde benauwd. Wat deed ik? Ik haalde diep adem. Nu voel ik me rustiger. Ik ga een wolk tekenen met mijn bezorgde gedachten.”

4. **Tijd voor individuele reflectie:** Leerlingen vullen in stilte hun eigen dagboek in. Jongere kinderen kunnen hun antwoorden dicteren aan de leerkracht of een assistent.
5. **Delen (optioneel):** Vrijwilligers kunnen delen van hun aantekening met de klas of in tweetallen delen. De leerkracht herinnert de klas eraan om aandachtig en zonder oordeel te luisteren.
6. **Een routine creëren:** De activiteit kan wekelijks (bijv. elke vrijdag) of spontaan worden gedaan na emotioneel intense momenten (bijv. conflicten, feestjes, veranderingen).

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Deze activiteit kan het beste worden uitgevoerd in een rustige klasomgeving met individuele bureaus of een opstelling in een kring. Zorg voor een rustige sfeer waarin leerlingen kunnen nadenken en schrijven, eventueel met zachte achtergrondmuziek. Voor jongere kinderen kan het inrichten van een dagboekhoek of het gebruik van klemborden op een tapijt een meer ontspannen, emotioneel open omgeving bevorderen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Het regelmatig bijhouden van een dagboek ondersteunt emotionele geletterdheid en zelfreflectie. Deze activiteit stelt kinderen in staat om dagelijkse of wekelijkse emoties vast te leggen, oorzaken te onderzoeken en na te denken over hoe ze hebben gereageerd. Het ontwikkelt:

- Woordenschat om innerlijke gemoedstoestanden te beschrijven,
- Bewustzijn van emotionele patronen en triggers,
- Eigenaarschap over reguleringsstrategieën.

Met begeleiding of aanwijzingen van de leerkracht wordt het dagboek een plek voor zelfexpressie en rustige reflectie. Na verloop van tijd kan het dienen als een waardevol hulpmiddel voor zowel emotioneel leren als mentaal welzijn.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om regelmatige gewoontes van emotionele reflectie op te bouwen
- een rijkere emotionele woordenschat hebben
- het verband begrijpen tussen emoties, hun oorzaken en lichamelijke gewaarwordingen
- in staat zijn om strategieën voor emotionele regulatie in een vroeg stadium te ontwikkelen

Aanbevolen gebruik en praktische voorbeelden

Een 7-jarige zou kunnen schrijven: *"Ik voelde me gefrustreerd omdat ik mijn puzzel niet af kon maken. Mijn buik voelde strak aan. Ik nam even pauze en vroeg om hulp."*

Een 10-jarige zou kunnen schrijven: *"Ik voelde me opgewonden omdat ik was uitgekozen voor een spel. Mijn hart klopte snel en ik glimlachte veel."*

Bij regelmatig gebruik — bijvoorbeeld één keer per week of na belangrijke emotionele momenten — wordt het dagboek een krachtige routine voor het opbouwen van zelfbewustzijn en emotionele woordenschat.

De leerkracht speelt een sleutelrol bij het ondersteunen van de ontwikkeling van deze vaardigheid.
Bijvoorbeeld:

- Tijdens de eerste sessies kan de leerkracht een woordenlijst met emoties, lichaamskaarten of voorbeeldvragen aanbieden (bijv. "Denk aan een moment vandaag waarop je je heel gelukkig of heel geïrriteerd voelde").
- Terwijl de kinderen in hun dagboek schrijven, kan de leerkracht rondlopen en hen op een zachte manier aanzetten tot dieper nadenken:
 - "Kun je je herinneren wat er gebeurde vlak voordat die emotie begon?"
 - "Waar in je lichaam voel je die emotie nog meer?"
 - "Wat doe je meestal als je je zo voelt?"
- Na enkele weken kan de leerkracht de kinderen aanmoedigen om terug te kijken naar eerdere aantekeningen om patronen te ontdekken (bijv. "Ik voel me vaak nerveus voor groepswork" of "Tekenen helpt me om te kalmeren").
- In een kleine groep kan de leerkracht reflectieve deeltjes begeleiden aan de hand van geanonimiseerde voorbeelden uit de dagboeken (altijd met toestemming), om te laten zien dat emoties normaal, beheersbaar en gedeeld zijn.

Door consequent nieuwsgierigheid en respect voor emoties te tonen, creëert de leerkracht een veilige omgeving waarin emoties niet als afleiding worden gezien, maar als waardevolle informatie om jezelf en anderen te begrijpen.

Benodigheden voor de uitvoering

- Sjabloon voor het emotiedagboek (afgedrukt of met de hand getekend)
- Potloden, kleurpotloden of stiften
- Optioneel: woordenlijst of tabel met emoties

Leidende vragen

- Was het makkelijk of moeilijk om je emoties van vandaag te herinneren?
- Heeft het opschrijven van je gevoelens je geholpen ze beter te begrijpen?
- Zie je patronen in hoe je je voelt?
- Hoe voelen verschillende emoties aan in je lichaam?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen moeite hebben met het herkennen van emoties, vooral als ze een beperkte woordenschat hebben.
Tip: De leerkracht kan een woordenlijst met emoties aanbieden en hardop voorbeelden geven.
- **Uitdaging:** Sommigen kiezen misschien altijd dezelfde 'gemakkelijke' emoties, zoals blij of verdrietig.
Tip: De leerkracht kan het verkennen van minder gangbare gevoelens aanmoedigen door vragen te stellen als: "Wanneer voelde je je trots?"

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

- **Beginners (6-7 jaar):** houd de beschrijvingen kort en ondersteun ze met tekeningen. Richt je op het koppelen van gevoelens aan eenvoudige oorzaken ("Ik was blij tijdens de pauze").
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** moedig meer gedetailleerde beschrijvingen aan van wat er vóór, tijdens en na de emotie gebeurde. Introduceer eenvoudige verbanden tussen lichaam en geest ("Mijn borst voelde benauwd aan toen ik me zorgen maakte").
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** leg de nadruk op zelfreflectie en emotionele groei, en vraag hoe ze de volgende keer anders zouden kunnen reageren op sterke emoties.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Was er deze week een moment waarop het bijhouden van een dagboek je hielp je gevoelens beter te begrijpen?
- Welke emotie merk je dat vaak in je dagboek voorkomt? Waarom zou dat zijn?
- Heb je iets nieuws over jezelf geleerd door dit dagboek bij te houden?
- Is er een moment geweest waarop het opschrijven van je emoties je hielp om je rustiger te voelen?
- Wat vind je makkelijk of moeilijk aan het opschrijven van je emoties?

3.1.5. Mindful ademhalingsoefening

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Deze begeleide mindfulness-oefening helpt kinderen hun emoties te herkennen, observeren en reguleren met behulp van bewuste ademhaling en visualisatietechnieken.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas of kleine groepen (5 tot 25 kinderen)	15-20 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

De kinderen zitten in een comfortabele houding, met gekruiste benen op de grond of liggend op een mat. De ruimte moet stil en rustig zijn, indien mogelijk met gedempte verlichting. De leerkracht legt uit dat ze een kleine innerlijke reis gaan maken waarbij ze hun ademhaling gebruiken om hun lichaam en geest te helpen kalm en vredig te voelen.

Hieronder volgt een stapsgewijs script dat de leerkracht kan volgen, aan te passen aan de leeftijd van de kinderen en hun bekendheid met mindfulness.

- De toon zetten (1-2 minuten):** “Vandaag gaan we een kleine reis maken – maar niet met onze benen, met onze ademhaling en onze verbeelding. Dit heet een ‘Mindful Journey’. Het helpt ons om ons hoofd tot rust te brengen en ons hart vriendelijk te laten zijn.”
“Laten we allemaal een rustige, stilstaande houding aannemen. Je kunt zitten als een berg of liggen als een rustig meer. Sluit je ogen als dat prettig voelt, of kijk naar je handen.”
- Verbinding maken met de ademhaling (2-3 minuten):** “Laten we beginnen door onze ademhaling op te merken. Adem gewoon in... en adem uit. Verander niets. Voel het gewoon.”
“Laten we nu samen proberen langzaam te ademen. Adem langzaam in alsof je aan een bloem ruikt... (pauze)... en adem langzaam uit alsof je op warme chocolademelk blaast... (pauze).”
“Laten we dat nog drie keer doen. In door de neus... en uit door de mond.”

3. **De emotionele reis introduceren (3-4 minuten):** “Stel je nu een klein riviertje voor. Het is rustig en helder. Het stroomt langzaam langs je heen. Je zit er heel stil naast. De zon is warm op je gezicht.”
 “Stel je nu voor dat je gevoelens als bladeren zijn. Als je een gevoel opmerkt – misschien zorgen, of opwindning, of verdriet – kun je dat zachtjes op een blad leggen. Kijk hoe het de rivier afdrijft. Je hoeft het niet vast te houden. Laat het gewoon voorbijgaan.”
 “Als je een gevoel in je lichaam opmerkt – zoals een strakke buik of een zwaar hoofd – leg dat dan ook op een blad. En blijf gewoon langzaam ademen. In... en uit.”
4. **Bewustzijn verdiepen (3-4 minuten):** “Als er een gedachte in je hoofd opkomt – zoals ‘Ik wil gaan spelen’ of ‘Ik vind dit niet leuk’ – kun je die gedachte ook op een blad leggen. Kijk hoe het wegdrijft. Breng dan je aandacht weer terug naar je ademhaling.”
 “Het enige wat je hoeft te doen is ademen. Adem rust in... adem alle spanning uit. Je bent veilig. Je bent rustig. Je doet het prima.”
 “Laten we nog even in deze rustige rivierruimte blijven zitten. Adem in... en adem uit.”
5. **Terug naar de groep (2 minuten):** “Nu is het tijd om terug te komen. Beweeg je vingers en tenen langzaam. Rek je uit als een kat. Open je ogen zachtjes als je er klaar voor bent.”
 “Neem even de tijd om te voelen hoe je lichaam aanvoelt. Ben je meer ontspannen dan daarvoor?”
 “Bedank jezelf voor het zorgen voor je geest en je ademhaling.”
 Dit script kan worden ingekort tot 5-7 minuten voor jongere kinderen (6-7 jaar), of worden uitgebreid tot 10-12 minuten voor oudere kinderen (9-10 jaar), die beter in staat zijn om hun aandacht langdurig vast te houden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Alleen binnen: Voor deze activiteit is een rustige, stille binnenruimte nodig met zo min mogelijk afleiding. Een klaslokaal met gedempte verlichting of gesloten gordijnen is ideaal. Kinderen moeten op zachte matten of kussens zitten of liggen, met voldoende ruimte ertussen zodat ze hun eigen ruimte hebben. Speel indien mogelijk rustige instrumentale muziek af of gebruik een belletje om het begin en einde van de sessie aan te geven. Zorg ervoor dat de stem van de leerkracht duidelijk te horen is voor alle deelnemers zonder het volume te verhogen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit versterkt zelfregulering en emotioneel bewustzijn door kinderen te begeleiden bij langzame, bewuste ademhaling, vergezeld van een visuele of verhalende reis. Terwijl kinderen zich voorstellen dat ze door rustgevend scènes bewegen (zoals bossen, wolken of onderwaterwerelden), synchroniseren ze hun ademhaling met het ritme van het verhaal.

Dit proces helpt kinderen:

- Zich af te stemmen op hun lichaam en ademhaling,
- Fysiologische reacties op stress te vertragen,
- gerichte aandacht te oefenen door middel van geleide visualisatie.

Door ademhaling te koppelen aan mentale visualisatie, creëert de activiteit een zachte en plezierige instap in mindfulness, waardoor kinderen een concrete strategie krijgen die ze kunnen gebruiken wanneer ze zich overweldigd of emotioneel geprikkeld voelen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om even stil te staan en hun emoties te observeren
- het niet-oordelende bewustzijn van gevoelens begrijpen
- zich bewust zijn van de ademhalingstechnieken om emoties zelf te reguleren
- beter kunnen focussen en hun aandacht beter kunnen richten

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

- Een kind voelt zich nerveus voor een aanstaande toets; tijdens de oefening stelt het zich de nervositeit voor als een klein blaadje dat op een beekje drijft, waardoor het het gevoel kan observeren en er afstand van kan nemen.
- Een ander kind voelt zich opgewonden na de pauze; het visualiseert zijn opwindings als een felrode ballon die zachtjes omhoog stijgt, ademt langzaam om zijn energie te laten zakken en zich meer in balans te voelen.
- Een derde kind komt terug van een conflict met een klasgenoot en voelt zich boos; de leerkracht nodigt het uit om de boosheid voor te stellen als een stormachtige wolk die met elke ademhaling langzaam over de hemel drijft, en op te merken hoe deze lichter wordt en wegtrekt.
- Een vierde kind voelt zich verdrietig en moe na een lange dag; door mindful te ademen stelt het zich zijn verdriet voor als een blauwe regendruppel die in een rustige vijver valt, en kijkt het hoe de rimpelingen vervagen terwijl het rust inademt en zwaarte uitademt.

Benodigheden voor de uitvoering

- Rustige achtergrondmuziek (optioneel)
- Een zacht klokje of bel om het begin en einde aan te geven
- Vloermatten of kussens voor comfort

Leidende vragen

Er worden alleen vragen voor de nabespreking voorgesteld

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen gaan giechelen of moeite hebben om stil te zitten, vooral als ze nog niet gewend zijn aan mindfulness.
Tip: De leerkracht moet dit normaliseren en hen geruststellen door te zeggen dat rustig zitten oefening vergt.
- **Uitdaging:** Andere kinderen kunnen moeite hebben om hun emoties te benoemen tijdens de reflectie.
Tip: In dit geval kan de leerkracht een lijst met emoties aanbieden om hen te helpen woorden te vinden (bijv. "Voel je je kalm, bezorgd, opgewonden of moe?"). De leerkracht moet zich altijd niet-oordelend en ondersteunend opstellen en benadrukken dat er geen goede of foute manier

is om je te voelen. Door zelf kalm en rustig te ademen, helpt de leerkracht de kinderen om de oefening na te doen.

Aanpassen aan het moeilijkheidsniveau

- **Beginners (6-7 jaar):** houd de visualisatie eenvoudig – concentreer je alleen op de ademhaling en stel je voor dat een wolk of ballon wegdrijft met sterke gevoelens. Jongere kinderen kunnen baat hebben bij het plaatsnemen van een knuffeldier op hun buik om hun ademhaling te observeren.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** introduceer het concept van het stil benoemen van emoties zodra ze die opmerken, en moedig een pauze aan tussen het opmerken en het reageren. Ze kunnen ook ademhalingstechnieken oefenen (4 tellen in, 4 tellen uit) om zichzelf te aarden.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** moedig meer zelfreflectie aan, vraag hen op te merken waar emoties zich in hun lichaam manifesteren (beklemming op de borst, vlinders in de buik) en begeleid hen om in die sensaties te ademen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Was het makkelijk of moeilijk om rustig te zitten en je emoties op te merken?
- Heb je gevoelens opgemerkt die je niet had verwacht?
- Hoe voelde je lichaam aan voor, tijdens en na de activiteit?
- Kun je een moment buiten school bedenken waarop je deze techniek zou kunnen gebruiken?
- Waarom is het nuttig om emoties te observeren in plaats van ze te negeren?

3.2 CREATIVITEIT

3.2.1 Vooruitlezen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Het anticiperend lezen is een interactieve onderwijsstrategie die begint met werk in tweetallen of het ontwikkelen van het verhaal in kleine groepen en uiteindelijk de presentatie ervan aan de hele klas. Het stimuleert verbeeldingsprocessen, samenwerking, actieve deelname, nieuwsgierigheid, verwondering en openheid ten opzichte van eigen verhalen en die van andere groepen.

Focus op vaardigheden

Focus op basisvaardigheden

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid
- Kritisch denken

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
10 jaar	de hele klas werkt in tweetallen of kleine groepen	90 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Ijsbreker:** Elk duo of elke kleine groep krijgt 4 sleutelwoorden en wordt gevraagd om met die woorden een verhaal te bedenken; vervolgens kiezen ze er een passende titel voor. Daarna presenteert elk duo of elke kleine groep hun verhaal aan de hele klas.
2. **De leerkracht leest de eerste alinea van een tekst voor aan de hele klas:** de tekst houdt uiteraard verband met de eerder gekozen sleutelwoorden. De leerlingen wordt vervolgens gevraagd te voorspellen hoe het verhaal zich ontwikkelt en hun versie op te schrijven.
3. **Elk duo of elke kleine groep presenteert zijn of haar verhaal:** elk duo presenteert, en vervolgens wordt het proces zo vaak herhaald als nodig is, afhankelijk van het aantal delen waarin de tekst is verdeeld of de tijd die we tot onze beschikking hebben.
4. **Discussie met de hele klas:** Aan het einde van de laatste reeks presentaties neemt de hele klas deel aan een discussie over enkele vragen/problemen die in de tekst aan de orde kwamen, bijvoorbeeld de keuzes van de hoofdpersoon of de ethiek van hun gedrag.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Een flexibele opstelling van de klas is ideaal om werk in tweetallen of groepen te ondersteunen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Bij deze leesactiviteit waarbij vooruit wordt gekeken, staat creativiteit centraal: leerlingen worden uitgedaagd om gegeven trefwoorden in originele verhalen te verwerken, plotwendingen te bedenken en zich alternatieve uitkomsten voor te stellen. Dit stimuleert hun vermogen om ideeën te bedenken en deze op unieke manieren tot uitdrukking te brengen. Tegelijkertijd bevordert het proces ook in hoge mate nieuwsgierigheid en openheid. Door te voorspellen hoe een verhaal zich zou kunnen ontploffen, worden leerlingen aangemoedigd om zich af te vragen, verschillende culturele of ethische perspectieven te verkennen en open te staan voor onverwachte mogelijkheden. Door na te denken over de verschillen tussen hun eigen voorspellingen en de originele tekst, verbreden ze hun perspectief en versterken ze hun kritisch denkvermogen. Al met al creëert de activiteit een veilige ruimte waar kinderen vrij kunnen experimenteren, verkennen en creatieve en nieuwsgierige ideeën kunnen uiten in samenwerking met hun leeftijdsgenoten.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (begrip en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- begrijpen hoe creativiteit ontstaat door mogelijkheden te verkennen, alternatieve uitkomsten te bedenken en ideeën op nieuwe manieren met elkaar te verbinden.
- in staat zijn om samen te werken, voort te bouwen op de ideeën van anderen en na te denken over hoe voorspellingen en keuzes in het verhaal het begrip beïnvloeden.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Leerkrachten kunnen de leeractiviteiten rond anticiperend lezen in verschillende contexten gebruiken. Hier volgen enkele voorbeelden:

1. Geschiedenis: ontwikkel een gedetailleerd verhaal op basis van een echte historische setting, waarbij je personages, dialogen en beslissingen toevoegt (bijv. Je bent aan boord van het schip van Columbus en iemand roept: 'Land in zicht!' Wat zie je als het schip de kust nadert?).
Literatuur: introduceer een legende of mythe uit een specifieke cultuur, waarbij je creatieve wendingen toevoegt met behoud van culturele elementen (bijv. de Hongaarse legende van het witte hert dat jagers naar het Karpatenbekken leidt).
2. Wiskunde: leerlingen kunnen een aantal mogelijke scenario's bedenken en op fantasierijke manieren hun eigen stapsgewijze oplossingen voor een bepaald probleem bedenken (bijv. Een groep vrienden plant een reis, maar ze moeten uitrekenen hoeveel geld ze nodig hebben voor tickets, eten en souvenirs. Ze hebben in totaal € 200. Wat zouden de artikelen en hun kosten kunnen zijn? Leerlingen kunnen verschillende reisbestemmingen, soorten tickets of ongebruikelijke artikelen bedenken om te kopen, wat de opdracht zowel creatief als probleemoplossend maakt).

Leerkrachten kunnen de leeractiviteiten voor anticiperend lezen op de volgende manieren gebruiken om creativiteit te ontwikkelen:

- Moedig leerlingen aan om unieke, fantasierijke verhalen te bedenken op basis van sleutelwoorden met onverwachte wendingen.
- Gebruik creatieve schrijfprojecten of opdrachten die tot dramatisch spel inspireren als opwarmingsoefening.
- Waardeer meerdere mogelijke uitkomsten in plaats van één 'juist' antwoord, zodat leerlingen leren dat creativiteit draait om het verkennen van diverse benaderingen en oplossingen.

Benodigheden en hulpmiddelen voor de uitvoering

- Schrijfgerei: pennen, potloden of digitale apparaten voor het maken van individuele aantekeningen en het ontwikkelen van verhalen.
- Papier of whiteboards: zodat leerlingen hun gedachten kunnen opschrijven, ideeën kunnen delen of personages kunnen bedenken.
- Kaarten met sleutelwoorden of vragen: Afdrukte of geprojecteerde sleutelwoorden die verband houden met de gekozen tekst.
- Timer of klok: om de tijd te beheren die is toegewezen aan elke fase van de activiteit.
- Flip-overpapier of projector: om groepsideeën te presenteren tijdens de fase waarin de hele klas ideeën uitwisselt.
- Optioneel: verhaalblokjes (gekocht of zelfgemaakt).

Leidende vragen

1. Vragen voor werk in tweetallen/kleine groepen:
 - Wat is de meest onverwachte manier om sleutelwoorden in een verhaal te introduceren?
 - Hoe kun je een verrassende of gedenkwaardige wending in het verhaal creëren?
 - Wat gebeurt er als iemand een fout maakt in het verhaal? Hoe zou dat de situatie kunnen veranderen?
2. Vragen voor de hele klas:
 - Wat was het meest creatieve idee dat je vandaag hebt gehoord? Waardoor viel het op?
 - In welk verhaal werden de personages met meer uitdagingen of problemen geconfronteerd? Hoe beïnvloedde dit het verhaal?
 - Hoe heeft elke groep de sleutelwoorden anders geïnterpreteerd?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Ongelijke deelname – sommige leerlingen domineren het gesprek, terwijl stillere leerlingen zich terugtrekken.
Tip: Wijs roulerende rollen toe (notulist, spreker, ideeënverzamelaar) zodat de verantwoordelijkheden verschuiven. Gebruik een voorwerp (bal of fiche) om ervoor te zorgen dat elke leerling minstens één idee deelt.
- **Uitdaging:** Grote klas - Te veel groepen maken het delen met de hele klas tijdrovend.
Tip: Gebruik vertegenwoordigers om de resultaten van de groepen samen te vatten. Gebruik digitale samenwerkingshulpmiddelen (Padlet) om ideeën efficiënt te visualiseren.

- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om creatief te blijven – Sommige leerlingen richten zich op ‘juiste’ antwoorden in plaats van op creatieve verkenning.
Tip: Laat korte, verrassende verhaalbeginners zien als inspiratie. Moedig eerst wilde, uiteenlopende ideeën aan (“brainstormen zonder grenzen”).

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de voorbereidende leesactiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** leerlingen kunnen indien nodig afbeeldingen, visuele hulpmiddelen of tekeningen gebruiken om hen te begeleiden bij het ontwikkelen van hun verhalen. Ze moeten worden aangemoedigd om hun verbeelding vrij te gebruiken.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** de opdracht kan iets moeilijker worden gemaakt door verhaalblokjes te gebruiken. Duos of kleine groepjes moeten het verhaal voortzetten door een of meer willekeurig gekozen woorden uit de verhaalblokjes te verwerken.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** duo's of kleine groepjes leerlingen kunnen na elke ronde verhalen uitwisselen en het verhaal van een andere groep voortzetten. Het gebruik van de verhaalblokjes kan ook als onderdeel van de opdracht worden gehandhaafd.

Vragen voor nabespreking en reflectie

1. Over creativiteit:
 - Welk deel van de activiteit gaf je het meest het gevoel creatief te zijn, en waarom?
 - Welke creatieve strategieën heb je geprobeerd om de sleutelwoorden in een verhaal te verwerken?
 - Hoe heeft het bespreken van verschillende versies je geholpen om creativiteit beter te begrijpen?
2. Over nieuwsgierigheid, verwondering en openheid:
 - Wat maakte je nieuwsgierig toen je het volgende deel van het verhaal probeerde te voorspellen?
 - Hoe heeft het vergelijken van je voorspellingen met de daadwerkelijke tekst je manier van denken beïnvloed?
 - Op welk moment voelde je je tijdens de activiteit het meest open voor nieuwe ideeën of perspectieven?

3.2.2 Mystery Box Challenge

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De leerkracht plaatst verschillende voorwerpen met verschillende texturen, vormen en herkenbaarheid – sommige bekend, andere ongebruikelijk – in een doos. Kinderen proberen door middel van aanraking te raden wat het voorwerp is en bedenken vervolgens alternatieve toepassingen voor het voorwerp die verder gaan dan de werkelijke functie ervan.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-7 jaar	de hele klas werkt in kleine groepjes	45 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Vorbereiding en inleiding:** De leerkracht bereidt een of meer dozen voor, gevuld met verschillende voorwerpen. Deze moeten veilig zijn, maar niet meteen herkenbaar – ongebruikelijk van vorm, oud of zelden gebruikt. Het doel is om diverse tactiele ervaringen te bieden door middel van een verscheidenheid aan materialen en texturen. De leerkracht legt het doel en de regels uit, waarbij hij benadrukt dat het een verkennende, speelse opdracht is zonder foute antwoorden. Leerlingen worden aangemoedigd om hun verbeelding en tastzin te gebruiken. Het is belangrijk om een veilige groepsatmosfeer te creëren, vooral voor kinderen die wat terughoudender zijn.
2. **Verkenning van voorwerpen – Tactiele fase:** Leerlingen benaderen de doos één voor één of in groepjes (bijvoorbeeld in een carroussel) en voelen met alleen hun handen aan een voorwerp in de doos.
3. **Als alternatief kan een blinddoek worden gebruikt zonder doos.** Het doel is om het voorwerp uitsluitend op de tast te identificeren. De leerkracht kan hen begeleiden met vragen als: “Is het glad of ruw? Koud of warm? Zacht of hard?” – dit helpt bij de waarneming en breidt ook de woordenschat uit.
4. **Identificatie en beschrijving:** Leerlingen beschrijven wat ze voelden en raden wat het voorwerp zou kunnen zijn, waarbij ze vrij hun eigen woorden gebruiken. Alle antwoorden worden door de leerkracht erkend – deze fase draait om experimenteren, niet om correctheid. De hele klas kan samen proberen te raden.

5. **Brainstormen over alternatief gebruik (individueel of in groepen):** Zodra het voorwerp is onthuld, gaan de leerlingen de creatieve fase in: Waarvoor zou dit voorwerp nog meer gebruikt kunnen worden? Welke rol zou het kunnen spelen in een verhaal of een speelstraat? Ze kunnen er een kort verhaal omheen verzinnen ("Stel je voor dat het een magisch voorwerp is..."). Ideeën kunnen mondeling, in tekeningen of via pantomime worden uitgedrukt.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Een flexibele opstelling van de stoelen in het klaslokaal is ideaal om werk in tweetallen of groepen te ondersteunen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De leeractiviteit "Mystery Box Challenge" draait om zintuiglijke verkenning en creatief denken. Kinderen moeten onbekende voorwerpen uitsluitend op de tast identificeren en zich vervolgens alternatieve toepassingen voor deze voorwerpen voorstellen. Dit proces ontwikkelt direct creativiteit, omdat het kinderen aanmoedigt om vertrouwde voorwerpen in nieuwe, ongebruikelijke contexten te herinterpreteren. Nieuwsgierigheid wordt op natuurlijke wijze geprikkeld door de uitdaging om verborgen voorwerpen te ontdekken, waardoor een speelse en motiverende omgeving ontstaat. Bovendien bevordert de opdracht openheid, aangezien kinderen worden uitgenodigd om diverse standpunten en onconventionele ideeën te overwegen en te accepteren, terwijl ze vrijelijk hun eigen mening uiten. De speelse opzet, in combinatie met zowel individuele als groepsgerichte verkenning, ondersteunt actieve betrokkenheid en laat de verbeelding tot bloei komen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om creatief na te denken over alledaagse voorwerpen, onbekende sensaties met nieuwsgierigheid te verkennen en zich meerdere mogelijke functies voor hetzelfde voorwerp voor te stellen.
- begrijpen hoe flexibiliteit in het denken hen helpt hypothesen te vormen, zintuiglijke indrukken te vergelijken en alternatieve ideeën te genereren.
- voorwerpen kunnen beschrijven op basis van tactiele aanwijzingen, fantasierijke interpretaties kunnen geven en openstaan voor onconventionele of onverwachte standpunten tijdens het delen in de groep.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit kan worden aangepast aan verschillende groepsverbanden en past op verschillende momenten in de schooldag. Het kan het beste individueel of in kleine groepen worden gedaan, zodat elke leerling kan deelnemen aan de tactiele verkenning en zijn of haar ideeën kan delen. De leerkracht selecteert veilige, alledaagse of onbekende voorwerpen voor de gesloten doos – leerlingen reiken er alleen met hun handen in of dragen een blinddoek. Voorwerpen moeten interessant aanvoelen, maar niet gevaarlijk zijn. Voorbeelden: tandenborstel, oud telefoonsnoer, kroonkurk, zachte sok, klimkarabijnhaak, keukenzeef, speelgoedkatapult of veer, pot met plastic deksels, haarelastiekje, touwtje of kralenketting, minitrechter, tang.

Stapsgewijze gebruiksaanwijzing: Voorbereiding: De leerkracht selecteert 6–10 verschillende voorwerpen en plaatst ze in individuele of één gedeelde 'voeldoos'. Voelen: Leerlingen voelen om de beurt aan de voorwerpen. Stilte en concentratie zijn belangrijk; leerlingen mogen het voorwerp niet meteen onthullen. Raden: Leerlingen of groepen delen hun gissingen. Brainstormen: Leerlingen bedenken creatieve, mogelijk absurde of verhaalachtige alternatieve toepassingen.

Voorbeelden: Een zeef kan een 'regenhelm voor poppen' of een 'galactische ruimteradar' zijn. Een kroonkurk kan een 'klein robohoofd' of een 'magische munt' zijn. Een sok kan een 'slaapzak voor een monster' of een 'drager van geheime boodschappen' zijn.

Presentatie: Leerlingen kunnen de nieuwe functie tekenen of naspelen in een kort toneelstukje (bijvoorbeeld als een reclamespotje of een stukje uit een verhaal). Elke groep of elk individu presenteert zijn of haar idee, terwijl de anderen toekijken en feedback geven.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Een gesloten, ondoorzichtige doos (bijv. een schoendoos met deksel)
- 6–10 verschillende voorwerpen (verschillende materialen, maten, doeleinden)
- Blinddoeken of alternatieve containers die alleen met de hand kunnen worden aangeraakt
- Papier, potloden om aantekeningen te maken of te tekenen
- Interactief whiteboard voor het delen met de groep (optioneel)

Leidende vragen

In tweetallen/kleine groepen:

- “Welke vorm en welk materiaal heeft het voorwerp?”
- “Waar doet het je aan denken?”
- “Waarvoor zou het gebruikt kunnen worden als we de echte functie ervan niet kenden?”

Met de hele klas:

- “Was er een voorwerp waar iedereen zich iets anders bij voorstelde?”
- “Welk idee was het meest creatief en waarom?”
- “Wat heb je tijdens het spel over jezelf of anderen geleerd?”

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Angst of ongerustheid om onbekende voorwerpen aan te raken
Tip: Bied alternatieve rollen aan (waarnemer, assistent, notulist) zodat angstige kinderen later kunnen meedoen. Begin met een bekend voorwerp om vertrouwen op te bouwen.
- **Uitdaging:** Veiligheidskwesties (scherpe randen, allergenen, ongeschikte voorwerpen)
Tip: Controleer elk voorwerp vooraf op veiligheid voordat je het in de doos doet. Zorg voor een gevarieerde selectie van veilige maar verrassende voorwerpen (bijv. pluizige stoffen, veertjes, siliconenvormpjes).
- **Uitdaging:** Ongelijke deelname in groepen
Tip: Wissel rollen af (voeler, beschrijver, rader, presentator). Gebruik tijdslimieten of een voorwerp om de beurt aan te geven, zodat elk kind evenveel kans krijgt.
- **Uitdaging:** Leerlingen onthullen voorwerpen te snel

Tip: Herinner hen eraan dat het doel zintuiglijke verkenning is, niet snelheid. Truc: Gebruik een zandloper tijdens de tactiele fase.

- **Uitdaging:** Weinig creativiteit in de fase van alternatief gebruik

Tip: Geef speelse aanwijzingen (bijv. “Stel je voor dat dit voorwerp van een superheld is... Waar dient het voor?”). Geef een of twee absurde/fantastische ideeën als voorbeeld om de verbeelding te prikkelen.

- **Uitdaging:** Jongere kinderen hebben moeite met abstract denken

Tip: Gebruik eenvoudigere, grotere voorwerpen voor • beginners (6-7 jaar). Laat gevorderde leerlingen kiezen uit “mysterie-niveaus” van moeilijkheidsgraad.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Deze activiteit kan worden aangepast aan verschillende niveaus, afhankelijk van de bekendheid van de leerlingen met voorwerpen en hun vermogen om deze creatief te gebruiken.

- **Beginners (6-7 jaar):** werk met eenvoudige, bekende voorwerpen waarbij alleen herkenning vereist is. Voorbeelden zijn een potlood, een bal of een tandenborstel.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** leerlingen maken kennis met minder bekende of uit meerdere delen bestaande voorwerpen en worden aangemoedigd om creatieve ideeën te bedenken voor hergebruik. Voorbeelden hiervan zijn een vergiet, een rits of een sleutel.
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** leerlingen combineren voorwerpen en bedenken meer abstracte of symbolische toepassingen, waarbij ze deze vaak integreren in een verhaal of vertelling. Voorbeelden op dit niveau zijn een bordspelfiguur, een oude mobiele telefoon of een machineonderdeel.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Deze reflectievragen helpen leerlingen de ontwikkeling van creativiteit, nieuwsgierigheid en flexibel denken tijdens de activiteit te herkennen, te benoemen en te bespreken.

Over nieuwsgierigheid en openheid:

- Wat maakte je nieuwsgierig toen je het voorwerp aanraakte zonder het te zien?
- Welk deel van het voorwerp verraste je het meest? Waarom?
- Hoe beïnvloedde je nieuwsgierigheid de gissingen die je deed?

Over creativiteit en flexibel denken:

- Welk alternatief gebruik heb je bedacht dat je het meest fantasieerijk vond?
- Hoe hielp het horen van andermans ideeën je om creatiever te denken?

Over het ontdekkingsproces:

- Wat hielp je om open te blijven staan voor verschillende mogelijkheden?
- Was er een moment waarop je van gedachten veranderde? Wat was de aanleiding daarvoor?
- Hoe heeft het verkennen via aanraking je beeld van voorwerpen veranderd?

Over het toepassen van deze vaardigheid in andere situaties:

- Wanneer kunnen creativiteit en nieuwsgierigheid je helpen bij andere vakken (wetenschap, lezen, probleemoplossing)?
- Hoe kan flexibel denken je helpen op school of in het dagelijks leven?

3.2.3 Vliegenmepper

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De Vliegenmepper is een energieke en speelse leeractiviteit waarbij leerlingen in teams samenwerken om de juiste kaart met woorden, getallen, afbeeldingen of concepten te vinden door deze als eerste te 'meppen'. Terwijl de originele versie snel en competitief is, is deze versie een op creativiteit gerichte leeractiviteit, waarbij leerlingen alternatieve oplossingen bedenken, strategieën uitvinden en op creatieve wijze aanwijzingen aan kaarten koppelen. In plaats van alleen maar snel te reageren, verkennen leerlingen meerdere mogelijke antwoorden, vinden ze unieke verbanden tussen concepten en brengen ze originele ideeën naar voren terwijl ze samenwerken met teamgenoten.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing
- Flexibiliteit
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid
- Kritisch denken

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-7 jaar	De hele klas werkt in tweetallen of kleine groepen	45-60 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Opwarmer:** De leerkracht introduceert kort de activiteit en toont het materiaal: kaarten, vliegenmeppers en de opdrachten (bijv. aanwijzingen, raadsels, associaties).
2. De leerlingen brainstormen over creatieve manieren om verbanden tussen begrippen te leggen (bijv. woordfamilies, metaforen, grappige associaties).
3. **Verkenningfase:** In kleine groepjes bekijken de leerlingen de kaarten op tafel en bedenken ze verrassende associaties; alternatieve groeperingen; creatieve manieren om kaarten te categoriseren; metaforen of verhalen die ze met elkaar verbinden. Dit zorgt voor een creatieve mindset voordat het spel begint.
4. **Begeleide oefening:** De leerkracht geeft een paar open aanwijzingen (niet alleen 'goed/fout'-aanwijzingen), bijvoorbeeld: 'Sla iets dat deel zou kunnen uitmaken van een verhaal over de ruimte.' 'Sla iets met een verborgen verband met water.' 'Sla een kaart die met een andere kaart gecombineerd kan worden om iets nieuws te maken.' Leerlingen leggen hun creatieve redenering uit.
5. **Hoofdactiviteit – Creatief vliegenmepper-spel:** In twee teams luisteren leerlingen naar creatieve opdrachten en slaan ze de kaart weg die volgens hen het beste past. Voorbeelden:

“Sla de kaart weg die bij dit raadsel past...”; “Kies de kaart die meer dan één betekenis kan hebben...”; “Kies een kaart die je op een unieke manier kunt koppelen aan het onderwerp van vandaag...” Leraren moedigen meerdere aanvaardbare antwoorden aan als de redenering creatief is.

6. **Groepsuitdaging – Bedenk je eigen aanwijzingen:** Teams bedenken hun eigen creatieve aanwijzingen, raadsels of opdrachten voor het andere team.
7. **Delen met de hele klas:** Leerlingen presenteren hun bedachte aanwijzingen en leggen hun creatieve keuzes uit.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De activiteit kan zowel binnen als buiten worden uitgevoerd. Een flexibele klasindeling wordt aanbevolen, zodat leerlingen vrij kunnen bewegen, in tweetallen of kleine groepen kunnen samenwerken en materialen kunnen rangschikken op een manier die verkenning en creativiteit ondersteunt. Binnen kunnen tafels worden gegroepeerd of opzij geschoven om een open werkruimte te creëren; buiten kunnen leerlingen zich verzamelen rond een centrale ruimte of zich verplaatsen tussen verschillende stations. De indeling moet zorgen voor een goed zicht op de materialen, soepele overgangen tussen de verschillende fasen van de activiteit en een veilige, ruime omgeving voor creatieve interactie.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze leeractiviteit bevordert creativiteit door leerlingen aan te moedigen divergent te denken, meerdere mogelijke antwoorden te verkennen en verrassende verbanden te leggen tussen concepten. Leerlingen worden uitgenodigd om snel ideeën te genereren, deze samen te verfijnen en open te staan voor nieuwe interpretaties. Door alternatieve manieren te bedenken om elke aanwijzing te 'oplossen', oefenen leerlingen flexibel denken, originaliteit en creatief probleemoplossen.

De speelse, ontspannen omgeving motiveert hen om creatieve risico's te nemen, terwijl de spelmechanismen niet alleen snelheid belonen, maar ook inventief redeneren, verhalen vertellen, metaforisch denken en het uitleggen van ideeën.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen

- in staat zijn om originele ideeën te bedenken, meerdere creatieve verbanden tussen verschillende concepten te verkennen en hun denken op flexibele en fantasierijke manieren uit te drukken.
- begrijpen dat creativiteit niet draait om één juist antwoord, maar om het verkennen van mogelijkheden, het leggen van ongebruikelijke verbanden en het waarderen van diverse ideeën.
- in staat zijn hun creatieve redenering te verwoorden, voort te bouwen op elkaars suggesties en de creatieve bijdragen van hun medeleerlingen te waarderen.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Taal / Engels: woordenschatontwikkeling, synoniemen, metaforen, woordfamilies, het categoriseren van verhaalelementen.

Wiskunde: koppelen van opdrachten aan vormen, getallen, bewerkingen, aanwijzingen voor het oplossen van problemen, categorieën (even/oneven, veelvouden).

Wetenschappen: materialen sorteren, dieren, planten, weersbegrippen, soorten energie.

Ethiek / maatschappijleer: sociale scenario's, morele dilemma's, "Welke kaart staat voor eerlijkheid?", "Welke kaart heeft te maken met empathie?"

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Vliegenmeppers (1 per team)
- Kaarten met woorden, afbeeldingen, getallen, vormen of categorieën
- Tafel of vloerruimte om kaarten te rangschikken
- Timer (optioneel)
- Whiteboard voor het bedenken van aanwijzingen
- Gekleurde stiften voor groepsbrainstormen
- Optioneel: thematische kaartensets (dieren, bijvoeglijke naamwoorden, wetenschappelijke categorieën, vormen, verhaalelementen)

Leidende vragen

Duo / kleine groep:

- Welke strategie heb je als eerste geprobeerd? Waarom?
- Hoe heb je een creatieve link tussen de aanwijzing en de kaart bedacht?
- Heb je meer dan één mogelijk antwoord gevonden? Welke vond je het origineelst?

De hele klas:

- Wat verraste je aan de keuzes van anderen?
- Welk idee zorgde ervoor dat je anders over de aanwijzing ging denken?
- Hoe heeft je creativiteit zich tijdens het spel ontwikkeld?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Leerlingen slaan willekeurig zonder na te denken.
Tip: Voeg een 'denktijd' van 3 seconden toe voordat er wordt geslagen. Vraag: "Welk verband dacht je?" voordat je punten toekent.
- **Uitdaging:** Sterkere leerlingen domineren de activiteit.
Tip: Wissel van rol (slaander, aanwijzingslezer, idee-uitlegger). Elk punt moet worden gemotiveerd door iemand die niet de slaander was.
- **Uitdaging:** Leerlingen richten zich alleen op snelheid, niet op creativiteit.
Tip: Introduceer "creatieve punten" voor ongebruikelijke associaties. Bonuspunt voor uitleg die begint met "Wat als...?"
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen voelen zich aarzelend of angstig.

Tip: Sta niet-fysieke rollen toe (ideeënverbinder, creatief denker). Truc: Laat duo's samen swatten voor ondersteuning.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Deze activiteit kan worden aangepast aan verschillende niveaus, afhankelijk van de bekendheid van de leerlingen met voorwerpen en hun vermogen om deze creatief te gebruiken.

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** Gebruik eenvoudige, concrete woord-/plaatjeskaarten. De aanwijzingen zijn direct en herkenbaar: "Swat iets dat een dier is." Leerlingen leggen hun keuzes uit in één korte zin.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Gebruik meerlagige aanwijzingen (raadsels, metaforen, overlappende categorieën). Leerlingen moeten minstens één alternatief antwoord bedenken. Het werk in duo's omvat een korte brainstormsessie voordat er wordt geslagen.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Leerlingen bedenken hun eigen complexe aanwijzingen voor klasgenoten. Kaarten vertegenwoordigen abstracte concepten (bijv. eerlijkheid, energie, verbinding). Leerlingen leggen de redenering achter elke creatieve verbinding uit.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Creativiteit

- Welk deel van de activiteit gaf je het meest het gevoel creatief te zijn? Waarom?
- Welk onverwacht idee of verband heb je bedacht?
- Heeft het idee van iemand anders je geïnspireerd? Hoe?

Flexibiliteit

- Is je eerste idee tijdens de activiteit veranderd?
- Hoe paste je je aan toen iemand anders een ander antwoord voorstelde?

Nieuwsgierigheid en openheid

- Welke aanwijzing maakte je het meest nieuwsgierig?
- Welke nieuwe vraag kwam bij je op terwijl je de kaarten bekeek?

3.2.4 Uienringen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De leeractiviteit ‘Onion Rings’ is een gestructureerde, op beweging gebaseerde creativiteitsoefening waarbij leerlingen in twee concentrische cirkels (‘ringen’) staan, tegenover een partner. Wanneer de docent een opdracht geeft, reageren de duo’s samen door gezamenlijk ideeën, oplossingen, vergelijkingen of fantasierijke scenario’s te bedenken. Na elke opdracht draait één cirkel, waardoor er nieuwe partners en nieuwe creatieve combinaties ontstaan. Deze activiteit verandert een eenvoudige bewegingsstructuur in een rijk creatief denkproces, waarin leerlingen verschillende perspectieven verkennen, snel ideeën bedenken, zich aanpassen aan nieuwe partners en hun verbeelding op flexibele en samenwerkende manieren tot uitdrukking brengen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid
- Flexibiliteit
- Verbondenheid
- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-7 jaar	De hele klas werkt in tweetallen of kleine groepjes	45-60 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Opwarmer:** Op weg naar creativiteit. De leerkracht laat de leerlingen twee cirkels vormen, een binnenste en een buitenste ring. De leerlingen staan tegenover een partner. Lichte opwarmer: “Draai je naar je partner en maak een creatief gebaar dat laat zien hoe je je vandaag voelt.”; “Bedenk een handdruk die nog niemand eerder heeft gezien.” Dit zorgt voor een speelse, veilige sfeer voor creativiteit.
2. **Verkenningfase:** Ideeën genereren met partners. De duo’s reageren op open creatieve vragen, zoals: “Bedenk een nieuw dier door jouw favoriete dier en dat van je partner te combineren.”; “Maak een voorwerp dat een probleem op school oplost.”; “Stel je een plek voor waar je beide favoriete etenswaren aan bomen groeien, hoe ziet die eruit?” Ze delen hun ideeën hardop en schetsen of mimen deze snel. Na elke vraag draait de buitenste ring een stap, waardoor nieuwe combinaties ontstaan.

3. **Begeleide activiteit:** Creatief redeneren verdiepen. Nu introduceert de leerkracht vragen die om uitleg vragen, niet alleen om het bedenken van ideeën: “Waarvoor zou je gecombineerde wezen gebruikt kunnen worden?”; “Welke regel zou gelden in de wereld die je zojuist hebt bedacht?”; “Hoe zou je voorwerp het dagelijks leven veranderen?” Duos onderbouwen hun ideeën met behulp van: verbeelding; verhalen vertellen; speels redeneren. Het doel: het redeneren achter creativiteit.
4. **Hoofdactiviteit:** Creatieve partner-mash-ups. Leerlingen wisselen elke 1–2 minuten van partner na elke creatieve uitdaging. Mogelijke soorten uitdagingen: 1. Mash-up: Combineer twee niet-gerelateerde woorden (bijv. paddenstoel + fiets). 2. Transformatie: Verander een object in iets anders (bijv. “Hoe kan een lepel een muziekinstrument worden?”). 3. Probleemoplossing: Bedenk een creatieve oplossing op basis van gecombineerde ideeën. 4. Verhaalaanzet: Bedenk samen een verhaal van één zin met behulp van de twee gegeven woorden. De leerkracht moedigt aan: meerdere mogelijke antwoorden; voortbouwen op de ideeën van een partner; het accepteren van onverwachte of ongebruikelijke gedachten. Dit is de kernfase van de creativiteitsontwikkeling.
5. **Creatieve uitbreiding:** Leerlingen kiezen hun favoriete idee dat door hun partner is bedacht en: tekenen het; spelen het na; schrijven een miniverhaal; bedenken er een “titel” en slogan voor. Dit zet creatief denken om in een tastbaar product.
6. **Afsluitende reflectie met de hele klas:** Leerlingen verzamelen zich in een kring en delen: welk idee hen inspireerde; wat hen verraste; hoe hun creativiteit zich ontwikkelde door het wisselen van partner.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De activiteit werkt zowel binnen als buiten. Een flexibele ruimte is ideaal: twee cirkels die veilig kunnen worden gevormd; leerlingen kunnen rouleren en zich vrij bewegen; schetsplekken beschikbaar in de ruimte; materialen zichtbaar en toegankelijk. De indeling moet samenwerking, communicatie en nieuwsgierigheid stimuleren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Onion Rings ontwikkelt creativiteit door leerlingen onder te dompelen in het continu genereren van ideeën met meerdere partners. De frequente wisseling stimuleert divergent denken (veel mogelijke ideeën); flexibel denken (zich snel aanpassen aan nieuwe partners); creatieve communicatie (ideeën uitdrukken en combineren); co-creatie (samen iets nieuws opbouwen); openheid (de ideeën van anderen waarderen). Leerlingen ervaren creativiteit als een dynamisch proces, niet als een vaststaand vermogen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van primaire vaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om samen met verschillende partners originele ideeën te genereren, meerdere creatieve verbanden tussen concepten te verkennen en hun denken op fantasierijke en flexibele manieren uit te drukken.

- begrijpen dat creativiteit tot bloei komt wanneer ideeën worden gedeeld, vergeleken en gecombineerd.
- zich snel kunnen aanpassen aan nieuwe samenwerkingssituaties en voortbouwen op suggesties van anderen.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Taal

- Maak fantasierijke vergelijkingen (“Het dier van mijn partner is als...”).
- Ontwikkel korte creatieve dialogen.
- Oefen beschrijvende bijvoeglijke naamwoorden door middel van mash-ups.

Wiskunde

- Combineer vormen om nieuwe geometrische figuren te maken.
- Gebruik getalgerelateerde opdrachten (bijv. magische getaltransformaties).
- Categoriseren en patronen maken.

Natuurwetenschappen

- Ontdek aanpassingen (“Welk nieuw wezen zou zowel in water als in de woestijn kunnen overleven?”).
- Meng materialen (hout + glas → nieuwe uitvinding).
- Bespreek systemen (lagen van habitats → uien als metafoor).

Maatschappijleer

- Waarden combineren (“Combineer eerlijkheid + moed → Welke handeling laat dit zien?”).
- Speel rollenspellen met cultureel geïnspireerde personages.
- Empathie en verbeeldingskracht met elkaar verbinden.

Kunst

- Creatieve expressie door middel van beweging.
- Samen schetsen.
- Ontwerpen van hybride personages of hulpmiddelen.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Promptkaarten (woorden, afbeeldingen, vragen, voorwerpen)
- Open ruimte voor twee cirkels
- Optioneel: schetspapier, stiften
- Timer
- Muziek (optioneel)

Leidende vragen

Duo / kleine groep:

- Hoe heb je je twee ideeën gecombineerd?
- Wat maakte jullie mash-up of uitgevonden object uniek?
- Welk nieuw idee kwam bij je op nadat je naar je partner had geluisterd?

Hele klas:

- Hoe beïnvloedde het wisselen van partners je creativiteit?
- Welk idee verraste je?
- Wat heb je geleerd over openstaan voor de ideeën van anderen?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen bedenken repetitieve of letterlijke ideeën.
Tip: Moedig de 'drie-versies'-regel aan. Voeg beperkingen toe (onder water, toekomstige wereld, heel klein, reusachtig).
- **Uitdaging:** Leerlingen voelen zich verlegen bij het wisselen van partners.
Tip: Geef duidelijke zinsbeginners. Begin met non-verbale creatieve gebaren.
- **Uitdaging:** Ongelijke deelname.
Tip: Wijs roulerende rollen toe (idee-starter, uitlegger, illustrator). Elk duo moet één gezamenlijk idee delen.
- **Uitdaging:** Overweldiging of verwarring tijdens snelle wisselingen.
Tip: Gebruik een visuele timer. Houd de aanwijzingen eenvoudig en leuk.
- **Uitdaging:** Leerlingen richten zich alleen op het resultaat, niet op het proces.
Tip: Prijs verrassende vragen, niet de 'mooiste tekeningen'. Gebruik korte reflectiemomenten na elke partnerwisseling.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Deze activiteit kan worden aangepast aan verschillende niveaus, afhankelijk van de bekendheid van de leerlingen met voorwerpen en hun vermogen om deze creatief te gebruiken.

- **Beginners (6-7 jaar):** eenvoudige beeldopdrachten. Eén idee per wisseling. Ondersteunende vragen ("Wat zou dit kunnen worden?")
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Abstracte prompts (emoties, materialen, functies). 2–3 creatieve uitleg nodig. Sterkere nadruk op verhalen vertellen
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** Doelgerichte combinaties (een maatschappelijk of milieuprobleem oplossen). Complexe redenering achter verbanden. Presentatie van creaties aan de hele klas met gedetailleerde onderbouwing

Vragen voor nabespreking en reflectie

Creativiteit

- Welk idee vond je vandaag het meest origineel?
- Hoe hebben de ideeën van je partner je denken veranderd?

Flexibiliteit

- Hoe makkelijk of moeilijk was het om van partner te wisselen?
- Wat hielp je om open te blijven staan voor nieuwe mogelijkheden?

Nieuwsgierigheid en openheid

- Welke vraag maakte je het meest nieuwsgierig?
- Welke nieuwe vraag riep de activiteit bij je op?

3.2.5 Prachtige uitvindingen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Wonderful Inventions is een op creativiteit gerichte leeractiviteit waarbij leerlingen fantasierijke uitvindingen ontwerpen die echte of fictieve problemen oplossen. Leerlingen beginnen met het identificeren van alledaagse uitdagingen (op school, thuis, in de natuur) en bedenken vervolgens gedurfde, speelse of futuristische oplossingen. De focus ligt op: divergent denken; flexibel ideeën genereren; voortbouwen op suggesties van partners; creatief redeneren; door nieuwsgierigheid gedreven verkenning. Het doel is niet een gepolijste uitvinding, maar een creatief probleemoplossingsproces.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheden

- Empathie
- Probleemoplossing,
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid
- Flexibiliteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas werkt in tweetallen of kleine groepen	45-60 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Opwarmer:** Wat is een uitvinding? De leerkracht toont 3–4 verrassende uitvindingen (bijv. een zelfwaterende plantenpot, een opvouwbare fiets). De leerlingen bespreken: Welk probleem lost het op? Waarom is het creatief? Wat maakt een idee uniek?
2. **Creatieve verkenning:** problemen identificeren. Leerlingen lopen door het klaslokaal of op het schoolplein en noteren kleine 'problemen' of behoeften: 'Mijn rugzak is te zwaar.'; 'Het wordt lawaaiiger in de klas.'; 'Het is moeilijk om verloren pennen terug te vinden.'; 'De prullenbakken lopen over.' Ze delen hun bevindingen in tweetallen en kiezen er één uit om een uitvinding voor te bedenken.
3. **Begeleide activiteit:** Ideeën bedenken. Leerlingen bedenken meerdere creatieve oplossingen voordat ze er één kiezen: gekke, onmogelijke ideeën; futuristische ideeën; grappige ideeën; heel eenvoudige ideeën. De leerkracht geeft aanwijzingen: “Wat als de uitvinding zou kunnen vliegen?”; “Wat als hij zou kunnen praten?”; “Wat als hij zou kunnen transformeren?”; “Wat als hij niet alleen jou, maar ook anderen zou helpen?”

4. **Hoofdactiviteit:** Ontwerp de uitvinding. Leerlingen tekenen hun uitvinding en voorzien deze van labels. Ze moeten het volgende vermelden: naam van de uitvinding; welk probleem deze oplost; hoe deze werkt; speciale functies; wie er baat bij heeft. Duos of kleine groepen geven korte uitleg.
5. **Creatieve uitbreiding:** Leerlingen maken een advertentie voor hun uitvinding; een jingle; een mini-verhaal waarin hun uitvinding de dag redt.
6. **Afsluitende reflectie met de hele klas:** Leerlingen bespreken hoe hun creativiteit is gegroeid en wat hen heeft verrast.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De ideale klasindeling bestaat uit gegroepeerde tafels voor creatief werk; een cirkelvormige ruimte voor reflectie; een 'ontwerpstudio'-sfeer met zichtbare materialen. Buiten is ook geschikt voor inspiratiewandelingen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit stimuleert creativiteit door meerdere oplossingen te bedenken; onconventionele ideeën te bedenken; problemen vanuit verschillende invalshoeken te bekijken; alledaagse frustraties om te zetten in kansen; flexibel, verkennend denken te ontwikkelen; persoonlijke originaliteit te waarderen. Leerlingen leren dat creativiteit niet 'artistiek zijn' is, maar het verkennen van mogelijkheden.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen

- in staat zijn om originele ideeën te bedenken, meerdere creatieve oplossingen voor alledaagse problemen te verkennen en hun gedachten op fantasierijke en flexibele manieren uit te drukken.
- begrijpen dat creativiteit nieuwsgierigheid, openheid en de moed om ideeën te delen en te verfijnen inhoudt.
- hun redenering kunnen beschrijven en creatief voortbouwen op de ideeën van anderen.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Taal

- verhalen schrijven waarin de uitvinding centraal staat
- instructies of overtuigende teksten opstellen

Natuurwetenschappen

- uitvindingen die milieuproblemen oplossen
- machines die gebruikmaken van hernieuwbare energie
- hulpmiddelen om dieren te helpen

Maatschappijleer

- uitvindingen die bijdragen aan eerlijkheid, empathie en gemeenschapszin
- bepaal wie hiervan profiteert en waarom

Wiskunde

- vormen, verhoudingen en eenvoudige patronen ontwerpen
- meten, diagrammen tekenen

Benodigdheden

- Papier, stiften, kleurpotloden
- Optioneel: gerecyclede materialen voor 3D-prototypes
- Promptkaarten (probleemkaarten, “Wat als...?”-kaarten)
- Timer
- Presentatieruimte

Leidende vragen

- Welk probleem viel je op en waarom vond je dat interessant?
- Hoe veranderde je idee tijdens de discussie?
- Welk ongebruikelijk of verrassend idee kwam naar voren?
- Welk deel van het creatieve proces vond je het meest inspirerend?
- Welke nieuwe vraag riep deze uitvinding bij je op?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen kiezen het eerste voor de hand liggende idee.
Tip: Vraag om drie alternatieven voordat ze een keuze maken. Gebruik “Wat als...?”-draaien.
- **Uitdaging:** Angst om fout te zitten of belachelijk over te komen.
Tip: Moedig 'gekke ideeën zijn welkom' aan. De leerkracht geeft het voorbeeld met een grappige uitvinding.
- **Uitdaging:** Ongelijke deelname in duo's.
Tip: Wijs roulerende rollen toe (tekenaar, ideeëngenerator, uitlegger). “Idee-pingpong” — wissel zinnen af.
- **Uitdaging:** Moeite om het idee duidelijk uit te drukken.
Tip: Geef eenvoudige zinsstructuren. Leerlingen spelen na wat de uitvinding doet.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

- **Beginners (6-7 jaar):** Kies uit voorbereide “probleemkaarten”. Maak eenvoudige tekeningen met 1–2 kenmerken. Gebruik zinsbeginners.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Bedenk gedetailleerde mechanismen of oplossingen in meerdere stappen. Voeg diagrammen, labels en schriftelijke beschrijvingen toe. Presenteer het aan de klas.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Pak maatschappelijke of milieukwesties aan. Maak 3D-prototypes. Schrijf overtuigende of reflectieve teksten over de uitvinding.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Creativiteit en flexibiliteit

- Op welk idee was je het meest trots? Waarom?
- Wat maakte jouw uitvinding uniek?
- Welke nieuwe vraag riep je uitvinding op?

3.3 PROBLEEMOPLOSSING

3.3.1 Design thinking

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Design Thinking is een manier van denken en werken waarbij creatieve oplossingen worden bedacht voor problemen, variërend van vakspecifieke en vakoverschrijdende kwesties tot echte, alledaagse problemen waarmee de kinderen in hun eigen dagelijks leven te maken kunnen krijgen. Hier lossen we problemen op door goed te kijken, indien nodig ons in te leven, en slim na te denken.

Focus op vaardigheden

Focus op basisvaardigheden

- Probleemoplossing

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit
- Kritisch denken
- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 jaar en ouder	Individueel of de hele klas, werkend in tweetallen of kleine groepen	50-100 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Het design thinking draait om deze kernideeën:

1. Het probleem goed begrijpen: Begin niet meteen met een oplossing, maar leer het probleem eerst heel goed kennen.
2. Creatieve ideeën bedenken: Vervolgens bedenk je veel mogelijke oplossingen.
3. Empathie: (indien nodig) Je probeert te begrijpen wat iemand nodig heeft of waar iemand mee worstelt.
4. Uitproberen en maken: Je kiest een idee en maakt een prototype (voorbeeld).
5. Testen en verbeteren: Je laat het aan anderen zien, kijkt wat werkt en past het aan.

De activiteit uitvoeren – stapsgewijze implementatie

1. **Wie heeft een probleem/wat is het probleem? Begrip (indien nodig: empathie):** “Je kijkt goed om je heen: wat is een probleem? Wie heeft ergens last van, wie kan hulp gebruiken, of wat zou beter kunnen? De leerkracht en/of leerlingen stellen een probleem voor.”
 - onderwerpen, mensen, dieren, groepen, dingen of plaatsen

2. **Wat is precies het probleem? (Definieer):** “Je gaat onderzoeken wat er niet goed gaat of wat moeilijk is. Je stelt vragen, kijkt goed en probeert het probleem te begrijpen.”
 - iets dat gecombineerd moet worden, vakgerelateerd is, moeilijk is, onhandig werkt, ontbreekt of verwarrend is, anders zou kunnen zijn
3. **Wat kunnen we bedenken om te helpen? (Ideeën bedenken):** “Je bedenkt zoveel mogelijk oplossingen. Alle ideeën zijn welkom! Je denkt creatief na, samen of alleen.”
 - Maak iets, verander het, voeg er iets aan toe, verbeter het of bedenk iets compleet nieuws.
4. **Maak een voorbeeld van je idee (prototype):** “Je maakt een model of voorbeeld van je oplossing. Je kunt dit met verschillende materialen doen. Het hoeft nog niet perfect te zijn.”
 - Teken, bouw, knutsel, plak, ontwerp digitaal.
5. **Laten zien en verbeteren (Testen en verbeteren):** “Je laat je idee aan anderen zien. Je luistert naar wat zij ervan vinden en past je idee aan om het nog beter te maken.”
 - presenteren, bespreken, aanpassen, verder bouwen, kritisch analyseren

Op deze manier leren leerlingen een probleem op een slimme en creatieve manier op te lossen

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Dit kan zowel binnen als buiten worden gedaan. Beide omgevingen bieden specifieke en verschillende, levensechte problemen voor leerlingen.

Zorg er bij binnenactiviteiten voor dat het (klas)lokaal rustig genoeg is om concentratie en doordachte discussies en uitleg tijdens het onderzoek mogelijk te maken. Als je buiten oefent, kies dan een rustig hoekje van het schoolplein waar leerlingen gefocust kunnen blijven en verstoring wordt vermeden.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze leeractiviteit stimuleert het probleemoplossend denken door kinderen actief te betrekken bij het herkennen en aanpakken van echte problemen. Het begint met het ontwikkelen van empathie: kinderen leren zich in anderen te verplaatsen en situaties te observeren waarin iets niet goed gaat. Op deze manier leren ze problemen te herkennen, wat de eerste stap is om ze op te lossen. Vervolgens analyseren ze de situatie om het probleem duidelijk te definiëren. Door vragen te stellen en onderscheid te maken tussen hoofd- en nevenkwesties, leren ze dat een goed geformuleerd probleem tot betere oplossingen leidt. Vervolgens worden ideeën gegenereerd in een creatieve fase waarin alle suggesties welkom zijn. Dit bevordert vrij denken, samenwerking en verbeeldingskracht. De leerlingen zetten het door hen gekozen idee om in een prototype – een tastbare uitwerking zoals een tekening, model of digitale vorm. Dit moedigt experimenteren aan en laat zien dat het proces belangrijker is dan een perfect eindresultaat. Ten slotte wordt het prototype getest en verbeterd op basis van feedback. Leerlingen leren reflecteren, omgaan met kritiek en denken in iteraties: verbeteren door te proberen en aan te passen.

De rol van de leerkracht is hier die van een begeleider: iemand die het denkproces ondersteunt, vragen stelt en een veilige omgeving creëert waarin fouten mogen worden gemaakt. Op deze manier worden kinderen aangemoedigd om te durven denken, doen en verbeteren – essentiële elementen van duurzaam probleemoplossend gedrag.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- Probleemoplossende vaardigheden ontwikkelen: leerlingen leren complexe situaties op te splitsen en in stappen te denken.
- Creatief denken aanmoedigen: nieuwe, diverse ideeën genereren zonder angst om fouten te maken.
- Kritisch denken versterken: ideeën evalueren, zinvolle vragen stellen en oplossingen verfijnen.
- Samenwerking verbeteren: leerlingen werken in teams, luisteren naar anderen en delen hun eigen ideeën.
- Empathie bevorderen: de behoeften, gevoelens en perspectieven van anderen begrijpen.
- Zelfvertrouwen opbouwen: door te zien dat hun ideeën ertoe doen en waarde hebben.
- Leer initiatief te nemen en verantwoordelijkheid te tonen voor hun werk.
- Omarm iteratie: begrijpen dat proberen, falen en verbeteren deel uitmaken van het proces.
- Toon doorzettingsvermogen: gemotiveerd blijven, zelfs als het moeilijk is.
- Oefenen met reflectie: nadenken over wat werkte, wat niet werkte en hoe het kan worden verbeterd.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Hier volgen enkele voorbeelden van hoe Design Thinking in verschillende vakgebieden kan worden toegepast:

Wetenschap

Probleemstelling: Planten in het klaslokaal groeien niet goed en gaan vaak dood.

1. Wie heeft er een probleem?

De klas en de leerkracht willen gezonde planten, maar weten niet waarom ze niet groeien.

- Leerlingen observeren de planten en bespreken wat hen opvalt.
- Bespreek waarom planten belangrijk kunnen zijn voor de klasomgeving.

2. Wat is precies het probleem? (Definieer)

De planten krijgen misschien niet de juiste hoeveelheid water, licht of voedingsstoffen.

- Leerlingen stellen vragen: Hoe vaak krijgen de planten water? Hoeveel licht krijgen ze?
- Schrijf de observaties op het bord.

3. Wat kunnen we bedenken om te helpen? (Ideeën bedenken)

Nu mogen de leerlingen creatief aan de slag! We bedenken zoveel mogelijk ideeën om te helpen.

- Brainstormen: herinneringssysteem, zelfwaterende potten, planten dicht bij het licht zetten.
- Leerlingen tekenen en leggen hun ideeën uit
- Bespreek elkaars plannen; samen kiezen we één idee uit alle voorstellen.

4. Maak een voorbeeld van het idee (prototypes)

We gaan een model of voorbeeld van ons idee maken. Het hoeft nog niet perfect te zijn. Leerlingen werken in kleine groepjes. Knutselen met papier, karton, LEGO, klei, waardevol gratis materiaal

- Bouw een model van een zelfwaterende plantenpot met flessen of gerecyclede materialen.

5. Laten zien en verbeteren (Testen en verbeteren)

We laten ons idee zien aan de persoon die het probleem heeft en vragen: helpt dit? Elke groep laat zien hoe het zou werken en presenteert het aan de klas.

- Probeer de oplossing uit met een echte plant.
- Let op veranderingen en verbeter het ontwerp indien nodig.

6. De leerkracht en de klas geven feedback.

Indien nodig worden er aanpassingen aan het idee gedaan.

Leerdoel: wetenschappelijke observatie, experimenteren, oorzaak en gevolg.

Wiskunde

Probleemstelling: Leerlingen vinden het moeilijk om delingen met resten te begrijpen.

1. Wie heeft er een probleem?

Leerlingen voelen zich verward en gefrustreerd tijdens wiskundelessen.

- De leerkracht bespreekt hoe leerlingen de delingsproblemen ervaren.

2. Wat is precies het probleem? (Definitie)

Delen voelt abstract aan en is moeilijk voor te stellen.

- Stel vast waar leerlingen vastlopen.

3. Wat kunnen we bedenken om te helpen? (Ideeën bedenken)

- Brainstorm over ideeën: spelletjes, visuele hulpmiddelen, voorbeelden uit het dagelijks leven (eten of speelgoed delen).
- Leerlingen stellen creatieve hulpmiddelen voor.

4. Maak een voorbeeld van het idee (prototypes)

- Maak een praktisch delspel met blokken, telstenen of papieren cirkels.

5. Laten zien en verbeteren (Testen en verbeteren)

- Probeer het spel uit in de klas.
- Leerlingen geven feedback en passen de regels of materialen aan.

6. De leerkracht en de klas geven feedback.

- Indien nodig worden er aanpassingen aan het idee gedaan.

Leerdoel: probleemoplossing, logisch denken, wiskunde in de praktijk.

Milieukunde

Probleemstelling: Er ligt te veel afval op het schoolplein.

1. Wie heeft er een probleem?

De schoolgemeenschap heeft last van zwerfafval.

- Leerlingen observeren het schoolplein en bespreken hoe het eruitziet en aanvoelt.
- Bespreek waarom het slecht is dat het schoolplein vol zwerfafval ligt.

2. Wat is precies het probleem? (Definieer)

Afval wordt niet goed gescheiden en de afvalbakken zijn onduidelijk of ontbreken.

- Leerlingen stellen vragen en brengen in kaart waar en wat voor soort afval er ligt.
- Schrijf de observaties op het bord.

3. Wat kunnen we bedenken om te helpen? (Ideeën bedenken)

- Brainstorm: betere afvalbakken, borden, campagnes, beloningen.
- Leerlingen schetsen ideeën

4. Maak een voorbeeld van het idee (prototypes)

De leerlingen gaan een model of voorbeeld van ons idee maken. Knutselen met papier, karton, LEGO, klei, waardevol gratis materiaal

- Ontwerp een nieuwe recyclingbak, posters of een eenvoudige bewustmakingscampagne.

5. Laten zien en verbeteren (testen en verbeteren)

Leerlingen laten hun idee zien aan degene die het probleem heeft en vragen: helpt dit? Elke groep laat zien hoe het zou werken en presenteert het aan de klas.

- Presenteer ideeën aan andere klassen of probeer ze uit op het schoolplein.
- Verzamel feedback en verbeter.

6. De leerkracht en de klas geven feedback.

Indien nodig worden er aanpassingen aan het idee gedaan.

Leerfocus: duurzaamheid, verantwoordelijkheid, het oplossen van problemen uit de praktijk.

Kunst

Probleemstelling: De muren van het klaslokaal voelen leeg en ongezellig aan.

1. Wie heeft er een probleem?

Leerlingen willen een leuker, inspirerender klaslokaal.

- Bespreek hoe de klasomgeving de stemming en het leren beïnvloedt.

2. Wat is precies het probleem? (Definieer)

Er is geen visuele identiteit of kunstwerk dat de klas vertegenwoordigt.

- Bepaal wat het klaslokaal moet uitstralen

3. Hoe kunnen we helpen? (Ideeën bedenken)

- Brainstorm over muurschilderingen, tentoonstellingen en thematische kunstwerken.
- Leerlingen tekenen ideeën en leggen hun concepten uit.

4. Maak een voorbeeld van het idee (prototypes)
 - Maak kleinschalige versies of schetsen van het kunstwerk.
5. Laten zien en verbeteren (Testen en verbeteren)
 - De klas bespreekt ontwerpen, geeft feedback en past deze aan voordat het definitieve kunstwerk wordt gemaakt.
6. De leerkracht en de klas geven feedback.
Indien nodig worden aanpassingen aan het idee aangebracht.

Leerfocus: creativiteit, visuele communicatie, samenwerking.

Waarom dit werkt

- Vertrekt vanuit echte problemen
- Stimuleert empathie en teamwork
- Koppelt leren aan zinvolle, levensechte situaties
- Past vanzelf in elk vak

Dit maakt het leren actief, boeiend en doelgericht.

Benodigheden voor de uitvoering

Voor Design Thinking heb je geen dure of ingewikkelde materialen nodig. Het draait vooral om denken, doen en maken – dus materialen die creativiteit, samenwerking en onderzoek ondersteunen, zijn het belangrijkste.

Hier volgt een overzicht van mogelijke hulpmiddelen en materialen, afhankelijk van je onderwerp:

- Vraagkaarten (met wie/waar/waarom/hoe?)
- Werkbladen om observaties op te schrijven of te tekenen
- Fotocamera of tablet om dingen vast te leggen
- Post-its voor eerste ideeën of opmerkingen
- Grote vellen papier of whiteboards
- tekenmateriaal
- Brainstormkaarten of inspiratiefoto's
- Papier, karton, lijm, schaar, plakband
- Herbruikbare materialen (waardevolle, gratis materialen zoals toilettrollen, dozen, kroonkurken, enz.)
- LEGO, blokken, klei of magnetisch en/of bouwmateriaal
- Tablets of apps voor digitaal ontwerpen (optioneel)
- Open materialen

Leidende vragen

De leerkracht stelt vooral vragen om het denkproces van de leerlingen te sturen, zonder meteen antwoorden te geven. Deze vragen stimuleren het nadenken, verkennen, reflecteren en samenwerken tijdens de verschillende fasen van Design Thinking.

Bijvoorbeeld:

- Wat zou je doen als je in die situatie zat?
- Wat is hier eigenlijk het echte probleem?
- Welke ideeën kun je combineren?
- Kun je iets kleins maken dat laat zien hoe het werkt?
- Wat werkte goed aan je idee?
- Wat heb je al ontdekt?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Veelvoorkomende problemen zijn verschillen in vaardigheden, frustratie bij mislukkingen of groepsdynamiek:
Tip: Begin klein en eenvoudig. Begin met een kort en eenvoudig probleem of oefenproject. Op deze manier leren kinderen eerst over het proces zonder dat het te groot of ingewikkeld wordt. Het uitwerken van een stappenplan in drie stappen kan ook helpen, bijvoorbeeld:
 - Wie heeft een probleem?
 - Wat is het probleem?
 - Wat kunnen we doen om te helpen?
- **Uitdaging:** Frustratie over 'het niet weten' of 'fouten maken'?
Tip 1: Herhaal vaak dat fouten maken deel uitmaakt van het proces. Vier pogingen, mislukkingen en verbeteringen. Gebruik posters of kaarten met zinnen als 'Ik probeer het nog eens' of 'Ik weet het nog niet, maar...'
Tip 2: Overbrug verschillen door samen te werken. Maak de rollen duidelijk: bijvoorbeeld tekenaar, vraagsteller, bouwer of presentator. Laat kinderen van rol wisselen, zodat iedereen zijn of haar talenten ontdekt.
Tip 3: Focus op het proces, niet op het perfecte eindproduct. Benadruk de stappen, niet het mooie resultaat. “Hoe ben je op dat idee gekomen?” is belangrijker dan “Is het mooi geworden?”. Laat meerdere kinderen hetzelfde probleem aanpakken – dan zie je hoeveel manieren er zijn om na te denken!
Tip 3: Gebruik smileykaartjes of stickers om visueel feedback te geven. Houd het speels en flexibel! Kinderen leren het beste als ze zich veilig voelen om op ontdekkingstocht te gaan. Laat ruimte voor plezier, fantasie en gekke ideeën – en laat zien dat hun mening ertoe doet.
- **Uitdaging:** Jonge leerlingen voelen stress of chaos door de vele keuzemogelijkheden.
Tip: Begeleid de materiaalkeuze. Beperk het aantal materialen voor jonge leerlingen om keuzestress of chaos te voorkomen. Maak 'prototypekits' met eenvoudige spullen voor elke groep: papier, plakband, rietjes, karton, touw, enz. (dit is niet hetzelfde als een voorbeeld geven!)
- **Uitdaging:** Jonge kinderen raken gefrustreerd door de tijdsdruk
Tip: Werk met een tijd klok of zandloper voor elke stap. Door in korte tijd te werken, blijven ze energiek en georganiseerd. Laat ze opschrijven of tekenen wat ze zouden doen als er geen tijd was – ook dat is waardevol denken!

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Wanneer je met Design Thinking in de klas werkt, kun je onderscheid maken tussen drie niveaus. Deze niveaus sluiten aan bij de leeftijd en ontwikkelingsfase van leerlingen van 6 tot 10 jaar en helpen het proces passend en haalbaar te maken.

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** ze werken aan eenvoudige, herkenbare problemen en krijgen veel begeleiding van de leerkracht. Ze kiezen vaak uit een paar voorgestelde oplossingen en maken met hulp een prototype. De nadruk ligt op ontdekken, plezier en stap voor stap leren.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** zij krijgen meer vrijheid om samen een probleem te verkennen en met eigen ideeën te komen. Ze werken in kleine groepjes, kiezen hun eigen materialen en leren feedback te geven en te ontvangen. De leerkracht begeleidt hen door het proces met gerichte vragen.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** zij werken zelfstandig of in teams aan complexere problemen die dichterbij de echte wereld staan. Ze combineren ideeën, maken meerdere versies van een prototype en reflecteren kritisch op hun proces. Hier heeft de leerkracht vooral een coachende rol en biedt hij ruimte voor creativiteit en eigenaarschap.

Debriefing- en reflectievragen

1. Over het proces (denken en doen)
 - Wat vond je het leukst om te doen?
 - Wat was het moeilijkste deel?
 - Heb je iets gedaan wat je nog niet eerder had geprobeerd?
 - Wat zou je de volgende keer anders doen?
 - Wanneer heb je iets geleerd van een fout?
2. Over samenwerken
 - Hoe werkte jullie groep samen?
 - Wat heb je gedaan om je groep te helpen?
 - Heb je goed naar anderen geluisterd? En luisterden zij naar jou?
 - Wat ging er goed in de samenwerking, en wat niet?
 - Als je opnieuw zou mogen kiezen: zou je dan weer op deze manier samenwerken?
3. Over het idee en het resultaat
 - Wat maakt jouw oplossing slim of bijzonder?
 - Denk je dat je idee echt helpt? Waarom (niet)?
 - Wat vonden anderen van je idee?
 - Zou je je prototype aan iemand anders aanbevelen?

3.3.2 Zes denkhoeden

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De Bono's denkhoeden (Edward de Bono's Six Thinking Hats) zijn een denktechniek die helpt om op verschillende manieren naar een probleem, idee of situatie te kijken. Elke "hoed" staat voor een bepaalde manier van denken. Dit maakt het voor kinderen (en volwassenen) gemakkelijker om hun gedachten te ordenen en samen na te denken zonder verwarring of discussie.

Deze methode is zeer geschikt voor gebruik in het ontwerpproces of Design Thinking, met name bij reflectie en samenwerking.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken
- Creativiteit
- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	Individueel en met de hele klas, in tweetallen of kleine groepen	25-50 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Voor de les of activiteit:

1. Voorbereiding

- Kies een onderwerp. Bijvoorbeeld: een ontwerpidee, een groepsopdracht, een klasprobleem of de evaluatie van een project.
- Maak de denkhoeden zichtbaar
- Gebruik echte (gekleurde) hoeden, papieren hoeden, kaarten of hoedenposters met pictogrammen.
- Zorg dat de kleuren goed opvallen (bijv. een gele zon voor de gele hoed, een wolk voor de blauwe hoed).
- Leg de betekenis van elke hoed uit
- Houd het simpel en visueel. Laat kinderen voor elke hoed hun eigen voorbeelden geven. Je kunt dit oefenen met een speels onderwerp.

Tijdens de les of activiteit:

2. **Kies het onderwerp of de vraag:** Bepaal waarover u met de leerlingen wilt nadenken. Dit kan een probleem, een idee, een situatie of een project zijn. Het onderwerp kan van alles zijn en kan per les of groep verschillen.
3. **Leg de denkhoeden uit:** Introduceer de zes denkhoeden aan de klas, vertel kort wat elke kleur betekent en hoe de hoed wordt gebruikt. Zorg ervoor dat de leerlingen de verschillende perspectieven begrijpen.
4. **Gebruik de denkhoeden één voor één:** Neem alle hoeden samen met de klas door. Moedig de leerlingen aan om hun gedachten, gevoelens of ideeën over elke hoed te delen. Dit kan mondeling, via tekeningen, met post-its of op andere creatieve manieren.
5. **Stel gerichte vragen voor elke hoed:** Gebruik open vragen die bij de kleur van de hoed passen om het denken te sturen, bijvoorbeeld:
 - Feiten en informatie (wit)
 - Gevoelens en intuïtie (rood)
 - Kritieke punten en risico's (zwart)
 - Positieve punten en kansen (geel)
 - Nieuwe ideeën en alternatieven (groen)
 - Proces en planning (blauw)
6. **Bespreek en evalueer de resultaten:** Vat samen wat er in elke hoed is gezegd en bespreek met de leerlingen wat dit betekent voor het onderwerp of de volgende stappen. Laat de leerlingen nadenken over het gebruik van de hoeden en wat ze hebben geleerd.
7. **Pas de methode flexibel toe:** Afhankelijk van het doel en de groep kun je kiezen welke hoeden je gebruikt en in welke volgorde. Soms zijn minder hoeden voldoende, of kun je ze herhalen met nieuwe onderwerpen.
8. **Integreer de denkhoeden regelmatig in de lespraktijk:** Gebruik de denkhoeden bij verschillende activiteiten, zoals brainstormen, groepsdiscussies, probleemoplossing, reflectiemomenten en besluitvorming, om gestructureerd denken te oefenen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Het kan zowel binnen als buiten worden gebruikt. Beide omgevingen bieden specifieke en verschillende activiteiten en echte, levensechte problemen voor leerlingen.

Zorg er bij gebruik binnenshuis voor dat het (klas)lokaal rustig genoeg is om concentratie en doordachte discussies en uitleg tijdens het onderzoek mogelijk te maken. Als je buiten oefent, kies dan een rustig hoekje van het schoolplein waar leerlingen gefocust kunnen blijven en verstoring wordt vermeden.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Voor de les: voorbereiding

Het visualiseren van denkhoeden helpt kinderen om verschillende manieren van denken te herkennen en te gebruiken. Door het juiste onderwerp te kiezen (bijv. een probleem in de klas of een ontwerpvrage), wordt het denken direct gekoppeld aan een echte uitdaging.

Tijdens de les:

1. Kies een onderwerp of vraag
 - Door een specifiek probleem of een specifieke situatie te kiezen, stimuleer je probleemgericht denken.
 - Kinderen leren dat problemen verschillende kanten hebben en dat je ze systematisch kunt onderzoeken.
2. Leg de denkhoeden uit
 - Elke hoed staat voor een specifieke denkwijze:
 - o Wit: feiten verzamelen
 - o Rood: gevoelens en intuïtie
 - o Zwart: risico's en bezwaren
 - o Geel: voordelen en kansen
 - o Groen: creatieve ideeën
 - o Blauw: overzicht en planning
 - Kinderen leren dat het oplossen van problemen niet één manier van denken vereist, maar een combinatie van perspectieven.
3. Gebruik de hoeden één voor één
 - Door elk perspectief afzonderlijk te verkennen, leren kinderen:
 - o Systematisch te denken
 - o Meerdere invalshoeken te gebruiken
 - o Samen te werken en naar anderen te luisteren
 - Dit bevordert flexibel en analytisch denken.
4. Stel specifieke vragen voor elke hoed
 - Open vragen stimuleren diepgaand denken en het evalueren van ideeën.
 - Kinderen leren:
 - o Kritisch naar feiten te kijken (wit)
 - o Risico's in te schatten (zwart)
 - o Creatieve oplossingen te bedenken (groen)
 - o Positieve aspecten te zien (geel)
 - o Na te denken over het proces (blauw)
5. Bespreek en evalueer de resultaten
 - Door samen te reflecteren leren kinderen:
 - o Conclusies te trekken
 - o Oplossingen afwegen
 - o Beslissingen onderbouwen
 - Dit is een kernvaardigheid bij het probleemoplossend denken.
6. Flexibel toepassen en integreren
 - Door regelmatig de denkhoeden te gebruiken, wordt gestructureerd denken een gewoonte.
 - Kinderen leren dat probleemoplossing een proces is dat geoefend en verbeterd kan worden.

7. De rol van de leerkracht

- Stimuleert het denken, stelt verdiepende vragen en zorgt voor een veilige omgeving waarin kinderen durven na te denken.
- Geeft geen antwoorden, maar begeleidt het proces zodat kinderen zelf tot oplossingen komen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Het gebruik van De Bono's denkhoeden in de klas stimuleert het probleemoplossend denken op een speelse en gestructureerde manier. Deze werkwijze leert kinderen niet alleen spontaan te reageren, maar ook bewust vanuit verschillende perspectieven te denken.

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om problemen vanuit verschillende invalshoeken te bekijken en te begrijpen dat er meer dan één geldige oplossing kan zijn.
- begrijpen hoe emoties, feiten en ideeën van elkaar gescheiden moeten worden om helderder en systematischer te kunnen denken.
- in staat zijn om problemen stap voor stap aan te pakken, van het begrijpen van het probleem tot kritische analyse en het vinden van creatieve oplossingen.
- in staat zijn om problemen te analyseren door vast te stellen wat er gebeurt en waarom, en te reflecteren op het eigen denken door dit te vergelijken met de ideeën van anderen.
- begrijpen wat werkt en wat niet.
- in staat zijn feiten te onderscheiden van meningen of gevoelens.
- in staat zijn weloverwogen beslissingen te nemen door verschillende opties te overwegen en te kiezen.
- in staat zijn om meerdere, originele of onverwachte oplossingen voor een probleem te bedenken.
- Zich bewust zijn van de behoeften en perspectieven van anderen en hiermee rekening houden.
- in staat zijn om actief naar anderen te luisteren.
- in staat zijn om hun eigen ideeën duidelijk uit te drukken.
- verschillende standpunten respectvol en zonder oordeel met elkaar vergelijken.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Deze creatieve probleemoplossingstechniek kan in elke les worden gebruikt wanneer leerlingen een bepaalde situatie moeten interpreteren, deze vanuit meerdere perspectieven moeten bekijken, een probleem of situatie moeten oplossen, een beslissing moeten nemen, enzovoort. Een dergelijke les kan in elke klas worden geïntegreerd.

Hieronder laten we zien hoe de 'zes hoeden'-techniek in de klas kan worden toegepast:

1. **Introduceer het onderwerp:** 'We gaan onze ideeën voor het schoolplein bespreken met de zes denkhoeden.' Leg uit waarover jullie gaan nadenken en wat de acties zijn. Verdeel de klas in kleine werkgroepen

Maak de 'six thinking hats'-scène visueel in de klas en zorg dat de zes gekleurde hoeden (of kaarten) beschikbaar zijn voor de hele klas

Hoed	Vraag die je stelt	Voorbeeldactiviteit
○ Wit (feiten)	Wat weten we al?	Schrijf informatie op of teken deze
♥ Rood (gevoelens)	Wat denken of voelen we?	Laat kinderen een emoji kiezen of tekenen
● Zwart (kritisch)	Wat gaat er niet goed?	Zet een kruisje bij wat lastig kan zijn
⊗ Geel (positief)	Wat is er goed aan?	Laat kinderen een zonnetje tekenen bij hun idee
⊗ Groen (creatief)	Wat kunnen we nog meer bedenken?	Brainstorm op papier of met LEGO/blokken
⊗ Blauw (overzicht)	Wat moeten we nu doen?	Laat de kinderen een stappenplan maken of taken verdelen

2. Denk na voor elke hoed (één voor één): loop stap voor stap door elke denkhoed. Geef kinderen bij elke hoed de ruimte om hun mening, idee of gevoel te delen – mondeling, op een post-it of via een werkblad. Kinderen presenteren hun idee voor de speelplaats met hun groep. Elke leerling verwoordt zijn of haar mening, gevoel, visie of mogelijke oplossing bij elke hoed

3. Samen reflecteren: Bespreek kort wat je hebt geleerd. Bijvoorbeeld:

- 'Wat hebben we ontdekt door op deze manier te denken?'
- 'Welk idee willen we verder uitwerken?'
- 'Wat vond je moeilijk of leuk aan deze manier van denken?'

Benodigheden voor de uitvoering

1. Visuele weergave van de hoeden (verplicht)
 - Gekleurde hoeden (echte hoeden, papieren hoeden of hoofdbanden)
 - Posters met de denkhoeden (één per kleur met uitleg in woorden en afbeeldingen)
 - Kaarten of stickervelden met de kleuren en bijbehorende symbolen
 - Digibord-dia's of printables ter visuele ondersteuning van de betekenissen
2. Werkbladen voor leerlingen
 - Werkbladen per hoed (tekenen, schrijven, kleuren, invullen)
 - Post-its of gekleurd papier per hoedkleur (voor brainstormen of feedback)
 - Emoticons of smiley-kaartjes (voor de rode hoed)
 - Reflectiekaarten of praatborden
 - Kleurpotloden of stiften in de zes hoedkleuren

3. Basisbenodigdheden voor in de klas

- Groot vel papier of flip-over voor gezamenlijke mindmaps
- Waardevolle, vrije en open materialen, knutselmateriaal voor creatieve uitwerking (bijv. groene hoed – creatief denken)
- Timer of zandloper (voor structuur per hoed)

Leidende vragen

Vragen zijn afhankelijk van welke hoed aan het woord is, bijvoorbeeld:

- Witte hoed – Feiten en informatie – Wat moeten we nog te weten komen om het beter te begrijpen?
- Rode hoed - Gevoelens en intuïtie - Vind je dit leuk, moeilijk, spannend of grappig? Waarom?
- Zwarte hoed - Kritisch denken en risico's - Wat zou er mis kunnen gaan?
- Gele hoed - Positief denken en kansen - Wat zou dit voor iemand kunnen betekenen?
- Groene hoed - Creatief denken en nieuwe ideeën - Wat zou je anders kunnen doen?
- Blauwe hoed - Overzicht en reflectie - Welke hoed gebruiken we nu en waarom?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Kinderen begrijpen de hoeden voor abstract denken in het begin niet altijd even goed.
Tip: Maak het visueel en concreet
 - Gebruik heldere kleuren, pictogrammen en eenvoudige taal.
 - Hang posters op of werk met echte hoeden of hoofdbanden.
 - Kindvriendelijke uitleg werkt beter dan theorie.
- **Uitdaging:** Te veel hoeden tegelijk brengt jongere kinderen in de war.
Tip: Begin met 2 of 3 hoeden (bijv. wit, rood, geel) en breid langzaam uit.
 - Minder is meer, vooral in het begin. Bouw het langzaam op
- **Uitdaging:** Kinderen weten niet hoe ze bij een bepaalde hoed moeten denken; dit vereist training en herhaling. Denk als leerkracht hardop: 'Als ik met de zwarte hoed denk, zie ik dat...'.
Tip: Geef voorbeelden van hoe je denkt
 - Het geven van voorbeelden helpt enorm bij de ontwikkeling van het denkvermogen.
- **Uitdaging:** Sommige kinderen zijn bang om te spreken of anderen te volgen.
Tip: Wissel klassikaal en individueel af
 - Laat kinderen eerst individueel tekenen of schrijven en pas daarna delen. Zo krijgt elk kind de ruimte om na te denken.
- **Uitdaging:** Kinderen raken snel de draad kwijt in het proces.
Tip: Gebruik vaste routines. Werk daarom met een vast ritme, bijvoorbeeld:
 - Kies een hoed
 - Stel een vraag
 - Deel het antwoord
 - Herhaling geeft vertrouwen.

- **Uitdaging:** Kinderen raken hun aandacht kwijt tijdens lange sessies.
Tip: Houd het kort en energiek
 - Gebruik een timer per hoed (bijv. 3 minuten per denkrichting) en zorg voor actieve werkvormen (tekenen, bewegen, kaarten kiezen); dit zorgt voor meer betrokkenheid.
- **Uitdaging:** Kinderen willen vaak alleen positief (geel) of creatief (groen) denken.
Tip: Moedig alle vormen van denken aan, inclusief de 'moeilijke'
 - Leg uit dat alle hoeden belangrijk zijn – inclusief kritisch denken of ruimte geven aan gevoelens.
 - Gebruik voorbeelden waarin de zwarte of rode hoed het verschil maakt.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Om het werken met de denkhoeden af te stemmen op het niveau van de leerlingen, kun je onderscheid maken tussen drie niveaus:

- **Beginners (6-7 jaar):** leerlingen verkennen één of twee denkhoeden tegelijk, met veel ondersteuning van de leerkracht. De vragen zijn eenvoudig en visueel, en antwoorden mogen ook getekend worden. Samen hardop denken staat centraal.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** leerlingen gebruiken meerdere denkhoeden achter elkaar. Ze denken zelfstandig na, delen hun ideeën in groepen en schrijven of tekenen hun antwoorden. De leerkracht begeleidt voornamelijk door vragen te stellen en samen te reflecteren.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** de leerlingen passen alle zes denkhoeden zelfstandig of in groepen toe, ook bij complexere onderwerpen of bij hun eigen projecten. Ze wisselen bewust van perspectief, stellen elkaar diepgaande vragen en reflecteren kritisch op hun denkproces.

Deze structuur maakt het mogelijk om denkvaardigheden stap voor stap op te bouwen, afgestemd op het tempo en het niveau van de kinderen.

Debriefing- en reflectievragen

1. Over het denken zelf
 - Met welke hoed vond je het makkelijkst om te denken?
 - Welke hoed vond je het moeilijkst? Waarom?
 - Heb je iets bedacht of gezegd wat je normaal gesproken niet zou doen?
 - Welke hoed hielp je om een nieuw idee te bedenken?
2. Over het proces
 - Wat vond je ervan om stap voor stap te denken?
 - Wat gebeurde er toen we met een andere hoed gingen denken?
 - Hebben we alle kanten van het probleem goed bekeken?
 - Wat was het verschil tussen creatief denken en kritisch denken?
3. Over empathie en samenwerking
 - Wat deed jullie groep goed tijdens het denken?
 - Hebben jullie goed naar elkaar geluisterd?
 - Wie heeft je geholpen om verder te denken?
 - Wat zou je de volgende keer anders doen in de groep?

4. Over leren en groei

- Wat heb je over jezelf als denker geleerd?
- Is er iets dat je nu beter begrijpt dan voorheen?
- Hoe kun je dit denken in andere situaties toepassen?

3.3.3 Wetenschappelijke concepten in beweging

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Wetenschappelijke concepten omzetten in beweging houdt in dat kinderen abstracte principes (zoals de toestanden van materie) ervaren door middel van beweging. Kinderen geven deze concepten fysiek weer met hun lichaam, waarbij ze onderzoeken hoe een concept werkt, hoe ze het kunnen uitbeelden en hoe ze het kunnen verbeteren.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken
- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	Individueel en met de hele klas, in tweetallen of kleine groepen	30-50 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Verkenning door beweging:** Leerlingen oefenen de verschillende bewegingscriteria met hun lichaam, bijvoorbeeld soepel bewegen of een specifiek patroon volgen. Moedig open verkenning en het uitproberen van ideeën aan.
2. **Het concept toepassen:** Leerlingen werken in groepen om het concept via beweging met hun lichaam te presenteren. Ze experimenteren, wisselen ideeën uit en proberen oplossingen uit.
3. **Presentatie:** Presenteer dit aan de klas: de ene groep voert het uit terwijl de andere kijkt, met de nadruk op hoe het concept en de bewegingscriteria worden toegepast.
4. **Reflectie:** Reflecteer samen: bespreek wat er ontdekt is, welke bewegingscriteria en concepten zichtbaar waren, en wat er anders gedaan of verbeterd zou kunnen worden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Dit kan zowel binnen als buiten worden gedaan.

Als je het binnen doet, zorg er dan voor dat de ruimte ruim is en dat de klas en de individuele leerling zich vrij kunnen bewegen. Maar zorg er ook voor dat het stil genoeg is zodat ze zich kunnen concentreren op je uitleg en instructies.

Als je het buiten doet, kies dan een rustige maar ruime plek op het schoolplein waar leerlingen gefocust kunnen blijven en niet gestoord worden door andere activiteiten.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze leeractiviteit richt zich op het oplossen van problemen. Leerlingen krijgen een wetenschappelijk concept, zoals de toestanden van materie, en de uitdaging is om dit door middel van beweging weer te geven. Ze proberen verschillende manieren uit om het uit te drukken.

Door individueel of in kleine groepen te werken, genereren leerlingen ideeën, proberen ze oplossingen uit en verfijnen ze hun aanpak totdat ze een effectieve manier vinden om het concept door middel van beweging weer te geven. Tot slot reflecteren ze op hun keuzes en hoe hun weergave verbeterd zou kunnen worden.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om met hun ideeën te experimenteren, deze te evalueren en te verfijnen door middel van verbetering.
- begrijpen dat er meerdere oplossingen mogelijk zijn voor één enkel probleem.
- in staat zijn kritisch na te denken over hun leerproces door zich af te vragen wat goed ging, waarom voor een bepaalde oplossing is gekozen en wat er de volgende keer anders zou kunnen worden gedaan.

Gebruiksvoorstel en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Een duidelijk voorbeeld is dat leerlingen de toestanden van materie en de overgangen daartussen uitbeelden door middel van beweging. Bijvoorbeeld een blok chocolade dat smelt: ze bewegen eerst als een vast voorwerp en 'smelten' geleidelijk over in een vloeibare fase. Ze gebruiken het deeltjesmodel om hun beweging te sturen: aanvankelijk staan de leerlingen dicht bij elkaar op een gestructureerde manier (vast) en verspreiden ze zich vervolgens geleidelijk (smelten).

Benodigde materialen en hulpmiddelen voor de uitvoering

Hier volgt een overzicht van mogelijke hulpmiddelen en materialen, afhankelijk van uw concept:

- Instructiekaarten
- Fotocamera of tablet om dingen vast te leggen
- Post-its voor eerste ideeën of opmerkingen
- Grote vellen papier of whiteboards
- Inspiratiefoto's

Leidende vragen

Dit zijn voorbeeldvragen die betrekking hebben op de toestanden van materie.

Het concept observeren

- Hoe beweegt een vast voorwerp eigenlijk?
- Wat verandert er als iets begint te smelten?
- Kun je voelen hoe de deeltjes zich anders gedragen?

Experimenteren met beweging

- Wat gebeurt er als je sneller of langzamer beweegt?
- Kun je het verschil laten zien tussen een vaste stof, een vloeistof en een gas?
- Hoe kun je laten zien dat de deeltjes geleidelijk verder uit elkaar gaan staan?

Probleemoplossend denken

- Welke beweging laat het smeltproces het beste zien?
- Kun je een andere manier bedenken om hetzelfde concept weer te geven?
- Werkt jouw strategie voor de hele groep? Zo niet, wat kun je dan veranderen?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** De leerlingen weten niet goed hoe ze moeten beginnen
Tip 1: Stel voor dat ze zich eerst op de basiskenmerken concentreren (bijv. “Zitten de deeltjes dicht bij elkaar of ver uit elkaar?”). Moedig kleine experimenten aan: probeer één eenvoudige beweging en pas deze aan.
- **Uitdaging:** De leerlingen bewegen te snel of chaotisch
Tip 1: Vraag hen om het rustiger aan te doen en de verschillen tussen de toestanden te overdrijven.
Tip 2: Gebruik tellen of ritmes om de groepsbeweging te coördineren.
- **Uitdaging:** Het concept lijkt erg abstract voor de leerlingen
Tip 1: Geef een concreet voorbeeld, zoals smeltende chocolade of ijs.
Tip 2: Vraag hen na te denken over het deeltjesmodel: hoe zouden de deeltjes bewegen?
- **Uitdaging:** De groep heeft moeite met coördineren
Tip 1: Verdeel de beweging in fasen: laat eerst de vaste stof zien, daarna de vloeistof en vervolgens het gas.
Tip 2: Gebruik visuele aanwijzingen (markeringen of zones) om de afstand en de opstelling te sturen.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Bij het verkennen van wetenschappelijke concepten door middel van beweging kun je op drie niveaus differentiëren:

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** Kinderen voeren eenvoudige, begeleide bewegingen uit en ontdekken voornamelijk door imitatie en gevoel. Ze krijgen visuele ondersteuning en duidelijke instructies. Denk aan springen, vallen of balanceren met hulp.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Kinderen combineren bewegingen en denken na over oorzaak en gevolg. Ze werken in groepen aan korte bewegingssequenties en reflecteren op hun keuzes. Ze zijn al in staat om te experimenteren en te variëren binnen een opdracht.
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** Kinderen bedenken creatieve bewegingsoplossingen, plannen zelfstandig en reflecteren diepgaand op hun proces. Ze kunnen abstracte concepten zoals stabiliteit of aggregatietoestand fysiek uitbeelden en hun aanpak evalueren.

Op elk niveau wordt het probleemoplossend denken gestimuleerd door open opdrachten, gerichte vragen en ruimte om te experimenteren. Zo kun je aansluiten bij de ontwikkeling van elk kind en wetenschap tastbaar en actief maken.

Vragen voor nabespreking en reflectie

1. Het concept begrijpen
 - Wat heb je ontdekt over [zwaartekracht/kracht/balans]?
 - Waarom denk je dat dit gebeurde toen je [sprong/duwde/rolde]?
 - Kun je uitleggen wat er zou gebeuren als we iets zouden veranderen?
2. Probleemoplossingsproces
 - Welke ideeën heb je als eerste geprobeerd?
 - Wat werkte goed? Wat werkte niet? Waarom denk je dat dat zo is?
 - Hoe heb je besloten welke oplossing je zou gebruiken?
3. Samenwerking en communicatie
 - Hoe hebben jullie samengewerkt om het probleem op te lossen?
 - Wat heeft iemand in je groep gedaan dat je heeft geholpen?
 - Hoe luisterden jullie naar elkaars ideeën?
4. Reflectie op het leerproces
 - Wat heb je vandaag geleerd dat je nog niet wist?
 - Hoe voelde het om iets nieuws te proberen?
 - Hoe hielp de manier waarop je bewoog om het concept duidelijk weer te geven?

3.3.4 Wat nu

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Tijdens een onderzoek of ontwerpactiviteit stuiten leerlingen op een onverwacht probleem dat hun voortgang blokkeert. Ze moeten mogelijke oplossingen bedenken, een keuze maken en hun aanpak aanpassen om verder te kunnen gaan.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	Individueel en met de hele klas, in tweetallen of kleine groepen	30 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Leerlingen beginnen individueel, in tweetallen of in kleine groepen aan de onderzoeks- of ontwerpopdracht.
2. Tijdens de activiteit doet zich een onverwacht probleem of obstakel voor.
3. De leerlingen identificeren en bespreken het probleem en bedenken mogelijke oplossingen.
4. Ze kiezen één oplossing, verzamelen de benodigde materialen of middelen en testen hun idee.
5. De leerlingen beoordelen of de oplossing werkt en passen hun aanpak indien nodig aan.
6. De activiteit wordt afgesloten met een korte reflectie en een klassikale discussie over het probleemoplossingsproces.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Deze activiteit kan zowel binnen in het klaslokaal als buiten worden uitgevoerd, afhankelijk van het onderzoek of de ontwerpopdracht.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

- Het probleem tegenkomen: Leerlingen worden geconfronteerd met een onverwacht obstakel dat hen belet hun onderzoek of ontwerpopdracht voort te zetten, wat de noodzaak tot probleemoplossing teweegbrengt.
- De situatie analyseren: Ze onderzoeken het probleem zorgvuldig en brengen de oorzaak en de beperkingen in kaart, wat analytisch denken stimuleert.

- Alternatieven bedenken: Leerlingen brainstormen over mogelijke oplossingen en verkennen verschillende benaderingen in plaats van genoeg te nemen met het eerste idee.
- Opties evalueren: Ze wegen de voor- en nadelen van elke mogelijke oplossing af en leren de haalbaarheid, effectiviteit en mogelijke gevolgen te beoordelen.
- Een weloverwogen beslissing nemen: Leerlingen kiezen de meest geschikte oplossing en voeren deze uit, waarbij ze oefenen met besluitvorming op basis van bewijs en redenering.
- Reflecteren op de resultaten: Nadat ze hun oplossing hebben geprobeerd, reflecteren leerlingen op wat werkte, wat niet werkte en waarom, wat kritisch denken en iteratief probleemoplossen versterkt.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om onverwachte problemen te herkennen en te analyseren
- in staat zijn om effectieve oplossingen te ontwikkelen en uit te voeren
- in staat zijn kritisch te reflecteren op hun besluitvormingsproces.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit is geschikt voor taken waarbij onvoorspelbare problemen van nature kunnen optreden.

- Wetenschappelijk onderzoek: Tijdens een experiment gaat een apparaat kapot of zijn de resultaten onverwacht, waardoor leerlingen moeten bedenken hoe ze verder moeten gaan.
- Ontwerp- en engineeringtaken: Tijdens het bouwen van een model of prototype ontdekken leerlingen dat een onderdeel niet past of dat een ontwerp niet werkt zoals bedoeld.
- Leeractiviteiten in de buitenlucht: Leerlingen stuiten op omgevings- of logistieke obstakels, zoals weersomstandigheden of ontbrekende materialen, die creatieve oplossingen vereisen.
- Projectmatig leren: Bij het plannen of uitvoeren van een project worden leerlingen geconfronteerd met onvoorziene uitdagingen, zoals ontbrekende gegevens, tijdsdruk of tegenstrijdige ideeën.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Het exacte probleem en de benodigde materialen kunnen niet van tevoren worden voorspeld; leerlingen moeten het obstakel identificeren en, op basis van hun voorgestelde oplossing, bepalen en verzamelen welke materialen nodig zijn om het aan te pakken.

Leidende vragen

De rol van de docent: de docent is coachend, nieuwsgierig en ondersteunend, en stimuleert het denken, uitleggen en heroverwegen

Het probleem begrijpen:

- Wat is het obstakel waar je tegenaan loopt?
- Waarom kun je niet verder met de taak?

Behoeften in kaart brengen:

- Wat heb je nodig om verder te kunnen gaan?
- Welke hulpmiddelen of materialen zouden je kunnen helpen deze uitdaging het hoofd te bieden?

Mogelijkheden verkennen:

- Wat kun je uit de klas of je omgeving gebruiken om je te helpen?
- Zijn er alternatieve manieren om het probleem op te lossen als je eerste idee niet werkt?

Besluitvorming en reflectie:

- Welke oplossing lijkt het meest haalbaar en waarom?
- Hoe ga je testen of je idee werkt?
- Wat kan er gebeuren als je oplossing niet werkt zoals gepland?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen overhaast aan de slag gaan met het oplossen van het probleem zonder het volledig te begrijpen.
Tip: Moedig leerlingen aan om even stil te staan en het probleem te analyseren voordat ze overhaast een oplossing bedenken.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen gefrustreerd raken als hun eerste idee niet werkt.
Tip: Stel leidende vragen om kritisch denken te stimuleren in plaats van het antwoord te geven.
- **Tip: Uitdaging:** Sommige leerlingen hebben moeite om meer dan één mogelijke oplossing te bedenken.
Tip: Stimuleer het bedenken van meerdere oplossingen en het overwegen van alternatieven.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen fouten of mislukte pogingen zien als een mislukking in plaats van als onderdeel van het leerproces.
Tip: Benadruk dat fouten leermomenten zijn en deel uitmaken van het proces.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen moeite hebben met het vinden of aanpassen van geschikt materiaal en bronnen.
Tip: Geef leerlingen de tijd om materialen te verzamelen of aan te passen op basis van de door hen gekozen oplossing.
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen vertrouwen bij het nemen van beslissingen te veel op de docent of op sterkere klasgenoten.
Tip: Stimuleer samenwerking, maar laat leerlingen waar mogelijk zelfstandig beslissingen nemen.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Wanneer u Smart Match als werkvorm gebruikt met leerlingen van 6 tot 10 jaar, kunt u eenvoudig differentiëren op drie niveaus: beginner, gevorderd en expert.

- **Beginners (6-7 jaar):** Geef kleinere, eenvoudigere opdrachten waarbij de hindernis duidelijk is. Geef hints of gedeeltelijke suggesties voor benodigde materialen. Moedig het werken in tweetallen aan om het oplossen van problemen te ondersteunen.

- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Gebruik complexere of dubbelzinnige problemen die zelfstandig denken vereisen. Beperk hints, zodat leerlingen zelf moeten brainstormen over meerdere oplossingen. Moedig reflectie aan over waarom bepaalde oplossingen wel of niet werken.
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** Introduceer open of meerstaps obstakels waarbij het probleem meerdere mogelijke oplossingen kan hebben. Leerlingen moeten anticiperen op mogelijke uitdagingen en zelfstandig materialen identificeren. Moedig hen aan om de effectiviteit van hun oplossing kritisch te evalueren en alternatieve strategieën te overwegen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat heb je geleerd over hoe je onverwachte problemen kunt aanpakken?
- Welke strategieën hielpen je het probleem het meest effectief op te lossen?
- Wat zou je anders doen als je de volgende keer met een soortgelijk probleem te maken zou krijgen?
- Hoe kun je wat je hebt geleerd over het oplossen van problemen toepassen op andere taken of vakken?
- Heb je persoonlijke sterke punten of verbeterpunten opgemerkt in hoe je met uitdagingen omgaat?

3.3.5 Wie ben ik?

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

"Wie ben ik?" is een activiteit waarbij elke speler een kaartje op zijn voorhoofd draagt met de naam van een beroemd persoon, dier of fictief personage, zonder te weten wie hij is.

Door alleen ja/nee-vragen te stellen, probeert elke speler zijn of haar identiteit te achterhalen.

De eerste speler die het goed raadt, wint het leerspel!

Vaardigheidsfocus

Primaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	de hele klas werkt in tweetallen of kleine groepen	50-100 minuten

Stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Schrijf de naam van een persoon, dier, beroep of beroemdheid op elk post-it-briefje.
2. Plak een post-it op het voorhoofd van elke speler zonder dat ze kunnen zien wat erop staat.
3. Kies iemand om te beginnen. Die persoon mag één ja/nee-vraag stellen aan een klasgenoot. Daarna is de volgende speler aan de beurt.
4. Als iemand denkt te weten wie hij of zij is, mag hij of zij tijdens zijn of haar beurt een gok doen.
5. Het spel eindigt wanneer iedereen zijn post-it correct heeft geraden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Zet tafels of matten op de vloer neer waar kleine groepjes van 3–6 spelers comfortabel kunnen zitten. Laat ze in een kring zitten. Zo kan iedereen elkaar gemakkelijk vragen stellen.

Buiten: In een rustige en schone omgeving kunnen de leerlingen ook buiten in een kring zitten.

Buiten kan het spel ook worden gespeeld terwijl men rondloopt. Iedereen loopt rond en je kunt een vraag stellen wanneer je iemand tegenkomt. Op deze manier is er niet alleen beweging, maar ook meer interactie tussen de verschillende spelers.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Het leerspel ‘Wie ben ik?’ stimuleert het oplossen van problemen, omdat spelers actief strategieën moeten ontwikkelen om hun identiteit te ontdekken. Ze leren eerst informatie te verzamelen door specifieke ja/nee-vragen te stellen en moeten vervolgens logisch analyseren welke vragen hen het snelst naar het antwoord leiden. Spelers plannen hun aanpak: ze beslissen welke categorieën ze eerst uitsluiten en hoe ze hun vragen zo efficiënt mogelijk kunnen gebruiken.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om informatie te verzamelen en te analyseren door middel van ja/nee-vragen;
- effectieve en logische vragen kunnen stellen;
- in staat zijn om met behulp van redeneringen onwaarschijnlijke opties uit te sluiten en hun verborgen identiteit te achterhalen;
- in staat zijn hun denken aan te passen op basis van nieuwe informatie en reacties van anderen.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

- Kies thema's die geschikt zijn voor de les (beroepen, dieren, historische figuren, enz.).
- Post-it op het voorhoofd: “Paard”

Vragen:

1. Ben ik een dier? ☒
2. Ben ik een mens? ☐
3. Heb ik vier poten? ☒
4. Kan ik vliegen? ☐
5. Kan ik hard rennen? ☒
6. Heb ik een staart? ☒
7. Heb ik een lange nek? ☒
8. Maak ik geluiden zoals hinniken? ☒
9. Kunnen mensen op me rijden? ☒
10. Leef ik op een boerderij of in een stal? ☒
11. Ben ik kleiner dan een hond? ☐
12. Eet ik gras? ☒

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Post-it-briefjes
- Pennen of stiften

Leidende vragen

Handige vragen voor het spel (voorbereiding & strategie)

- Hoe kun je vragen stellen zodat je snel veel informatie krijgt?
- Welke categorie kun je het beste als eerste uitsluiten (bijv. dier, beroep, beroemdheid)?
- Wat kun je doen als je het antwoord niet zeker weet?

Handige vragen tijdens het spel (procesbegeleiding)

- Welke vragen hebben je geholpen en welke niet?
- Kun je een andere aanpak proberen om sneller tot het antwoord te komen?
- Wat denk je dat iemand anders zou vragen als hij of zij in jouw situatie zou zitten?
- Kun je informatie uit verschillende antwoorden combineren om iets uit te sluiten?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Leerlingen stellen mogelijk te vroeg in het spel te specifieke vragen.
Tip: Moedig leerlingen aan om te beginnen met vragen over brede categorieën en de mogelijkheden stap voor stap te beperken.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen moeite hebben om effectieve vragen te bedenken.
Tip: Stel voor om tegenovergestelde vragen te stellen of grote groepen mogelijkheden in één keer uit te sluiten, zodat het stellen van vragen strategischer wordt.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen eerdere antwoorden vergeten of dezelfde vragen herhalen.
Tip: Moedig leerlingen aan om goed te luisteren, geëlimineerde opties te onthouden of belangrijke aanwijzingen op te schrijven voordat ze een gok doen.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Beginners (6 jaar):

- De algemene categorie van de personages kan worden aangegeven. Bijvoorbeeld: iedereen is een plant.
- Er kunnen hints worden gegeven als ze er moeite mee hebben.
- Samen spelen in tweetallen: Twee leerlingen kunnen samen raden en elkaar helpen bij het stellen van vragen.

Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):

- Geef een iets bredere mix van categorieën (bijv. dieren, beroepen en bekende personages) zonder deze te veel te beperken.
- Moedig leerlingen aan om zowel categorie- als detailvragen te stellen (bijv. "Ben ik een dier?" en "Leef ik in het water?").
- Laat leerlingen individueel werken, maar ondersteun ze indien nodig met af en toe een groepsgesprek.
- Geef minder hints dan bij beginners, maar bied toch minimale ondersteuning wanneer leerlingen vastlopen.
- Moedig leerlingen aan om kort uit te leggen waarom ze denken dat een bepaald antwoord hen dichterbij de oplossing brengt.

Ervaren leerlingen (9-10 jaar):

- Gebruik uitdagendere categorieën, zoals historische figuren, boekpersonages of beroepen.
- Beperk het aantal vragen dat elke speler mag stellen voordat hij een gok doet.
- Moedig leerlingen aan om na elke vraag of gok hun redenering uit te leggen.
- Voeg een tijdslimiet toe om strategisch denken en snelle besluitvorming te stimuleren.
- Laat leerlingen hun eigen personages of categorieën bedenken die hun klasgenoten moeten raden.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Welke strategie werkte het beste om het antwoord te vinden? Waarom?
- Welke vragen waren minder effectief en wat zou je de volgende keer anders doen?
- Heb je tijdens het spel nieuwe manieren van denken ontdekt die je voor andere problemen kunt gebruiken?
- Hoe kun je beter plannen welke vragen je als eerste stelt?

3.4 KRITISCH DENKEN

3.4.1 Dilemma-denken

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De leerlingen krijgen een dilemma voorgelegd en moeten nadenken of ze er meer voor of tegen zijn. Ze wegen de voor- en nadelen af, beargumenteren hun standpunt en onderbouwen hun keuzes op basis van hun redenering.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	Individueel of de hele klas, werkend in tweetallen of kleine groepen	50-100 minuten

Stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Inleiding op het thema en het dilemma.
2. Inhoudelijke
3. Denkactiviteit in kleine groepen en het nemen van een besluit
4. Klassikale discussie. Elke groep presenteert zijn mening en argumenten. Moedig verschillende standpunten aan.
5. Reflectie op het denkproces

Binnen/buiten Opmerkingen over de klasindeling

Deze activiteit kan flexibel zowel binnen als buiten worden uitgevoerd, zolang de leerlingen maar in kleine groepen kunnen zitten en een gerichte discussie kunnen voeren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Leerlingen oefenen kritisch denken omdat:

- ze verschillende perspectieven tegen elkaar afwegen.
- ze weloverwogen keuzes moeten maken en deze moeten onderbouwen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Na het voltooien van deze opdracht zullen leerlingen:

- een dilemma uit de praktijk (wonen in de buurt van een vulkaan) kunnen analyseren door voor- en nadelen te identificeren en tegen elkaar af te wegen.
- hun redenering kunnen toelichten, hun beslissingen kunnen onderbouwen en hun standpunt met bewijsmateriaal kunnen staven.
- in staat zijn om vaardigheden op het gebied van gezamenlijke probleemoplossing te tonen door te discussiëren, te onderhandelen en tot een besluit te komen in kleine groepen.
- in staat zijn om kritisch te denken en te reflecteren door verschillende perspectieven in overweging te nemen en de redenering achter hun eigen keuzes en die van anderen te evalueren.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Het dilemma moet realistisch en zinvol zijn. Voorbeelden van dilemma's:

- Aardrijkskunde: Zou je in de buurt van een vulkaan willen wonen?
- Biologie: Moeten we elke dag fruit of koekjes eten?
- Geschiedenis: Moeten we oude historische gebouwen behouden of vervangen door moderne?
- Zie bijlage: Zou je in de buurt van een vulkaan willen wonen?

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Dat hangt af van het dilemma. Maar geef voldoende informatie over het onderwerp, zodat leerlingen weloverwogen keuzes kunnen maken

Leidende vragen

Het probleem/de situatie analyseren

- Wat zijn de belangrijkste aspecten van deze situatie?
- Welke informatie heb je nodig om een weloverwogen oordeel te vellen?
- Zijn er verschillende manieren om naar dit probleem te kijken?

Voor- en nadelen afwegen

- Wat zijn de mogelijke voordelen van deze keuze?
- Welke nadelen of risico's zie je?
- Welk voordeel of nadeel vind je het belangrijkste, en waarom?

Redeneren en motiveren

- Hoe kun je je keuze aan anderen uitleggen?
- Welk bewijs of welke voorbeelden ondersteunen je mening?
- Welke bezwaren zou iemand kunnen aanvoeren, en hoe zou je daarop reageren?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Als leerlingen moeite hebben om te beginnen met denken
Tip 1: Moedig ze aan om eerst alle voor- en nadelen op te sommen die ze kunnen bedenken.
Tip 2: Stel voor om zich op één aspect tegelijk te concentreren, zodat ze zich niet overweldigd voelen.
- **Uitdaging:** Als leerlingen vage of oppervlakkige antwoorden geven
Tip 1: Stel vragen die tot nadenken aanzetten, zoals: “Waarom denk je dat dat belangrijk is?” of “Kun je een voorbeeld geven?”
Tip 2: Moedig ze aan om beide kanten van het dilemma te overwegen voordat ze een beslissing nemen.
- **Uitdaging:** Als leerlingen het in groepen sterk oneens zijn
Tip 1: Herinner hen eraan dat het oké is om verschillende meningen te hebben.
Tip 2: Moedig hen aan om naar elkaar te luisteren en naar overeenstemming of compromissen te zoeken.
- **Uitdaging:** Als leerlingen vastlopen bij het nemen van een beslissing
Tip 1: Vraag hen na te denken over welke aanvullende informatie hen zou helpen bij het nemen van een beslissing.
Tip 2: Stel voor om de situatie vanuit verschillende perspectieven te bekijken (bijv. boer, toerist, kind).
- **Uitdaging:** Als leerlingen het proces overhaasten
Tip 1: Herinner hen eraan dat zorgvuldig nadenken belangrijker is dan snel een antwoord kiezen.
Tip 2: Moedig ze aan om redenen en bewijzen op te schrijven voordat ze hun beslissing bekendmaken.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

- **Beginners (6-7 jaar):** Geef duidelijke, concrete dilemma's met voor- en nadelen die gemakkelijk te begrijpen zijn. Gebruik korte teksten, afbeeldingen of filmpjes om de context te verduidelijken. Voorbeeld: “Moeten we elke dag fruit of koekjes eten?”
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Geef complexere dilemma's waarbij meerdere factoren een rol spelen. Laat leerlingen zelf voor- en nadelen bedenken en hun keuzes onderbouwen. Voorbeeld: “Moeten mensen in de buurt van een vulkaan wonen?”
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** Geef abstracte of realistische dilemma's waarbij leerlingen meerdere perspectieven moeten afwegen. Moedig ze aan om hun beslissing te onderbouwen met bewijs of gegevens en na te denken over mogelijke tegenargumenten. Voorbeeld: “Moeten overheden investeren in kernenergie of hernieuwbare energie om klimaatverandering tegen te gaan?”

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat heeft je geholpen om dieper na te denken?
- Wat hielp je om zorgvuldig na te denken over je keuze?
- Wat vond je moeilijk aan het nemen van een beslissing?
- Zou je je beslissing veranderen als je meer informatie had?

3.4.2 Categoriseren

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Categoriseren betekent dat kinderen dingen groeperen op basis van overeenkomsten of verschillen, zoals kleur, vorm, functie of thema. Voor jonge leerlingen is dit een speelse en actieve manier om logisch en kritisch te leren denken. Bijvoorbeeld:

- Voorwerpen sorteren op kleur of materiaal
- Dieren indelen in 'huisdieren' en 'wilde dieren'
- Woorden met hetzelfde thema aan elkaar koppelen (bijv. 'herfst' of 'boerderij')

Deze activiteit helpt kinderen verbanden te leggen, taal te ontwikkelen en overzicht te creëren. Het kan individueel, in tweetallen of in groepen worden gedaan, met behulp van materialen zoals kaarten, afbeeldingen of echte voorwerpen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit
- Probleemoplossing
- Verbondenheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 jaar en ouder	Individueel en met de hele klas, in tweetallen of kleine groepen	15-50 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Inleiding** - Leg uit wat categoriseren betekent: "Categoriseren betekent dingen groeperen die bij elkaar horen. Dit kunnen woorden, afbeeldingen, getallen, dieren of zelfs ideeën zijn."
 - Woorden die bij hetzelfde thema horen
 - Dieren die op elkaar lijken
 - Sommen die hetzelfde bedrag opleveren

2. **Leerlingen krijgen materiaal:** Geef ze, afhankelijk van je onderwerp, kaarten, afbeeldingen, woorden, zinnen, getallen of concreet materiaal.
 - Taal: losse woorden (huis, boom, lopen, stoel, schrijven)
 - Rekenen: sommen of getallen (2+3, 5, 1+4, 10-5, 8-3)
 - Wereldoriëntatie: afbeeldingen van dieren, beroepen, voertuigen
 - Sociale vaardigheden: gedragingen of emoties (boos, blij, eerlijk, luisteren, schreeuwen)
3. **Opdracht:** "Maak groepjes van dingen die bij elkaar horen. Bedenk hoe je ze wilt indelen. Geef elke groep een naam. Vertel daarna waarom je het op die manier hebt gedaan."
 - deze instructie hangt af van het materiaal of de werkvorm (bijv. op een werkblad) die je aanbiedt
 - Laat ze individueel, in tweetallen of in kleine groepen werken.
4. **Uitleg en onderbouwing:** Laat de leerlingen vertellen:
 - Waarom horen deze dingen bij elkaar?
 - Hoe heet deze groep?
 - Zou iets ook in een andere groep kunnen passen? Waarom wel/niet?
 - Op deze manier oefenen ze met het verwoorden van hun gedachten, een belangrijk onderdeel van kritisch denken.
5. **Klassikale discussie:** Laat een paar groepen hun indeling delen en bespreek:
 - Zijn er meerdere manieren om te categoriseren?
 - Wat zou er veranderen als je op een andere eigenschap zou groeperen?
 - Hieruit blijkt dat er meerdere juiste oplossingen zijn, zolang ze maar logisch onderbouwd zijn.

Opmerkingen over de indeling van binnen- en buitenlokalen

Het kan zowel binnen als buiten worden gebruikt. Beide omgevingen bieden specifieke en verschillende activiteiten en levensechte problemen voor leerlingen.

Zorg er bij gebruik binnen voor dat het (klas)lokaal rustig genoeg is om concentratie en doordachte discussies en uitleg tijdens het onderzoek mogelijk te maken. Als er buiten wordt geoefend, kies dan een rustig hoekje van het schoolplein waar leerlingen zich kunnen concentreren en verstoring wordt vermeden.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze leeractiviteit stimuleert kritisch denken door kinderen bewust te laten nadenken over hoe ze informatie ordenen en interpreteren. Het begint met het begrijpen van categorisatie: leerlingen leren kenmerken, overeenkomsten en verschillen te herkennen en ontdekken dat er meerdere manieren zijn om naar informatie te kijken.

Een breed scala aan materialen — zoals woorden, sommen of emoties — daagt hen uit om actief patronen te analyseren en te herkennen. Vervolgens maken ze hun eigen keuzes over hoe ze de materialen groeperen en benoemen. Dit vereist logisch redeneren, het afwegen van alternatieven en het onderbouwen van hun beslissingen. Wanneer kinderen hun keuzes toelichten, oefenen ze met argumenteren en reflecteren. Ze leren hun denkproces onder woorden te brengen en staan open voor andere perspectieven. Tijdens klassikale discussies ontdekken ze dat er meerdere juiste antwoorden

kunnen zijn en dat kritisch denken draait om logica en flexibiliteit, niet om het vinden van één juist antwoord.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- items analyseren en vergelijken om te bepalen wat bij elkaar hoort en wat niet;
- hun redeneervaardigheden ontwikkelen door hun keuzes uit te leggen en te onderbouwen;
- verschillende mogelijkheden evalueren en alternatieve manieren van groeperen of denken overwegen;
- hun beslissingen controleren en erover nadenken, waardoor zowel kritisch denken als taalontwikkeling worden versterkt.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

1. Inleiding (klaslokaal, 5-10 minuten)

Doel: Uitleggen wat 'categoriseren' is.

Wat u zegt (voorbeeld): "Vandaag gaan we dingen sorteren of indelen in groepen die bij elkaar horen. Dit heet 'categoriseren'. Denk eens na over het verschil tussen dieren die kunnen vliegen en dieren die op de grond lopen."

Laat 2-3 voorwerpen of afbeeldingen zien (bijv. een bal, een appel, een boek) en vraag: "Welke horen bij elkaar, en waarom denk je dat?"

2. Bereid het materiaal voor (van tevoren)

Kies 15-20 items (afbeeldingen of echte voorwerpen), zoals:

- Dieren
- Eten
- Schoolspullen
- Vervoermiddelen

Zorg ervoor dat er verschillende logische manieren zijn om te sorteren (bijv. op kleur, functie, soort).

3. Vorm kleine groepjes of duo's

Verdeel de klas in kleine groepjes van 2-4 leerlingen. Geef elk groepje een set materialen/kaartjes.

4. Opdracht: sorteren en uitleggen (15-20 min)

Laat de kinderen de kaarten indelen op een manier die zij logisch vinden. Ze moeten:

- De kaarten groeperen
- Elke categorie een naam geven (bijvoorbeeld: "dieren die in het water leven")
- Uitleggen waarom ze iets in een bepaalde groep hebben geplaatst

5. Bespreking en reflectie (klas, 10 min)

Laat enkele groepen hun indeling presenteren. Bespreek de verschillen:

- Hadden andere groepen een andere indeling?
- Wat viel op?
- Welke categorieën waren moeilijk?

Benodigheden voor de uitvoering

Dit hangt af van hoe en met welke materialen je de indeling wilt uitwerken en in welke vorm. Dit kan variëren van een enkel vooraf voorbereid werkblad tot materialen die je samen met de kinderen in het bos verzamelt.

1. Kaarten of afbeeldingen
 - Woordkaartjes (bijv. zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, emoties, beroepen)
 - Afbeeldingen of foto's (dieren, voorwerpen, natuur, mensen, situaties)
 - Themaspecifieke sets (bijv. herfst, verkeer, boerderij)
2. Fysieke voorwerpen (indien beschikbaar)
 - Kleine voorwerpen uit de klas of school, het park en het bos enz.
 - Speelgoed of materialen uit de hoeken (auto's, plastic dieren, blokken)
3. Werkbladen/sorteerbladen
 - Lege sorteerbladen met vakjes of cirkels
 - Werkbladen met ruimte om categorieën te benoemen
 - Venn-diagrammen of matrices (voor iets oudere of sterkere leerlingen)
4. Thematisch materiaal (vakgebonden)
 - Taal: woorden per thema of woordtype
 - Rekenen: sommen, getallen, meeteenheden
 - Maatschappijleer: afbeeldingen van de natuur, weersymbolen, kaarten
 - Sociale vorming: afbeeldingen van gedrag, emoties of situaties
5. Digitaal materiaal (optioneel)
 - Digiboord of tablet met sorteeropdrachten via slepen en neerzetten
 - Online hulpmiddelen zoals educatieve apps of digitale leeromgevingen

Belangrijke tip: Kies materiaal dat voldoende variatie en twijfel bevat, zodat leerlingen moeten nadenken over waarom iets wel of niet in een categorie past – dit stimuleert kritisch denken.

Leidende vragen

De leerkracht begeleidt dit proces door nieuwsgierige vragen te stellen, ruimte te bieden voor experimenteren en leerlingen aan te moedigen hun eigen denkprocessen te onderzoeken. Dit creëert een leeromgeving die gericht is op kritisch denken, waarin leerlingen niet alleen leren antwoorden te geven, maar ook te begrijpen waarom die antwoorden logisch zijn. Vragen zijn afhankelijk van het onderwerp, bijvoorbeeld:

- Waarom heb je deze bij elkaar gezet?
- Zou deze kaart ook in een andere groep kunnen passen? Waarom wel/niet?
- Wat gebeurt er als we sorteren op een ander kenmerk, zoals kleur of grootte?

- Wat viel je op?
- Welke categorieën waren lastig?
- Waarom horen deze dingen bij elkaar?
- Kan iets ook in een andere groep passen? Waarom wel/niet?
- Zijn er meerdere manieren om te categoriseren?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Kinderen begrijpen de opdracht verkeerd of raken in de war.
Tip: Geef duidelijke instructies: Geef een kort voorbeeld voorafgaand aan de opdracht (bijv. 'Appel en banaan horen bij elkaar omdat je ze kunt eten.'). Herhaal de belangrijkste instructies en controleer of de leerlingen ze begrijpen
- **Uitdaging:** Abstract denken is voor veel jonge kinderen nog moeilijk.
Tip: Gebruik visueel en concreet materiaal: werk met afbeeldingen of echte voorwerpen in plaats van alleen woorden. Laat kinderen het eerst fysiek sorteren voordat ze het op papier doen
- **Uitdaging:** Te complexe indelingen leiden tot frustratie of verwarring.
Tip: Begin met eenvoudige categorieën: Begin met duidelijke verschillen (bijv. dieren versus voertuigen). Bouw langzaam op naar meer abstracte categorieën (zoals gevoelens, functies, eigenschappen).
- **Uitdaging:** Kinderen kiezen een categorie die volgens de leerkracht 'fout' is.
Tip: Luister naar hun redenering, niet alleen naar het 'juiste' antwoord: Vraag: 'Waarom heb je het op deze manier gedaan?' Soms hebben kinderen verrassend logische redenen – dat is precies waar kritisch denken begint
- **Uitdaging:** Leerlingen denken dat er één juist antwoord is.
Tip: Erken dat er meerdere oplossingen mogelijk zijn: moedig verschillende manieren van indelen aan. Zeg bijvoorbeeld: 'Dat is een interessante manier van denken, wie heeft het anders gedaan?'
- **Uitdaging:** Kinderen hebben moeite om hun keuzes onder woorden te brengen.
Tip: Stimuleer taalgebruik en uitleg: Bied taalkundige ondersteuning: 'Je hebt deze bij elkaar gezet omdat...'. Gebruik zinnen als opstapjes: 'Ik denk dat deze bij elkaar horen omdat...'
- **Uitdaging:** Groepswerk kan chaotisch worden, of sommige leerlingen doen niet mee.
Tip: Sta samenwerking toe, maar houd het overzichtelijk: Werk in tweetallen of kleine groepjes van maximaal 3-4 leerlingen. Geef iedereen een rol (bijv. 'kaartmaker', 'bedenker van de categorie-naam', 'uitlegger').
- **Uitdaging:** Kinderen dwalen af of zijn snel klaar.
Tip: Houd het tempo en de aandacht vast: Gebruik een timer (bijv. 10 minuten sorteren, 5 minuten uitleggen). Geef een vervolgo opdracht: 'Kun je nog een andere manier bedenken om te sorteren?'
- **Uitdaging:** De opdracht verloopt niet zoals gepland.
Tip: Wees flexibel als het anders loopt: laat het proces belangrijker zijn dan het perfecte eindresultaat. Leer van het moment en pas de opdracht de volgende keer aan op basis van wat je hebt gezien
- **Uitdaging:** Verminderde motivatie of betrokkenheid.
Tip: Maak er een spel van! Geef het een spelvorm: 'Welke groep bedenkt de meeste verschillende categorieën?'. Beloon creatief denken, niet alleen het 'juiste' antwoord

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Wanneer categoriseren als werkvorm wordt gebruikt met leerlingen van 6 tot 8 jaar, kunnen de leerkrachten eenvoudig differentiëren op drie niveaus: beginner, gevorderd en expert.

- **Beginners (6-7 jaar):** hebben baat bij concreet materiaal, duidelijke visuele ondersteuning en vooraf vastgestelde categorieën, zoals ‘dieren’ of ‘eten’. Ze oefenen vooral met herkennen en eenvoudig sorteren.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** kunnen al zelfstandig categorieën bedenken, omgaan met twijfelgevallen en meerdere sorteercriteria gebruiken, zoals kleur, functie of thema.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** worden uitgedaagd om abstract of op meerdere manieren te sorteren, hun keuzes te beargumenteren en alternatieve classificaties te vergelijken. Op deze manier stemt u de werkvorm af op het denk- en taalniveau van elke leerling en stimuleert u kritisch denken.

Vragen voor nabespreking en reflectie

1. Over de gekozen vorm
 - Waarom heb je deze dingen bij elkaar gezet?
 - Welk kenmerk hebben deze dingen gemeen?
 - Was het makkelijk of moeilijk om groepen te maken? Waarom?
 - Heb je eerst nagedacht of gewoon geprobeerd? Wat werkte het beste?
2. Over alternatieve mogelijkheden
 - Had je deze dingen anders kunnen groeperen?
 - Kun je een voorbeeld geven van iets dat in twee groepen zou kunnen passen?
 - Wat zou er gebeuren als we op een ander kenmerk zouden sorteren, zoals kleur/grootte/functie?
3. Over samenwerking (bij groepswork)
 - Hoe hebben jullie samen de indeling bepaald?
 - Hadden jullie verschillende ideeën? Hoe hebben jullie die opgelost?
 - Heeft iemand een idee aangedragen dat jullie nog niet hadden?
4. Over taal en redeneren
 - Kun je uitleggen waarom je het op deze manier hebt gedaan?
 - Welke categorie vond je het moeilijkst om te benoemen? Waarom?
 - Welke woorden heb je nodig om goed uit te leggen wat je bedoelt?
5. Over leren
 - Wat heb je van deze opdracht geleerd?
 - Wat zou je de volgende keer anders doen?
 - Wat vond je het leukst aan deze activiteit?

Algemene tip: Je kunt leerlingen ook vragen voor elkaar laten bedenken – dat stimuleert het denken en de taal nog meer.

3.4.3 Open onderzoek

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Open onderzoek betekent dat leerlingen hun eigen onderzoeksvraag formuleren en op hun eigen manier ontdekken hoe ze die kunnen beantwoorden. De leerkracht begeleidt hen in dit proces, maar laat bewust ruimte voor hun eigen inbreng en creativiteit, met de nadruk op nieuwsgierigheid, zelfontdekking en kritisch denken. In plaats van antwoorden te geven, stimuleert de leerkracht het denkproces door gerichte vragen te stellen en een stimulerende leeromgeving te creëren. Dit kan zowel met concreet materiaal als met theoretische concepten.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering
- Verbondenheid

Leeftijdsgroep	Aantal leerlingen	Duur
6 - 10 jaar	De hele klas werkt in tweetallen of kleine groepen	30-45 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Begin met een prikkelend onderwerp:** Kies een onderwerp/thema of een voorwerp dat nieuwsgierigheid opwekt en relevant is voor de kinderen.
2. **Laat de kinderen vragen bedenken:** Moedig ze aan om hun eigen onderzoeksvragen te formuleren en te leren wat een goede vraag is.
3. **Hypothese opstellen:** Moedig kinderen aan om voorspellingen te doen en deze te onderbouwen.
4. **Plan en voer het onderzoek uit:** laat ze zelfstandig (of in groepjes) experimenteren, observeren en resultaten verzamelen.
5. **Reflecteer tijdens en na het onderzoek:** Bespreek en deel bevindingen en moedig kinderen aan kritisch na te denken over wat ze hebben ontdekt en hoe ze dat weten. Trek samen met de leerlingen conclusies die de centrale leerpunten verduidelijken.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal/de buitenruimte

Dit kan zowel binnen als buiten worden gedaan. Zorg er bij binnenactiviteiten voor dat het (klas)lokaal rustig genoeg is om concentratie en doordachte discussies en uitleg tijdens het onderzoek mogelijk te

maken. Als er buiten wordt gespeeld, kies dan een rustig hoekje van het schoolplein waar leerlingen zich kunnen concentreren en storingen kunnen vermijden.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

1. Begin met een stimulerend onderwerp
 - Kritisch denken begint met nieuwsgierigheid.
 - Een relevant en boeiend onderwerp motiveert leerlingen om vragen te stellen en verder te denken dan het oppervlakkige.
 - Ze leren dat leren begint met verwondering en het durven stellen van vragen.
2. Laat kinderen zelf vragen bedenken
 - Zelf vragen formuleren = kritisch denken oefenen.
 - Leerlingen leren:
 - Wat een goede vraag is (open, onderzoekbaar, relevant)
 - Hoe ze hun eigen denkproces kunnen sturen
 - Dit bevordert zelfreflectie, analyse en probleemgericht denken.
3. Hypothesen formuleren
 - Voorspellen en onderbouwen stimuleert logisch redeneren.
 - Leerlingen moeten:
 - Een beoordeling maken
 - Die beoordeling met argumenten onderbouwen
 - Dit vereist bewust denken, redeneren en het evalueren van kennis.
4. Onderzoek plannen en uitvoeren
 - Zelfstandig onderzoek versterkt kritisch denken omdat leerlingen:
 - Gegevens verzamelen
 - waarnemingen doen
 - Resultaten interpreteren
 - Ze leren kritisch te kijken: Wat zie ik nu eigenlijk? Wat betekent dat?
5. Reflecteren tijdens en na het onderzoek
 - Reflectie vormt de kern van kritisch denken.
 - Door samen te bespreken:
 - Wat hebben we ontdekt?
 - Hoe weten we dat?
 - Wat betekent dit voor onze hypothese?
 - Leerlingen leren hun eigen denkprocessen te evalueren en conclusies te trekken op basis van bewijs.

Wat willen we bereiken op het gebied van de ontwikkeling van basisvaardigheden (begrip en/of gedrag van leerlingen)?

Door deze opdracht te voltooien, zullen leerlingen kritisch denken en nieuwsgierigheid ontwikkelen door: Het ontwikkelen van vaardigheden voor kritisch denken, waaronder:

- Situaties en problemen te analyseren om beter te begrijpen wat er gebeurt en waarom.
- Logisch redeneren en bewijs gebruiken om voorspellingen of conclusies te onderbouwen.
- Het onderscheiden van feiten en meningen door de betrouwbaarheid van informatie kritisch te beoordelen.
- Hun aanpak en resultaten te evalueren en na te denken over punten die voor verbetering vatbaar zijn.
- Het verkennen van alternatieve perspectieven en het overwegen van verschillende mogelijke oplossingen.

Nieuwsgierigheid stimuleren, waaronder:

- Open, doordachte en onderzoekende vragen stellen.
- Leren door te verkennen, te experimenteren, te observeren en nieuwe dingen te ontdekken.
- Nieuwsgierigheid gebruiken om creatieve benaderingen voor het oplossen van problemen en onderzoeksmethoden te inspireren.
- Intrinsieke motivatie ontwikkelen door het eigen leerproces te sturen en er verantwoordelijkheid voor te nemen.
- Een gevoel van verwondering en interesse cultiveren in hoe de wereld om hen heen werkt.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Leerkrachten kunnen de open-ended enquiry-techniek op de volgende manieren in verschillende vakken toepassen:

1. **Introduceer een breed onderwerp:** Kies een onderwerp dat aansluit bij hun interesses, zoals de natuur, technologie of het dagelijks leven. Bijvoorbeeld: "Hoe werkt een regenboog?", "Waarom blijven sommige voorwerpen drijven?" of "Wat kun je doen met verschillende houten blokken?"
2. **Moedig vragen stellen aan:** Laat de kinderen vragen bedenken over het onderwerp. Gebruik vragen als
 - 'Wat wil je hierover weten?
 - 'Wat denk je dat er zou gebeuren als...?
 - Wat kun je ermee doen?
3. **Maak een keuze:** Help de kinderen een onderzoeksvraag te kiezen die haalbaar en concreet is, bijvoorbeeld:
 - 'Hoe kunnen we een regenboog maken?
 - Welke materialen zinken in water en welke niet?
 - Hoe kunnen we iets bouwen?
4. **Het onderzoek plannen**
 - Laat de kinderen zelf uitzoeken hoe ze hun vraag kunnen beantwoorden:
 - Voor jongere kinderen: geef eenvoudige keuzes (experimenteren, observeren, tekenen).
 - Voor oudere kinderen: Moedig hun eigen experimenten of gegevensverzameling aan.

5. Experimenteren en ontdekken: Laat de kinderen hun plannen uitvoeren. Voorbeelden:

- Maak een regenboog met een glas water en een spiegel.
- Test verschillende voorwerpen in water om te zien wat er drijft.
- Bouw een toren met verschillende soorten blokken en op verschillende oppervlakken.

6. Reflecteren en delen: Laat de kinderen hun bevindingen delen:

- Maak tekeningen, diagrammen of mondelinge presentaties.
- Bespreek wat ze hebben geleerd en hoe ze dat weten, aan de hand van de tekeningen of ontwerpen die ze hebben gemaakt.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

De keuze van de materialen hangt grotendeels af van het onderwerp. In het algemeen kan worden gesteld dat er open materialen moeten worden gebruikt.

Definitie van open materialen:

Open materialen zijn voorwerpen of hulpmiddelen die geen specifiek doel of vaststaand resultaat hebben. Ze kunnen op verschillende manieren worden gebruikt en stimuleren creativiteit, verbeeldingskracht en het oplossen van problemen. Voorbeelden zijn bouwblokken, natuurlijke materialen (zoals stenen, takken of zand) of knutselmaterialen zoals verf en klei.

Gebruik open materialen:

- Vrij spel: Kinderen zijn vrij om te experimenteren en hun ideeën zonder beperkingen uit te drukken.
- Probleemoplossing: Ze kunnen de materialen gebruiken om oplossingen te vinden voor zelfopgelegde of gegeven uitdagingen.
- Creativiteit en verbeeldingskracht: Het open karakter van de materialen stimuleert kinderen om nieuwe toepassingen of constructies te bedenken.
- Samenwerking en communicatie: Bij groepsactiviteiten helpen deze materialen bij het bedenken en uitwisselen van ideeën.
- Motorische ontwikkeling: Het werken met open materialen helpt bij de ontwikkeling van de fijne en grove motoriek.
- Ondersteuning van onderzoekend leren: De materialen bieden mogelijkheden om te experimenteren, verbanden te leggen en concepten te begrijpen.

Het gebruik van open materialen in de klas bevordert een leeromgeving waarin nieuwsgierigheid, zelfstandigheid en creativiteit centraal staan. Ze zijn bijzonder geschikt voor onderwerpen die ruimte bieden voor verkenning en onderzoek, zoals bij open onderzoek.

- Schrijfgerei: pennen, potloden of digitale apparaten voor individuele reflectie en het maken van aantekeningen.
- Papier of whiteboards: zodat leerlingen hun gedachten kunnen opschrijven, ideeën kunnen delen of diagrammen kunnen maken.
- Vraagkaarten of vragen: Afgedrukte of geprojecteerde vragen met betrekking tot het onderwerp
- Timer of klok: om de tijd te beheren die is toegewezen aan elke fase van de activiteit.

- Flip-over of projector: om groepsideeën te presenteren tijdens de fase waarin de hele klas ideeën uitwisselt.

Optioneel: -Markeerstiften of plakbriefjes waarmee leerlingen hun gedachten visueel kunnen ordenen en weergeven

Leidende vragen

Voorbeeld van een onderwerp: 'Waarom smelt ijs sneller in de zon dan in de schaduw?

1. Vragen stellen: De kinderen bedenken vragen zoals 'Wat gebeurt er als we het ijs met iets bedekken?
2. Hypothese: 'Ik denk dat het ijs minder snel smelt als er een doek overheen ligt.
3. Onderzoek: Laat de kinderen verschillende materialen testen (doek, papier, plastic).
4. Reflectie: Bespreek:
 - 'Welke materialen werkten het beste?
 - 'Waarom denk je dat dit gebeurde?
 - 'Hoe kunnen we ons experiment verbeteren?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Kinderen weten niet hoe ze een duidelijke onderzoeksvraag moeten formuleren.
Tip: Help kinderen om goede vragen te stellen
 - Gebruik hulpmiddelen zoals vraagstarters ('Waarom...', 'Hoe...', 'Wat gebeurt er als...') of geef voorbeelden van goede vragen.
 - Laat de kinderen hun vragen in hun eigen woorden tekenen of opschrijven voordat u hen helpt deze te verfijnen.
- **Uitdaging:** Kinderen kunnen overweldigd raken door te veel keuzes of snel afgeleid zijn.
Tip: Zorg voor voldoende structuur binnen de vrijheid
 - Geef een duidelijk stappenplan (bijv. 1. vraag ontwikkelen, 2. plan maken, 3. uitvoeren, 4. reflecteren).
 - Gebruik visuele hulpmiddelen zoals pictogrammen of een stapsgewijze poster in de klas.
- **Uitdaging:** In groepen nemen sommige kinderen het voortouw, terwijl anderen minder betrokken zijn.
Tip: Samenwerking stimuleren zonder dominantie
 - Wijs rollen toe binnen het onderzoek (bijv. materiaalbeheerder, notulist, presentator) om gelijke deelname te stimuleren.
 - Vraag de kinderen om na te denken over hun samenwerking ("Wat ging er goed? Wat kunnen we beter doen?").
- **Uitdaging:** Kinderen raken gefrustreerd als hun onderzoek mislukt of een onverwacht resultaat oplevert.
Tip: Moedig doorzettingsvermogen aan
 - Maak fouten normaal en benadruk dat dit een belangrijk onderdeel is van het leerproces.
 - Stel vragen als: "Wat kunnen we hiervan leren?" of "Wat zouden we anders kunnen proberen?"

- **Uitdaging:** De neiging om antwoorden te geven of de kinderen te veel te sturen.
Tip: Begeleid zonder te sturen
 - Stel diepere vragen in plaats van oplossingen aan te reiken, bijvoorbeeld: 'Hoe kun je dit uitzoeken?' of 'Wat denk je dat dit betekent?'
 - Laat zien dat je nieuwsgierig bent en het antwoord niet weet, zodat de kinderen zich vrij voelen om te experimenteren.
- **Uitdaging:** Gebrek aan inspiratie of beperkte mogelijkheden in de klas.
Tip: Gebruik een verscheidenheid aan materialen en hulpmiddelen
 - Zorg voor een verzameling open materialen (bouwblokken, gerecyclede materialen, natuurlijke materialen) en eenvoudige hulpmiddelen (vergrootglazen, waterbakjes, meetlinten).
 - Introduceer nieuwe materialen stap voor stap om de nieuwsgierigheid te stimuleren en chaos te voorkomen.
- **Uitdaging:** Het onderzoek duurt langer dan gepland of kinderen raken afgeleid.
Tip: Houd de tijd en verwachtingen realistisch
 - Deel het proces op in kleinere, behapbare stappen met duidelijke tijdslimieten.
 - Neem aan het einde van elke sessie de tijd om na te denken over wat ze hebben bereikt en wat de volgende stap is.
- **Uitdaging:** Sommige kinderen voelen zich misschien onzeker over het delen van hun ideeën of resultaten.
Tip: Creëer een veilige leeromgeving
 - Prijs hun inspanningen, ongeacht het resultaat, en benadruk dat elke bijdrage waardevol is.
 - Laat kinderen in kleine groepjes delen voordat ze het aan de hele klas presenteren.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen deze leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsniveaus om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** de nadruk ligt op het stellen van eenvoudige vragen en het geven van duidelijke begeleiding door de leerkracht.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** ze krijgen meer vrijheid om te onderzoeken, samen te werken in groepjes en te experimenteren met verschillende materialen.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** ze werken zelfstandiger, stellen complexe vragen en analyseren hun bevindingen kritisch.

Gedurende dit ontwikkelingsproces vermindert de leerkracht geleidelijk de directe instructie, waardoor er meer ruimte ontstaat voor zelfstandigheid, reflectie en creativiteit. Deze aanpak zorgt ervoor dat het open onderzoek meegroeit met de ontwikkeling van het kind.

Vragen voor nabespreking en reflectie

1. Vragen over het onderzoeksproces
 - Wat was je onderzoeksvraag en waarom heb je deze vraag gekozen?
 - Hoe heb je besloten hoe je het onderzoek zou aanpakken?
 - Wat werkte goed in je aanpak? - Wat kwam je tegen en hoe heb je dat opgelost?
 - Wat zou je de volgende keer anders doen om je onderzoek nog beter te maken?

2. Vragen over de resultaten

- Wat heb je ontdekt?
- Was dit wat je had verwacht? Waarom wel of waarom niet?
- Hoe weet je zeker dat je resultaten kloppen?
- Kun je je resultaten aan anderen uitleggen? Hoe zou je dat doen?
- Welke nieuwe vragen zijn er uit je onderzoek voortgekomen?

3. Vragen om kritisch denken te stimuleren

- Waarom denk je dat je experiment zo is verlopen?
- Wat zouden andere manieren kunnen zijn om je vraag te beantwoorden?
- Wat heb je geleerd dat je in andere situaties kunt gebruiken?
- Hoe beïnvloeden je bevindingen hoe je over het onderwerp denkt?
- Welke informatie of materialen hadden je beter kunnen helpen?

4. Vragen over samenwerking (indien van toepassing)

- Hoe hebben jullie als groep samengewerkt?
- Wat ging er goed in de samenwerking?
- Hoe hebben jullie meningsverschillen opgelost?
- Wat kun je de volgende keer doen om de samenwerking te verbeteren?

5. Vragen om nieuwsgierigheid en motivatie te stimuleren

- Wat vond je het leukst aan het onderzoek? Waarom?
- Welke nieuwe dingen zou je nog willen onderzoeken?
- Wat heb je tijdens dit onderzoek over jezelf geleerd?
- Hoe kun je dit onderzoek koppelen aan iets buiten de klas, bijvoorbeeld thuis of in de natuur?

3.4.4 Smart Match

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Na een theoretische uitleg krijgen de leerlingen een werkblad. In de linkerkolom staan verschillende termen en in de rechterkolom de uitleg van deze termen. De uitleg staat niet in de juiste volgorde (of naast de juiste term).

Vaardigheidsfocus

Primaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 - 10 jaar	Individueel en met de hele klas, in tweetallen of kleine groepen	15-20 minuten

Stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Hoe werkt het:

Het doel is dat leerlingen de juiste combinatie vinden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: zorg ervoor dat het (klas)lokaal rustig genoeg is om concentratie en doordachte discussies en uitleg tijdens het onderzoek mogelijk te maken. De kinderen moeten ook kunnen schrijven, dus het is het beste als ze aan een bureau zitten.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

- Informatie analyseren: Leerlingen lezen de beschrijvingen aandachtig en ontleden de betekenis ervan, wat hun vermogen ontwikkelt om informatie in detail te onderzoeken.
- Vergelijken en tegen elkaar afzetten: Door verschillende beschrijvingen te vergelijken, leren leerlingen overeenkomsten en verschillen te herkennen, een belangrijke stap bij het kritisch evalueren van opties.
- Doordachte beslissingen nemen: Leerlingen maken weloverwogen keuzes op basis van bewijs en redenering in plaats van gissen, wat hun beoordelingsvermogen en reflectief denken versterkt.
- Alternatieven evalueren: Ze overwegen waarom sommige beschrijvingen niet kloppen, wat hen traint om aannames in twijfel te trekken en logisch na te denken over oorzaak en gevolg.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Kritisch denken: Leerlingen zijn in staat beschrijvingen kritisch te evalueren, weloverwogen verbanden te leggen en hun redenering duidelijk uit te leggen.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Idealiter neemt u ook één extra term op zonder beschrijving. Omdat er één beschrijving ontbreekt, moeten de leerlingen echt nadenken over welke niet past en deze elimineren.

Belangrijke tip: Kies termen die tot hetzelfde algemene thema behoren, maar toch voldoende variatie en twijfel bevatten, zodat leerlingen moeten nadenken over waarom iets wel of niet in een categorie past – dit stimuleert kritisch denken.

Benodigheden voor de uitvoering

Het werkblad

Leidende vragen

De rol van de leerkracht: de leerkracht is coachend, nieuwsgierig en ondersteunend, stimuleert het denken, uitleggen en heroverwegen

- Laat leerlingen hun keuzes toelichten (bijv. “Waarom denk je dat deze bij elkaar horen?”) stimuleert argumentatie
- Alternatieven verkennen (bijv. „Zou je tussen twee concepten hebben kunnen twijfelen?”) en twijfels en alternatieven bespreken
- Nadenken over hoe ze tot hun antwoord zijn gekomen (bijv. “Hoe heb je besloten?”) stimuleert reflectie op hun keuzes
- Beschrijvingen ter discussie stellen (bijv. “Waarom denk je dat deze beschrijving niet klopt?”) bevordert kritische evaluatie.

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen moeite hebben om duidelijk uit te leggen waarom ze bepaalde termen aan specifieke definities hebben gekoppeld.
Tip: Moedig leerlingen aan om hun gedachten te verwoorden en elke keuze te onderbouwen met eenvoudige redeneringen.
- **Uitdaging:** Leerlingen koppelen termen en definities mogelijk impulsief aan elkaar zonder zorgvuldig te lezen.
Tip: Stel leidende vragen die hen aanzetten tot nadenken voordat ze een keuze maken, zoals "Welke sleutelwoorden helpen je hier?" of "Past deze uitleg echt bij de term?"
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen het moeilijk vinden om eenmaal gemaakte foute koppelingen te corrigeren of te heroverwegen.
Tip: Geef ze de tijd om hun antwoorden te herzien en aan te passen, en moedig ze aan om alternatieven opnieuw te controleren en te vergelijken in plaats van vast te houden aan hun eerste antwoord.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen zich overweldigd voelen door meerdere termen en uitleg tegelijk.
Tip: Verdeel de taak in kleinere stappen, bijvoorbeeld door eerst duidelijk onjuiste koppelingen te elimineren of met een paar termen tegelijk te werken.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen te veel op klasgenoten vertrouwen zonder zelf na te denken.
Tip: Deel de leerlingen in paren of kleine groepen in, waarbij iedereen ten minste één koppeling moet uitleggen.
- **Uitdaging:** Leerlingen kunnen fouten zien als een mislukking in plaats van als onderdeel van het leerproces.
Tip: Benadruk dat fouten waardevolle kansen zijn om te leren en het begrip te verbeteren.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Wanneer Smart Match wordt gebruikt als werkblad met leerlingen van 6 tot 10 jaar, kunnen leerkrachten eenvoudig differentiëren op drie niveaus: beginner, gevorderd en expert.

- **Beginners (6-7 jaar):** Minder termen en beschrijvingen, met duidelijkere hints of voorbeelden. Focus op één criterium per koppeling (bijv. het herkennen van één definitie).
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Meer termen en beschrijvingen, waarvan sommige elkaar overlappen of enigszins verwarrend zijn. Moeten zelfstandig verbanden leggen en hun keuzes onderbouwen. Uitbreiding: bespreek in kleine groepen en geef een onderbouwing.
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** complexe of abstracte beschrijvingen met meerdere mogelijke interpretaties. Moeten alternatieven kritisch evalueren en hun beslissingen onderbouwen. Extra uitdaging: nieuwe combinaties of tegenvoorbeelden bedenken.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe heb je besloten welke combinatie juist was? Welke redenering heb je gebruikt?
- Waren er opties die in eerste instantie correct leken, maar niet klopten? Waarom?
- Welke alternatieve oplossingen heb je overwogen, en waarom heb je ze afgewezen?
- Hoe veranderde je denken na het bekijken of bespreken van de combinaties?
- Welke strategieën hielpen je om informatie zorgvuldiger te beoordelen?

3.4.5 Waar of niet waar? Je houdt me niet voor de gek!

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De leerkracht begint met een tot nadenken stemmende vraag over een willekeurig onderwerp, gevolgd door een fictief antwoord en vervolgens de echte wetenschappelijke uitleg. Leerlingen brainstormen over mogelijke antwoorden, bespreken hun redenering en beoordelen welke uitleg overtuigender is. Door middel van reflectie leren ze het verschil te herkennen tussen aannemelijk klinkende ideeën en feitelijke kennis. Het onderwerp zou bijvoorbeeld dierlijke kenmerken kunnen zijn (*Waarom zijn flamingo's roze?*), maar dezelfde aanpak kan op veel andere onderwerpen worden toegepast.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Kritisch denken

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 - 10 jaar	Individueel en met de hele klas, in tweetallen of kleine groepen	30-45 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Stappen:

1. Stel een tot nadenken stemmende vraag.
2. Laat de leerlingen brainstormen over mogelijke antwoorden.
3. Geef de eerste uitleg (fictief of wetenschappelijk — de leerlingen weten niet welke het is).
4. Vraag of dit antwoord juist lijkt en waarom.
5. Geef de tweede uitleg (het andere perspectief) en herhaal de discussie.
6. Vergelijk beide verklaringen en denk na over welke geloofwaardiger is.
7. Benadruk het belang van kritische evaluatie; wissel bij het herhalen van de activiteit af welke verklaring als eerste wordt gegeven.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal/de buitenruimte

Deze activiteit kan zowel in de klas als buiten worden uitgevoerd. In de klas kunnen leerlingen teksten lezen en bespreken, terwijl de vragen buiten kunnen worden gekoppeld aan directe observaties in de natuur of de omgeving.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt kritisch denken door leerlingen te vragen de geloofwaardigheid van verschillende verklaringen te beoordelen. Ze brainstormen over hun eigen ideeën en lezen vervolgens twee verschillende antwoorden zonder te weten welke fictief is en welke

wetenschappelijk. Door beide te vergelijken en te bespreken, leren leerlingen informatie in twijfel te trekken, argumenten af te wegen en onderscheid te maken tussen aannemelijk klinkende ideeën en feitelijke kennis. Dit zijn aspecten van kritisch denken.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van primaire vaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Kritisch denken: Leerlingen leren kritisch te denken door verschillende verklaringen te evalueren, te bepalen welke argumenten geloofwaardiger zijn en hun mening te onderbouwen. Ze worden zich meer bewust van het verschil tussen wat aannemelijk klinkt en wat wetenschappelijk juist is. Dit helpt hen een kritische houding te ontwikkelen en deze vaardigheden toe te passen in andere contexten, zoals de media of alledaagse informatie.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Voorbeelden van tot nadenken stemmende vragen over dieren:

- *Kunnen pinguïns vliegen?*
- *Waarom zijn flamingo's roze?*
- *Waarom heeft een pelikaan zo'n grote snavel?*
- *Waarom heeft de panda zwarte vlekken?*
- *Waarom heeft de giraffe zo'n lange nek?*

Er kunnen foto's van de dieren worden getoond ter ondersteuning van de discussie.

De activiteit kan worden aangepast aan elk onderwerp waarbij leerlingen verschillende verklaringen kunnen vergelijken, of deze nu fictief of feitelijk zijn.

Wetenschap:

- *Waarom zien we bliksem voordat we de donder horen?*
- *Waarom drijft ijs op water?*
- *Waarom voelt metaal kouder aan dan hout bij dezelfde temperatuur?*

Aardrijkskunde:

- *Waarom regent het in sommige landen meer dan in andere?*
- *Waarom zijn sommige bergen altijd bedekt met sneeuw?*
- *Waarom stromen rivieren meestal naar de zee?*

Dagelijks leven/technologie:

- *Waarom moeten smartphones elke dag worden opgeladen?*
- *Waarom geven spiegels een omgekeerd beeld weer?*
- *Waarom laten vliegtuigen witte strepen achter in de lucht?*

Het menselijk lichaam:

- *Waarom moeten we elke dag slapen?*
- *Waarom klopt ons hart sneller als we rennen?*
- *Waarom krijgen we kippenvel als we het koud hebben?*

Waarom veranderen bladeren van kleur in de herfst? (planten/natuur)

Variant: een foto gebruiken in plaats van tekst

- Laat de leerlingen een foto zien die twijfel of nieuwsgierigheid oproept: *een schommel midden op de weg.*
- De leerkracht stelt vragen: *Wat zie je? Zou dit in het echte leven kunnen gebeuren? Waarom wel of waarom niet?*
- Leerlingen brainstormen: *Wat klopt er niet? Wat maakt dit verdacht?*
- Bespreek in groepjes: *Zou dit echt kunnen zijn of niet?*
- De leerlingen geven argumenten voor en tegen de echtheid.
- Optioneel: stemmen – *Wie denkt dat het echt is? Wie denkt dat het niet echt is?*
- Onthul de waarheid: leg uit dat de afbeelding door AI is gegenereerd.
- Reflecteer en bespreek: *Hoe kun je gemanipuleerde afbeeldingen herkennen? Wat kun je hiervan leren? Wat leert dit ons over hoe we afbeeldingen interpreteren?*
- *Kunnen we nog steeds vertrouwen op wat we zien?*

Benodigheden voor de uitvoering

Het exacte probleem en de benodigde materialen kunnen niet van tevoren worden voorspeld; leerlingen moeten de hindernis identificeren en, op basis van hun voorgestelde oplossing, bepalen en verzamelen welke materialen nodig zijn om deze aan te pakken.

Leidende vragen

Vragen tijdens de brainstormfase

- Wat zou volgens jou het antwoord kunnen zijn?
- Waarom denk je dat?
- Kun je je redenering uitleggen?
- Welke andere mogelijkheden zouden er kunnen zijn?

Vragen tijdens de eerste (fictieve) uitleg

- Vind je dit antwoord geloofwaardig?
- Waarom denk je dat het waar of onwaar is?
- Welk bewijs zou deze uitleg ondersteunen of tegenspreken?
- Is deze uitleg logisch?

Vragen tijdens de tweede (wetenschappelijke) uitleg

- Lijkt dit antwoord overtuigender dan het eerste? Waarom?
- Welke aanwijzingen hielpen je te bepalen welk antwoord geloofwaardiger is?
- Hoe verhoudt deze verklaring zich tot wat je aanvankelijk dacht?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- Uitdaging: Leerlingen geven mogelijk direct een antwoord zonder een gestructureerd redeneerproces te volgen.
Tip: Geef een denkschema en begeleid leerlingen om stap voor stap te werk te gaan (bijv. eerst een voorspelling doen, vervolgens verklaringen vergelijken, daarna hun keuze motiveren en pas daarna het juiste antwoord controleren).

Statement	Do I think this is True or False?	Why do I think that?	What evidence do I have?
...	True / False	...	...

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Wanneer u Smart Match als werkvorm gebruikt met leerlingen van 6 tot 10 jaar, kunt u eenvoudig differentiëren op drie niveaus: beginner, gevorderd en expert.

- **Beginners (6-7 jaar):** Leerlingen krijgen eenvoudige vragen met twee duidelijk verschillende antwoorden (één duidelijk fictief, één wetenschappelijk). Ze bespreken in tweetallen of kleine groepen welk antwoord geloofwaardiger lijkt en waarom. De leerkracht begeleidt de discussie nauwgezet en stelt sturende vragen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Gebruik complexere of dubbelzinnige problemen die zelfstandig denken vereisen. Beperk de hints, zodat leerlingen zelf meerdere oplossingen moeten bedenken. Moedig reflectie aan over waarom bepaalde oplossingen wel of niet werken.
- **Gevorderde leerlingen (9-10 jaar):** Leerlingen bedenken hun eigen prikkelende vraag en schrijven een fictief antwoord. Het antwoord moet betrekking hebben op het uiterlijk van het dier. Ze moeten een logisch aannemelijke reden voor het kenmerk bedenken.

Ten slotte zoeken de leerlingen zelf de wetenschappelijke (juiste) verklaring op.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Debriefingvragen

- Welke strategieën hielpen je om te beslissen welke verklaring geloofwaardiger was?
- Hoe kun je deze manier van denken toepassen op andere vakken of het dagelijks leven?
- Wat helpt je om kritisch te denken?
- Is je mening veranderd? Waarom?
- Heb je gemerkt dat iets eerst logisch leek, maar eigenlijk niet klopte?
- Hoe heeft de groepsdiscussie je mening beïnvloed?
- Welke signalen of aanwijzingen helpen je te herkennen wanneer informatie verzonnen of misleidend is?
- Heb je nu meer zelfvertrouwen om te vragen bij wat je leest of ziet?

Vragen ter reflectie

- Wat is het verschil tussen een idee dat aannemelijk klinkt en een feitelijke uitleg?
- Hoe kun je zien of informatie betrouwbaar is?
- Hoe zou je deze manier van denken buiten school kunnen toepassen (bijv. in de media, het dagelijks leven)?

3.5 VEERKRACHT

3.5.1 Vissen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit:

Deze leeractiviteit richt zich op het ontwikkelen van de volgende vier aspecten van veerkracht: toekomstgerichte mindset en optimisme; flexibiliteit en probleemoplossing; doorzettingsvermogen en zelfbeheersing; emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie; en ondersteunende sociale relaties. Het is een op competitie gebaseerde leeractiviteit. Tijdens de uitdaging kunnen kinderen mislukkingen ervaren, dingen kunnen niet gaan zoals ze hadden gepland, maar zelfs dan moeten ze hun emoties beheersen en alles doen wat ze kunnen om hun team te helpen winnen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Flexibiliteit
- Probleemoplossing
- Emotionele bewustwording, regulering en communicatie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
7+	Groepen van 4 tot 6 leerlingen	10-15 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Dit is een op vaardigheden en tactiek gebaseerde leeractiviteit. Om de activiteit uit te voeren, werken leerlingen in teams om vissen te vangen (met hengels uitgerust met magnetische "haken") die verschillende stukjes informatie bevatten. Elke vis is gekoppeld aan een stukje informatie of een opdracht, waaraan de deelnemers proberen te werken op een manier die vooraf door de docent is bepaald. Nadat de taak met succes is voltooid, kan de activiteit worden voortgezet met nieuwe vissen en taken. Het team dat binnen de gegeven tijd de meeste taken kan voltooien, is de winnaar.

De activiteit wordt uitgelegd aan de hand van een concreet voorbeeld:

Als we het bijvoorbeeld in een wiskundeles willen gebruiken, moeten we de klas opsplitsen in teams van bij voorkeur een gelijk aantal leerlingen. Elk team krijgt hetzelfde werkblad met de resultaten van wiskundige bewerkingen (optellen, vermenigvuldigen). De wiskundige bewerkingen staan op beide zijden van de 'vissen' geschreven. De opdracht voor de teams is om alle wiskundige bewerkingen (optellen, vermenigvuldigen) te vinden die overeenkomen met de resultaten op het werkblad.

1. We gooien de vissen in het "meer" zodat de bewerkingen erop duidelijk zichtbaar zijn. In het basisgeval moeten er evenveel bewerkingen zijn als er teams zijn, en komt elk resultaat overeen met precies één juiste bewerking. (Door deze voorwaarden te veranderen wordt de activiteit moeilijker.)
2. Eén speler van elk team vist tegelijk, onthoudt de rekenkundige bewerking op de vis die hij vangt, gooit de vis terug in het meer en keert terug naar zijn team.
3. De teamleden werken samen om de rekenbewerking op de gevangen vis te koppelen aan een van de resultaten op het werkblad.
4. Vervolgens mag een andere leerling naar het meer gaan om nog een vis te vangen.
5. De activiteit duurt een vaste tijd en het team met de meeste juiste rekenbewerkingen wint.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De activiteit kan zowel buiten als binnen worden uitgevoerd. In het klaslokaal is een symbolische 'vijver' van blauwe stof nodig als speelruimte, samen met één tafel per team die minstens vijf meter van de vijver verwijderd staat.

Buiten kan een echte wateromgeving worden gecreëerd, bijvoorbeeld een kleine vijver of een opblaasbaar kinderzwembad gevuld met water.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt de veerkracht van leerlingen door:

- aanpassing, onmiddellijke probleemoplossing en besluitvorming aan te moedigen (het plan van de leerling is bijvoorbeeld om een bewerking voor 28 te vinden, maar de juiste vis bevindt zich aan de andere kant van het meer, terwijl de vis voor 35 heel dichtbij is en gemakkelijk en snel kan worden gevangen, dus moeten ze onmiddellijk beslissen welke ze kiezen)
- het vermogen ontwikkelt om met mislukkingen om te gaan, zowel op individueel als op groepsniveau (individuele mislukkingen kunnen bijvoorbeeld optreden als de leerling niet snel en behendig vist, of een vis vangt die al is gekoppeld, of de bewerking is vergeten tegen de tijd dat hij terugkeert naar zijn team; groepsmlukkingen kunnen optreden als de taak niet binnen de gegeven tijd wordt voltooid of als er onjuiste koppelingen op het werkblad staan)
- ontwikkelt zelfbeheersing, doorzettingsvermogen, emotieregulatie en communicatie, omdat leerlingen de activiteit moeten voortzetten, zelfs als ze het gevoel hebben dat ze gaan verliezen of falen
- versterkt sociale coping en sociale steun, omdat leerlingen in geval van mislukking (zowel individueel als in de groep) alleen succes kunnen behalen als ze elkaar emotioneel steunen en helpen
- ontwikkelt het vermogen om alternatieve oplossingen te vinden om succes te behalen – open mindset – (bijvoorbeeld: bij een hogere moeilijkheidsgraad heeft de groep de mogelijkheid om de volgorde van de vissende leerlingen aan te passen op basis van wie waar goed in is – geheugen, snelheid, enz.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- begrijpen dat fouten en mislukkingen een natuurlijk onderdeel van het leerproces zijn en dat ze

ervan kunnen leren,

- gaan uitdagingen aan en zijn moediger wanneer ze worden geconfronteerd met nieuwe of moeilijke situaties,
- in staat zijn om na een mislukking te heroverwegen en het opnieuw te proberen,
- in staat zijn om ervaring op te doen in zelfbeheersing wanneer ze met moeilijkheden worden geconfronteerd,
- werken actief samen met hun klasgenoten en ondersteunen elkaar bij het oplossen van gemeenschappelijke problemen,
- begrijpen dat hun leeftijdsgenoten die gefaald hebben of in moeilijkheden verkeren emotionele steun nodig hebben.

Gebruiksvoorstel en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De activiteit kan worden gebruikt in verschillende vaklessen, vrijetijdsbijeenkomsten, themaweken of projectdagen. Ze is gemakkelijk aan te passen aan het vak of de leerdoelen. Bijvoorbeeld:

- In wiskundelessen worden de vissen voorzien van getallen, en kunnen leerlingen ze gebruiken om te oefenen met optellen, aftrekken of vermenigvuldigen.
- In taallessen bevatten de vissen letters of woorden, die leerlingen gebruiken om opdrachten over woordvorming of zinsbouw op te lossen.
- In de wetenschaplessen tonen de vissen afbeeldingen of namen van dieren, planten of natuurverschijnselen, en beantwoorden leerlingen gerelateerde vragen of voeren ze opdrachten uit.

Benodigheden voor de uitvoering

- Een groot stuk blauwe stof dat het meer symboliseert waarin de vissen zwemmen
- Gelamineerde papieren vissen (met cijfers op hun lichaam en paperclips aan hun bek)
- Eén magnetische hengel per team (gemaakt van een mopsteel of stok, met een touwtje dat naar beneden hangt en een sterke magneet aan het uiteinde)
- Als er buiten wordt gespeeld, kan een klein opblaasbaar kinderzwembadje gevuld met water worden gebruikt, en kunnen de vissen van houten plankjes worden gemaakt, zodat ze op het wateroppervlak drijven
- Dobbelen (bijv. van schuimrubber en groter dan normaal), twee per team – indien nodig

Leidende vragen

- Wat kunnen we doen als we er de eerste keer niet in slagen een opdracht op te lossen?
- Hoe kun je je oorspronkelijke ideeën aanpassen als ze niet werken?
- Hoe kun je elkaar in het team helpen als iemand vastloopt?
- Hoe voel je je als je met een moeilijkheid wordt geconfronteerd, en hoe kun je daarmee omgaan?
- Hoe kun je herkennen wanneer iemand in het team emotionele steun nodig heeft tijdens de activiteit?
- Waarom is het belangrijk om door te zetten en het opnieuw te proberen, ook al lukt het in eerste instantie niet?
- Hoe kun je samenwerken zodat ieders stem evenveel gehoord wordt?
- Wat zou je de volgende keer nog meer willen proberen?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Moeite met het ontwikkelen van een effectieve strategie.
Tip: Geef teams de tijd om te plannen en mogelijke oplossingen te bespreken; dit versterkt creatief denken en samenwerking.
- **Uitdaging:** De oorspronkelijke tactiek leidt niet tot succes.
Tip: Laat leerlingen hun strategie herzien en aanpassen aan veranderende omstandigheden.
- **Uitdaging:** Conflict of onenigheid binnen het team.
Tip: Begeleid leerlingen bij het vinden van oplossingen en stimuleer de ontwikkeling van communicatie- en probleemoplossingsvaardigheden.
- **Uitdaging:** De regels van fair play naleven en elkaar helpen.
Tip: Benadruk fair play en moedig teams aan om een behulpzame houding aan te nemen en samen te werken.

Aanpassen van de moeilijkheidsgraad

Algemene tips voor aanpassing

- De complexiteit van taken aanpassen: Kies eenvoudigere of complexere taken die zijn afgestemd op de leeftijd en het kennisniveau van de leerlingen (bijv. door eenvoudigere getallen of kortere woorden te gebruiken).
- Het tijdsbestek aanpassen: U kunt meer of minder tijd toestaan voor het voltooien van de taken, afhankelijk van de aandachtsspanne van de kinderen.
- Hoeveelheid en kwaliteit van ondersteuning: Bied in het begin meer hulp (bijv. begeleiding, voorbeelden) en bouw dit geleidelijk af, zodat leerlingen zelfstandiger worden.
- De regels vereenvoudigen of ingewikkelder maken: Het is mogelijk om meer of minder regels toe te passen, of om nieuwe uitdagingen te introduceren (bijv. er zijn veel meer identieke vissen dan het aantal teamleden; er zijn minder vissen met dezelfde rekenopgave erop dan het aantal teams; er staat een rekenopgave op slechts één kant van de vis die niet zichtbaar is wanneer ze in het meer liggen; er is een rekenopgave waarvoor geen antwoord op het werkblad staat).
- Het aantal teamleden wijzigen

Beginners (6-7 jaar): – Leerlingen met een lage veerkracht

Het doel van de activiteit: kinderen helpen veilig deel te nemen aan teamwork, emotionele beheersing te oefenen, vol te houden en te ervaren dat mislukkingen te hanteren zijn.

- De opdrachten zijn eenvoudig, met weinig vissen en beperkte informatie, en de regels zijn duidelijk.
- De leerkracht ondersteunt de deelname, laat zien hoe de activiteit werkt, moedigt de kinderen aan en geeft voorbeelden van hoe eenvoudige strategieën kunnen worden toegepast.
- Kinderen ervaren individueel falen (bijv. de verkeerde vis vangen) en teamfalen (bijv. het team voltooit het plan niet), waarbij de leerkracht bemoedigende feedback geeft om verdere pogingen te ondersteunen.
- De activiteit helpt kinderen om samenwerking binnen het team te oefenen, hun emoties te beheersen en te begrijpen dat mislukkingen hun bereidheid om deel te nemen niet verminderen.

Gevorderde leerlingen (8-9 jaar): – Leerlingen met matige veerkracht op het gebied van ' '

Het doel van de activiteit: het ontwikkelen van effectieve teamdeelname, strategisch denken, doorzettingsvermogen, flexibele probleemoplossing en constructief omgaan met mislukkingen.

- De taken zijn matig complex, met meer vissen en informatie, waardoor kinderen volgens een strategie moeten samenwerken.
- Kinderen nemen actief deel aan het ontwikkelen van de teamstrategie en het uitvoeren van de taken.
- De leerkracht ondersteunt met stimulerende vragen, zoals: “Wat zou de volgende stap kunnen zijn?” of “Hoe kunnen jullie effectiever samenwerken?”
- De activiteit helpt kinderen om zelfstandig ideeën aan te dragen, aandacht te hebben voor hun teamgenoten, om te gaan met individuele en teammislukkingen, en optimistisch en toekomstgericht te denken.

Experts (9–10 jaar): – Leerlingen met een hoge veerkracht

Het doel van de activiteit: het ontwikkelen van bewust strategisch denken, geavanceerde probleemoplossing, doorzettingsvermogen, zelfbeheersing en actieve, verantwoordelijke deelname aan het team.

- De opdrachten zijn complex, met meerdere vissen en informatie, en mogelijk ingewikkeldere regels, wat flexibiliteit en strategische planning van het team vereist.
- Kinderen werken volledig samen met hun team en nemen verantwoordelijkheid voor de strategie, het voltooien van de taak en het omgaan met mislukkingen van het team.
- De leerkracht biedt alleen ondersteuning indien nodig, met de nadruk op procesbewustzijn en reflectie (“Het is waardevol hoe jullie de taak samen hebben gepland en uitgevoerd, ook al werkte niet alles in eerste instantie perfect”).
- De activiteit versterkt doorzettingsvermogen, zelfbeheersing, probleemoplossende vaardigheden, strategisch denken en ondersteunend teamwerk, terwijl het leert dat het omgaan met mislukkingen een essentieel onderdeel is van succes.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat werkte goed in jullie team?
- Hoe konden jullie samenwerken?
- Wat hebben jullie tijdens de activiteit over jezelf ervaren of geleerd?
- Had iemand het gevoel dat hij of zij zich nu beter kan aanpassen aan nieuwe uitdagingen en veranderingen?
- Hoe kunnen jullie teamgenoten helpen die het moeilijker vinden om obstakels te overwinnen?
- Wat zou je de volgende keer anders doen? (regels, gedrag, houding)
- Wat was het moeilijkste deel van de activiteit en hoe zijn jullie daarmee omgegaan?
- Welke nieuwe ideeën hebben jullie uitgeprobeerd toen jullie met moeilijkheden te maken kregen?
- Hoe voelde je je toen je team een taak met succes voltooide?
- Was er een moment waarop je de teamstrategie moest aanpassen? Hoe heb je dat besloten?
- Hoe kun je dit doorzettingsvermogen en dit aanpassingsvermogen in andere situaties gebruiken?

3.5.2 Verdriet-eter

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De Verdriet-eter is een versierde doos die problemen en zorgen 'opslokt' of 'verslindt'.

Kinderen schrijven hun problemen (echte of vermeende grieven) op een stukje papier en stoppen dit anoniem in de mond van de Verdrietreter, waardoor hun emotionele last wordt verlicht.

De Verdrietreter wordt met regelmatige tussenpozen geleegd, waarbij de groep probeert oplossingen te vinden voor de opgeschreven problemen. Het wordt aanbevolen om dit aan het einde van elke schooldag of op de laatste dag van de week te doen. Deze activiteit is niet vakgebonden en is bedoeld om de groepscohesie te ondersteunen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn (emotionele regulatie en communicatie)
- Empathie
- Flexibiliteit
- Verbondenheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
9 jaar en ouder	grootte van de klas	variabel

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Een onversierde doos (de Verdrietreter) wordt vóór het eerste gebruik aan de groep voorgesteld, met een uitleg over het doel en de functie ervan. Vervolgens wordt de doos samen met de kinderen versierd.
2. Bij regelmatig gebruik:
3. Kinderen worden uitgenodigd om hun zorgen, twijfels of waargenomen problemen op een stuk papier te schrijven.
4. De geschreven briefjes worden via de opening in de Verdrietreter gestopt, wat symbolisch staat voor het loslaten van emotionele lasten.
5. Op vooraf bepaalde tijdstippen wordt de Verdrietreter geopend en worden de verzamelde briefjes hardop voorgelezen aan de groep.
6. De leerkracht leest de briefjes anoniem voor en vraagt de kinderen zich voor te stellen hoe de schrijver van elk briefje zich zou kunnen voelen (emotiekaartjes kunnen hierbij helpen).
7. Een paar kinderen worden uitgenodigd om te vertellen wat ze dachten of voelden tijdens deze activiteit.

8. Nadat ze zich hebben ingeleefd in de anonieme eigenaar van de zorgen, bespreken de kinderen de geïdentificeerde problemen en zoeken ze, waar nodig, gezamenlijk naar mogelijke oplossingen of copingstrategieën.
9. De activiteit wordt regelmatig herhaald, hetzij aan het einde van elke schooldag, hetzij wekelijks, afhankelijk van de behoeften van de groep.
10. Als de leerkracht een zorg ernstig acht, kan er aan het einde van de activiteit een individueel gesprek met de betrokken leerling plaatsvinden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

- Het verzamelen en verwerken van informatie kan zowel binnen als buiten plaatsvinden.
- De ‘Verdrietersdoos’ staat in het klaslokaal.
- Voor de activiteit hoeft het klaslokaal niet te worden herschikt.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt de veerkracht van leerlingen door:

- het herkennen en uiten van emoties te ondersteunen,
- een veilige en anonieme manier te bieden om spanningen en grieven te uiten,
- verlichting te bieden door problemen op te schrijven en los te laten,
- regelmatige mogelijkheden te creëren voor emotionele ontlading - emotionele regulatie en communicatie; zelfbeheersing
- het versterken van het geloof van de kinderen dat ze niet alleen staan met hun problemen en dat het mogelijk is om hulp te vragen en te krijgen,
- het stimuleren van gemeenschapsondersteuning en de ontwikkeling van empathie,
- het bevorderen van collectieve reflectie en het oplossen van problemen, het plannen van alternatieve manieren om te herstellen van moeilijkheden.
- draagt bij aan de ontwikkeling van emotionele veiligheid, zelfvertrouwen, geloof in zichzelf en optimisme.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- in staat zijn hun eigen emoties en moeilijkheden te herkennen en onder woorden te brengen,
- begrijpen dat problemen niet voor zichzelf hoeven te worden gehouden en kunnen worden gedeeld, en dat er om hulp kan worden gevraagd en ontvangen
- beseffen dat ze niet alleen staan met hun gevoelens en dat anderen in soortgelijke situaties verkeren,
- ervaring opdoen met het vinden van oplossingen voor problemen,
- positieve copingstrategieën kunnen toepassen,
- meer empathie kunnen opbrengen voor de problemen van hun leeftijdsgenoten, waardoor het gemeenschapsgevoel wordt versterkt.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

- De activiteit kan op elk moment worden ingezet indien nodig (bijv. in stressvolle schoolsituaties, bij emotionele spanningen/conflicten tussen groepen of individuen) op basis van de beslissing van de leerkracht, of in hogere leerjaren op verzoek van de kinderen.
- Bovendien moeten de briefjes in de doos regelmatig (bijvoorbeeld wekelijks) worden gecontroleerd.
- Als er een specifiek probleem is en een kind zich rechtstreeks tot de leerkracht wendt voor hulp, moet het kind tijdens het gesprek worden gevraagd of het wil dat we de Verdriet-op-eet-doos gebruiken.

Benodigheden voor de uitvoering

Papier, een gezamenlijk versierde doos en schrijfgerei.

De doos moet eruitzien als een grappig monster dat zorgen kan ‘verslinden’. Er moet een gleuf in zitten waar briefjes in gestopt kunnen worden, en een deksel of opening die door de leerkracht ontgrendeld kan worden om de briefjes eruit te halen.

Leidende vragen

- Hoe voelde het om op te schrijven wat je dwarszat?
- Denk je dat anderen zich misschien net zo voelen?
- Wat kun je doen in dit soort situaties?
- Met wie zou je kunnen praten als jou iets soortgelijks overkwam?
- Welk advies zou je geven aan iemand die hetzelfde in de Verdrietvreter heeft geschreven?
- Wat denk je dat een situatie als deze beter maakt?
- Wat heeft jou eerder geholpen in soortgelijke situaties?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Kinderen begrijpen niet altijd helemaal het doel van de Verdriet-op-eet-doos.
Tip: Voordat je de doos gebruikt, is het belangrijk om het doel van de activiteit duidelijk uit te leggen en, indien mogelijk, de kinderen te betrekken bij het maken van de doos, zodat ze er meer eigenaarschap over voelen.
- **Uitdaging:** Door het aanvankelijke enthousiasme kunnen ook kleine, alledaagse problemen in de doos worden gestopt (bijv. “Ik ben boos op X.Y. omdat hij/zij aan mijn bureau heeft gegeten”).
Tip: Het is acceptabel dat er in het begin kleine zorgen in de doos terechtkomen; na verloop van tijd zullen kinderen leren wat er echt in de Verdriet-eter thuishoort.
- **Uitdaging:** De Verdrietvreter werkt alleen goed in groepen waar voldoende vertrouwen en vertrouwde onder de kinderen heerst.
Tip: Het wordt aanbevolen om het alleen te gebruiken bij groepen die je goed kent en waar tijd wordt besteed aan het opbouwen van vertrouwen.
- **Uitdaging:** Het kan lastig zijn om de doos te plaatsen als deze niet op een geschikte plek wordt gezet.
Tip: Kies een plek waar kinderen er gemakkelijk bij kunnen, maar waar de leerkracht ook toezicht kan houden om te voorkomen dat de doos zonder toestemming wordt geopend.
- **Uitdaging:** Sommige problemen kunnen te ernstig zijn om door de leerkracht alleen te worden aangepakt.

Tip: Het is belangrijk om een duidelijk protocol te hebben voor wanneer en hoe professionele hulp moet worden ingeschakeld.

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

De activiteit kan flexibel worden aangepast aan de leeftijd, volwassenheid en emotionele veiligheid van de groep leerlingen. Voor jongere of minder verbale kinderen kan het voldoende zijn om het probleem uit te drukken door middel van een tekening of een enkel woord, terwijl leerlingen met meer ontwikkelde emotionele expressievaardigheden hun gevoelens en gedachten gedetailleerder kunnen verwoorden.

De leerkracht kan ook bepalen of de bespreking van problemen openlijk plaatsvindt of juist op een manier die feedback stimuleert – bijvoorbeeld door algemene suggesties voor oplossingen te formuleren. De leidende vragen en de manier van werken kunnen worden vereenvoudigd of juist verdiept, afhankelijk van de behoeften van de groep.

Het is belangrijk dat kinderen zich veilig voelen en dat niemand zich gedwongen voelt om over zichzelf te praten – dit is vooral cruciaal voor het ontwikkelen van veerkracht.

Beginners (6-7 jaar): – Leerlingen met een lage veerkracht

Het doel van de activiteit: kinderen helpen hun gevoelens veilig te uiten, eenvoudige zorgen te herkennen en emotionele spanning te verminderen.

- De leerkracht geeft eenvoudige, concrete voorbeelden van wat voor soort problemen in korte zinnen kunnen worden opgeschreven.
- Er kunnen vooraf voorbereide bladen met afbeeldingen worden gebruikt, die kinderen alleen hoeven te selecteren of minimaal in te vullen.
- De leerkracht stimuleert deelname met bemoedigende feedback, zonder de inhoud van de problemen direct te beoordelen.
- Kinderen stoppen de bladen anoniem in de Verdrietvanger en de problemen worden pas aan het einde van de afgesproken periode besproken.
- De activiteit helpt kinderen hun emoties te herkennen, vermindert interne spanning en versterkt hun gevoel van veiligheid, wat een basis vormt voor emotionele veerkracht.

Gevorderde leerlingen (8-9 jaar): – Leerlingen met matige veerkracht

Het doel van de activiteit: het oefenen van zelfstandige emotieherkenning en het uiten van problemen, en het versterken van veilige deelname aan de groep en probleemoplossende vaardigheden.

- Kinderen schrijven over hun gevoelens en problemen op basis van hun eigen ervaringen, waarbij de leerkracht alleen bemoedigende vragen stelt wanneer dat nodig is (“Wat maakte vandaag moeilijk?”).
- De vellen worden zelfstandig in de Verdriet-eter gestopt, waarbij ze leren dat er een veilige plek is voor hun emoties.
- De leerkracht geeft feedback die de deelname en het proces ondersteunt (“Het is goed dat je hebt gedeeld wat er in je omgaat.”).
- De verwerking vindt plaats aan het einde van de les, wanneer de groep samen kan reflecteren op de problemen en mogelijke oplossingen.
- De activiteit helpt kinderen om zelfstandig hun emoties te herkennen, emotionele zelfregulering te oefenen en een flexibele, constructieve benadering van problemen te ontwikkelen.

Experts (9–10 jaar): – Leerlingen met een hoge veerkracht

Het doel van de activiteit: het ontwikkelen van bewust emotioneel inzicht, zelfstandig herkennen van problemen, sociale vaardigheden en constructieve probleemoplossing.

- Kinderen kunnen schrijven over complexere of langdurigere problemen en nadenken over mogelijke oplossingen.
- De vellen worden volledig zelfstandig in de Verdrietvreter gestopt en indien nodig kunnen kinderen hun klasgenoten ondersteunen bij het deelnemen en het uiten van zichzelf.
- De leerkracht geeft feedback die het bewustzijn van deelname benadrukt en het proces ondersteunt (“Het is waardevol dat je aandacht besteedt aan je gevoelens en deze deelt met anderen.”).
- De verwerking vindt plaats aan het einde van de les, wanneer de groep oplossingen onderzoekt en reflecteert op de ervaringen.
- De activiteit ontwikkelt het bewuste zelfreguleringsvermogen, het emotionele bewustzijn en de probleemoplossende vaardigheden van kinderen en versterkt hun vermogen om sociale steun te bieden.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat vond je van deze activiteit?
- Wat was het makkelijkste deel? Wat was het moeilijkste deel?
- Hoe voelde het om de gedachten van anderen te horen?
- Heb je iets nieuws geleerd over jezelf of anderen?
- Hoe was je stemming aan het einde van de activiteit?
- Wat neem je mee van deze sessie?
- Wat zou je de volgende keer anders doen?
- Heeft de persoon die het probleem opschreef nuttig advies gekregen?

Zodra de kinderen vertrouwd zijn met het hulpmiddel en het regelmatig gebruiken, kunnen de volgende vragen worden gesteld:

- Heeft iemand het gegeven advies opgevolgd? Hebben ze het probleem kunnen oplossen?
- Heb je iemand anders kunnen helpen met een probleem waar je zelf eerder hulp bij nodig had?

3.5.3 Zeg en laat zien

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Zeg en laat zien is een activiteit voor de ontwikkeling van een groeimindset. In deze activiteit leren kinderen hoe ze authentieke en geloofwaardige (uitgedrukt door woorden en lichaamstaal – gezegd en getoond) positieve en ondersteunende feedback kunnen geven op het werk van hun klasgenoten (bijv. tekeningen, rekenopgaven, hardop voorlezen, enz.) die de inspanning en het proces prijst en strategieën voor verbetering suggereert in geval van fouten.

De kinderen werken in tweetallen of kleine groepjes: ze prijzen elkaars werk of stellen verbeteringen voor. De leerkracht geeft het goede voorbeeld, geeft uitleg, biedt een kader en begeleidt het proces, en aan het einde helpt een gezamenlijke discussie bij de reflectie.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Empathie
- Creativiteit
- Waarde hechten aan mens en natuur

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 jaar en ouder	Groepsgrootte	5-10 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

In het begin – instructie:

De leerkracht geeft uitleg over het proces en oefent het. Hij of zij zorgt ervoor dat iedereen het verschil begrijpt tussen het prijzen van het proces en het prijzen van de persoon. Ze maken er een gewoonte van om naar elkaar te luisteren en elkaar te bedanken voor feedback.

De leerkracht geeft het goede voorbeeld, geeft uitleg, biedt een kader en begeleidt het proces.

Een korte discussie over wat het betekent om goed te prijzen en hoe je het op de juiste manier verwoordt als er iets verbeterd moet worden.

De leerkracht geeft (indien nodig) twee voorbeelden:

- positieve lof,
- en ondersteunende, constructieve feedback.

Aan het einde zal een gezamenlijke bespreking helpen bij de reflectie.

Als de kinderen al weten wat ze moeten doen:

Tijdens de les geeft de leerkracht de kinderen regelmatig de kans om elkaars werk te beoordelen (tekeningen, antwoorden, werk aan het einde van de les, het oplossen van rekenopgaven, enz.). De leerkracht onderbreekt de les op een moment waarop de kinderen feedback kunnen geven.

1. De leerkracht onderbreekt de les en vraagt de kinderen om feedback te geven. De kinderen krijgen bijvoorbeeld elkaars tekeningen en vervolgens:
 - geven ze eerst positieve feedback, complimenten
 - daarna geven ze (indien nodig) een ondersteunende opmerking op de manier die ze hebben geleerd, om te helpen bij het aanbrengen van verbeteringen.
2. Terwijl ze feedback geven, letten de kinderen er ook op dat hun lichaamstaal – zoals oogcontact, vriendelijke gezichtsuitdrukkingen en een open houding – ondersteunt en onderstreept wat ze zeggen
3. Samen bespreken ze kort hoe het voelde om feedback te geven en te ontvangen, hoe ze hun woorden konden ondersteunen met lichaamstaal, en wat ze gemakkelijk of moeilijk vonden aan het proces. (bij de onervaren kinderen moet dit direct na de feedback gebeuren, bij de gevorderde kinderen kan dit aan het einde van de les)

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Kan binnen of buiten worden gedaan. Vereist geen speciale indeling van de ruimte.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze leeractiviteit is een belangrijke activiteit voor de ontwikkeling van een groeimindset en biedt kinderen een basis om op een open en ontwikkelingsgerichte manier na te denken over hun eigen prestaties en die van hun leeftijdsgenoten. Op de lange termijn ontwikkelt dit de probleemoplossende vaardigheden, creativiteit en cognitieve flexibiliteit van kinderen, en in totaal hun veerkracht, d.w.z. hun vermogen om zich te herstellen na een mislukking (op school of elders) en andere moeilijkheden. Tijdens het proces prijzen kinderen regelmatig elkaars werk wat betreft inzet en proces en doen ze suggesties voor verbetering. Tijdens dit proces prijzen kinderen elkaars werk regelmatig op het vlak van inzet en proces en doen ze suggesties voor verbetering. Door hun eigen werk en dat van anderen te prijzen, ontwikkelen ze een mindset (voor zichzelf en anderen) dat ze in staat zijn om vooruitgang te boeken, zich aan te passen en succesvol om te gaan met onverwachte omstandigheden, tegenslagen en moeilijkheden. Deze leeractiviteit helpt kinderen op een veilige, begeleide manier om:

- ervaring op te doen, te leren en te oefenen met het evalueren en "prijzen" van de inspanningen, specifieke werkstrategieën ("proceslof") en resultaten van anderen en zichzelf, in plaats van hun goede eigenschappen te prijzen ("persoonlijke lof");
- het succes te zien in het werkproces en niet in hun persoonlijke kwaliteiten en vaardigheden;
- het besef te ontwikkelen dat ze door hun eigen inspanningen direct invloed kunnen uitoefenen op hun successen en mislukkingen, en dat ze in staat zijn om problemen te overwinnen in het geval van een mislukking;
- beseffen dat mislukkingen voortkomen uit het proces/de activiteit en kunnen worden gecorrigeerd
- ervaren dat moeilijkheden en mislukkingen kansen zijn voor ontwikkeling, en flexibel reageren op opbouwende kritiek;

- hun doorzettingsvermogen, cognitieve flexibiliteit en veerkracht ontwikkelen, en leren dat uitdagingen en mislukkingen leermogelijkheden zijn, geen persoonlijk falen.

Dit alles draagt bij aan de ontwikkeling van veerkrachtige individuele eigenschappen: kinderen zullen later in hun leven met meer zelfvertrouwen, evenwicht en flexibiliteit kunnen omgaan met stress, conflicten en veranderingen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- in staat zijn om het werk van hun klasgenoten zelfstandig op een positieve en stimulerende manier te beoordelen, waarbij de nadruk ligt op het proces en de inspanning;
- in staat zijn om ontwikkelings- en veerkrachtstrategieën voor anderen en zichzelf te formuleren (indien nodig met hulp van leerkrachten) op hun eigen niveau;
- hun eigen mislukkingen kunnen zien als kansen voor ontwikkeling en constructieve kritiek flexibel kunnen accepteren;
- in staat zijn om feedback te geven op een manier die coherent is met hun woorden en lichaamstaal;
- in staat zijn om op een begripvolle manier naar de meningen van anderen te luisteren en deze te accepteren (actief luisteren)
- in staat zijn om ondersteunende feedback te geven, d.w.z. op een ondersteunende manier communiceren over het werk van anderen
- in staat zijn om ondersteunende, samenwerkingsgerichte relaties op te bouwen en ondersteuning en hulp te accepteren wanneer dat nodig is.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De activiteit is breed toepasbaar en kan gemakkelijk worden aangepast aan verschillende lessen.

Toepassingen in de klas:

- Beeldende vorming: elkaar kort en specifiek complimenteren op elkaars tekeningen en subtiële suggesties doen.
- Taal en literatuur: het beoordelen van opstellen, verhalen of het voorlezen van korte teksten met een paar positieve opmerkingen en een suggestie voor verbetering.
- Technieken en ontwerp: snelle feedback op voltooide projecten (wat ging goed, wat kan beter).
- Milieukunde: eenvoudige, ondersteunende feedback geven na groepsaffiches of presentaties.
- Wiskunde: korte evaluatie van oplossingen ("het was een goed idee om het op deze manier te proberen", "je zou iets anders kunnen proberen").

Buitenschoolse/sociale toepassingen

- In situaties in de klas waarin het doel is om een positieve sfeer te versterken. Bijvoorbeeld: in een kring zitten, waarbij elk kind de persoon naast hem of haar prijst voor een klein ding ("Ik vond het leuk dat je je klasgenoot vandaag hielp").
- Aan het einde van projectwerk, om elkaars bijdragen te erkennen. Bijvoorbeeld: groepen benadrukken kort elk één sterke kant ("Je hebt veel geholpen met je ideeën").

- In korte dagelijkse routines, zoals ochtend- of avondkringen. Aan het einde van de dag prijst één kind een klasgenoot in één zin voor iets wat hem of haar die dag is opgevallen.
- Elke andere prestatie op school of in de gemeenschap.

Benodigheden voor de uitvoering

Werk van leerlingen (tekeningen, teksten, creaties, posters of ander werk of taken die beoordeeld kunnen worden)

Optioneel: een bord of gedeelde ruimte waar de klas goede voorbeelden van positieve feedback kan verzamelen (bijv. een "complimentenmuur") – optioneel

Leidende vragen

- Wat vind je het meest interessant of creatief aan het werk van je klasgenoot?
- Wat doe je om deze taak goed uit te voeren? Kunnen we dit op een manier zeggen die je klasgenoot helpt om zich te verbeteren?
- Denk je dat je partner het deze keer beter heeft gedaan dan de vorige keer? Hoe kunnen we hem of haar hiervoor complimenteren?
- Wat viel je op aan de manier waarop je klasgenoot werkte? (bijv. hij/zij deed zijn/haar best, probeerde een nieuwe oplossing, besteedde veel tijd aan één detail)

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Kinderen hebben de neiging om te algemeen complimenten te geven ("het is mooi").
Tip: De leerkracht moet voorbeelden geven van specifieke feedback of hen helpen deze te formuleren. "Vertel me precies wat je leuk vond! De kleuren? De vormen? Het idee?"
- **Uitdaging:** Een kind maakt overdreven kritische, negatieve opmerkingen.
Tip: Het loont de moeite om de kritiek op een ondersteunende manier te herformuleren: "Wat zou je kunnen voorstellen zonder je vriendelijk te verliezen?"
- **Uitdaging:** Er ontstaat een discussie over de feedback.
Tip: Het is de taak van de leerkracht om het gesprek terug te brengen naar de regels: "Onthoud: één ding dat je leuk vond en één ding dat helpt."
- **Uitdaging:** De groep heeft moeite om het gesprek op koers te houden.
Tip: Het is raadzaam om van tevoren een tijdschema af te spreken: 1 minuut voor complimenten, 1 minuut voor suggesties, 1 minuut voor een samenvatting.
- **Uitdaging:** De lichaamstaal van de sprekende leerling komt niet overeen met wat hij of zij zegt (bijvoorbeeld: hij of zij geeft complimenten, maar draait zich weg of trekt een grimas).
Tip: De andere kinderen kunnen erbij worden betrokken: "Welk advies zou je geven om de lichaamstaal vriendelijker te maken?" Een korte brainstormsessie kan helpen.
- **Uitdaging:** Het kind prijst de persoon ("je bent heel slim") in plaats van de prestatie.
Tip: De leerkracht kan het kind voorzichtig begeleiden: "Kun je me precies vertellen wat er goed ging? De kleuren? De details?" Op deze manier leert het kind zich te concentreren op de prestatie.
- **Uitdaging:** Het kind vergelijkt de prestatie met die van een ander kind tijdens de feedback.
Tip: Het is heel belangrijk om geen ruimte te laten voor vergelijkingen met anderen! Noch positief, noch negatief. Meet prestaties altijd af aan zichzelf en help het kind door complimenten te geven om de vooruitgang te zien. Bijvoorbeeld: vermenigvuldigen ging nu sneller dan een paar dagen geleden. Het leren was de moeite waard!

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met een lage veerkracht: Het doel van de activiteit: de kinderen moeten zich veilig voelen bij het geven van feedback, oefenen met het geven van positieve complimenten en nuttige suggesties. De leerkracht geeft specifieke voorbeelden van hoe ze hun klasgenoten kunnen complimenteren of suggesties kunnen doen over hun werk. De kinderen geven korte, eenvoudige feedback (bijvoorbeeld door één ding te benadrukken dat ze leuk vinden of een kleine suggestie te doen), en de leerkracht ondersteunt hun inspanningen voortdurend. De feedback is kort en positief, en de leerkracht helpt met de juiste bewoordingen en sturende vragen. Als een klasgenoot kritische feedback geeft, of als een kind de juiste woorden niet kan vinden om lof uit te spreken, of als een klasgenoot zijn of haar suggestie niet accepteert, geeft de leerkracht bemoedigende feedback. De leerkracht biedt voortdurend rolmodellen en priјst de leerlingen op een gepaste manier meer dan normaal. Op deze manier ontstaat er in de klas een 'cultuur van lof' en een klimaat waarin van fouten wordt geleerd.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met matige veerkracht: Het doel van de activiteit is het stimuleren van eigen ideeën voor copingstrategieën, het oefenen van constructieve feedback, het versterken van het gevoel een actieve rol te spelen in succes, en het op een veerkrachtige manier omgaan met mislukkingen. De kinderen geven feedback op basis van hun eigen ervaringen en ideeën, en de leerkracht helpt alleen met aanmoedigende vragen wanneer dat nodig is ("Wat zou je benadrukken in het werk van je partner?", "Hoe zou je kunnen zeggen wat er nog toegevoegd zou kunnen worden?"). De feedback kan gedetailleerder zijn en meerdere punten omvatten, en de kinderen moedigen elkaar aan. De leerkracht helpt hen na te denken over hun gevoelens en oplossingen ("Hoe voelde je je toen je partner er anders over dacht? Wat zou je kunnen helpen om te blijven proberen?"). De activiteit bevordert het uiten van de eigen ideeën van de kinderen, het naar elkaar luisteren, flexibele aanpassing en het veilig oefenen van het geven van feedback.
- **Experts (9-10 jaar):** – Leerlingen met een hoge veerkracht: Het doel van de activiteit is het bevorderen van bewuste samenwerking, creatieve probleemoplossing, het zelfstandig geven en ontvangen van feedback, en het zelfstandig plannen van copingstrategieën. Kinderen ontwikkelen zelfstandig feedback voor complexere werken en helpen, indien nodig, hun klasgenoten bij het toepassen van copingstrategieën. Feedback kan bestaan uit complimenten, suggesties en vragen die hun klasgenoten aanmoedigen om na te denken („Waarom dacht je dat? Hoe zou de tekening nog kleurrijker kunnen zijn?"). Kinderen ervaren individuele mislukkingen en ontwikkelen bewust oplossingen: als hun feedback niet aanslaat, proberen ze het op een andere manier opnieuw, en als ze negatieve feedback op hun eigen werk krijgen, proberen ze na te denken over mogelijke veranderingen. De leerkracht helpt alleen wanneer dat nodig is. Ze volgen het proces actief, maar de focus ligt op reflectie en versterking van het proces ("Het is waardevol dat jullie hebben samengewerkt en jullie meningen hebben gedeeld, ook al werden niet alle suggesties onmiddellijk aanvaard").

Debriefing en reflectievragen

- Waarom is het belangrijk dat iedereen de kans krijgt om zijn mening te geven?
- Hoe voelde je je toen je klasgenoot je werk prees?
- Hoe voelde je je toen je klasgenoot iets over je werk zei dat je niet leuk vond? Was het makkelijk of moeilijk voor je om daar naar te luisteren?
 - Wat hielp je om op een ondersteunende manier op het werk van je partner te reageren?

- Waarom is het belangrijk om open te staan voor feedback van anderen?
- Wat neem je mee van wat je partner zei?
- Hoe voelde je je toen je hem of haar bedankte voor de feedback?

3.5.4 Groepstekening

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Deze activiteit richt zich op het ontwikkelen van een ander fundamenteel element van veerkracht: een toekomstgerichte mindset en een optimistische kijk op het leven. De basisopdracht is dat de kinderen samenwerken om een veel positievere "toekomstige situatie" te tekenen – die we de droompositie noemen – in vergelijking met een "situatie" die door een leerkracht is gedefinieerd. De groepsleden werken samen om één tekening te maken waarin de bijdrage van elke leerling duidelijk tot uiting komt. Ze creëren samen één gezamenlijk kunstwerk.

Deze activiteit kan worden gekoppeld aan elk vak waarin visuele expressie mogelijk is. De activiteit wordt pas als voltooid beschouwd als deze door samenwerking tot stand is gekomen, wat betekent dat leerlingen binnen hun groep op elkaar moeten vertrouwen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht

Aandacht voor aanvullende/secundaire vaardigheden

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Probleemoplossing
- Flexibiliteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
7 jaar en ouder	Groepen van 2 tot 6 leerlingen, groeps grootte	15-45 minuten (afhankelijk van het onderwerp, het papierformaat en de techniek)

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. De leerkracht geeft de 'uitgangssituatie' aan, of de kinderen kiezen er samen een. De huidige situatie (het uitgangspunt) kan van alles zijn: we kunnen bijvoorbeeld een scène uit een sprookje gebruiken waarin de personages in de problemen raken en de kinderen vragen een positieve afloop te tekenen. Of we kunnen terugdenken aan een situatie uit het verleden (die al is opgelost) waarin de kinderen zich emotioneel in een dieptepunt bevonden en de 'droompositie' tekenen. Het doel is dat de kinderen samenwerken om een rijk (gedetailleerd) beeld te creëren dat een veel betere toekomstige toestand weergeeft.
2. De groep bespreekt hoe de tekening eruit moet zien, wie de verantwoordelijkheid voor elk deel op zich neemt en hoe de verschillende elementen met elkaar verbonden zullen worden.
3. Elke leerling werkt aan zijn of haar deel volgens het plan en zorgt ervoor dat alle delen samen één geheel vormen.

4. Aan het einde bekijkt de groep samen het voltooide werk. Iedereen vertelt hoe hij of zij heeft bijgedragen en hoe hij of zij zich voelde tijdens de activiteit.
5. Vraag de leerlingen om de verschillende delen van de tekening uit te leggen, d.w.z. waarom deze situatie beter is. Wat denken ze dat de personages hebben gedaan om deze toestand te bereiken? In deze context kunnen de leerkrachten de vraag naar de realiteit aan de orde stellen, welke vaardigheden hiervoor nodig zijn, of aan wie om hulp kan worden gevraagd (ontwikkeling van ondersteunende sociale relaties).

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

De activiteit kan zowel binnen als buiten worden uitgevoerd, mits de omstandigheden geschikt zijn. Er is een tafel of een oppervlak nodig waar het tekenpapier op kan worden gelegd en waar de kinderen omheen kunnen zitten.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit helpt de veerkracht van leerlingen te ontwikkelen door:

- de activiteit ontwikkelt in wezen en in de eerste plaats veerkracht door kinderen te helpen zich een positieve, optimistische toekomst voor te stellen en te visualiseren. Visualisatie door middel van tekenen is bijzonder belangrijk omdat het de vaardigheid veel krachtiger ontwikkelt en versterkt dan "eenvoudig" verhalen vertellen.
- kinderen te vragen rekening te houden met elkaars ideeën, wat de ontwikkeling van flexibel denken en acceptatie ondersteunt,
- situaties te presenteren waarin de tekening misschien niet uitpakt zoals oorspronkelijk gedacht, waardoor leerlingen leren omgaan met teleurstelling en nieuwe oplossingen zoeken,
- het betrekken van gezamenlijke planning en ruimtebeheer, wat kan leiden tot meningsverschillen die vreedzaam en in samenwerking moeten worden opgelost,
- kinderen aanmoedigen om de groepstaak tot een goed einde te brengen, zelfs wanneer ze met moeilijkheden worden geconfronteerd, waardoor hun doorzettingsvermogen wordt versterkt,
- het zelfvertrouwen van kinderen versterken door actieve deelname aan het gezamenlijke tekenen en het erkennen van hun eigen bijdragen – het gevoel opbouwen van "ik kan het aan en ik draag bij".

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Terwijl ze samen een tekening maken van de 'betere toekomst', moeten leerlingen het eens worden over hoe ze het gekozen onderwerp weergeven. Ze moeten kunnen uitleggen waarom ze denken dat de situatie beter is, en wat in de tekening laat zien dat de situatie beter is. Iedereen moet toegang hebben tot het papier, wat planning en organisatie vereist. Dit proces ondersteunt de ontwikkeling van belangrijke persoonlijkheidskenmerken zoals acceptatie, geduld, probleemoplossend denken, verantwoordelijkheid, sociale vaardigheden, empathie en een oplossingsgerichte mindset.

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- in staat zijn om een positieve droompositie te ontwikkelen en te begrijpen dat de situatie altijd beter kan zijn.
- in staat zijn om zich een optimistische toekomst in detail voor te stellen en uit te leggen, en de logische stappen te begrijpen en zich voor te stellen die nodig zijn (inclusief het vragen om en

ontvangen van hulp en ondersteuning) om deze te bereiken.

- de vreugde van succes ervaren (het realistisch bereiken van de betere, gedroomde toekomst), wat hun toekomstgerichte en optimistische mindset versterkt.

Daarnaast

- in staat zijn te accepteren dat hun eigen idee misschien niet altijd wordt uitgevoerd, maar dat ze toch een waardevolle rol spelen in het gezamenlijke werk.
- flexibeler worden in het zich aanpassen aan groepsbeslissingen en veranderende omstandigheden tijdens de taak.
- in staat zijn om uitdagingen of meningsverschillen aan te pakken door middel van samenwerking en rustige communicatie.
- blijven volhouden in het werken aan het gemeenschappelijke doel, zelfs wanneer ze frustratie ervaren.
- Hun zelfvertrouwen en positief zelfbeeld groeien naarmate hun bijdragen aan het eindproduct door anderen worden erkend en gewaardeerd.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Het maken van een gezamenlijke tekening mag nooit een doel op zich zijn – het moet altijd een specifiek doel dienen, zoals het versieren van het klaslokaal, het samenvatten van de inhoud of het ondersteunen van het vertellen van verhalen.

Deze methode is zeer geschikt voor tekstgebaseerde activiteiten. Leerlingen maken een gezamenlijke illustratie van het verhaal of de tekstpassage en gebruiken de tekening vervolgens ter ondersteuning van een mondelinge presentatie. Als de tekening geslaagd is, maakt dit het voor leerlingen vaak gemakkelijker om de inhoud van de tekst te onthouden en na te vertellen.

Specifieke lesgerelateerde voorbeelden:

- Wiskunde: Het oorspronkelijke verhaal achter de oefening: de eekhoorn is de noten kwijtgeraakt die hij voor de winter had verzameld. De kinderen werken samen om een 'gelukkige toekomst' te tekenen waarin de bosdieren de eekhoorn helpen; hun taak is om een bepaald aantal (bijv. 15) noten in de tekening te verstoppen en te tellen.
- Lezen en schrijven: We pauzeren bij het trieste deel van een kort dierenverhaal en de groep tekent een happy end. Omdat ze nog maar net leren schrijven, schrijven ze in plaats van een lange tekst slechts 1–2 eenvoudige woorden die de afbeelding beschrijven of een enkele zin naast de tekening (bijv. “De kat is blij.”).
- Milieukunde: Het uitgangspunt is een met afval bezaaide, verwaarloosde speeltuin of een bos in een park (wat de kinderen zich gemakkelijk kunnen voorstellen). In de groeps tekening creëren ze een schone, herbouwde droom speeltuin, waarin ze bewust recyclingbakken en mensen die elkaar helpen moeten opnemen.
- Grammatica (woordenschat): De kinderen veranderen een stormachtige, enge afbeelding in een vrolijke, zonnige, vredige tekening. Als grammatica-oefening moeten ze eenvoudige tegenstellingen (bijv. donker-licht, verdrietig-blij, stormachtig-rustig) verzamelen en opschrijven rondom de voltooide tekening.

- **Taal:** Het probleem is een heel eenvoudige situatie: een puppy heeft honger en het is koud. De groep tekent de ideale situatie (de puppy die eet in een warm huisje) en benoemt de basiselementen in de tekening met behulp van de taal die ze hebben geleerd (bijv. hond, huis, blij, eten).
- **Muziek en beeldende kunst:** De leerkracht speelt een langzaam, droevig muziekstuk (dat het probleem symboliseert) en schakelt vervolgens over op een vrolijk, opgewekt deuntje, waarop de kinderen de ‘gelukkige toekomst’ moeten schilderen. In de les beeldende kunst wordt deze opdracht aangevuld met de eis dat ze alleen warme, felle kleuren (geel, oranje, rood) mogen gebruiken om vreugde uit te drukken.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

Kleurpotloden, stiften, aquarelverf, temperaverf (met de nodige accessoires zoals penselen), papier.

Leidende vragen

- Vraag de leerlingen om de verschillende delen van de tekening uit te leggen, d.w.z. waarom deze situatie beter is.
- Je kunt ook bespreken wat de situatie beter heeft gemaakt (wat er moest gebeuren om dit te bereiken). Wat denken ze dat de personages hebben gedaan om in deze toestand te komen?
- In deze context kunnen de leerkrachten de vraag naar de realiteit aan de orde stellen, welke vaardigheden hiervoor nodig zijn, of aan wie om hulp gevraagd kan worden (ontwikkeling van ondersteunende sociale relaties).
- U kunt hen ook vragen de afbeelding te verrijken door de positieve emoties van de mensen in de afbeelding toe te voegen (moeilijkheidsgraad). Waarom denken de kinderen dat de personages gelukkig zijn (focus op het voordeel van de nieuwe situatie)?
- De volgende begeleidende vragen ondersteunen de ontwikkeling van beide vaardigheden: veerkracht en flexibiliteit. Als kinderen vrij een onderwerp kiezen (niet de gedroomde positieve toekomst), is deze activiteit uitstekend geschikt voor het ontwikkelen van flexibiliteit.
- Hebben jullie samen kunnen plannen wat jullie wilden maken?
- Hebben jullie rekening gehouden met ieders ideeën? Kon je compromissen sluiten als jullie meningen verschilden?
- Hoe konden jullie je idee zo tekenen dat het goed past bij de tekeningen van de anderen?
- Wat gebeurt er als iemand op dezelfde plek wil tekenen als jij? Hoe kun je erover praten en een oplossing vinden?
- Hoe voelde je je toen iemand iets anders voorstelde dan wat jij wilde?
- Hoe kunnen jullie samenwerken zodat iedereen zich goed voelt tijdens het maken?
- Was er een deel dat je anders moest doen dan je eerst had gepland? Hoe heb je dat aangepakt?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

Tijdens de activiteit krijgen kinderen geen vooraf toegewezen rollen binnen de groep (zoals bij coöperatieve leerstructuren), tenzij dat nodig is.

Het maken van een gezamenlijke tekening mag nooit een doel op zich zijn – het moet altijd een doel dienen, zoals het versieren van het klaslokaal, het samenvatten van de inhoud, het ondersteunen van verhalen of dramatiseringen, enz.

Zorg ervoor dat je de kinderen altijd alleen een positieve toekomst laat tekenen. Oudere kinderen (vanaf 14 jaar) kunnen al gaan nadenken over wat de situatie zou kunnen verslechteren en hun bescherming van tevoren plannen (flexibiliteit – bewuste voorbereiding op verandering – ontwikkeling).

Veelvoorkomende uitdagingen en voorgestelde strategieën:

- **Uitdaging:** Meerdere kinderen willen op dezelfde plek tekenen.
Tip: Moedig het vinden van een gezamenlijke oplossing aan, zoals het samenvoegen van ideeën of het delen van de ruimte.
- **Uitdaging:** Sommige kinderen raken buitenspel of doen niet mee aan de activiteit.
Tip: Het kan helpen om hen rechtstreeks aan te spreken en een kleinere, duidelijk omschreven rol aan te bieden om hen erbij te betrekken.
- **Uitdaging:** Iemand is niet bereid om zijn oorspronkelijke idee te veranderen.
Tip: Door hen te herinneren aan het gezamenlijke doel en flexibel denken aan te moedigen, kan de samenwerking worden bevorderd.
- **Uitdaging:** Er ontstaat een meningsverschil of conflict.
Tip: Help kinderen om zelf een vreedzame oplossing voor het meningsverschil te vinden.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de groeps-tekenactiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met een lage veerkracht: Het doel van de activiteit: kinderen helpen veilig deel te nemen aan groepsactiviteiten en toekomstgericht denken te oefenen. Het uitgangspunt is eenvoudig en gemakkelijk te begrijpen, met weinig personages en een duidelijk, gemakkelijk te begrijpen conflict. De leerkracht geeft concrete voorbeelden van hoe de problematische uitgangssituatie kan worden omgezet in een positief resultaat, bijvoorbeeld door kort uit te leggen hoe de personages het probleem zouden kunnen oplossen of welk positief einde er getekend zou kunnen worden. Kinderen werken aan kleinere onderdelen en richten zich op eenvoudige taken, terwijl de leerkracht de deelname ondersteunt en het proces begeleidt. De leerkracht geeft bemoedigende feedback, bijvoorbeeld: “Je hebt je deel geweldig gedaan, dat was een leuk idee!” De activiteit helpt kinderen te beseffen dat situaties in een positieve richting kunnen worden gestuurd en biedt een veilige omgeving om samenwerking te oefenen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met matige veerkracht: Het doel van de activiteit: het ontwikkelen van zelfstandig ideeën bedenken, samenwerking en toekomstgericht denken. Het uitgangspunt is matig complex, met meer personages of kleine complicaties, waardoor een gedetailleerder positief resultaat mogelijk is. Kinderen nemen actief deel aan de planning, bespreken wie welk deel tekent en hoe de elementen met elkaar in verband staan. Ze werken zelfstandig aan hun eigen delen, terwijl ze aandacht hebben voor andere groepsleden en elkaar indien nodig ondersteunen. De leerkracht geeft ondersteunende feedback over deelname en samenwerking, bijvoorbeeld: “Leuk hoe je alle delen in elkaar hebt gepast.” De activiteit helpt kinderen om zelfstandig ideeën aan te dragen, aandacht te hebben voor anderen en de toekomst optimistisch tegemoet te zien, terwijl ze de waarde van groepswork ervaren.

- **Experts (9–10 jaar):** – Leerlingen met een grote veerkracht: Het doel van de activiteit: het ontwikkelen van bewust toekomstgericht denken, creatieve probleemoplossing en actieve, verantwoordelijke deelname aan de groep. Het uitgangspunt is een complex verhaal met meerdere personages en conflicten, dat mogelijk emotioneel uitdagend is en waarbij de creativiteit en probleemoplossende vaardigheden van de kinderen worden aangesproken. Kinderen creëren meer gedetailleerde, complexe, positieve visies op de toekomst en denken na over de vaardigheden die nodig zijn om de doelen te bereiken en wie daarbij zou kunnen helpen. Ze maken de tekening volledig zelfstandig, maar toch in samenwerking, waarbij elk groepslid de deelname en het proces van de anderen ondersteunt. De leerkracht ondersteunt de reflectie, bijvoorbeeld: “Het is waardevol hoe jullie samen de tekening hebben gepland en gemaakt.” De activiteit versterkt de creativiteit, het zelfstandig plannen van de toekomst, de probleemoplossende vaardigheden en het vermogen tot sociale ondersteuning van kinderen, terwijl ze leert dat groepswork doelen realistischer en haalbaarder maakt.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat was voor jou de grootste uitdaging tijdens het groepsmatig tekenen? Hoe heb je die opgelost?
- Was er een moment waarop je iets moest opgeven? Hoe voelde dat, en wat kwam er in de plaats?
- Wat hielp je om door te gaan, zelfs als iets moeilijk was?
- Wat heb je over jezelf geleerd tijdens het samenwerken?
- Waarom was het belangrijk om als team te werken in plaats van apart te tekenen?
- Wat zou je tegen een vriend(in) zeggen als die moeite had met zo'n opdracht?
- Als je opnieuw zou kunnen beginnen, wat zou je dan anders doen? Waarom?

3.5.5 Vriendelijkheidsboom

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De Vriendelijkheidsboom is een creatieve activiteit voor kinderen die vriendelijkheid, verbondenheid en zelfbeheersing bevordert, en daarmee veerkracht. De activiteit richt zich op het ontwikkelen van de drie fundamentele elementen van veerkracht, zoals het ontwikkelen en onderhouden van ondersteunende sociale relaties, zelfbeheersing, en emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Veerkracht

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Empathie
- Verbondenheid
- Waarde hechten aan mens en natuur

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 jaar en ouder	grootte	variabel

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Elk kind voegt papieren 'blaadjes', 'bloemen' of 'vruchten' toe aan de boom, die hun vriendelijke daden symboliseren – zoals anderen helpen of iets delen. Naarmate de boom 'groeit', dient hij als een visuele herinnering aan positief gedrag en een ondersteunende gemeenschap. Dit helpt kinderen om emotioneel veerkrachtiger te worden en stelt hen in staat om uitdagingen met empathie en zorg tegemoet te treden.

1. Maak een grote boomstam en takken van papier of karton. Knip bladeren, bloemen of vruchten uit gekleurd papier.
2. Introduceer de activiteit door een gesprek over vriendelijkheid te beginnen. Leg uit dat elke vriendelijke daad een nieuw blad, bloem of vrucht aan de boom wordt.
3. Kinderen schrijven of tekenen één vriendelijke daad op elk papieren vormpje. (Bijvoorbeeld: "Ik heb iemand geholpen met het dragen van zijn tas.")
4. Bevestig de voltooide vormen aan de boom. De boom "groeit" voortdurend naarmate er nieuwe daden van vriendelijkheid worden toegevoegd.
5. Kom regelmatig terug bij de boom: bekijk af en toe samen de nieuwe blaadjes en bespreek hoe deze daden anderen hebben geraakt en welke gevoelens ze oproepen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Het is in de eerste plaats een binnenactiviteit. De "boom" kan aan een van de muren van het klaslokaal worden geplaatst, met takken binnen het bereik van de leerlingen. Het is niet nodig om het klasmeubilair te herschikken. De activiteit kan op elk moment worden uitgevoerd, hetzij volgens plan, hetzij ad hoc, wanneer de leerkracht vindt dat de sociale relaties moeten worden versterkt om het klasklimaat te verbeteren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Leren vriendelijk te zijn tegen anderen is een essentieel onderdeel van veerkracht. De Vriendelijkheidsboom ondersteunt veerkracht door zich te richten op de volgende elementen van de vaardigheid:

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie: Terwijl leerlingen nadenken over hun vriendelijke daden of daar erkenning voor krijgen, leren ze hun emoties op een constructieve manier te verwerken, waardoor ze meer zelfbewustzijn en emotionele controle opbouwen.
- Positieve relaties opbouwen: Kinderen moeten openstaan voor het onderhouden van een ondersteunend sociaal netwerk, wat een belangrijke hulp voor hen zal zijn om weer op te krabbelen uit een crisissituatie. Terwijl ze vriendelijke gebaren delen — zoals het schrijven van bedankbriefjes — ontwikkelen leerlingen sterkere banden met klasgenoten, waardoor een meer verbonden en ondersteunende klasgemeenschap ontstaat.
- Zelfvertrouwen en optimisme vergroten: Wanneer leerlingen zien dat hun vriendelijke daden worden opgemerkt en gewaardeerd, krijgen ze meer vertrouwen in hun vermogen om een positieve impact te hebben. En omgekeerd: wanneer ze in het openbaar vriendelijkheid, lof en dankbaarheid ontvangen, voelen ze zich gewaardeerd, wat helpt bij het opbouwen van hun zelfvertrouwen en het gevoel van "ik kan het". Het gevoel van 'ik kan het' is essentieel om doelen te stellen vanuit een emotioneel dieptepunt en om te geloven dat ze die kunnen bereiken.
- Open communicatie: Terwijl leerlingen hun vriendelijke daden op de boom plakken, uiten ze openlijk hun emoties en dankbaarheid, zowel mondeling als schriftelijk. Deze oefening helpt hen om duidelijkere, positievere communicatieve vaardigheden te ontwikkelen en tegelijkertijd een ondersteunende klasomgeving te creëren. Om veerkrachtig te reageren op serieuze uitdagingen is een combinatie nodig van innerlijke kracht en het vermogen om gebruik te maken van externe hulpbronnen. Het is belangrijk dat leerlingen leren en begrijpen dat ze hulp van anderen kunnen krijgen, maar alleen als ze hun gevoelens uiten.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Het doel van de 'Kindness Tree'-activiteit is om leerlingen bewuster te maken van het belang van vriendelijk en behulpzaam gedrag, zodat ze dit bij zichzelf en anderen kunnen herkennen, in praktijk brengen en waarderen.

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- in staat zijn om daden van vriendelijkheid te herkennen en uit te drukken;
- vaker positief, prosociaal gedrag kunnen vertonen (bijvoorbeeld helpen, samenwerken, rekening houden met anderen);
- erkennen en begrijpen dat hun handelingen een positieve invloed hebben op de hele

- gemeenschap, wat hun zelfvertrouwen en emotionele stabiliteit versterkt;
- de sfeer in de klas verbetert en het gevoel van vertrouwen en sociale steun toeneemt;

De ontwikkeling van het begrip en het gedrag van leerlingen draagt zo direct bij aan het versterken van veerkracht – emotionele aanpassingsvermogen en copingstrategieën.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

- Als onderdeel van een ochtendkring of een discussie aan het begin van de dag, wanneer leerlingen terugblikken op de vorige dag en een vriendelijke daad delen.
- Als afsluiting van de week, wanneer leerlingen de positieve momenten van de week benadrukken.
- In verband met klasactiviteiten of feestdagen, zoals Kerstmis of Pasen, wanneer aandacht en empathie centrale thema's zijn.
- Als aanvulling op lessen gericht op emotionele vorming en de ontwikkeling van sociale vaardigheden.
- Tijdens speciale educatieve sessies (bijv. met de schoolpsycholoog, de leerkracht speciaal onderwijs of tijdens klassenuren).

Benodigheden voor de uitvoering

Benodigheden voor de boom: grote vellen papier of karton voor de stam en takken; schaar; lijm, plakband of magneten om te bevestigen; prikbord, kamerscherm, magneetbord of een lege muur.

Papieren vormen (bladeren, bloemen, vruchten): gekleurd papier (voorgesneden of samen met de kinderen gemaakt).

Om te schrijven en te versieren: potlood en kleurpotloden, stiften; stickers en decoratieve elementen (optioneel).

Leidende vragen

- Wat heb je vandaag gedaan om iemand te helpen of blij te maken?
- Hoe voelde het toen je aardig was tegen iemand?
- Waarom is het belangrijk om aandacht te besteden aan hoe we met elkaar omgaan?
- Heb je vandaag iets gezien dat aan de Vriendelijkheidsboom toegevoegd zou moeten worden?
- Hoe kan iemand aardig zijn tegen anderen, zelfs als hij of zij een slechte dag heeft?
- Waarin verschilt vriendelijkheid van gewoon 'beleefd' zijn?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- Uitdaging:** Leerlingen weten misschien niet wat als een vriendelijke daad geldt.
Tip: Bevorder het begrip door middel van brainstormen in groepjes of het bespreken van verhalen.
- Uitdaging:** Sommige leerlingen vinden het moeilijk om hun gedachten te uiten.
Tip: Laat ze hun acties illustreren met tekeningen en bied indien nodig hulp bij het formuleren.
- Uitdaging:** Leerlingen zijn niet altijd eerlijk in hun bijdragen.
Tip: Leg de nadruk op echte ervaringen en gevoelens in plaats van op 'verwachte' antwoorden – het creëren van een veilige sfeer is cruciaal.

- **Uitdaging:** Sommige leerlingen doen niet graag mee.

Tip: Betrek ze erbij op basis van feedback van andere leerlingen (bijv. “Ik zag dat je vandaag iemand hielp – laten we dat aan de boom toevoegen.”).

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

De activiteit kan alleen in volgorde worden doorlopen; de moeilijkheidsgraad kan pas worden verhoogd nadat de vorige onder de knie is. Hoe snel de groep naar het volgende niveau gaat, is flexibel en hangt af van de samenstelling en sociale gevoeligheid van de groep.

De activiteit kan flexibel worden aangepast aan de leeftijd, maturiteit en emotionele veiligheid van de groep leerlingen. Voor jongere of minder verbale kinderen kan het voldoende zijn om het probleem uit te drukken door middel van een tekening of een enkel woord, terwijl leerlingen met meer ontwikkelde emotionele expressievaardigheden hun gevoelens en gedachten gedetailleerder kunnen verwoorden.

De leerkracht kan ook beslissen of de bespreking van problemen openlijk plaatsvindt of eerder op een feedbackondersteunende manier – bijvoorbeeld door algemene suggesties voor oplossingen te formuleren. De leidende vragen en de manier van verwerken kunnen worden vereenvoudigd of verdiept naargelang de behoeften van de groep.

Het is belangrijk dat kinderen zich veilig voelen en dat niemand zich gedwongen voelt om over zichzelf te praten – dit is vooral cruciaal voor het ontwikkelen van veerkracht.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met een lage veerkracht: Het doel van de activiteit: Het gevoel van veiligheid vergroten en kinderen ondersteunen bij het opmerken en delen van eenvoudige daden van vriendelijkheid. Aan het begin van de activiteit geeft de leerkracht duidelijke, concrete voorbeelden van vriendelijkheid die op de blaadjes geschreven kunnen worden (bijv. “Ik heb geholpen met opruimen.”). Kinderen kunnen gebruikmaken van vooraf voorbereide blaadjes met afbeeldingen, die ze alleen hoeven te selecteren of minimaal in te vullen. De leerkracht helpt bij het formuleren van de handelingen en plakt het blaadje samen met het kind op, waardoor onzekerheid wordt verminderd. Feedback moet zeer ondersteunend en direct zijn (“Dat was heel aardig van je!”). Tijdens groepsdiscussies betreft de leerkracht de leerlingen met eenvoudige sturende vragen (“Welk blad vertelt jouw verhaal?”). Het is voldoende als deze kinderen minder vaak of met minder bladeren meedoen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met een gemiddelde veerkracht: Doel van de activiteit: Het herkennen en uiten van zelfstandige daden van vriendelijkheid versterken. De kinderen schrijven of tekenen de blaadjes op basis van hun eigen ervaringen, waarbij de leerkracht alleen begeleiding biedt wanneer dat nodig is (“Heb je vandaag iemand geholpen?”). Ze hangen de blaadjes zelfstandig aan de boom, wat hun verantwoordelijkheidsgevoel vergroot. Tijdens discussies kunnen reflectieve, eenvoudige vragen worden gesteld, bijvoorbeeld: “Hoe zou de persoon die je hebt geholpen zich gevoeld hebben?” “Waarom heb je ervoor gekozen om dit te doen?” De ondersteuning door de leerkracht kan geleidelijk worden afgebouwd, zodat kinderen met meer zelfvertrouwen aan de activiteit deelnemen. Deze leerlingen kunnen vaker nieuwe blaadjes toevoegen.
- **Experts (9-10 jaar):** – Leerlingen met een hoge veerkracht: Het doel van de activiteit: Het ontwikkelen van bewuste, zelfstandige vriendelijkheid en actieve deelname aan de sociale dynamiek van de klas. Deze leerlingen kunnen complexere of langdurigere daden van vriendelijkheid bedenken (bijv. iemand meerdere dagen helpen). Het maken en plaatsen van de blaadjes gebeurt volledig zelfstandig, en ze kunnen daarbij ook anderen ondersteunen. Tijdens groepsdiscussies kunnen diepere, zelfreflectieve vragen worden gesteld: “Waarom was deze

daad van vriendelijkheid belangrijk voor anderen?” “Hoe ging je met vriendelijkheid om in een moeilijke situatie?” Ze kunnen ook helpen de Vriendelijkheidsboom georganiseerd en continu groeiend te houden (bijv. door nieuwe blaadjes te plaatsen). Hun bijdragen kunnen vaker en bewuster zijn, wat de positieve sfeer in de klas verrijkt.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Welke brief of boodschap vond je het leukst aan de boom? Waarom?
- Hoe is de sfeer in de klas veranderd sinds we de Vriendelijkheidsboom zijn gaan gebruiken?
- Wat heb je tijdens deze activiteit over jezelf geleerd?
- Wat vond je het moeilijkste aan deze opdracht?
- Welk nieuw aspect heb je opgemerkt in het gedrag van anderen?
- Wat neem je van deze ervaring mee naar de komende weken?

3.6 FLEXIBILITEIT

3.6.1 Uitdagingskubus

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De “Challenge Cube” is een speelse klasactiviteit die leerlingen helpt nieuwe benaderingen uit te proberen wanneer ze vastlopen bij een taak. Leerlingen gooien een dobbelsteen wanneer ze niet verder kunnen, en de uitdaging die bij het gegooide getal hoort (bijv. “Probeer het op een andere manier!”, “Vraag om hulp!”, “Teken het!”) helpt hen bij het vinden van een oplossing. Het doel is om op een speelse en boeiende manier cognitieve flexibiliteit te ontwikkelen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Flexibiliteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit
- Probleemoplossing
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 jaar en ouder	groeps grootte	variabel

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Leerlingen werken individueel of in tweetallen aan opdrachten die verband houden met de lesinhoud.
2. Wanneer de leerkracht het teken geeft, ongeacht of de leerling op de goede weg is bij het voltooien van de opdracht of niet, moeten ze de Uitdagingskubus gooien.
3. Op basis van het resultaat passen ze een andere strategie toe en proberen ze de taak opnieuw.
4. De leerkracht observeert het hele proces, maar geeft geen directe antwoorden; in plaats daarvan ondersteunt hij of zij het zelfstandig oplossen van problemen.
5. Aan het einde van de les kan een korte discussie plaatsvinden: Welke uitdaging heeft je het meest geholpen? Hoe voelde het om het nog eens te proberen?

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Dit is in de eerste plaats een binnenactiviteit; er zijn bureaus of tafels nodig om de kubus te rollen. Er is geen speciale klasindeling vereist.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze leeractiviteit richt zich op twee belangrijke elementen van flexibiliteit: het begrijpen van en omgaan met nieuwe omstandigheden, en een groeimindset en het aanpassen van strategieën, waaronder 'openstaan voor verandering'. Hierdoor ontwikkelt de activiteit de flexibiliteit van leerlingen door

- hen aan te moedigen alternatieve benaderingen te proberen wanneer een oplossing niet werkt (bijv. andere methoden, visualisatie, om hulp vragen),
- het oefenen van het gebruik van meerdere denkstrategieën, zodat leerlingen niet vastlopen in één enkel, vastgeroest pad,
- het bevorderen van openheid voor ideeën en oplossingen van anderen, bijvoorbeeld door steun van medeleerlingen te accepteren of samen te werken om antwoorden te vinden,
- cognitieve flexibiliteit op een speelse manier introduceren, waardoor aanpassing en experimenteren natuurlijk en plezierig aanvoelen,
- het verminderen van de angst om fouten te maken door de nadruk te verleggen van foutloos werken naar het verkennen en uitproberen van mogelijke oplossingen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- in staat zijn te accepteren dat een taak meerdere oplossingen kan hebben en bereid zijn nieuwe strategieën te proberen,
- niet rigide vasthouden aan één enkele aanpak, maar gemakkelijker van gedachten veranderen wanneer hun eerste poging mislukt,
- zich flexibel kunnen aanpassen aan leersituaties, bijvoorbeeld wanneer de omstandigheden van een taak veranderen of er nieuwe informatie naar voren komt,
- meer openstaan voor verschillende perspectieven of ideeën, of die nu van medeleerlingen of van de leerkracht komen,
- problemen met meer zelfvertrouwen oplossen, omdat ze ervaren dat er meer dan één weg naar een oplossing is,
- geduldiger en volhardender worden in hun leerproces, waarbij ze mislukking niet als een eindpunt zien, maar als een kans om het opnieuw te proberen.

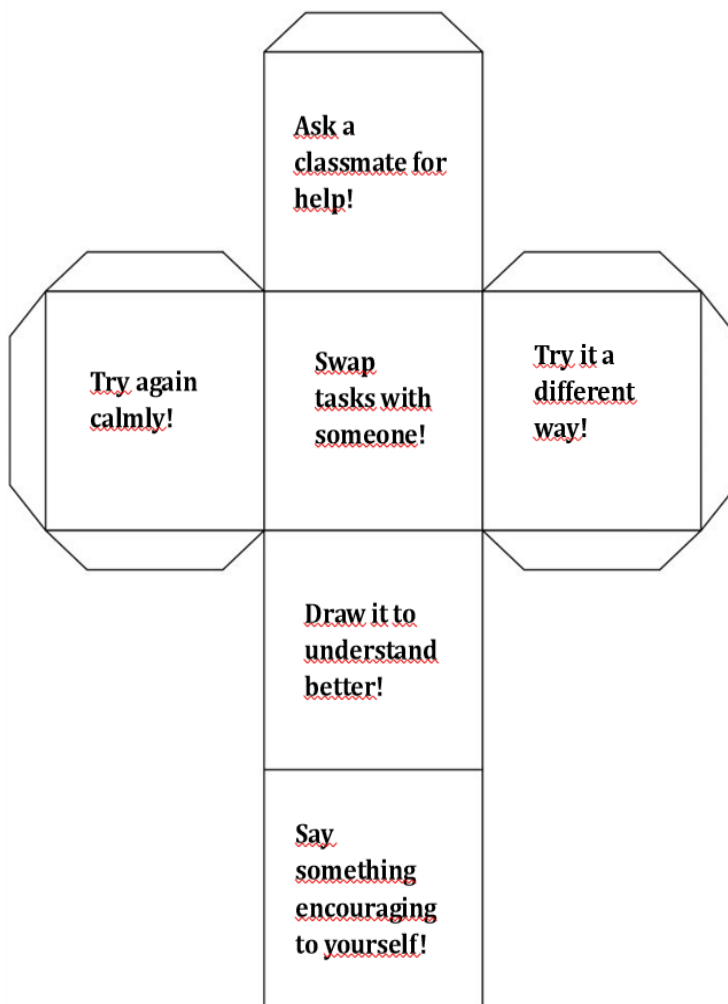
Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De Challenge Cube kan worden gebruikt in elke les waarin leerlingen opdrachten oplossen en mogelijk een nieuwe aanpak moeten proberen wanneer ze vastlopen.

- De leerling gooit de kubus en de uitdaging (bijv. “Tekent het!”, “Probeer het eens anders!”, “Vraag om hulp!”) stimuleert flexibel denken en moedigt doorzettingsvermogen aan.
- Het werkt bijvoorbeeld goed
 - in wiskundelessen voor het oplossen van tekstgebaseerde opgaven,
 - bij natuur- of milieukunde voor het interpreteren van processen,
 - of in taallessen voor begrijpend lezen of spellingoefeningen.
- De activiteit leert leerlingen op een speelse manier dat problemen op meerdere manieren kunnen worden benaderd en dat denken flexibel, creatief en divers kan zijn.

Het is belangrijk dat de teksten op de dobbelstenen kunnen worden aangepast aan de gegeven situatie of taak. Het gooien van de dobbelstenen kan niet alleen in de context van een vak worden gebruikt, maar ook in relatie tot een klas- of groepssituatie (bijvoorbeeld in het geval van een bepaalde situatie, een conflict of het oplossen van een probleem) om divergent en lateraal denken te ontwikkelen.

Het volgende diagram geeft een voorbeeld van het soort 'houdingveranderende' instructies dat we kunnen geven. Let wel: dit is slechts een voorbeeld. Pas de instructies altijd aan de specifieke omstandigheden en taak aan.

Benodigde materialen en hulpmiddelen voor de uitvoering

- Een dobbelsteen (traditioneel of van gevouwen papier, eventueel aangepast aan een specifiek vak).
- Een lijst met uitdagingen die bij de dobbelsteen horen (weergegeven op het bord, op kaarten of geschreven/geplakt op de dobbelsteen).
- Werkbladen of oefeningen die verband houden met het bestudeerde onderwerp (bijv. wiskunde, natuurwetenschappen, enz.).
- (Optioneel) Een werkblad of dagboek waarin leerlingen kunnen noteren welke uitdagingen ze hebben geprobeerd en hoe deze hen hebben geholpen.

Leidende vragen:

- Op welke andere manier zou je deze opdracht kunnen oplossen?
- Wat zou je anders doen als je het nog eens probeerde?
- Hoe voelde het om je probleemoplossingsstrategie te veranderen?
- Hoe voelt het om het vertrouwde denkpatroon/de comfortzone te verlaten?
- Hoe kan een klasgenoot of een nieuw idee je helpen om verder te komen?
- Waarom is het belangrijk om niet op te geven als je eerste poging niet lukt?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** De leerling begrijpt de instructie op de dobbelsteen niet (bijv. “Probeer het eens op een andere manier!”).
Tip: Het helpt om elke uitdaging samen door te nemen bij de introductie van de activiteit en concrete voorbeelden te geven ter verduidelijking.
- **Uitdaging:** De leerling is teleurgesteld als het bij de eerste poging niet lukt en vindt het moeilijk om gemotiveerd te blijven om het nog eens te proberen.
Tip: Benadruk dat het doel niet een perfecte oplossing is, maar het verkennen van verschillende benaderingen.
- **Uitdaging:** Leerlingen kiezen vaak automatisch voor de optie 'om hulp vragen'.
Tip: Het is belangrijk om het gebruik van andere uitdagingen ook actief aan te moedigen, bijvoorbeeld door leerlingen aan te sporen het eerst zelfstandig te proberen.
- **Uitdaging:** Leerlingen die snel klaar zijn, kunnen ondergewaardeerd raken als ze de taak te snel voltooien.
Tip: Voor deze leerlingen kun je een extra uitdaging toewijzen – het oplossen van de taak met een andere strategie – om de cognitieve flexibiliteit verder te ontwikkelen.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

De Challenge Cube-activiteit kan flexibel worden aangepast aan het niveau van cognitieve flexibiliteit, de leeftijd en de eerdere leerervaring van leerlingen. Differentiatie kan worden bereikt door de complexiteit van de taak, de aard van de uitdagingen op de kubus en de pedagogische rol van het rollen van de kubus in reactie op een signaal van de leerkracht aan te passen.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met een lage flexibiliteit : Voor leerlingen met een lage flexibiliteit, met name jongere of minder ervaren leerlingen, worden eenvoudigere en kortere opdrachten met duidelijk gestructureerde uitdagingen aanbevolen. Het rollen van de kubus na een signaal van de leerkracht moet voorspelbaar zijn en duidelijk van tevoren worden aangekondigd, waarbij wordt benadrukt dat het waardevol is om van strategie te veranderen, zelfs wanneer de leerling in de goede richting vordert. De labels op de kubus kunnen worden aangepast aan de vaardigheden van de leerlingen en de inhoud van het vak, terwijl de leerkracht actieve ondersteuning biedt bij het interpreteren en toepassen van de uitdagingen. Op dit niveau kan de activiteit het beste worden uitgevoerd in individueel werk of in duo's.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met matige flexibiliteit: Op het niveau van matige flexibiliteit kunnen complexere, meerstapsopdrachten worden geïntroduceerd. Het rollen van de kubus in reactie op een signaal van de leerkracht dient om te oefenen met het bewust onderbreken van een reeds functionerend oplossingsproces en het uitproberen van een alternatieve strategie. De labels op de kubus kunnen variëren per vak of type taak. In duo- of

groepswork werken leerlingen aan een gezamenlijke taak terwijl ze experimenteren met verschillende probleemoplossingsstrategieën en de effecten van deze strategieën met elkaar delen, waardoor de ontwikkeling van cognitieve flexibiliteit wordt verdiept.

- **Experts (9–10 jaar):** – Leerlingen met een hoge flexibiliteit : Leerlingen met een hoge flexibiliteit kunnen zich bezighouden met complexe, meerstapsopgaven, zowel individueel als in groepsverband. Het gooien van de dobbelsteen na een teken van de leerkracht wordt gebruikt om het denkproces bewust te heroriënteren, zelfs wanneer het oplossingsproces voorspoedig verloopt. Bij groepswork passen leerlingen bewust verschillende strategieën toe op hetzelfde probleem, vergelijken vervolgens de effectiviteit ervan en reflecteren op hoe het wisselen van strategie heeft bijgedragen aan het begrip en het oplossen van het probleem.

Debriefing- en reflectievragen

- Welke uitdaging was het moeilijkst, en waarom?
- Welke nieuwe oplossingen heb je geprobeerd die je nog niet eerder waren opgekomen?
- Hoe veranderde je denkwijze tijdens de activiteit?
- Hoe voelde je je toen je je probleemoplossingsstrategie moest veranderen?
- Hoe kun je wat je hebt geleerd toepassen in andere situaties?

3.6.2 Abracadabra – Objectmagie

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Tijdens de activiteit gebruiken kinderen hun verbeelding en creativiteit om een alledaags voorwerp (bijvoorbeeld een potlood) om te toveren tot iets compleet nieuws en anders. Nadat ze de toverwoorden hebben uitgesproken (“Abracadabra, dit potlood is niet langer een potlood, maar een...”), presenteren ze het als een nieuw voorwerp en laten ze zien hoe het gebruikt kan worden en hoe het werkt. Daarbij proberen ze de andere leerlingen te overtuigen om het voorwerp op dezelfde nieuwe manier te zien.

Dit proces richt zich vooral op situaties waarin een andere leerling het nieuwe idee nog niet ziet. Het doel is om die leerling te helpen zijn of haar perspectief te veranderen, door te laten zien dat hij of zij flexibel kan denken en een nieuwe manier kan vinden om het voorwerp te bekijken.

Vaardigheidsfocus

Primaire vaardigheidsfocus

- Flexibiliteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 jaar en ouder	de hele klas	15 minuten

Stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Opstelling in een kring:** De kinderen zitten in een kring en de leerkracht neemt ook plaats in de kring.
2. **Introductie van het voorwerp:** De leerkracht toont een eenvoudig voorwerp (bijvoorbeeld een potlood) en zegt: “Abracadabra, dit potlood is geen potlood meer, maar een...”
3. **Het voorwerp transformeren:** Een willekeurig gekozen leerling maakt de zin af en presenteert het voorwerp als iets compleet nieuws (bijv. “een zwaard”) en laat zien hoe het gebruikt kan worden.
4. **Het voorwerp doorgeven:** De leerling geeft het voorwerp vervolgens door aan een ander willekeurig gekozen kind, dat opnieuw de toverwoorden zegt, een nieuwe transformatie noemt en de functie ervan uitbeeldt.
5. **Fase van flexibel denken:** Als een kind nog geen nieuw idee ziet of er geen kan bedenken, mag het zijn beurt overslaan.
 - De leerkracht nodigt hem of haar vriendelijk uit om open en flexibel te blijven en moedigt hem of haar aan om later mee te doen wanneer zich een nieuw idee begint te vormen.
 - Het doel van dit moment is om leerlingen te helpen hun perspectief te verschuiven: door

naar de ideeën van andere kinderen te kijken, leren ze geleidelijk hun denken aan te passen en worden ze flexibeler in het bedenken van nieuwe mogelijkheden.

- Vaak prikkelt de creatieve transformatie van een ander kind de verbeelding van degenen die aanvankelijk moeite hadden.

6. **Ondersteunende begeleiding:** De leerkracht moedigt deelname aan zonder druk uit te oefenen, en zorgt ervoor dat leerlingen zich veilig voelen om te verkennen, te experimenteren en terug te keren naar de activiteit wanneer ze er klaar voor zijn.

7. **De activiteit beëindigen:** De activiteit gaat door totdat de leerkracht besluit deze te beëindigen (ideaaliter binnen 10 minuten). Ter afsluiting 'transformeert' de leerkracht het voorwerp terug door te zeggen: 'Abracadabra, dit potlood is weer een potlood.'

Het is de moeite waard om meer dan één voorwerp tegelijk te gebruiken om kinderen die geen ideeën hebben voor het eerste voorwerp aan te moedigen tot creatief denken.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De leerlingen zitten in een kring (eventueel met een klein tafeltje in het midden van het klaslokaal). Dit kan ook buiten/in de natuur worden gedaan, in welk geval voorwerpen uit de natuur kunnen worden gebruikt. Of omgekeerd: er kan in de natuur naar voorwerpen worden gezocht om een bepaalde activiteit uit te voeren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt de cognitieve en emotionele flexibiliteit van leerlingen door:

- divergent en lateraal denken te ontwikkelen, wat kinderen helpt om een verscheidenheid aan originele oplossingen voor een situatie te vinden en hen in staat stelt nieuwe, onverwachte logische verbanden te ontdekken en onconventionele benaderingen toe te passen.
- het helpt bij het ontwikkelen van flexibel/creatief denken, waardoor ze effectief kunnen omgaan met onvoorspelbare situaties.
- hen herhaaldelijk te vragen een bekend object te herinterpreteren en er nieuwe rollen en betekenissen aan te geven, wat cognitieve flexibiliteit activeert;
- hen helpt om afstand te nemen van hun routineuze functies en open te staan voor ongebruikelijke ideeën;
- hen toestaat het spel te onderbreken en er later op terug te komen, waardoor ze beseffen dat hun denken kan veranderen en evolueren;
- leert hen de ideeën van anderen te accepteren en te gebruiken als inspiratie, waardoor hun aanpassingsvermogen en samenwerkingsvaardigheden verbeteren;
- stimuleert multisensorisch denken en creatieve verbanden
- een veilige en speelse omgeving biedt een veilig kader voor zelfverkenning en vrije verandering van perspectief, wat de sleutel is tot flexibiliteit.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Het doel van deze activiteit is om kinderen te helpen flexibel te denken en in een bepaalde situatie snel van perspectief te wisselen. Na het voltooien van deze opdracht zullen de leerlingen:

- zich los kunnen maken van de concrete vorm en het typische gebruik van een voorwerp, waardoor ze hun associatief vermogen ontwikkelen,
- meer openstaan voor ongebruikelijke of in eerste instantie 'vreemde' ideeën,
- in staat zijn om niet star vast te houden aan hun eerste gedachte, maar in plaats daarvan naar alternatieven te zoeken,
- begrijpen dat er niet één beste oplossing is;
- kunnen accepteren dat hetzelfde op veel verschillende manieren kan worden gezien en begrepen;
- vertrouwen kunnen krijgen in hun vermogen om dingen creatief en op veel verschillende manieren te bekijken;
- zich ervan bewust zijn dat hun denken in de loop van de tijd kan veranderen (bijvoorbeeld als ze aanvankelijk afzien van deelname, maar later toch besluiten mee te doen),
- meer zelfvertrouwen krijgen bij het presenteren van hun eigen ideeën voor de groep, en zo anderen inspireren.

Op gedragsniveau is het doel dat kinderen minder bang zijn om fouten te maken, creatief durven te zijn, openlijk luisteren naar de ideeën van hun leeftijdsgenoten en zich aanpassen aan de veranderende groepssituatie.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit kan op elk moment in de leeromgeving worden geïntegreerd wanneer we de kinderen willen opwarmen en hun denken willen stimuleren. Het is vooral nuttig in de volgende situaties:

- tijdens lessen gericht op het ontwikkelen van creatief denken (bijv. literatuur, drama, beeldende kunst);
- het uitbreiden van de woordenschat tijdens taallessen
- het gebruik van een kunstwerk als uitgangspunt tijdens de kunstlessen
- tijdens de natuurwetenschappelijke les in de natuur - zoek een voorwerp dat geschikt is om muziek mee te maken.
- voor sociale en groepsdynamische doeleinden, wanneer we de acceptatie en openheid binnen de gemeenschap willen versterken.

In het begin kan de activiteit wat langer duren omdat kinderen nog moeten wennen aan de situatie en het rollenspelachtige denken. De ervaring leert echter dat naarmate ze meer oefenen, hun deelname soepeler en natuurlijker verloopt.

Benodigheden

Een alledaags voorwerp, bijvoorbeeld: een potlood, stok, hoepel of hoed.

Leidende vragen

- Wat zou dit voorwerp nog meer kunnen zijn?
- Als je het idee van een ander kind zou voortzetten, waar zou je het voorwerp dan in veranderen?
- Zou je het op een heel andere manier kunnen gebruiken dan je zojuist liet zien?
- Stel je voor dat je in een andere wereld bent. Wat zou dit voorwerp daar kunnen zijn?
- Wat als dit voorwerp plotseling tot leven zou komen? Wat zou het dan doen?
- Wat als dit voorwerp magische krachten had? Hoe zou je het gebruiken?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Het kind verstijft, voelt zich angstig en kan niets bedenken wanneer het het voorwerp krijgt.
Tip: Laat het kind het doorgeven zonder druk uit te oefenen. Introduceer de zin "Ik ben nog aan het nadenken." Als de kring helemaal rond is gegaan, moet de leerkracht op een vriendelijke manier terugkomen bij het kind. We kunnen ook helpen met een fysieke aanwijzing: *"Als je het op je hoofd zou zetten, wat zou het dan kunnen zijn?"* of *"Als het erg zwaar was, hoe zou je het dan optillen?"*
- **Uitdaging:** De kinderen herhalen de eerdere ideeën (bijv. vier kinderen hebben al gezegd dat het potlood een zwaard of een toverstaf is).
- **Tip:** Leid ze voorzichtig naar flexibel denken. Introduceer een magische regel: "Wat al gezegd is, verdwijnt in de toverhoed!" Als iemand een idee toch herhaalt, stel dan een beperkende vraag: "Een superzwaard! En als dit zwaard in iets zou veranderen dat je kunt eten, wat zou het dan zijn?"
- **Uitdaging:** Overmatige opwinding. De activiteit (bijv. schieten, slaan) wordt te intens; de kinderen staan op, rennen door de kamer of raken per ongeluk iemand met het voorwerp.
- **Tip:** Maak een "magisch podium" (een klein tapijt of een met tape afgebakend vierkant) in het midden van de cirkel. Alleen degene die het voorwerp heeft, mag erop stappen, en de presentatie moet binnen het podium blijven. Stel als basisregel vast: "De magie is meteen verbroken als je iemand met het voorwerp aanraakt."
- **Uitdaging:** Het kind kan zich het potlood alleen voorstellen als een 'schrijfgerei' en de muts als 'winterkleding'; ze kunnen niet loskomen van de oorspronkelijke functie (cognitieve starheid).
- **Tip:** Voeg meer voorwerpen met totaal verschillende texturen en vormen toe aan de cirkel (bijv. een sjaal, een spons of een lege papierrol). Vraag het kind om zijn ogen te sluiten, het voorwerp te voelen en te beschrijven hoe het aanvoelt (bijv. zacht, rond, koud). Door zich te concentreren op de zintuigen kan het kind loskomen van de oorspronkelijke, ingesloten functie.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen deze leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met weinig flexibiliteit: Gebruik eenvoudige en vertrouwde voorwerpen (bijv. een potlood, een hoed) zodat kinderen gemakkelijk nieuwe ideeën kunnen bedenken. Werk in één grote kring, zodat kinderen inspiratie bij elkaar kunnen opdoen. Houd de opdracht open en eenvoudig, zonder extra beperkingen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met gemiddelde flexibiliteit: Introduceer complexere voorwerpen (bijv. een handschoen, een sleutel) die meer verbeeldingskracht vereisen. Laat kinderen in kleinere groepen werken om de participatie en interactie te vergroten. Voeg een thematische beperking toe, zoals 'in het bos', 'op school' of 'in de ruimte', om de uitdaging te vergroten.
- **Gevorderden (9-10 jaar):** – Leerlingen met een grote flexibiliteit: Laat de kinderen hun eigen voorwerp meenemen en geef ze de tijd om te ontdekken en te brainstormen. Combineer verschillende uitdagingen, zoals een thema + een bewegingsvereiste (bijv. „het voorwerp moet iets zijn dat in de ruimte kan vliegen“). Moedig leerlingen aan om hun ideeën verder uit te

werken, bijvoorbeeld in een korte scène of een presentatie in duo's. Laat groepen reflecteren op elkaars flexibiliteit en creativiteit, waarbij ze uitleggen hoe ze hun ideeën hebben aangepast.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat was het meest memorabele idee dat je hebt gehoord? Waarom vond je het leuk?
- Hoe voelde het om aan deze activiteit deel te nemen?
- Was je verrast door iets wat je van tevoren niet had verwacht?
- Hoe is je denken veranderd tijdens of na de activiteit?
- Wat heb je van anderen in deze groep geleerd?

3.6.3 Geheime instructie

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Geheime instructie is een activiteit die de cognitieve flexibiliteit van kinderen ontwikkelt, en werkt als volgt:

Aan het begin van de les of sessie krijgt elke leerling (of een deel van de leerlingen, afhankelijk van hun leeftijd en de beschikbare tijd) een klein stukje papier met een instructie van twee zinnen die speciaal voor hen is geschreven en die niet in de normale lesroutine past. De ene zin bevat een voorwaarde, de andere een instructie. Wanneer aan de voorwaarde is voldaan, moet de leerling de instructie op het stukje papier uitvoeren (een grappig liedje zingen). Leerlingen moeten natuurlijk hun normale klasactiviteiten uitvoeren, aandacht schenken aan de leerkracht, vragen beantwoorden, in groepen werken, enz., maar ze moeten ook de toegewezen taak (geschreven op hun papiertje) op het juiste moment uitvoeren.

Dit is een activiteit om de aandacht te vergroten, waarbij elke leerling op een klein stukje papier een instructie van één zin krijgt die speciaal voor hem of haar is geschreven. Tijdens de les of sessie moeten ze, terwijl ze deelnemen aan de reguliere klasactiviteiten, deze instructie ook in gedachten houden en deze op het juiste moment uitvoeren, volgens de genoemde voorwaarde.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Flexibiliteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn (emotionele regulatie en communicatie)
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid
- Veerkracht

Leeftijdsgroep	Aantal leerlingen	Duur
9 jaar en ouder	grootte	variabel (gedurende een les)

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Er moet van tevoren een passend aantal instructies worden voorbereid – elke leerling krijgt er één.
2. Het is raadzaam de instructies in een logische volgorde te plannen, zodat de ene handeling de volgende in gang zet.
3. Het is handig om de geplande volgorde op te schrijven, maar deze mag niet met de leerlingen worden gedeeld.
4. Elke geselecteerde leerling ontvangt een afzonderlijke, ongenummerde instructie die begint met "als ..." en eindigt met "dan ...", die alleen zij kennen.

5. De activiteit begint bij een vooraf bepaald signaal of een vooraf bepaalde gebeurtenis.
6. Het signaal zet een kettingreactie in gang: leerlingen reageren op elkaars handelingen.
7. Het proces moet worden gemonitord om eventuele onderbrekingen op te sporen.
8. Een groepsdiscussie aan het einde helpt om de ervaring te verwerken en het leerproces te verdiepen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Voor de binnenactiviteit is geen herindeling van de klasl .

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De Geheime Instructie is een activiteit die de cognitieve flexibiliteit van kinderen ontwikkelt en het vermogen van de hersenen om flexibel te zijn verbetert door de kinderen te vragen schijnbaar niet-gerelateerde taken en activiteiten uit te voeren die niet passen in de normale dagelijkse klas-/lesroutine. Het aanpassen aan deze schijnbare "chaos" (gecreëerd door de Geheime Instructie) helpt de kinderen zich aan te passen aan veranderende regels, wat een belangrijke vereiste is voor flexibel gedrag.

Routines zijn erg belangrijk voor kinderen van deze leeftijd, en leerkrachten besteden hier speciale aandacht aan. Een te grote afhankelijkheid van routines maakt het echter moeilijk om met onverwachte veranderingen om te gaan. In plaats van altijd dezelfde volgorde te volgen, is het noodzakelijk om af en toe een paar dingen te veranderen. De leerkrachten moeten dus mogelijkheden creëren voor flexibel denken en dit belonen met lof en positieve feedback. Het is belangrijk dat leerkrachten regelmatig samen nadenken over alternatieve oplossingen om cognitieve flexibiliteit te ontwikkelen, en dat ze leuke activiteiten in hun lessen opnemen om flexibel denken te oefenen.

Deze activiteit ontwikkelt de flexibiliteit van leerlingen door:

- Zich aan te passen aan onverwachte situaties terwijl ze in de eerste plaats hun eigen taken in de klas uitvoeren,
- hun eigen taak moeten timen en uitvoeren,
- cognitief en emotioneel aanpassingsvermogen te bevorderen, aangezien ze niet precies weten wanneer en hoe ze aan de beurt komen,
- open moeten blijven staan, snel moeten reageren en met onzekerheid moeten omgaan,
- hun gedrag flexibel aan te passen aan externe omstandigheden, wat de basis vormt voor het omgaan met onverwachte situaties.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Na het voltooien van deze taak zullen leerlingen:

- in staat zijn zich snel aan te passen aan onverwachte of veranderende situaties.
- meer aandacht hebben voor hun klasgenoten en zich beter kunnen aanpassen aan de groeps- of klasdynamiek.
- het vertrouwen in het omgaan met onbekende of onverwachte situaties neemt toe.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De Secret Instruction is zeer geschikt voor gebruik in de klas bij elke les, om de cognitieve flexibiliteit en hersenflexibiliteit van leerlingen op een speelse manier te ontwikkelen. Er is creatieve planning van de leerkracht nodig om acties te ontwerpen die passen bij de lesinhoud, het vak en de klasomgeving. Deze aanpak stimuleert leerlingen ook om flexibel te denken.

Een voorbeeld voor een klas van 24 leerlingen:

1.	Wanneer de leerkracht drie keer klappt en 'start' zegt, neem je een wit vel papier en scheur je dit, terwijl je staat, in 4 stukken!
2.	Als iemand opstaat en een wit vel papier verscheurt, ga dan naar het zwarte magneetbord en verplaats de zonnemagneet naar het witte magneetbord!
3.	Als iemand de zonnemagneet van het bord haalt, doe dan het licht uit!
4.	Als iemand het licht uitdoet, zeg dan hardop: 'Wauw, wat is het donker!'.
5.	Als iemand zegt: 'Wauw, wat is het donker!', teken dan een zon op het digitale bord!
6.	Als iemand een zon op het digitale bord tekent, wacht dan 2 minuten en teken er dan een wolk naast!
7.	Als iemand een wolk tekent, zeg dan hardop: 'Zou het een schapenwolk kunnen zijn?!'
8.	Als iemand een schapenwolk noemt, begin dan te zingen: 'Waar ben je geweest, klein lammetje....!'
9.	Als iemand over het lammetje begint te zingen, pak dan de blokfluit van de plank bij de deur en geef die aan de juf!
10.	Als de leerkracht op de blokfluit speelt, pak dan het dikste verhalenboek van de plank en ga op het bankje bij het bord zitten!
11.	Als een leerling op het bankje bij het bord gaat zitten, ga dan naast hem of haar zitten en zeg: 'Ik ben er ook!'
12.	Als iemand zegt: 'Ik ben er ook!', ga dan naast hem of haar zitten en zeg luid: 'Ik ben de derde!'.
13.	Als iemand zegt: 'Ik ben de derde!', sta dan op en zeg: 'Drie is de Hongaarse waarheid!'
14.	Als iemand luid zegt: 'Drie is de Hongaarse waarheid!', antwoord dan met: 'Nee-nee-nee! En één is de extra!'

15.	Als iemand zegt: “Nee-nee-nee! En één is de extra!”, moet hij luid beginnen te tellen: “101, 102, 103.” (Ga niet verder met tellen!)
16.	Als iemand '103' zegt, vraag dan aan de leraar: 'Is het nu wiskundeles?'
17.	Als iemand luid aan de leraar vraagt: “Is het wiskundeles?”, ga dan naar het bord en schrijf: “Les 4.c.”
18.	Als iemand 'Les 4.c' op het bord schrijft, ga dan op een stoel naast de grote prullenbak zitten!
19.	Als iemand een stoel naast de prullenbak pakt, haal dan de robot van boven op de kast!
20.	Als iemand de robot van boven op de kast haalt, ga er dan heen, vraag erom en zet hem op de groene ronde tafel!
21.	Als iemand de robot op de groene ronde tafel zet, vraag dan luid: 'Hebben de zeven de ontbijtdoos teruggebracht?'
22.	Als iemand vraagt of de zevens de ontbijtdoos hebben meegenomen, ga dan op je stoel staan en steek je rode potlood hoog in de lucht!
23.	Als iemand op zijn stoel gaat staan en een rood potlood omhoog steekt, ga dan naar het raam, open het en zeg: 'Regent het?'
24.	Als iemand zegt: 'Regent het?', zoek dan een paraplu in de klas en klap die open!

Benodigheden

Papier, potlood – eventueel een computer (printer) voor het afdrukken van de vooraf geplande instructies in kettingreactiestijl. Dit zijn de hulpmiddelen die in de instructies voorkomen.

Leidende vragen

De sleutel tot het succes van de hele klas is dat iedereen zijn of haar individuele taken uitvoert. In principe hoeft je het proces niet te ondersteunen, omdat de taak eenvoudig is. Gevallen waarin ondersteuning van de leerkracht nodig kan zijn, zijn te vinden in het gedeelte Tips en trucs.

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen:

- Uitdaging:** Het proces loopt vast omdat iemand niet reageert of vergeet wat er op zijn of haar papier staat.
Tip: De leerkracht moet de volgorde van de activiteiten van de leerlingen kennen, zodat hij of zij weet wie de traditionele klasroutine moet 'doorbreken' en wanneer. De leerkracht kan op een zachte manier non-verbaal helpen of de keten opnieuw opstarten met zijn of haar eigen acties.
- Uitdaging:** De leerlingen blijven in de 'flow' en kunnen niet terugkeren naar de lesactiviteit.
Tip: De leerkracht moet de activiteiten van de leerlingen in de gaten houden en, als dit wordt opgemerkt, het 'flow'-proces onderbreken, bijvoorbeeld met een andere leeractiviteitstechniek:

'Pauze voor reflectie' – Dit is een eenvoudige techniek, waarbij de leerlingen wordt gevraagd even te stoppen, naar de leerkracht te luisteren en vervolgens (na even te hebben gewacht!) hun aantekeningen door te nemen en vragen te stellen over wat ze tot nu toe hebben opgeschreven.

- **Uitdaging:** Iemand raakt in de war of loopt vast.

Tip: Het is belangrijk om negatieve feedback te vermijden. Zeg in dit geval dat het niet erg is en geef je papier aan je klasgenoot.

- **Uitdaging:** De kinderen willen niet stoppen met de 'Geheime instructies'-opdracht.

Tip: Begin een korte discussie over de reflectievragen.

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

Leerkrachten kunnen deze leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met een lage cognitieve flexibiliteit: Doel van de activiteit: oefenen met verdeelde aandacht, het accepteren van onverwachte situaties en eenvoudige gedragsveranderingen. De instructies moeten kort en duidelijk zijn (bijv. “Als de leerkracht het krijgt neerlegt, klap dan twee keer.”). De keten moet kort zijn, met 4–6 leerlingen, zodat de kinderen deze gemakkelijk kunnen volgen. De gebeurtenissen moeten in een rustiger tempo plaatsvinden, zodat de leerlingen voldoende tijd hebben om te observeren en te reageren. De signalen moeten duidelijk en gemakkelijk waarneembaar zijn (bijv. een luid woord of een duidelijk zichtbare beweging). De leerkracht kan het proces voorzichtig ondersteunen, bijvoorbeeld door de instructie van tevoren met het kind te bespreken of door de aandacht vanuit de achtergrond te sturen (“Er is net iets gebeurd, kijk wat er nu komt!”). Na het voltooien van de taak moeten leerlingen altijd positieve, specifieke feedback krijgen (bijv. “Je hebt goed opgelet en heel goed op het signaal gereageerd!”).
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met normale cognitieve flexibiliteit: Doel van de activiteit: het ontwikkelen van aandachtsverschuiving, het volgen van parallelle processen en snelle reacties. De instructies mogen complexer zijn en meerdere stappen bevatten (bijv. “Als iemand lacht, sta dan op en zeg: Dat was grappig!”). De keten kan langer zijn, met ongeveer 8–12 leerlingen. De signalen zijn niet altijd even duidelijk, dus leerlingen moeten niet alleen op de hoofdtak in de klas letten, maar ook op onverwachte gebeurtenissen. Het tempo kan geleidelijk worden opgevoerd om de ontwikkeling van verdeelde aandacht en flexibel reageren te ondersteunen. De leerkracht biedt beperkte ondersteuning en begeleidt vooral de reflectie na de activiteit met vragen als “Wat hielp je om te merken wanneer je aan de beurt was?” of “Wat was het meest onverwachte moment?”
- **Experts (9–10 jaar):** – Leerlingen met geavanceerde cognitieve flexibiliteit: Doel van de activiteit: het ontwikkelen van zelfregulering, snelle situatiebeoordeling en adaptief gedrag in complexe en onvoorspelbare situaties. De instructies kunnen absurde of meerstapselementen bevatten (bijv. “Als iemand die niet je tafelgenoot is je tafel aanraakt, kijk dan opzij, zeg ‘Wauw!’ en draai één keer rond.”). De keten kan lang zijn (waarbij de hele klas betrokken is) en kan via meerdere sporen verlopen, bijvoorbeeld met twee parallelle ketens of optionele vervolgpaden. De signalen kunnen subtieler of vertraagd zijn, waardoor leerlingen flexibel moeten reageren. Er kunnen feedbacklussen worden geïntroduceerd (bijv. het proces keert op een bepaald moment terug naar een eerdere deelnemer), waardoor het concentratieniveau toeneemt. Er kunnen ook instructies worden opgenomen die samenwerking vereisen (bijvoorbeeld: “Als iemand begint te

zingen, klap dan drie keer en vraag vervolgens je tafelgenoot om door te gaan.”). De leerkracht fungeert voornamelijk als waarnemer; leerlingen sturen de kettingreactie zelfstandig aan en reflecteren daarna samen, bijvoorbeeld: “Wat hielp je om kalm te blijven toen er iets onverwachts gebeurde?”

Debriefing en reflectievragen

- Wat gebeurde er toen iemand voor het eerst opstond en "je concentratie verstoorde"?
- Hoe kon je je aandacht op beide taken richten?
- Hoe kon je jezelf helpen om je aan de nieuwe situatie aan te passen?
- Was het moeilijk om je aandacht te verdelen tussen de les en de geheime instructies?
- Heb je op je beurt gewacht?
- Hoe ging je om met de onzekerheid dat je niet wist wat er zou gebeuren?
- Hoe kon je je weer op je taak concentreren?
- Hoe voelde je je tijdens de les?

3.6.4 Een encyclopedieartikel schrijven

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Deze leeractiviteit richt zich op het ontwikkelen van het vermogen van leerlingen om hun gedachten, emoties en persoonlijke houding ten opzichte van een bepaald onderwerp aan te passen aan nieuwe eisen of omstandigheden, terwijl ze in staat zijn om de ideeën van anderen geheel of gedeeltelijk over te nemen.

Hoe we dit uitvoeren:

Elke groep schrijft een lemma (definitie) voor een bepaald woord. Nadat de lemma's hardop zijn voorgelezen, stemmen alle teams over welke definitie volgens hen de juiste is.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Flexibiliteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn (emotionele regulatie en communicatie)
- Creativiteit
- Probleemoplossing
- Kritisch denken
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal leerlingen	Duur
7 jaar en ouder	Groepen van 3 tot 6 leerlingen, hele klas	20-40 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

- Woorden geselecteerd uit een woordenboek. Elke groep schrijft een alternatief lemma dat qua vorm en betekenis identiek is aan het door de leerkracht geselecteerde woord.
- Alle voltooide lemma's worden samen met de officiële woordenboekdefinitie verzameld en door elkaar geschud.
- Elke groep kiest een blad en leest de tekst die erop staat.
- Na het lezen legt elke groep uit waarom de ontvangen bijdrage kan worden aanvaard en met welke delen ervan men het geheel of gedeeltelijk eens is. De leerlingen hoeven geen definities te accepteren die volkomen onjuist zijn.
- De essentie van de activiteit is dat studenten de meningen van hun medestudenten moeten accepteren en rechtvaardigen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnenactiviteit, waarbij de kinderen in groepjes rond tafels zitten.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

- Deze activiteit ontwikkelt de cognitieve en emotionele flexibiliteit van leerlingen door:
- hen aan te moedigen om vanuit meerdere perspectieven na te denken over de betekenis van een woord, zonder vast te houden aan één enkel 'juist' antwoord;
- creatieve aanpassing mogelijk te maken wanneer ze hun eigen woordenboekvermelding opstellen die overtuigend lijkt op een authentieke – zelfs als de informatie niet helemaal juist is;
- hen te leren verschillende interpretaties van anderen te accepteren en te leren van feedback, waardoor emotionele veerkracht wordt bevorderd;
- hen te laten oefenen in snel situationeel inzicht en aanpassingsvermogen terwijl ze luisteren naar en de vermeldingen van andere groepen beoordelen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Het doel van deze activiteit is het ontwikkelen van cognitieve en communicatieve flexibiliteit – dat wil zeggen, het vermogen van leerlingen om flexibel te denken, meerdere perspectieven in overweging te nemen en open te staan voor verschillende interpretaties.

Door hun eigen definities voor een bepaald woord te schrijven en vervolgens naar de inzendingen van andere groepen te luisteren en deze te analyseren, leren leerlingen dat er meerdere geldige beschrijvingen van hetzelfde concept kunnen zijn.

Na afloop van deze activiteit zullen leerlingen:

- zich flexibel kunnen aanpassen aan nieuwe informatie,
- verschillende manieren van denken begrijpen,
- tolerant zijn ten opzichte van de standpunten van anderen,
- in staat zijn om hun eigen oplossingen en die van anderen met kritisch denken en openheid te benaderen.

Deze vaardigheid verbetert ook het begrip: leerlingen worden zich meer bewust van de diversiteit van taal en begrijpen dat betekenis niet altijd vastligt, maar onderhevig kan zijn aan interpretatie.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De uitleg van het gekozen woord moet geloofwaardig zijn en een professionele indruk maken. Deze moet de stijl en structuur van een woordenboekvermelding volgen.

- Tijdens het leerproces maken leerlingen kennis met de vaardigheden om beknopte, gerichte teksten te schrijven.
- Door de definities van medeleerlingen te analyseren, leren leerlingen afwijkingen van genreconventies te herkennen en onjuiste of misleidende informatie te identificeren.

Benodigheden

Voor deze activiteit kunnen vellen papier, schrijfgerei en een gespecialiseerd woordenboek met vreemde woorden en uitdrukkingen in de doeltaal worden gebruikt.

Leidende vragen

- Kun je je andere definities voor dit woord voorstellen?
- Waarom heb je juist deze formulering gekozen? Welke andere opties heb je overwogen?
 - Hoe denk je dat een andere leeftijdsgroep of een specialist dit woord zou interpreteren?

- Wat vond je leuk aan deze definitie, ook al is het niet de officiële?
- Waarom zou dat team gedacht hebben dat het woord op deze manier beschreven kon worden?
- Was er een versie die je een nieuw perspectief op de betekenis van het woord gaf?
- Wat zou er gebeuren als dit de officiële woordenboekvermelding was? Hoe zou dit het begrip beïnvloeden?
- Wat vind je belangrijk om te benadrukken bij het bepalen welke versie het meest overtuigend is?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Leerlingen vinden het moeilijk om het 'juiste' antwoord los te laten.
Tip: Het helpt om te benadrukken dat het doel van de activiteit niet alleen is om de exacte definitie te vinden, maar ook om flexibel denken, creativiteit en het begrijpen van verschillende perspectieven te stimuleren.
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite met het accepteren van oplossingen van andere groepen.
Tip: Het kan nuttig zijn om elke groep te vragen ten minste één positief aspect uit de tekst van een andere groep te benadrukken, wat helpt om een meer tolerante houding te bevorderen.
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen hebben moeite met deelnemen aan creatief schrijven.
Tip: Het stellen van leidende vragen kan hun denkproces ondersteunen (bijv. 'Wat doet dit?', 'Wanneer gebruiken we het?', 'Wat zou het in een andere context kunnen betekenen?').
- **Uitdaging:** Teksten zijn herkenbaar aan hun stijl.
Tip: Moedig groepen aan om hun definities zo 'woordenboekachtig' mogelijk te formuleren, zodat het moeilijker is om de auteur te identificeren.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Deze activiteit ontwikkelt de flexibiliteit van leerlingen om hun denken, emoties en persoonlijke houding ten opzichte van een bepaald onderwerp aan te passen, terwijl ze de ideeën van anderen geheel of gedeeltelijk overwegen en overnemen. Leerkrachten kunnen deze leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met weinig flexibiliteit: Leerlingen met weinig flexibiliteit kunnen moeite hebben om alternatieve definities of ideeën van hun klasgenoten te accepteren. Op dit niveau: Moeten groepen werken met eenvoudige, concrete woorden of termen. De leerkracht biedt gestructureerde begeleiding en laat zien hoe verschillende inzendingen geëvalueerd en besproken kunnen worden. Teams worden aangemoedigd om delen van inzendingen te identificeren die ze kunnen accepteren, zelfs als ze niet de hele definitie kunnen accepteren. De leerkracht kan het aantal alternatieve inzendingen beperken om verwarring en stress te verminderen. Reflectie en onderbouwing kunnen worden ondersteund met zinsbeginners (bijv. "Ik ben het met dit deel eens omdat...").
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met een gemiddelde flexibiliteit: Leerlingen met een gemiddelde flexibiliteit kunnen omgaan met complexere woorden en meerdere alternatieve antwoorden. Op dit niveau: Werken groepen zelfstandig aan het bedenken van antwoorden die qua vorm en betekenis consistent zijn. Leerlingen kunnen verschillende antwoorden vergelijken en bespreken met welke onderdelen ze het eens zijn. De leerkracht geeft aanwijzingen om de onderbouwing te ondersteunen, maar moedigt de leerlingen aan om hun eigen beslissingen te nemen. Door met elkaar te discussiëren en uitleg te geven, oefenen leerlingen met gedeeltelijke acceptatie en doordachte evaluatie. Teams kunnen onderzoeken waarom bepaalde

vermeldingen acceptabeler zijn dan andere, waardoor hun redeneervaardigheden worden versterkt.

- **Experts (9–10 jaar):** – Leerlingen met een hoge flexibiliteit: Leerlingen met een hoge flexibiliteit kunnen werken met abstracte of uitdagende woorden en een groter aantal alternatieve vermeldingen. Op dit niveau: Kunnen groepen zelfstandig vermeldingen schrijven en evalueren, waarbij ze de acceptatie van andermans ideeën geheel of gedeeltelijk onderbouwen. Leerlingen kunnen kritisch nadenken over subtiele verschillen tussen inzendingen en hun redenering aan de klas uitleggen. De rol van de leerkracht is minimaal; deze faciliteert voornamelijk de discussie en zorgt voor respectvolle communicatie. Teams kunnen debatteren en onderhandelen over de acceptatie van inzendingen, waardoor cognitieve, emotionele en sociale flexibiliteit verder worden ontwikkeld.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe gemakkelijk of moeilijk was het om anders te denken dan hoe een woord in een woordenboek wordt gedefinieerd?
- Hoe was het om de andere formuleringen van anderen te accepteren?
- Is je mening over een bepaald woord tijdens het spel veranderd? Hoe?
- Hoe kon je groep samenwerken bij het maken van de woordenboekvermelding?
- Was er een moment waarop er meningsverschillen ontstonden? Hoe zijn jullie tot een consensus gekomen?
- Wat maakte een woordenboekvermelding overtuigend of geloofwaardig?
- Welke taalhulpmiddelen heb je gebruikt bij het opstellen van de definitie?
- Waar denk je dat je dit soort denkwijzen in de toekomst kunt toepassen?

3.6.5 Flipbook

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Leerlingen moeten de taak voltooien van de eerste tot de laatste vraag door het juiste antwoord te vinden voordat ze door kunnen gaan naar de volgende vraag.

Het hulpmiddel voor deze activiteit is een boek met één vraag/opdracht en vier antwoorden op elke pagina, waarvan er slechts één juist is. De antwoorden staan op vier vensterachtige panelen (zoals bij een adventskalenderboek), die, wanneer ze door het kind worden geopend, verdere instructies bevatten (als het antwoord juist is, volgt er een nieuwe oefening; als het antwoord niet juist is, volgt er ondersteunende feedback en een begeleidende vraag).

Uitleg aan de hand van een voorbeeld:

- De eerste pagina bevat de eerste opdracht, met vier antwoorden op aparte, opklapbare tabbladen.
- Er zijn verschillende soorten feedback bij de foute antwoorden: Geen probleem, probeer het nog eens! Maak je geen zorgen, probeer de oplossing op een andere manier te vinden! Je bent heel dicht bij het juiste antwoord, gebruik een hulpmiddel! (Bijvoorbeeld op een wiskundige manier – gebruik stokjes om de oplossing te vinden!). Het is belangrijk dat de feedback bij foute antwoorden positief en ondersteunend is, en dat fouten geen probleem zijn, omdat ze kansen zijn om te leren, en er hulp beschikbaar is en gevraagd kan worden.
- Het juiste antwoord kan worden gevolgd door de volgende tekst: Gefeliciteerd, je oplossing is correct, ga naar de volgende vraag; Goed gedaan! Ga naar de volgende vraag!
- Een flipbook bestaat uit 4-8 oefeningen die geschikt zijn voor de leeftijd van de kinderen en de les.

Vaardigheidsfocus

Primaire vaardigheidsfocus

- Flexibiliteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing
- Kritisch denken
- Emotionele bewustwording, regulering en communicatie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
7 jaar en ouder	de hele klas / individueel werk	4-8 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. De leeractiviteit begint met de oefening op pagina 1. Bijvoorbeeld: Ik had 8 appels. Ik gaf 3 appels aan mijn vriend. Hoeveel appels heb ik nog over? De kinderen berekenen het antwoord.

2. Er zijn 4 antwoorden op de vraag, elk op een opklapbaar tabblad, waarvan er één juist is en de andere onjuist. Bijvoorbeeld, de mogelijke antwoorden voor de vorige opgave zijn
 - a. Ik heb nog 4 appels over.
 - b. Ik heb nog 5 appels over.
 - c. Ik heb nog 6 appels over.
 - d. Ik heb nog 7 appels over.
3. Nadat ze het tabblad met het onjuiste antwoord hebben geopend, moeten de leerlingen de oefening opnieuw maken. Hiervoor krijgen ze positieve en bemoedigende feedback
4. Het tabblad met het juiste antwoord toont het bericht "Goed gedaan!" Ga verder met het flipboek door oefening 2 te beantwoorden. Sla de pagina om. De volgende vraag staat op de volgende pagina, waar ook vier mogelijke antwoorden staan.
5. De activiteit gaat door totdat de kinderen het juiste antwoord op de laatste vraag geven. Onder het juiste antwoord op de laatste vraag staat de tekst: "Gefeliciteerd, je hebt het heel goed gedaan! Je hebt alle opdrachten opgelost!"

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Het is een binnenactiviteit, er is geen klasopstelling nodig.

Hoe draagt deze leeractiviteit bij aan de ontwikkeling van deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt de cognitieve en gedragsmatige flexibiliteit van leerlingen door:

- leerlingen te helpen fouten niet als iets negatiefs te zien en te ervaren dat fouten deel uitmaken van het leerproces, en geen mislukking zijn,
- leerlingen te helpen flexibel te denken en van strategie te veranderen wanneer hun eerste oplossing niet werkt,
- hun flexibiliteit in het oplossen van problemen en het denken te ontwikkelen, aangezien ze na onjuiste antwoorden de oefening moeten heroverwegen en een andere aanpak moeten proberen,
- hun emotionele beheersing te versterken, aangezien positieve en ondersteunende feedback hen helpt gemotiveerd te blijven en om te gaan met frustratie tijdens hun pogingen (de ondersteunende feedback is een essentieel onderdeel van deze activiteit),
- het ondersteunt de ontwikkeling van een groeimindset, aangezien leerlingen ervaren dat ze van hun fouten kunnen leren en feedback als opbouwende kritiek kunnen accepteren.
- ontwikkelt hun flexibiliteit en besluitvormingsvaardigheden wanneer ze moeten kiezen uit verschillende antwoordopties en feedback moeten evalueren,
- helpt leerlingen met meer zelfvertrouwen om te gaan met nieuwe, onverwachte of onzekere situaties, in het besef dat ze zelf de juiste oplossing kunnen vinden.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Door het veelvuldig gebruik van de activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om op een rustige en bewuste manier op hun fouten te reageren en hun emoties te beheersen,
- begrijpen dat flexibele aanpassing aan verschillende taken en verwachtingen belangrijk is voor succes,
- begrijpen dat ze, om het juiste antwoord te vinden, de taak opnieuw moeten bekijken en verschillende benaderingen moeten proberen
- in staat zijn om hun denkwijze en probleemoplossingsstrategieën flexibel aan te passen wanneer hun eerste poging niet succesvol is,
- begrijpen dat fouten een natuurlijk en nuttig onderdeel van het leerproces zijn, geen mislukking, maar een kans om te heroverwegen en te verbeteren.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De activiteit kan in veel soorten lessen worden gebruikt, waaronder:

- In wiskundelessen, voor het oefenen van eenvoudige tekstgebaseerde opgaven, elementaire rekenkundige bewerkingen of problemen die logisch denken vereisen.
- In taallessen, voor woordenschatontwikkeling, het oefenen van spellingsregels of het versterken van grammaticale herkenning.
- In lessen natuurwetenschappen of milieukunde, om op een speelse manier het begrip van concepten, relaties en processen te toetsen.
- In lessen over leermethodiek of ontwikkeling, om een houding te ontwikkelen ten opzichte van fouten, het verleggen van de aandacht, doorzettingsvermogen en zelfcontrole.

Benodigheden voor de uitvoering

Een flipboek met op elke pagina één vraag of probleem met 3-4 antwoordopties, waarvan er één juist is en de rest onjuist. Positieve en ondersteunende schriftelijke feedback.

Leidende vragen

- Wat zou er gebeuren als je het eens op een andere manier zou proberen?
- Waarom denk je dat dit niet het juiste antwoord was? Waar denk je dat je de fout in bent gegaan?
- Wil je dat ik je help om er nog eens over na te denken? Wat kun je nu anders doen?
- Hoe kan ik je helpen het opnieuw te bekijken?
- Welke hulpmiddelen zou je kunnen gebruiken?
- Wat heb je van deze poging geleerd dat je kunt gebruiken voor de volgende vraag?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen vinden het moeilijk om fouten te accepteren, wat kan leiden tot een verlies van motivatie.
Tip: Het is de moeite waard om te benadrukken dat fouten maken een natuurlijk onderdeel is van het leerproces en dat volharding de sleutel is tot vooruitgang.
- **Uitdaging:** Leerlingen haasten zich vaak en kiezen zonder na te denken, zodat ze zo snel mogelijk verder kunnen gaan
Tip: Het kan nuttig zijn om leerlingen te vragen hun keuzes kort toe te lichten, omdat dit bewust denken en reflectief leren bevordert.

- **Uitdaging:** Leerlingen vinden het moeilijk om van strategie te veranderen en hebben de neiging om steeds dezelfde oplossing te herhalen.
Tip: Het is raadzaam om hen te helpen en tips te geven over het uitproberen van nieuwe benaderingen (bijv. tekenen, hulpmiddelen gebruiken, de volgorde veranderen).
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen raken onzeker en vinden het moeilijker om het opnieuw te proberen als ze eerder een fout hebben gemaakt.
Tip: Het is belangrijk om te benadrukken dat elke nieuwe poging deel uitmaakt van het leerproces en dat doorzettingsvermogen moet worden erkend, niet alleen de juiste oplossing.

- **Uitdaging:** Leerlingen maken in verschillende tempo's vorderingen, wat spanning binnen de groep kan veroorzaken.

Tip: De activiteit kan ook in een gedifferentieerde vorm worden gebruikt, zodat elke leerling in zijn of haar eigen tempo kan werken en de leerkracht gepersonaliseerde ondersteuning kan bieden.

Aanpassing van het moeilijkheidsniveau

Leerkrachten kunnen deze leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** – Leerlingen met weinig flexibiliteit: Het doel van de activiteit: de angst om fouten te maken verminderen en herproberen tot een positieve ervaring maken. Opdrachten moeten kort, duidelijk en expliciet zijn en beperkte informatie bevatten. De feedback onder de antwoordtabbladen moet zeer ondersteunend en specifiek zijn (bijv. "Geef niet op! Tel de stokjes nog eens!", "Denk het stap voor stap door!"). Het is ook een goed idee als de leerkracht af en toe mondelinge bevestiging geeft. Nadat het juiste antwoord is gevonden, kan er een korte discussie plaatsvinden over wat hielp bij het oplossen van het probleem. Het aantal opdrachten kan worden beperkt (bijv. 4 vragen) om geen overmatige stress te veroorzaken.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** – Leerlingen met een gemiddelde flexibiliteit: Het doel van de activiteit: het ontwikkelen van strategiewisselingen en het zelfstandig gebruiken van hulpmiddelen. De complexiteit van de opdrachten kan worden verhoogd (bijv. door het vereisen van meerstapsdenken). Onder de tabbladen met foute antwoorden kunnen ook reflectieve vragen worden opgenomen (bijv. "Wat zou er gebeuren als je iets anders zou proberen?", "Zou een tekening of berekening helpen?"). De leerkracht kan geleidelijk aan minder ondersteuning bieden, zodat de leerling de oplossingen zelf kan ontdekken. Feedback moet positief blijven, maar zelfstandig denken aanmoedigen. Het flipboek kan uit 6-8 oefeningen bestaan, en aan het einde is het de moeite waard om te vragen naar een korte zelfreflectie: "Bij welke oefening moest je anders denken?"
- **Experts (9-10 jaar):** – Leerlingen met een hoge flexibiliteit: Het doel van de activiteit: flexibel denken versterken en oefenen met het aanpassen aan nieuwe situaties. De taken moeten gevarieerd zijn (op tekst gebaseerd, logisch, visueel, praktisch) zodat leerlingen kunnen schakelen tussen verschillende denkstrategieën. Er staan geen specifieke instructies onder de tabbladen met foute antwoorden, maar eerder vragen die aanzetten tot zelfreflectie (bijv. "Waarom denk je dat dit antwoord juist zou kunnen zijn?", "Kun je een andere manier bedenken om deze vraag te benaderen?"). De leerkracht biedt hulp op verzoek, en de leerling kan zelf bepalen wanneer hij of zij de pagina omslaat, waardoor de zelfregulering toeneemt. Aan het einde van de pagina kunnen leerlingen hun eigen strategieën bespreken: wat hielp hen om zich snel aan te passen, wat was een uitdaging.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat hielp je om niet op te geven toen je het probleem in eerste instantie niet kon oplossen?
- Was er een moment waarop je anders moest denken dan je in eerste instantie deed? Hoe heb je je aanpak voor het oplossen van het probleem aangepast?
- Wat heb je geleerd van het opnieuw proberen voordat je het juiste antwoord vond?

- Hoe voelde je je toen je opnieuw aan een taak moest beginnen? Wat hielp je om rustig door te gaan?

3.7 NIEUWSGIERIGHEID, VERWONDERING EN OPENHEID

3.7.1 Tijd- en ruimteavonturen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Leerlingen kiezen een historische periode (bijv. het oude Egypte, de middeleeuwen) of een verre, exotische plek (bijv. het regenwoud, de woestijn, de Noordpool). Vervolgens maken ze een denkbeeldige reis daarheen en beschrijven, tekenen of vertellen ze wat ze zouden zien en meemaken.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Aanvullende/secundaire vaardigheden

- Flexibiliteit
- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6 - 10 jaar	de hele klas werkt in tweetallen of kleine groepjes	de hele les

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. Inleiding en betrokkenheid (10–15 min): De leerkracht introduceert 3–4 historische periodes (bijv. het oude Egypte, middeleeuws Europa, het begin van de 20e eeuw) of exotische locaties (bijv. de jungle, de woestijn, de poolgebieden, de diepzee) met behulp van multimediatools (afbeeldingen, muziek, korte video's of geluidsfragmenten). Het doel is om leerlingen te helpen een visuele en emotionele band te vormen met deze onbekende werelden.
2. Selectie (5–10 min): Leerlingen kiezen één periode of plek die hun interesse vooral wekt of waarmee ze zich kunnen identificeren. De keuze kan individueel worden gemaakt of via een korte discussie in tweetallen, maar moet gebaseerd zijn op persoonlijke interesse.
3. Planning van het tijd- en ruimteavontuur (5–10 min): De leerkracht stimuleert de verbeelding van de leerlingen met leidende vragen (bijv. "Wat voor soort voertuig zou je gebruiken?", "Hoe kleden de mensen zich daar?", "Welke geluiden hoor je om je heen?", "Welke geuren ruik je?").
4. Creatie – Teken en of kort schrijven (15–20 min): Leerlingen kunnen kiezen tussen: tekenen wat ze tijdens de reis zagen (bijv. steden, mensen, dieren, gebouwen, de natuurlijke omgeving), of een kort verhaal schrijven (ca. 5–7 zinnen) waarin ze hun ervaringen beschrijven: wie ze zagen, wat ze voelden, welke avonturen ze beleefden.

5. Presentatie en reflectie (10–15 min): Leerlingen presenteren hun tekeningen of lezen hun opstellen hardop voor aan elkaar. De leerkracht en klasgenoten geven positieve feedback en stellen vragen. Deze stap bevordert ook taal- en presentatievaardigheden, empathie en aandachtig luisteren.
6. Afsluiting (5 min): De leerkracht vat samen wat de leerlingen hebben geleerd over verschillende culturen en tijdspannen en hoe het voelde om zich in een andere wereld te verplaatsen. Reflectievragen verdiepen het begrip (bijv. "Wat vond je het spannendst?", "Zou je daar graag eens echt naartoe gaan?", "Wat heb je geleerd over je denkbeeldige zelf?").

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Flexibele zitplaatsen in het klaslokaal zijn ideaal om werk in tweetallen of groepen te ondersteunen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De activiteit "*Tijd- en ruimteavonturen*" stimuleert vooral nieuwsgierigheid, verwondering en openheid. Door leerlingen een historische periode of exotische plek te laten kiezen op basis van persoonlijke interesse, stimuleert de activiteit hun intrinsieke motivatie en moedigt ze hen aan om onbekende tijden en culturen met openheid en fascinatie te verkennen. Terwijl ze beschrijven wat ze zien, horen en ruiken tijdens hun ingebeelde reis, verdiepen leerlingen hun nieuwsgierigheid en verbreden ze hun perspectief op verschillende manieren van leven. Door hun werk met klasgenoten te delen en op elkaars ideeën te reflecteren, worden hun openheid, aandachtig luisteren en respect voor diverse standpunten verder versterkt. Daardoor koestert de activiteit een mentaliteit van verkenning en ontdekking, gebaseerd op nieuwsgierigheid en verwondering.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om onbekende culturen, tijdperken en omgevingen met openheid en nieuwsgierigheid te verkennen.

- Ze zullen begrijpen hoe ze details kunnen observeren, verkennende vragen kunnen stellen en zich alternatieve manieren van leven kunnen voorstellen.
- Ze zullen in staat zijn te beschrijven wat ze 'ervaren' in een andere tijd of op een andere plaats, verbanden te leggen met kennis uit de echte wereld en hun nieuwsgierigheid te uiten door middel van tekenen, verhalen vertellen of discussie.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit kan in de reguliere lessen worden geïntegreerd als een project (bijvoorbeeld in taal, milieukunde, beeldende kunst of geschiedenis), of als onderdeel van een themadag of -week (bijvoorbeeld „Tijdreizen“, „Avonturen rond de wereld“ of „Globetrotterdag“). De leerkracht kan vooraf een aantal tijdperken (bijv. het oude Egypte, middeleeuwse kastelen, steden van de toekomst, ruimtevaart) of locaties (bijv. het Amazonewoud, het Noordpoolgebied, Japan tijdens het kersenbloesemseizoen) selecteren en deze presenteren met behulp van beelden, geluiden, muziek, korte video's of verhalen. Dit helpt de nieuwsgierigheid te prikkelen, de aandacht te trekken en de leerlingen emotioneel te betrekken. Vervolgens kiezen de leerlingen individueel of in tweetallen een periode of plaats en stellen zich voor hoe het zou zijn om daar te wonen of als reiziger op bezoek te gaan: wat zouden ze zien (gebouwen, mensen, natuur)?; welke geuren, geluiden of smaken zouden ze

ervaren?; wie zouden ze ontmoeten en welke gesprekken zouden er kunnen plaatsvinden?; aan welke activiteiten zouden ze deelnemen? Ze leggen hun denkbeeldige reis vast door middel van tekeningen, korte verhalen, dagboeknotities, ansichtkaarten of mini-modellen gemaakt van natuurlijke of gerecyclede materialen.

Voorbeeld: Een 9-jarige kiest voor het oude Griekenland. Geïnspireerd door de afbeeldingen van de Akropolis die de leerkracht heeft getoond, tekent hij zichzelf terwijl hij over de markt loopt. In zijn verhaal ontmoet hij Socrates, die hem vragen stelt over waarheid en moed. De leerling beschrijft hoe interessant het was om in een wereld te zijn waar mensen over filosofie discussieerden en hoe hij zich voelde als onderdeel van die 'andere wereld'.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Tekenpapier,
- Potloden, kleurpotloden
- Schrijfgerei
- Afbeeldingen, kaarten
- Audiomateriaal
- Video's (optioneel)

Leidende vragen

Voor discussies in tweetallen of kleine groepen:

- Waar zou je heen gaan als je overal naartoe zou kunnen reizen in tijd of ruimte?
- Wat zou je daar zien? Wie woont daar? Hoe zien de gebouwen en de natuur eruit?
- Welke geuren of geluiden zou je opmerken? Wat zou je dragen?
- Welke gebruiken zouden er zijn? Wat is er anders dan vandaag?

Voor klassikale discussies:

- Waarom heb je deze tijd/plaats gekozen?
- Waarin verschilt deze wereld van de wereld van vandaag? Hoe zou het voelen om daar te wonen?
- Wat heb je van deze reis geleerd? Wat vond je het interessantst?
- Als je er echt zou zijn, wat zou je dan meenemen?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** beperkte voorkennis van geschiedenis/aardrijkskunde
Tip: Geef visuele aanwijzingen (kaarten, kleding, herkenningspunten) en korte filmpjes om achtergrondkennis te activeren. Laat leerlingen eerst meer bekende locaties kiezen en introduceer daarna geleidelijk complexere.
- **Uitdaging:** Moeite met het zich voorstellen van onbekende werelden
Tip: Gebruik zintuiglijke vragen ("Wat ruik je? Wat hoor je? Wat voel je?") om fantasierijk denken te ondersteunen. Laat leerlingen hun ogen sluiten tijdens een geleide visualisatieoefening om hun nieuwsgierigheid te prikkelen.
- **Uitdaging:** Ongelijkmatige betrokkenheid bij teken- en schrijfoopdrachten
Tip: Bied beide opties aan, zodat leerlingen hun favoriete uitdrukkingsvorm kunnen kiezen. Koppel sterke schrijvers aan sterke visuele denkers, zodat ze elkaar inspireren.

- **Uitdaging:** Tijdmanagement tijdens de creatiefase
Tip: Zet een timer neer en verdeel taken in kleine stappen. Gebruik tussenstappen (bijv. “Maak eerst de achtergrond af”, “Voeg daarna personages toe”).
- **Uitdaging:** presentatieangst
Tip: Laat leerlingen in tweetallen presenteren of gebruik een 'galerijwandeling'-opzet. Leerkrachten kunnen het verhaal van een kind voorlezen als het liever niet presenteert.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen deze activiteit aanpassen aan drie niveaus, afhankelijk van de behoeften van de leerlingen:

- **Beginners (6-7 jaar):** Eenvoudige tekening of beschrijving van 1–2 zinnen
- **Gevorderden (8-9 jaar):** Meer gedetailleerd (3–4 zinnen), met fantasierijke elementen
- **Experts (9–10 jaar):** goed uitgewerkt verhaal of complexe afbeelding, met dialoog of gebeurtenissen

Vragen voor nabespreking en reflectie

Over nieuwsgierigheid en openheid:

- Wat maakte je het meest nieuwsgierig tijdens je denkbeeldige reis?
- Welk detail zette je het meest aan het denken over de plek of tijd die je koos?
- Hoe heeft het je voorstellen van een andere wereld je kijk op je eigen wereld veranderd?

Over verbeeldingskracht:

- Welk idee of visueel element kwam onverwacht bij je op?
- Hoe heeft je verbeeldingskracht je geholpen om de plek grondiger te verkennen?
- Welke nieuwe vragen riep deze reis bij je op?

Over het innemen van andermans perspectief:

- Hoe heeft het luisteren naar de verhalen van je klasgenoten je open gesteld voor nieuwe ideeën?
- Wat verraste je aan hoe anderen zich dezelfde tijd/plaats voorstelden?

Over het toepassen van je nieuwe nieuwsgierigheid:

- Hoe zou deze nieuwsgierigheid je kunnen helpen bij geschiedenis, aardrijkskunde of leesopdrachten?
- Wanneer kan het nuttig zijn om je iets voor te stellen dat je nog nooit eerder hebt gezien?

3.7.2 Door de natuur geïnspireerde kunst

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Leerlingen gaan, onder begeleiding van de leerkracht, naar buiten in de buurt van de school (naar een park, binnenplaats of bosrand) om natuurlijke materialen te verzamelen, zoals bladeren, stenen, takken en zaden. Bij terugkeer op school (of terwijl ze buiten blijven) maken ze van deze materialen tekeningen, kleine sculpturen, landschapskunstinstallaties of andere composities. Vervolgens presenteren ze hun werken aan elkaar en bespreken ze hun ervaringen en indrukken van het creatieve proces.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Aanvullende/secundaire vaardigheden

- Verbondenheid
- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal leerlingen	Duur
8 jaar	de hele klas werkt in kleine groepen	90 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

De activiteit bestaat uit drie onderling samenhangende fasen. Elke fase speelt een cruciale rol bij het helpen van leerlingen om via ervaringsgericht leren verbinding te maken met de natuur en originele artistieke uitingen te creëren.

1. **Vorbereiding – In de stemming komen en regels vaststellen** (15 min): De leerkracht begint een gesprek met de leerlingen: Wat is een natuurlijk materiaal? Wat kunnen we in de natuur vinden? (bladeren, takken, stenen, zaden, enz.). De leerlingen brainstormen samen over wat ze van deze voorwerpen zouden kunnen maken. Ze bespreken ethische regels voor het verzamelen, bijvoorbeeld: Pluk geen levende planten; Verzamel alleen wat al gevallen is; Verstoor geen levende wezens (insecten, slakken); Verzamel geen scherpe of gevaarlijke voorwerpen (bijv. gebroken glas). Elke leerling krijgt een zakje of mapje om in te verzamelen. De leerkracht toont enkele inspirerende afbeeldingen (geprojecteerd of afgedrukt) om de creativiteit te prikkelen.
2. **Materiaal verzamelen – Natuurwandeling en verzamelen** (30 min): Leerlingen gaan met de leerkracht en, indien mogelijk, een andere volwassene naar het schoolplein, een nabijgelegen park of de rand van het bos. Hun taak: interessante, mooie of uniek gevormde natuurlijke materialen verzamelen — bij voorkeur een verscheidenheid (bladeren, zaden, takken, stenen, bloemblaadjes, mos, dennenappels, enz.). De leerkracht loopt tussen de leerlingen door en stelt vragen als: “Wat heb je gevonden? Wat zou je ervan kunnen maken?” om creatief denken

te stimuleren. Belangrijk: de activiteit mag niet gehaast aanvoelen, maar moet een vreugdevolle ontdekkingstocht zijn door middel van observatie en verwondering.

3. **Creatie – Composities maken van natuurlijke materialen** (40 min): De klas keert terug naar het klaslokaal of blijft buiten op een geschikte plek (bijv. bankjes, dekens).
4. **Leerlingen werken individueel of in kleine groepjes van 2–4**. Creatieve opties: ansichtkaart of mandala gemaakt van bladeren en bloemblaadjes die op karton zijn geplakt; sculptuur of installatie gebouwd van takken, stenen en zaden; verhalende afbeelding: een natuurscène (bijv. bos, oever van een meer, dieren); De leerkracht zorgt voor materiaal om dingen in elkaar te zetten (lijm, touw, schaar) en helpt de leerlingen waar nodig. Leerlingen kunnen vrij experimenteren of om thematische suggesties vragen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Een flexibele opstelling van de stoelen in het klaslokaal is ideaal om werk in tweetallen of groepen te ondersteunen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De leeractiviteit 'Door de natuur geïnspireerde kunst' stimuleert in de eerste plaats de nieuwsgierigheid van leerlingen door hen uit te nodigen de natuurlijke omgeving te verkennen met een gevoel van verwondering en ontdekking. Terwijl ze op zoek gaan naar bladeren, stenen en andere natuurlijke materialen, houden leerlingen zich bezig met open onderzoek waarbij ze vormen, texturen, kleuren en patronen observeren die nieuwe vragen en ideeën oproepen. Deze verkennende fase moedigt hen aan om de natuur van dichtbij te bekijken, waardoor hun interesse in de wereld om hen heen wordt verdiept en hun observatievermogen wordt versterkt. Tijdens het creatieve proces experimenteren leerlingen met onbekende materialen, proberen ze spontane combinaties uit en volgen ze hun eigen fantasierijke impulsen. Deze vrijheid bevordert creatief risico nemen en flexibel, door nieuwsgierigheid gedreven probleemoplossen. Samen verzamelen, creëren in groep en delen met leeftijdsgenoten vergroten hun nieuwsgierigheid nog verder, omdat ze in aanraking komen met verschillende perspectieven en onverwachte interpretaties van klasgenoten. Over het algemeen zorgt het ervaringsgerichte en tactiele karakter van deze activiteit voor een diepe emotionele band met de natuur, inspireert het tot voortdurende onderzoeking en bevordert het respect en waardering voor de natuurlijke wereld, waardoor creativiteit wordt verankerd in een mentaliteit van nieuwsgierigheid en openheid.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om natuurlijke omgevingen met nieuwsgierigheid te verkennen, kleine details met een gevoel van verwondering te observeren en natuurlijke materialen te gebruiken om hun ideeën creatief uit te drukken.

- Ze zullen begrijpen hoe nieuwsgierigheid ontdekkingen ondersteunt en hoe zorgvuldige observatie hen helpt texturen, kleuren, vormen en patronen in de natuur op te merken.
- Ze zullen in staat zijn om natuurlijke materialen om te zetten in artistieke creaties, verkennende vragen te stellen en te verwoorden wat hun interesse heeft gewekt tijdens het proces. Door middel van praktische ervaring zullen ze een emotionele band met de natuur opbouwen en deze waarderen als een bron van inspiratie.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit kan het hele jaar door in allerlei schoolactiviteiten en -programma's worden opgenomen. Het stimuleert niet alleen de creativiteit, maar sluit ook aan bij milieukunde, onderwijs over duurzaamheid en visuele expressie.

Voorbeelden:

- **Mandala van herfstbladeren.** Werkwijze: Leerlingen verzamelen bladeren in verschillende kleuren en vormen en rangschikken deze in cirkelvormige, symmetrische ontwerpen op karton. Ontwikkelingsfocus: Hand-oogcoördinatie, vormherkenning, compositie, geduld. Differentiatie: Jongere kinderen maken eenvoudige ontwerpen, oudere leerlingen proberen complexe symmetrieën. Uitbreiding: Maak een tentoonstelling in de klas, voeg seizoensgebonden citaten toe.
- **Kiezelsteentjes in vormen of dierenfiguren.** Werkwijze: Leerlingen gebruiken kiezelsteentjes van verschillende grootte en kleur om dieren, landschappen of abstracte patronen te vormen. Techniek: Leg de figuren op een vlakke ondergrond, zet ze eventueel vast (lijm, bakje). Ontwikkeling: Fijne motoriek, ruimtelijk denken, symbolische voorstelling. Idee: Verzin verhalen bij de figuren, waarbij taal wordt geïntegreerd.
- **Minisculpturen of totempalen van takjes en zaden.** Werkwijze: Combineer stokjes, eikels, dennenappels, notendoppen en wilgentakjes op creatieve wijze met lijm of touw. Thema: Vrij of gestuurd (bijv. 'Bewaker van het bos', 'Sprookjeswezen'). Doel: Ruimtelijk denken, verhalen vertellen, natuurlijke vormen gebruiken voor artistieke doeleinden. Variatie: Groepstotempaal waarbij elk kind een 'niveau' bijdraagt om een gezamenlijk werkstuk te maken.
- **Waarom zou je dit gebruiken?** Op de natuur geïnspireerde kunst is een interdisciplinaire activiteit die natuurwetenschappen, beeldende kunst, creatief schrijven en milieubewustzijn combineert. Het is kindvriendelijk, motiverend en biedt een tastbare ervaring. Het kan gemakkelijk worden aangepast aan het tempo en de ideeën van elk kind, en het is kosteneffectief — de natuur levert het materiaal.

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Natuurlijke materialen: bladeren, takken, stenen, zaden, enz.
- Karton, dozen, houten ondergronden
- Lijm, plakband
- Schaar, touw
- Vochtige doekjes (voor het schoonmaken van de handen)
- Verzamelzakken/mappen

Leidende vragen

In tweetallen/kleine groepen:

- Wat maakte je nieuwsgierig naar dit materiaal?
- Wat viel je als eerste op toen je het oppakte?
- Welke vragen kwamen bij je op toen je er beter naar keek?
- Hoe heeft het samenwerken je geholpen om iets nieuws te ontdekken?
- Welk verrassend detail ontdekte je tijdens het maken?

Met de hele klas:

- Welke nieuwe dingen hebben we over de natuur ontdekt tijdens het verzamelen van materialen?

- Hoe heeft nieuwsgierigheid de keuzes beïnvloed die je in je kunstwerk hebt gemaakt?
- Hoe voelde het om iets te maken met voorwerpen die je buiten hebt gevonden?
- In welk opzicht verschilt dit kunstwerk van wat je normaal gesproken op papier zou tekenen, en waarom zou dat nieuwe ideeën kunnen opleveren?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** onvoorspelbaar weer
Tip: Stel van tevoren een setje met natuurlijke materialen samen voor binnen. Zorg voor themabakjes (vormen, kleuren) zodat leerlingen ook binnenshuis met nieuwsgierigheid materialen kunnen verkennen.
- **Uitdaging:** Veiligheid en verantwoordelijk gedrag buiten
Tip: Geef een duidelijke uitleg over de regels (geen levende planten plukken, respect voor dieren). Wijs in elke groep een 'veiligheids- of materiaalbegeleider' aan om toe te zien op verantwoord verzamelen.
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen verzamelen te weinig of te veel op elkaar lijkende materialen
Tip: Moedig ze aan om te zoeken naar texturen, patronen en ongewone vormen. Laat ze minstens één item plukken dat een vraag oproept ("Van welke boom komt dit?").
- **Uitdaging:** tekort aan materiaal of ongelijke verdeling
Tip: Maak een gezamenlijke 'grondstoffenmand' voor alle groepen. Zorg voor extra natuurlijke voorwerpen die je van tevoren hebt verzameld.
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om materialen om te zetten in ideeën
Tip: Laat voorbeeldafbeeldingen zien (mandalas, dieren van kiezelstenen, wezens van bladeren). Stel open vragen: "Wat zou dit blad kunnen worden? Een vleugel? Een boot? Een berg?"

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de activiteit aanpassen aan drie niveaus, afhankelijk van de nieuwsgierigheid, het zelfvertrouwen en de ervaring van de leerlingen:

- **Beginners (6-7 jaar):** Leerlingen maken een eenvoudige compositie met één soort natuurlijk materiaal (bijv. een bladercollage). Ze verkennen het materiaal met begeleidende vragen die de nieuwsgierigheid stimuleren, zoals het opmerken van vorm, textuur of kleur. Het verzamelen van materiaal wordt ondersteund door de leerkracht en het thema is zo opgezet dat leerlingen met interesse naar de natuur gaan kijken.
- **Gevorderden (8-9 jaar):** Leerlingen combineren verschillende soorten natuurlijke materialen en maken een kleine scène. Nieuwsgierigheid wordt gestimuleerd door middel van groepsverkenning, waarbij leerlingen hun bevindingen vergelijken en onverwachte ontdekkingen bespreken. Een korte mondelinge reflectie stelt hen in staat te delen wat hen verraste en welke nieuwe details hen opvielen.
- **Experts (9-10 jaar):** Leerlingen ontwerpen een complexer werk dat een persoonlijk idee, symbolische betekenis of abstract concept uitdrukt (bijv. een seizoen of stemming weergeven). Ze plannen hun werk zelfstandig, geleid door nieuwsgierigheidsgedreven onderzoek – waarbij ze diepere vragen stellen over materialen, hun eigenschappen en hoe ze betekenis kunnen overbrengen. Verkenning en zelfgestuurd onderzoek staan centraal op dit niveau.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Deze reflectievragen helpen leerlingen te herkennen, te benoemen en te bespreken hoe hun nieuwsgierigheid, gevoel van verwondering en observatievermogen zich tijdens de activiteit hebben ontwikkeld.

Individueel of in tweetallen delen:

- Wat maakte je nieuwsgierig tijdens de natuurwandeling? Wat viel je als eerste op?
- Welk materiaal riep de meeste vragen bij je op? Waarom?
- Hoe heeft je nieuwsgierigheid het kunstwerk dat je hebt gemaakt beïnvloed?
- Welk nieuw detail heb je vandaag opgemerkt dat je nog nooit eerder in de natuur had gezien?
- Als je tegen een probleem aanliep, hoe heeft je nieuwsgierigheid je dan geholpen om een oplossing te vinden?

Groepsdiscussie (onder leiding van de leerkracht):

- Wat hielp je om open en nieuwsgierig te blijven tijdens het werken met natuurlijke materialen?
- Hoe heeft het observeren van kleine details (kleur, textuur, vorm) je creativiteit ondersteund? Hoe hebben de ideeën van je klasgenoten je geïnspireerd tot nieuwe vragen of ontdekkingen?
- Waarom is nieuwsgierigheid belangrijk bij het verkennen van de natuur of het maken van kunst?
- Hoe kan dit gevoel van verwondering je helpen bij andere vakken (wetenschap, kunst, verhalen vertellen)?

3.7.3 Geluidsverkenning

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De leerlingen zitten in een rustige omgeving met hun ogen dicht en luisteren naar verschillende geluiden (bijv. vogelgezang, regen, trein, gelach, blaffende hond, gefluister, dichtslaande deur). Daarna geven ze aan welk geluid ze hebben gehoord en welke emoties dit bij hen oproept – mondeling of door middel van een tekening. Er is ook ruimte voor creatieve associaties en verhalen vertellen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Aanvullende/secundaire vaardigheden

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	de hele klas werkt in kleine groepen	40 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Vorbereiding** – Taken van de leerkracht vóór de activiteit: Het geluidsmateriaal samenstellen: De leerkracht selecteert vooraf 6–10 verschillende geluiden. Dit kunnen geluiden uit de natuur zijn: vogelgezang, wind, regendruppels, golven; uit het dagelijks leven: een rits dichtritsen, een deur die dichtgaat, klinkende glazen, een zoemende haardroger; muzikale geluiden: geluiden van instrumenten (xylofoon, pianotoetsen), muziekfragmenten; Zelfgemaakte geluiden: klappen, papier verfrommelen, voetstappen, rinkelende sleutels. Hulpmiddelen verstrekken: luidspreker of smartphone om de audio af te spelen, papier, tekengereedschap of een werkblad voor reflecties. De ruimte voorbereiden: leerlingen zitten comfortabel aan hun bureau of in een kring op de vloer. Beperk externe geluiden zoveel mogelijk, zodat de aandacht echt op de geluiden gericht is.
2. **De activiteit starten** – In de stemming komen: De leerkracht legt kort de regels uit: leerlingen sluiten hun ogen, praten niet en luisteren alleen. Ze kunnen uitleggen dat er geen 'goede' of 'foute' antwoorden zijn — het doel is om te observeren wat ze voelen, welke beelden of herinneringen in hen opkomen bij het horen van de geluiden.
3. **Luisteren naar de geluiden** – één voor één, met bewuste aandacht: De leerkracht speelt of produceert elk geluid live (duur: ongeveer 10–20 seconden). Na elk geluid volgt een korte pauze (1–2 minuten) zodat leerlingen kunnen opschrijven of tekenen: welk gevoel riep het geluid bij hen op? Aan welke herinnering of welk verhaal deed het hen denken? Welk beeld zagen ze voor zich tijdens het geluid? Teken en is ook een toegestane optie voor degenen die schriftelijke uitdrukking nog steeds lastig vinden.
4. **Delen en verwerken** – Uitwisseling van ervaringen, reflectie: Discussie in kleine groepen (3–4 leerlingen per groep): Hoe reageerden ze op hetzelfde geluid? Waren hun emoties vergelijkbaar

of verschillend? Welk geluid vonden ze het interessantst, en waarom? Discussie met de hele klas (gemodereerd door de leerkracht): Welke geluiden riepen bij iedereen hetzelfde of juist iets anders op? Zijn er opvallende verschillen in de reacties tussen jongens en meisjes, of op basis van leeftijd? Welke geluiden waren makkelijk te herkennen, en welke waren wat mysterieuzer?

5. **Conclusie** – Systematisering, emotionele samenvatting: Aan het einde van de sessie verzamelt de leerkracht de reacties van de groep: Welk geluid was: het meest rustgevend? het vrolijkst of grappigst? het engst of meest verrassend?

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Flexibele zitplaatsen in het klaslokaal zijn ideaal om werk in tweetallen of groepen te ondersteunen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De leeractiviteit 'Geluidsverkenning' stimuleert in de eerste plaats de nieuwsgierigheid van leerlingen door hen uit te nodigen om met een gevoel van verwondering en openheid naar verschillende geluiden te luisteren. Met hun ogen dicht worden leerlingen aandachtige ontdekkers, die subtiele details, contrasten en onverwachte eigenschappen opmerken in zowel bekende als onbekende geluiden. Dit verkennende luisteren moedigt hen aan om vragen te stellen: Wat zou dit kunnen zijn? Waarom klinkt het zo? Waar doet het me aan denken? en wekt een intrinsieke drang op om de wereld te begrijpen door middel van auditieve ontdekkingen. Het meeslepende luisterproces, gevolgd door creatieve expressie zoals tekenen, verhalen vertellen of vrije associaties, verdiept hun nieuwsgierigheid nog verder door hen aan te moedigen zintuiglijke indrukken om te zetten in fantasierijke ideeën. Het delen in de groep biedt leerlingen de kans om uiteenlopende interpretaties te vergelijken, te leren van elkaars perspectieven en open te staan voor verrassende standpunten. Al met al cultiveert de activiteit een mentaliteit van nieuwsgierigheid, verwondering en zintuiglijke openheid ten opzichte van de wereld van geluiden.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om geluiden met nieuwsgierigheid te verkennen, geconcentreerd te luisteren en te beschrijven wat ze opmerken met behulp van fantasierijk en open denken.

- Ze zullen begrijpen hoe nieuwsgierigheid hen helpt vragen te stellen over wat ze horen, subtiele verschillen op te merken en persoonlijke interpretaties te vormen.
- Ze zullen hun zintuiglijke indrukken kunnen uitdrukken door middel van tekeningen, woorden of creatieve associaties, en kunnen nadenken over hoe geluiden ideeën, beelden of vragen oproepen.
- Door middel van gezamenlijke reflectie oefenen ze erop open te staan voor de perspectieven van anderen en nieuwsgierig te blijven naar diverse interpretaties.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Als opwarmingsactiviteit: Ideaal aan het begin van een muziek- of dramales om leerlingen af te stemmen op luisteren, innerlijke aandacht en emotioneel bewustzijn. Het fungeert ook als een 'emotioneel instapmoment', dat kinderen helpt te vertragen en over te schakelen naar een ander leerritme.

Als afsluitende of rustgevende activiteit: deze activiteit wordt ingezet na actievere, luidruchtige of gestructureerde taken (bijvoorbeeld na de gymles of een wiskundeles) en zorgt voor een rustgevende, ontspannen overgang en bevordert zelfregulering. Ze kan ook worden ingezet in naschoolse programma's of voor het slapengaan als een soort 'geluidsmeditatie'.

Voorbeelden van geluiden en mogelijke verwerkingsmethoden

- Natuurlijke geluiden: vogelgezang, ritselende bladeren, kabbelend beekje, geluid van regendruppels. Reflectievragen: 'Welk gevoel riep het bij je op?'; 'Welke plek stelde je je voor?'; 'Ben je ooit op zo'n plek geweest?'; 'Welke kleuren komen in je op als je dit geluid hoort?'
- Alledaagse kunstmatige geluiden: stofzuiger, liftgeluid, verkeer, kokend water, typemachine. Reflectie: "Was het storend of rustgevend?"; "Aan welk moment van de dag of welke activiteit deed het je denken?"; "Vind je dit geluid leuk in het echte leven?"
- Muziekfragmenten, sfeervolle melodieën: langzame pianomuziek, vrolijke fluitfrasen, drumsolo, zachte strijkersklanken. Creatieve verwerking: "Wat voor verhaal stelde je je voor?"; "Wie zou de hoofdpersoon kunnen zijn?"; "Welk kleurenschema zou je verhaal hebben?"
- Abstracte of mysterieuze geluiden: achterstevoren afgespeelde audio, glazen klokjes, elektrische ruis, gerommel. Vragen: "Wat zou het kunnen zijn?"; "Zou je een verhaal of een nieuwe wereld kunnen bedenken waarin dit geluid te horen is?"
- Speelse uitbreidingsmogelijkheden: "Geluid-tekening": Kinderen proberen het voorwerp te tekenen dat het geluid produceerde, en vergelijken dit vervolgens met de interpretaties van anderen. "Emotieschaal": Na elk geluid plakken de leerlingen een sticker op een gezamenlijke poster om de emotie weer te geven die ze voelden (bijv. vreugde, rust, angst, nieuwsgierigheid). "Ik kan dat geluid maken!": Leerlingen proberen het gegeven geluid na te bootsen of te reproduceren met behulp van hun eigen gereedschap, instrumenten of alledaagse voorwerpen.

Benodigheden voor de uitvoering

- Luidspreker of smartphone/voicerecorder
- Vooraf opgenomen geluidsfragmenten (of live geluiden)
- Papier
- Kleurpotloden (voor emotietekeningen)
- Kaarten met emoties (ter ondersteuning van verbale uitdrukking)

Leidende vragen

Voor discussies in tweetallen of kleine groepen:

- Welk geluid vond je het leukst? Waarom?
- Was er een geluid dat je bang maakte of juist rustig?
- Welk beeld zag je in je hoofd toen je het geluid hoorde?

Voor een klassikale discussie:

- Welke verschillen merkte je op in hoe mensen tegen hetzelfde geluid aankeken?
- Wat heb je geleerd over het verband tussen geluiden en emoties?
- Waarom denk je dat het nuttig is om in het dagelijks leven op geluiden te letten?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Moeite met het verwoorden van emoties of indrukken
Tip: Gebruik emotiekaarten, geluidskaarten en kleurenkaarten als hulpmiddelen. Geef metaforische vragen: “Als dit geluid een textuur/kleur/weer zou zijn, wat zou het dan zijn?”
- **Uitdaging:** Moeite met concentreren in stilte
Tip: Begin met microgeluiden (1–2 seconden) en verleng de luistertijd geleidelijk. Gebruik eenvoudige ademhalings- of aardingsoefeningen (bijv. “luisteroren aanzetten”)
- **Uitdaging:** Gevoeligheid voor geluid of overweldiging
Tip: Screen vooraf geluiden die mogelijk triggervorming veroorzaken; vraag om feedback van leerlingen. Truc: Bied “uitstapmogelijkheden” aan (luisterhoek, kortere deelname).
- **Uitdaging:** Zich ongemakkelijk voelen tijdens het delen
Tip: Bied meerdere uitdrukkingvormen aan (tekenen, gebaren, beweging). Truc: Moedig delen in tweetallen aan vóór de klassikale discussie.
- **Uitdaging:** Sommige kinderen beperken zich tot het herkennen van het geluid – ze verkennen het niet
Tip: Stel nieuwsgierigheidsgerichte vragen (“Wat verraste je? Waar vroeg je je over af?”). Verberg de identiteit van bepaalde klanken om diepere verkenning te stimuleren.
- **Uitdaging:** oppervlakkig denken (alleen letterlijk)
Tip: Geef voorbeelden van diepere associaties (“Dit geluid doet me denken aan een verborgen bos...”). Nodig kinderen uit om microverhalen te bedenken op basis van één enkel geluid.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de activiteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden, afhankelijk van de nieuwsgierigheid, bereidheid en het vermogen van de leerlingen om geluiden op steeds complexere manieren te verkennen:

- **Beginners (6-7 jaar):** Leerlingen luisteren naar een klein aantal bekende geluiden (bijv. 2–3). De focus ligt op het wekken van nieuwsgierigheid door eenvoudige verschillen op te merken – luid versus zacht, hoog versus laag, zacht versus ruw – en deze geluiden te koppelen aan basisindrukken of beelden. Visuele hulpmiddelen zoals emotie- of geluidskaarten kunnen het verkennen ondersteunen. Het doel is om een eerste gevoel van verwondering en aandachtig luisteren op te wekken.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Leerlingen verkennen een grotere verscheidenheid aan geluiden (bijv. 5–6), waaronder onbekende of abstracte geluiden. Ze reflecteren op wat de geluiden bij hen oproepen of welke vragen ze oproepen, en drukken hun ideeën uit door middel van tekeningen of korte mondelinge beschrijvingen. De nieuwsgierigheid wordt actiever naarmate leerlingen persoonlijke associaties vormen, verrassende elementen identificeren en beschrijven wat hun aandacht trok.
- **Experts (9–10 jaar):** Leerlingen onderzoeken talrijke geluiden (8 of meer) en gaan dieper in op de interpretatie, gedreven door nieuwsgierigheid. Ze kunnen korte verhalen, fantasierijke geluidslandschappen of groepsdiscussies creëren op basis van wat ze hebben gehoord. Op dit niveau vergelijken leerlingen interpretaties, onderzoeken ze hoe hetzelfde geluid verschillende ideeën kan oproepen en verwoorden ze de innerlijke beelden die door het luisteren zijn opgeroepen. Het doel is om blijvende nieuwsgierigheid, openheid en creatief onderzoek naar de auditieve wereld te cultiveren.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Over nieuwsgierigheid en verwondering:

- Welk geluid maakte je het meest nieuwsgierig, en waarom?
- Welke nieuwe vraag kwam bij je op tijdens het luisteren?
- Welk geluid verraste je het meest?
- *Over aandachtig luisteren:*
- Wat hielp je om kleine details in de geluiden op te merken?
- Hoe veranderde het sluiten van je ogen de manier waarop je het geluid ervoer? Over fantasierijke interpretatie:
- Welk beeld of verhaal kwam in je op?
- Hoe veranderden je ideeën nadat je de interpretaties van anderen had gehoord?

Over openheid voor andere perspectieven:

- Heeft iemand zich hetzelfde geluid heel anders voorgesteld? Wat heeft dat je geleerd?
- Hoe kunnen verschillende interpretaties ons helpen open en nieuwsgierig te blijven?

Over het overbrengen van de vaardigheid:

- Hoe kan nieuwsgierigheid naar geluiden je helpen bij muziek, verhalen vertellen of wetenschap?
- Wanneer zou je in het dagelijks leven even moeten stoppen en echt moeten luisteren?

3.7.4 Ik wel, wie nog meer?

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Deze leeractiviteit breidt het traditionele 'Ik heb, wie heeft?'-formaat uit tot een creatieve redeneer- en associatieopdracht. In plaats van simpelweg kaarten in een volgorde te leggen, verkennen leerlingen meerdere mogelijke verbanden, bedenken ze nieuwe koppelingen tussen concepten en maken ze hun eigen kaarten en ketens. De activiteit benadrukt *flexibel denken, nieuwsgierigheid, originaliteit en het verbinden van ideeën*, terwijl communicatie en samenwerking worden versterkt.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas werkt in tweetallen of kleine groepjes	45-60 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Opwarmer:** Inleiding tot creatief koppelen. De leerkracht toont enkele voorbeeldkaarten (woorden, afbeeldingen, getallen, voorwerpen). Leerlingen brainstormen over verschillende manieren waarop twee kaarten met elkaar verbonden kunnen worden, hoe het ene concept op onverwachte manieren naar het andere kan leiden.
2. **Verkenningfase:** Meerdere verbanden ontdekken. Leerlingen bekijken hun kaarten individueel of in tweetallen. Ze zoeken naar: ongebruikelijke of fantasierijke verbanden, persoonlijke associaties, patronen die anderen misschien niet opvallen. De leerkracht prikkelt de nieuwsgierigheid: "Hoeveel verschillende verbanden kun je vinden?"; "Op welke verrassende manier zouden deze twee kaarten bij elkaar kunnen passen?"
3. **Begeleide activiteit:** Creatief kettingen maken. In plaats van de traditionele lineaire keten maken de leerlingen vertakkende ketens: elke "Ik heb..."-kaart moet aansluiten op ten minste twee "Wie heeft..."-mogelijkheden. De leerlingen leggen de creatieve redenering achter elke keuze uit. Dit breidt de oorspronkelijke structuur uit tot een hoger orde denkproces.
4. **Hoofdactiviteit:** Creatieve keten met de hele klas. De leerlingen zitten in een kring. De keten begint met een leerling die zijn of haar 'Ik heb...' -kaart voorleest en een creatieve 'Wie heeft...?' -koppeling kiest. Meerdere antwoorden zijn toegestaan, mits gemotiveerd. De leerkracht vraagt: 'Overtuig ons! Waarom klopt je koppeling?' 'Wie heeft een andere, maar ook geldige koppeling?' Zo wordt de activiteit een gezamenlijke creatieve opdracht, geen wedstrijd.

5. **Door leerlingen gemaakte kaarten:** Leerlingen maken hun eigen kaarten met behulp van woordenschat uit de lesmodule, afbeeldingen, wiskundige symbolen en wetenschappelijke categorieën. Ze bedenken verbanden die grappig, abstract, symbolisch of fantasierijk zijn.
6. **Reflectie met de hele klas:** Leerlingen delen welke verbanden zij het meest verrassend, leuk of betekenisvol vonden.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De activiteit kan zowel binnen als buiten worden uitgevoerd. Een flexibele klasindeling wordt aanbevolen, zodat leerlingen vrij kunnen bewegen, in tweetallen of kleine groepen kunnen samenwerken en materialen kunnen rangschikken op een manier die verkenning en creativiteit ondersteunt. Binnen kunnen tafels worden gegroepeerd of opzij geschoven om een open werkruimte te creëren; buiten kunnen leerlingen zich verzamelen rond een centrale ruimte of zich verplaatsen tussen stations. De indeling moet zorgen voor zichtbaarheid van materialen, soepele overgangen tussen activiteitsfasen en een veilige, ruime omgeving voor creatieve interactie.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit bevordert creativiteit door leerlingen aan te moedigen meerdere ideeën te genereren, diverse associaties te verkennen en fantasierijke verbanden te rechtvaardigen. Ze oefenen divergent denken (veel mogelijkheden), flexibel denken (schakelen tussen ideeën), originaliteit (onverwachte verbanden) en creatieve communicatie (hun redenering uitleggen). Door niet één juist antwoord te waarderen, maar vele mogelijke antwoorden, versterkt de activiteit het vertrouwen in creatieve expressie.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om originele associaties te bedenken, meerdere creatieve verbanden tussen concepten te verkennen en hun denkwijze op flexibele en fantasierijke manieren uit te leggen.

- Ze zullen begrijpen dat creativiteit het leggen van onverwachte verbanden inhoudt en openstaan voor verschillende interpretaties.
- Ze zullen in staat zijn hun ideeën duidelijk over te brengen en de creatieve bijdragen van anderen te waarderen.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Deze leeractiviteit kan op zinvolle wijze in verschillende vakken worden geïntegreerd door de kaartensets en de soorten creatieve verbanden die leerlingen worden aangemoedigd te leggen, aan te passen.

Taal / Engels

- Woordenschatontwikkeling (zelfstandige naamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden, categorieën)
- Verhalen bedenken: kaarten worden verhaalelementen, personages, settings
- Synoniemen, antoniemen en rijmassociaties verkennen

- Creatieve dialoog: “Ik heb... een bos. Wie heeft... iets dat in mijn verhaal zou kunnen voorkomen?”

Wiskunde

- Getallenreeksen: “Ik heb 12. Wie heeft... iets dat deelbaar is door 3?”
- Vormen en geometrische verbanden
- Breuken, patronen of woordenschat rond meten
- Logisch redeneren: kaarten die met elkaar verbonden zijn door regels of kenmerken
- Natuurwetenschappen
- Classificatie van dieren, leefgebieden, voedselketens
- Weertypes, materialen, toestanden van materie
- Energiebronnen of milieubegrippen
- Creatieve analogieën (bijv. “Wie heeft iets dat licht kan produceren?”)

Milieukunde / Maatschappijleer

- Categorieën met betrekking tot rollen in de gemeenschap, gevoelens, eerlijkheid, verantwoordelijkheid
- Ethische verbanden: “Ik heb vriendelijkheid. Wie heeft een situatie waarin vriendelijkheid nodig is?”
- Waarden en relaties verkennen

Kunst

- Symbolische verbanden tussen beelden en emoties
- Kaarten gebruiken als inspiratie voor tekeningen, collages of verhaalillustraties
- Verkenning van kleurassociaties en zintuiglijke verbanden
- Creatieve overgangen: “Wie heeft er een kaart die past bij de sfeer van mijn kaart?”

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- “Ik heb, wie heeft?”-kaarten (woorden, afbeeldingen, getallen, categorieën)
- Lege kaarten voor door leerlingen bedachte toevoegingen
- Stiften / pennen
- Tafel of groepswerkruimte
- Optioneel: thematische kaartensets (dieren, bijvoeglijke naamwoorden, wetenschappelijke begrippen)

Leidende vragen

Tweetal / kleine groep:

- Waarom heb je deze twee kaarten met elkaar in verband gebracht?
- Kun je nog een tweede of derde verband bedenken?
- Wat is de meest ongewone link die je ontdekt hebt?

Hele klas:

- Heeft iemand een ander verband gevonden dan je had verwacht?
- Hoe is je idee veranderd nadat je de ideeën van anderen hebt gehoord?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen leggen slechts één voor de hand liggend verband.
Tip: Vraag om drie verschillende associaties. Geef aanwijzingen zoals “Bedenk een verband met een verhaal... een verband met een vorm... een verband met een geluid...”
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen aarzelen om te spreken.
Tip: Laat leerlingen eerst in tweetallen delen voordat de hele klas deelt. Truc: Geef zinsbeginners (“Ik heb dit gekozen omdat...”).
- **Uitdaging:** Leerlingen zien het als een snelheidsspel.
Tip: Haal competitieve elementen weg; leg de nadruk op creativiteitspunten. Beloon elke ronde de “meest originele verband”.
- **Uitdaging:** Creatieve vermoeidheid of herhaalde antwoorden.
Tip: Geef categorie-aanwijzingen (kleur, emotie, leefgebied). Laat leerlingen één volledig nieuwe kaart bedenken om de keten op te frissen.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de activiteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden op basis van de nieuwsgierigheid, bereidheid en vaardigheden van de leerlingen:

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** eenvoudige afbeeldings- of zelfstandig naamwoordkaarten. Eén verplichte verband + korte uitleg. De leerkracht geeft stapsgewijze aanwijzingen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** abstracte woorden of woorden met meerdere betekenissen. Minstens twee verschillende creatieve verbanden per kaart. Leerlingen maken hun eigen kaarten.
- **Experts (9-10 jaar):** Complexe categorieën (bijv. empathie, eerlijkheid, energie). Leerlingen genereren volledige verbindingswebben, geen lineaire ketens. Leerlingen onderbouwen en vergelijken interpretaties.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Creativiteit

- Op welke verbinding die je hebt bedacht, ben je het meest trots?
- Heeft het idee van iemand anders je geïnspireerd voor je volgende idee? Hoe?

Flexibiliteit

- Ben je op enig moment van gedachten veranderd? Waarom?
- Hoe ging je om met een nieuw idee van iemand anders?

Nieuwsgierigheid en openheid

- Welke kaart maakte je het meest nieuwsgierig?
- Welke nieuwe vraag of welk nieuw idee kwam vandaag bij je op?

3.7.5 Mix en match (mash-up)

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Mix and Match is een creatieve leeractiviteit waarbij leerlingen twee niet-gerelateerde concepten – dieren, voorwerpen, plaatsen, personages, materialen of abstracte ideeën – combineren om iets geheel nieuws te bedenken. De opdracht stimuleert divergerend denken, flexibele verbeelding, speels experimenteren en creatieve uitleg. In plaats van simpelweg woorden aan elkaar te koppelen, onderzoeken leerlingen *waarom* en *hoe* twee ideeën bij elkaar passen, hoe de nieuwe mash-up eruit zou kunnen zien en welk doel of welke betekenis deze zou kunnen hebben. Het doel is niet een 'grappig wezen', maar een door creativiteit gedreven redeneerproces: bedenken, rechtvaardigen, vergelijken, verfijnen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Creativiteit

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Probleemoplossing
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas werkt in tweetallen of kleine groepjes	45-60 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Opwarmer:** Ideeën op gang brengen. De docent laat twee eenvoudige kaarten zien (bijv. olifant + helikopter) en geeft een voorbeeld van een fantasierijke combinatie: Hoe zou dat eruit kunnen zien? Wat zou het kunnen doen? Welk probleem zou het kunnen oplossen? De leerlingen wisselen in tweetallen snel ideeën uit.
2. **Verkenningfase:** Mogelijkheden ontdekken. Bestudeer in tweetallen een set kaarten en brainstorm: Welke verrassende verbanden kunnen we vinden? Hoeveel verschillende ideeën kunnen we bedenken met hetzelfde papier? Wat als we één woord veranderen? Wat als we één woord vervangen? Wat als de combinatie in de oceaan / in de ruimte / in het bos / in de stad zou leven? De leerkracht stimuleert nieuwsgierigheid en flexibiliteit.
3. De leerkracht stimuleert nieuwsgierigheid en flexibiliteit.
4. **Begeleide activiteit:** Mash-ups bedenken en beschrijven. Elk duo kiest willekeurig twee kaarten (levende wezens, plaatsen, voorwerpen, emoties, uitvindingen, enz.) en ontwikkelt een creatieve mash-up: Ze moeten: het uiterlijk ervan beschrijven; de vaardigheden of het doel ervan uitleggen; beslissen waar het leeft; vaststellen voor welke uitdaging het staat; bedenken hoe het de uitdaging oplost. Leerlingen tekenen of schrijven korte notities.

5. **Hoofdactiviteit:** De Mash-Up-galerij opbouwen. Elk duo maakt een visuele weergave (tekening, collage, gelabelde schets). Vervolgens neemt de hele klas deel aan een galerijwandeling. Bij elk station: raden de leerlingen de functies van de mash-up; stellen ze vragen; voegen ze “Wat als...?”-suggesties toe; waarderen ze originele ideeën. De makers leggen vervolgens hun ontwerp en denkproces uit.
6. **Creatieve uitbreiding:** Duos kunnen: een achtergrondverhaal bedenken; een korte stripverhaalscène schrijven; uitbeelden hoe hun mash-up beweegt of communiceert.
7. **Afsluitende reflectie met de hele klas:** Leerlingen delen wat hen verraste, welk idee hen inspireerde en hoe hun creativiteit zich ontwikkelde.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

De activiteit kan zowel binnen als buiten worden uitgevoerd. Een flexibele indeling ondersteunt creatieve verkenning: tafels gegroepeerd voor samenwerking in duo's of groepen; vrije beweging tussen de stations; zichtbare toegang tot teken- en kaartmateriaal; buiten: gebruik picknicktafels of plekken op de grond met voldoende ruimte om te creëren en te presenteren. De ruimte moet interactie, nieuwsgierigheid en veilige creatieve expressie stimuleren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit stimuleert creativiteit door leerlingen in staat te stellen: veel verschillende ideeën te genereren op basis van weinig input (divergent denken); verder te kijken dan het voor de hand liggende en onverwachte mogelijkheden te verkennen; niet-gerelateerde concepten te combineren tot zinvolle nieuwe combinaties; hun keuzes te onderbouwen door middel van verhalen of uitleg; open te staan voor interpretaties van anderen en samen te creëren; probleemoplossend vermogen te versterken door middel van creatieve uitdagingen. De speelse opzet vermindert de angst om fouten te maken, moedigt het nemen van risico's aan en bouwt veerkracht op door herhaling (“Probeer het nog eens — maak het vreemder, slimmer, duidelijker, grappiger!”).

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om originele mash-up-ideeën te genereren, meerdere creatieve verbanden tussen niet-gerelateerde concepten te verkennen en hun denken uit te drukken door middel van fantasierijke uitleg en tekeningen.

- Ze zullen begrijpen dat creativiteit voortkomt uit nieuwsgierigheid, flexibel denken en het waarderen van diverse standpunten.
- Ze zullen creatieve beslissingen kunnen onderbouwen, ideeën heroverwegen op basis van feedback en samenwerken om hun mash-up te verbeteren.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Taal

- Bedenk een mash-up-personage voor een verhaal
- Schrijf een stripverhaal of kort verhaal over het wezen
- Combineer een emotie met een weertype om poëzie te inspireren

Wiskunde

- Combineer vormen om een nieuwe geometrische figuur te maken
- Maak 'patroonwezens' met behulp van herhalende structuren
- Combineer getallen met voorwerpen (bijv. driehoek + boom) om symbolische betekenis te inspireren

Natuurwetenschappen

- Combineer een dier + een ecosysteem → onderzoek aanpassingen
- Combineer een machine + een natuurlijk element om een echt probleem op te lossen
- Bedenk een wezen dat extreme weersomstandigheden kan overleven

Sociale wetenschappen

- Combineer twee culturen → verken eten, feesten, huizen, kleding
- Combineer historische periodes (bijv. 'Viking-astronaut')
- Denk na over diversiteit en het waarderen van verschillende ideeën

Kunst

- Maak mash-up-illustraties, collages of sculpturen
- Ontdek texturen, kleuren en materialen via hybride ontwerpen

Benodigde materialen en hulpmiddelen

- Woordkaarten, afbeeldingskaarten of categoriekaarten
- Blanco papier / tekenvellen
- Kleurpotloden, stiften, kleurkrijt
- Optioneel: gerecyclede materialen voor 3D-mashups
- Schaar, lijm, knutselbenodigdheden

Leidende vragen

In tweetallen / kleine groep:

- Wat was het eerste idee dat bij je opkwam? Waarom?
- Kun je je een tweede of derde versie van deze mash-up voorstellen?
- Hoe zou dit wezen/object een probleem oplossen?
- Welk deel van je idee is veranderd terwijl je eraan werkte?

De hele klas:

- Wat verraste je aan de mash-ups van je klasgenoten?
- Heeft het idee van iemand je geholpen om je eigen idee verder uit te werken?
- Waarom raakte je geïnteresseerd in het ontwerp van een andere groep?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen bedenken alleen letterlijke of simpele combinaties.
- **Tip:** Vraag: “Maak het vreemder!” of “Voeg een speciale vaardigheid toe!” Geef aanwijzingen (bijv. emotie + voorwerp, weer + dier).
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om zich de mash-up voor te stellen.

- **Tip:** Gebruik silhouetten, vormen of mix-and-match-afbeeldingen ter ondersteuning. Laat ze het boetsen met gerecyclede materialen.
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen aarzelen om ideeën te delen.
- **Tip:** Laat ze eerst in tweetallen delen. Geef zinsbeginners: “Onze mash-up kan... Omdat...”
- **Uitdaging:** Groepen lopen vast na één idee.
- **Tip:** Moedig de “3-versies-regel” aan, bedenk drie verschillende interpretaties. Truc: Voeg beperkingen toe: tijdreizen, onder water, robotmodus, enz.
- **Uitdaging:** De creativiteit neemt af door perfectionisme.
- **Tip:** Prijs “vreemde”, “grappige” of “onmogelijke” ideeën. Benadruk het proces boven het product.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de activiteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden op basis van de nieuwsgierigheid, bereidheid en vaardigheden van de leerlingen:

- **Beginnende leerling (6-7 jaar):**
 - Gebruik duidelijke, eenvoudige afbeeldingskaarten (dieren, voedsel, speelgoed).
 - Geef sjablonen: *Dit is een ____ + ____ = ____ . Het kan...*
 - Leg de nadruk op tekenen en beschrijvingen van 1–2 zinnen.
- **Gevorderde leerling (8-9 jaar):**
 - Sta abstracte of ongebruikelijke combinaties toe
 - Vraag om 2–3 creatieve uitleg
 - Laat leerlingen een kort verhaal of stripverhaal schrijven
 - Stimuleer presentatievaardigheden
- **Ervaren leerling (9–10 jaar):**
 - Leerlingen kiezen thema's (bijv. milieuproblemen, een gemeenschap helpen)
 - De mash-up moet een doel dienen
 - Leerlingen ontwerpen prentenboeken, posters of mini-voorstellingen
 - Neem reflectie op maatschappelijke of ecologische verbanden op

Vragen voor nabespreking en reflectie

Creativiteit

- Wat maakte jouw mash-up origineel?
- Welk idee is tijdens het proces het meest veranderd?
- Welke creatieve risico's heb je genomen?

Flexibiliteit

- Hoe ontwikkelde je idee zich toen je partner iets nieuws voorstelde?
- Heb je op enig moment van koers gewijzigd? Waarom?

Nieuwsgierigheid en openheid

- Welk detail maakte je het meest nieuwsgierig naar het ontwerp van een andere groep?
- Welke nieuwe vraag kwam bij je op?

3.8 EMPATHIE

3.8.1 Empathiecirkel van verhalen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Kinderen zitten in een kring en delen echte of verzonnen verhalen over momenten waarop ze bepaalde emoties voelden, terwijl de rest van de groep oefent met empathisch luisteren en reageren.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Empathie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid
- Mensen en de natuur hoog in het vaandel

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	8-20	30-40 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Deze activiteit is bedoeld om kinderen te helpen emoties te verkennen door middel van verhalen en empathie te oefenen door aandachtig te luisteren en te reageren.

1. **Vorbereiding door de leerkracht:** De leerkracht kiest één kernemotie waarop de sessie zich zal richten — bijvoorbeeld: angst, vreugde, verdriet, boosheid of trots. Deze emotie zal de gedeelde verhalen en de geoefende reacties sturen. De leerkracht leidt de sessie in door bijvoorbeeld het volgende te zeggen:

“Vandaag gaan we ons concentreren op één emotie en echte verhalen vertellen over momenten waarop we ons zo voelden. Na elk verhaal oefenen we met aandachtig luisteren en laten we zien dat we elkaar begrijpen en steunen.”

2. **De toon zetten:** Om een veilige en respectvolle sfeer te creëren, herinnert de leerkracht de klas aan een paar belangrijke regels:
 - Er spreekt maar één persoon tegelijk.
 - We luisteren met onze volle aandacht.
 - Geen plagen of oordelen.
 - Het is oké om te passen als iemand niets wil delen.

3. **Verhalen delen (om de beurt):** Eén kind meldt zich aan (of wordt vriendelijk uitgenodigd) om een kort waargebeurd verhaal te vertellen over een moment waarop hij of zij de gekozen emotie voelde. Bijvoorbeeld: “Ik was bang toen ik even verdwaald was in de supermarkt en mijn vader niet kon vinden.” De leerkracht of een ander kind kan helpen door vriendelijk vragen te stellen: “Wat gebeurde er daarna?” “Waar voelde je de emotie in je lichaam?” “Wat deed je eraan?”

4. **Empathische reacties oefenen (groepsactiviteit)**

Na het verhaal oefent de groep empathische reacties door te reageren met:

- Een zorgzame vraag, zoals: “Hoe voelde je je toen?”
- Een ondersteunende opmerking, zoals: “Dat moet heel moeilijk zijn geweest. Ik zou me ook bang hebben gevoeld.”
- Een persoonlijke connectie, zoals: “Iets soortgelijks is mij ook overkomen toen...”

De leerkracht geeft indien nodig voorbeelden van dit soort reacties en moedigt anderen aan om het ook te proberen.

5. **Om de beurt aan het woord:** De activiteit gaat verder met nog 2–4 kinderen, afhankelijk van de tijd en de grootte van de groep. Elk kind vertelt een verhaal en de groep reageert empathisch. Als sommige kinderen liever niet aan het woord komen, kunnen ze toch meedoen aan het reactiegedeelte.
6. **Groepsreflectie en afsluiting:** Aan het einde reflecteert de klas samen:
- “Hoe voelde het om iets persoonlijks te delen?”
 - “Wat hielp je om je begrepen te voelen?”
 - “Hoe kunnen we dit soort luisteren op andere momenten van de dag toepassen?”

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: kinderen zitten in een kring op het tapijt of op stoelen die op gelijke afstand van elkaar staan om een gevoel van gelijkheid en aandacht te bevorderen.

Buiten: verzamel onder een boom of in een rustig hoekje in de tuin; zit in een kring op dekens of matten. Zorg ervoor dat de omgeving rustig en vrij van afleiding is om diep luisteren te ondersteunen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt empathie door middel van gezamenlijk verhalen vertellen in een respectvolle luisteromgeving. Kinderen vertellen om de beurt korte persoonlijke verhalen die verband houden met een emotionele vraag, terwijl anderen aandachtig luisteren en vervolgens nadenken over de gevoelens die daarbij komen kijken.

De activiteit ondersteunt:

- Diep luisteren zonder oordeel of onderbreking,
- Herkenning van gedeelde emotionele ervaringen,
- Emotionele resonantie en het innemen van het perspectief van anderen.

De cirkelvorm benadrukt gelijkwaardigheid en verbondenheid. Elke stem telt en elke emotie is welkom. Dit bouwt vertrouwen op binnen de groep en stimuleert het vermogen om zich de innerlijke ervaringen van anderen voor te stellen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- een emotioneel vocabulaire hebben ontwikkeld
- in staat zijn om actief te luisteren naar en begrip te tonen voor hun klasgenoten
- meer empathie hebben door persoonlijke ervaringen te koppelen aan de gevoelens van anderen
- emotionele expressie kunnen gebruiken in een veilige omgeving

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit werkt het beste op rustige momenten van de dag, zoals na de pauze of aan het einde van de ochtend, wanneer kinderen meer openstaan voor reflectie. Je kunt deze wekelijks gebruiken om het emotionele vocabulaire en de band tussen kinderen te versterken, of af en toe om een bepaald thema te verkennen (bijvoorbeeld ‘je buitengesloten voelen’, ‘anderen in het zonnetje zetten’, ‘omgaan met frustratie’).

Een leerkracht kan bijvoorbeeld beginnen met:

“Vandaag hebben we het over momenten waarop we ons heel trots voelden. Wie heeft er een verhaal te vertellen?”

Een kind kan zeggen: *“Ik voelde me trots toen ik mijn broer hielp met het strikken van zijn veters.”*

Een ander voegt daar misschien aan toe: *“Ik voelde me trots toen ik hardop las, ook al was ik nerveus.”*

Dit nodigt uit tot empathie en erkenning van alledaagse moed.

Na verloop van tijd gaan leerlingen aandachtiger luisteren, doordachte vragen stellen (“Hoe voelde je je toen?”) en hun ervaringen met anderen delen. De activiteit creëert een veilige emotionele cultuur waarin kinderen leren dat emoties gedeeld worden en dat luisteren een krachtige manier is om zorg te tonen.

Benodigheden voor de uitvoering

- Emotiekaarten om de centrale emotie te kiezen
- Optioneel: een voorwerp om door te geven (zoals een zachte bal)

Leidende vragen

- Hoe voelde het om je verhaal te vertellen?
- Hoe voelde het om het verhaal van iemand anders te horen?
- Wat betekent het om echt met empathie te luisteren?
- Hoe kunnen we onze vrienden laten zien dat we om hen geven?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen zich verlegen of ongemakkelijk voelen bij het delen van persoonlijke verhalen, vooral als ze niet gewend zijn om over emoties te praten.

Tip: Om deelname te stimuleren, moet de leerkracht eerst het proces voorleven door zelf een eenvoudig, eerlijk verhaal te vertellen — waarbij hij of zij zich kwetsbaar opstelt, duidelijke taal gebruikt om gevoelens te beschrijven en zelfs onzekerheid of angst toegeeft. Dit zet de toon en laat zien dat het veilig is om je open te stellen.

- **Uitdaging:** Andere kinderen reageren misschien impulsief of afwijzend, vooral als ze nog niet zo goed kunnen luisteren.
Tip: Daarom is het belangrijk om aan het begin duidelijke groepsregels vast te stellen: alle verhalen zijn geldig, er zijn geen goede of foute emoties, en iedereen verdient het om met aandacht en zorg te worden beluisterd. De leerkracht kan de kinderen eraan herinneren hoe actief luisteren eruitziet (de spreker aankijken, niet onderbreken, vriendelijk reageren) en indien nodig zachtjes ingrijpen om ongewenst gedrag bij te sturen.
- **Uitdaging:** In sommige gevallen weten kinderen misschien niet hoe ze empathisch moeten reageren.
Tip: De leerkracht kan zinsbeginners aanbieden, zoals:
 - “Dat klinkt echt...”
 - “Ik kan me voorstellen dat je je ... voelt”
 - “Bedankt dat je dat met ons deelt...”

Deze ondersteuning helpt kinderen bij het ontwikkelen van emotionele woordenschat en respectvolle manieren om contact te maken met anderen. Tot slot zorgt het aanbieden van opt-out-opties (zoals “je mag vandaag gewoon luisteren”) ervoor dat kinderen het gevoel hebben dat ze zelf bepalen hoeveel ze delen, terwijl ze toch profiteren van het luisteren naar anderen.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de activiteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden op basis van de vaardigheden en leerbehoeften van de leerlingen:

- **Beginners (6-7 jaar):** de leerkracht kan leerlingen uitnodigen om de emotie te tekenen in plaats van alleen een verhaal te vertellen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** leerlingen kunnen niet alleen beschrijven hoe ze zich voelden, maar ook wat iemand anders deed om hen te helpen.
- **Gevorderden (9-10 jaar):** je kunt het uitwisselen van verhalen met een partner introduceren voordat ze met de hele groep delen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat hielp je om je veilig te voelen bij het delen van je verhaal?
- Wat merkte je in je lichaam terwijl je naar iemand anders luisterde?
- Voelde je je vandaag verbonden met de ervaring van iemand anders?
- Hoe voelde het toen iemand liet merken dat hij of zij je begreep?
- Wat maakt iemand volgens jou een goede luisteraar?

3.8.2 Empathie-rollenspelparcours (buiten)

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Tijdens een rollenspelparcours in de buitenlucht komen kinderen langs stations met scenario's waarin iemand empathie nodig heeft. Ze spelen om de beurt de rol van helper en leren zo emoties te herkennen en steun te bieden.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Empathie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	10-25	40 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Voorbereiding van de activiteit:** De leerkracht zet 4 of 5 stations op langs een veilig parcours (op de speelplaats, in de tuin of in de gymzaal). Bij elk station ligt een kaart met een eenvoudig en voor de leeftijd geschikt scenario.

Elke kaart bevat:

- een korte beschrijving van de situatie
- de naam van het betrokken personage
- een emotie om te herkennen
- een vraag zoals: “Wat zou je kunnen zeggen of doen om te helpen?”

Optioneel kun je bij elk station kleine rekwisieten (zoals een bal, een rugzak, een stoel) neerzetten om de situatie nog levensechter te maken.

2. **Instructies voor de kinderen:** De leerkracht introduceert de activiteit door te zeggen: “Vandaag gaan we op een Empathieparcours. Onderweg ontmoeten jullie personages die iets moeilijks meemaken. Jullie taak is om uit te zoeken hoe ze zich voelen en een manier te bedenken om hen te helpen.”

“Bij elk station speelt een van jullie het personage. De anderen kijken goed toe, proberen te raden hoe het personage zich voelt en zeggen of doen iets om te helpen.”

“Er is niet één juist antwoord. We oefenen hoe we ons in iemand anders kunnen verplaatsen en zorgzame en attente vrienden kunnen zijn.”

3. De activiteit uitvoeren – wat gebeurt er bij elk station

1. De kinderen worden in kleine groepjes verdeeld (idealiter 3–5 per groep) en gaan van het ene station naar het volgende.
2. Bij elk station neemt één kind de rol van het **personage in het scenario** op zich. Ze lezen de scenariokaart hardop voor (of de leerkracht leest deze voor bij jongere kinderen).
3. Het “personage” drukt de emotie uit via lichaamstaal en gezichtsuitdrukkingen, zonder te spreken.
4. De andere kinderen kijken toe en zeggen om de beurt:
 - welke emotie het personage volgens hen voelt
 - wat ze zouden doen of zeggen om hulp of steun te bieden

Voorbeeld:

- Station 1 – “Luca zit alleen omdat niemand hem voor hun team heeft gekozen.”
 - Het kind dat Luca speelt, gaat zitten en doet alsof hij verdrietig kijkt.
 - De anderen zeggen dingen als:
 - “Ik denk dat hij zich buitengesloten voelt. Ik zou hem vragen of hij met mij wil spelen.”
 - “Ik zou naast hem gaan zitten en hem vertellen dat hij mijn vriend is.”
 - Nadat iedereen heeft meegedaan, gaat de groep verder naar het volgende station, waarbij ze bij elke halte om de beurt de verschillende rollen spelen.
4. **Afsluiting van de activiteit:** Aan het einde van het parcours komt de klas bij elkaar voor een korte nabespreking. De leerkracht leidt het gesprek met vragen als:
- “Welke emoties waren het makkelijkst te herkennen?”
 - “Wat hielp je te begrijpen hoe het personage zich voelde?”
 - “Was er een moment waarop je je bijzonder verbonden voelde met het personage?”

Dit laatste moment is essentieel om het geleerde te consolideren en kinderen te helpen nadenken over hoe ze empathie in hun dagelijks leven kunnen toepassen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Zet 4–5 duidelijk gemarkeerde stations op langs een veilig en rustig pad (schoolplein, tuin, gymzaal). Elk station moet ver genoeg uit elkaar staan zodat een kleine groep zich kan verzamelen en acteren zonder afgeleid te worden door anderen. Gebruik kegels of natuurlijke elementen (bomen, bankjes) als vaste punten. Zorg ervoor dat visuele borden en rekvisieten goed zichtbaar zijn om de aandacht van de kinderen te trekken en de beleving te behouden.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze activiteit ontwikkelt empathie door kinderen in gesimuleerde, levensechte situaties te plaatsen waarin ze emoties moeten herkennen en op een ondersteunende manier moeten reageren. Terwijl ze het parcours afleggen en verschillende scenario's tegenkomen, worden kinderen aangemoedigd om zich in iemand anders te verplaatsen – zowel letterlijk als figuurlijk.

De structuur van het rollenspel bevordert het inleven in de emoties van anderen door:

- het observeren van non-verbale emotionele signalen (houding, gezichtsuitdrukking) aan te moedigen,
- het oefenen van verbale of fysieke reacties die zorg en begrip tonen,

- Groepsdiscussies te stimuleren waarin kinderen verschillende interpretaties en emotionele reacties horen.

Door langs meerdere stations te lopen en van rol te wisselen, krijgt elk kind herhaaldelijk de kans om te ontdekken hoe emoties zich uiten en hoe ondersteunend gedrag er, afhankelijk van de context, anders uit kan zien. De reflectie na afloop van de activiteit versterkt het leerproces door ruimte te bieden om te praten over emotionele signalen, empathische reacties en hoe deze ervaringen kunnen worden toegepast in echte relaties met leeftijdsgenoten. Deze ervaringsgerichte, op beweging gebaseerde opzet ondersteunt niet alleen de ontwikkeling van empathie, maar ook emotioneel bewustzijn en sociale binding binnen de groep.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- emoties bij leeftijdsgenoten kunnen herkennen
- in staat zijn om troost en steun te bieden
- vertrouwen hebben in het helpen van anderen
- zich bewust zijn van hoe steun aanvoelt

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Scenario 1

“Sara staat stil bij de deur van het klaslokaal, met een tekening in haar hand die ze zelf heeft gemaakt.”

Ze kijkt naar beneden en lijkt niet zeker of ze het wel wil laten zien.

Het kind dat Sara speelt, houdt de tekening dicht tegen zich aan en vermijdt oogcontact.

De anderen zouden kunnen zeggen:

“Misschien is ze verlegen of bang dat anderen haar tekening niet mooi vinden.”

“Ik zou haar zeggen dat ik het graag wil zien en dat het oké is om nerveus te zijn.”

Scenario 2

“Leo loopt heen en weer voor de schoolvoorstelling, met zijn kostuum in zijn handen.”

Hij ademt snel en wringt zijn handen.

Het kind dat Leo speelt, bootst die nerveuze energie na.

De anderen zouden kunnen zeggen:

“Hij maakt zich waarschijnlijk zorgen over zijn optreden. Ik zou hem eraan herinneren hoe goed hij heeft geoefend.”

“Ik zou aanbieden om hem te helpen zijn tekst nog een keer te oefenen of een ademhalingsoefening met hem te doen.”

Scenario 3

“Amina is net terug van de lunch en ziet dat haar favoriete potlood gebroken is.”

Ze kijkt verdrietig en houdt het potlood bedroefd vast.

Het kind dat Amina speelt, fronst misschien en kijkt teleurgesteld.

De anderen zeggen dingen als:

“Ze voelt zich misschien verdrietig of gefrustreerd. Ik zou haar helpen wat plakband te vinden of aanbieden om het mijne te delen.”

“Ik zou vragen of ze erover wil praten.”

Benodigheden voor de uitvoering

- Scenariokaarten voor elk station
- Emotiekaarten voor jongere kinderen
- Kegels of markeringen om het parcours af te bakenen

Leidende vragen

- Hoe wist je hoe je partner zich voelde?
- Welke hulp voelde het beste?
- Wanneer had je de hulp van een vriend nodig?
- Waarom is het belangrijk om op te merken hoe anderen zich voelen?
- Hoe kunnen we ons elke dag meer bewust worden van de gevoelens van onze vrienden?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan:

- **Uitdaging:** Sommige kinderen richten zich misschien op oplossingen in plaats van op gevoelens.
Tip: De leerkracht moet hen erop wijzen dat ze eerst de emotie moeten benoemen voordat ze het probleem gaan oplossen.
- **Uitdaging:** Sommige kinderen vinden het misschien moeilijk om anderen verbaal te troosten.
Tip: De leerkracht kan non-verbale handelingen voorstellen, zoals dichtbij gaan zitten of een hand aanbieden om vast te houden.

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** houd de scenario's eenvoudig (het kwijtraken van speelgoed) en geef voor de activiteit begint het voorbeeld van empathische reacties.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** neem meer sociale scenario's op (zich buitengesloten voelen). Vraag hen na te denken over een moment waarop ze zelf empathie nodig hadden.
- **Experts (9-10 jaar):** daag hen uit om subtiele emoties te herkennen (teleurstelling versus frustratie) en oefen het stellen van open vragen om empathie te tonen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat voelde je toen je je vrienden emoties zag uitbeelden?
- Was het makkelijker om sommige emoties te begrijpen dan andere? Waarom?
- Wat hielp je bij het kiezen van de manier waarop je het personage wilde steunen?
- Heeft iets je aan iets herinnerd wat je eerder hebt gevoeld?
- Hoe kunnen we wat we vandaag hebben geleerd toepassen in de klas of met vrienden?

3.8.3 Empathie: Think-Pair-Share

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Deze aangepaste versie van Think-Pair-Share richt zich op het bekijken van situaties vanuit het perspectief van iemand anders, waardoor kinderen oefenen om buiten hun eigen standpunt te treden.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Empathie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
8-10 jaar	10-25	30 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

De leerkracht introduceert een korte, voor de leeftijd geschikte sociale situatie of een dilemma met betrekking tot empathie, zoals: “Er komt een nieuwe leerling in jullie klas, maar die spreekt jullie taal niet.”

Dit scenario vormt de basis voor het innemen van het perspectief van een ander en emotionele reflectie.

Stap 1 – Nadenken (individuele reflectie): Elk kind neemt even de tijd om zich in stilte voor te stellen hoe de leerling zich zou kunnen voelen – misschien nerveus, verward of buitengesloten – en wat die leerling nodig zou kunnen hebben (bijv. een glimlach, een maatje of een uitleg met plaatjes). Ze kunnen een paar gedachten opschrijven of een eenvoudige tekening maken om hun idee uit te drukken.

Stap 2 – Duos (discussie met een partner): De kinderen vormen duo’s om hun interpretaties te delen. Ze vergelijken gevoelens en ideeën en kijken waar ze het eens of oneens zijn. De leerkracht moedigt actief luisteren aan en vraagt hen elkaar te vragen:

- “Wat zou jij doen als je in hun schoenen stond?”
- “Hoe kunnen we ervoor zorgen dat ze zich welkom voelen?”

Stap 3 – Delen (met de hele klas): Elk duo presenteert één belangrijk inzicht of idee aan de klas. De leerkracht schrijft deze op het bord of op een poster. Terwijl de leerlingen verschillende antwoorden horen, beginnen ze te beseffen dat mensen dezelfde situatie op verschillende manieren ervaren – en dat empathie groeit wanneer we naar die perspectieven luisteren.

Optionele uitbreiding: De klas brainstormt over een “Empathie-actieplan” met eenvoudige acties die ze kunnen ondernemen om iemand in een vergelijkbare situatie in het echte leven te steunen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: Leerlingen zitten in tweetallen aan hun bureau of gaan in tweetallen tegenover elkaar op het tapijt zitten. Richt het klaslokaal zo in dat elk duo voldoende privacy heeft om ongestoord te kunnen praten. Laat aan de voorkant ruimte vrij voor het delen met de hele klas.

Buiten (optioneel): Als de activiteit buiten plaatsvindt, kunnen de leerlingen met z'n tweeën op picknickdekens of bankjes in de schaduw gaan zitten, met voldoende ruimte tussen de groepjes zodat ze zich goed kunnen concentreren.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze variant van Think-Pair-Share richt zich op empathie door leerlingen te vragen te reageren op emotioneel geladen scenario's. Eerst denken ze individueel na over hoe zij of een ander zich zou kunnen voelen, vervolgens delen ze dit met een partner en ten slotte met de groep.

De activiteit:

- Stimuleert emotioneel redeneren en reflectie,
- Biedt ruimte voor meerdere standpunten en bevestiging,
- bouwt moed op om persoonlijke of gevoelige gedachten te delen in een veilige omgeving.

Terwijl leerlingen naar elkaars reflecties luisteren, verdiepen ze hun begrip van emotionele diversiteit en staan ze meer open voor verschillende reacties en copingstrategieën.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- cognitieve empathie begrijpen
- in staat zijn om van perspectief te wisselen
- zich ervan bewust zijn dat verschillende perspectieven geldig zijn

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Deze activiteit werkt goed op verschillende momenten van de schooldag, vooral na een verhaal, een conflict of een samenwerkingsopdracht. Het moedigt kinderen aan om niet alleen na te denken over hun eigen standpunt, maar ook over dat van anderen. Na het lezen van een verhaal waarin een personage zich buitengesloten voelt, kan de leerkracht bijvoorbeeld vragen:

“Wat denk je dat het personage voelde? Kun je een moment bedenken waarop je je zo voelde?”

In de denkfase denkt elke leerling rustig en individueel na. Tijdens de duo-fase delen ze hun gedachten met een partner, waarbij ze vaak ontdekken dat er verschillende emotionele reacties op dezelfde situatie bestaan. In de deel-fase horen de kinderen de verschillende ervaringen en gevoelens in de klas, waardoor ze beseffen dat emoties divers en geldig zijn.

Deze routine kan ook reactief worden gebruikt — na een meningsverschil op het schoolplein kan de leerkracht de leerlingen begeleiden om te onderzoeken wat elke persoon zich mogelijk heeft gevoeld, waardoor een brug wordt geslagen tussen emotionele herkenning en conflictoplossing. Herhaling van deze methode versterkt na verloop van tijd het inleven in anderen en de emotionele woordenschat.

Benodigheden voor de uitvoering

- Scenariokaarten
- Optioneel whiteboard voor brainstormen

Leidende vragen

- Was het moeilijk om je de gevoelens van iemand anders voor te stellen?
- Zag je partner de situatie anders?
- Waarom is het belangrijk om rekening te houden met verschillende perspectieven?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen kunnen volhouden dat er maar één juist antwoord of emotie is voor de situatie.

Tip: Om hen te begeleiden naar flexibeler denken, kan de leerkracht benadrukken dat empathie draait om het begrijpen van verschillende perspectieven, niet om het vinden van het 'juiste' antwoord.

- Een nuttige herinnering zou kunnen zijn:
- “Verschillende mensen voelen dingen anders – zelfs in dezelfde situatie. Dat maakt empathie zo belangrijk.”

- **Uitdaging:** Als duo's moeite hebben om zich in de ander te verplaatsen.

Tip: De leerkracht kan het proces demonstreren door hardop te denken of open vragen te stellen, zoals:

- “Hoe zou jij je voelen als niemand je woorden begreep?”
- “Wat zou je kunnen helpen om je meer op je gemak te voelen op een nieuwe plek?”
- Het kan ook helpen om rollenspel of tekenen aan te moedigen als alternatieve manieren om emoties te verkennen voor kinderen die moeite hebben met verbale discussies.

- **Uitdaging:** Tot slot, als één kind het gesprek in een duo domineert.

Tip: De leerkracht kan het om de beurt praten zachtjes aanmoedigen door te zeggen:

- “Laten we ook eens luisteren naar je partner – iedereen heeft waardevolle ideeën.”
- Deze strategieën helpen ervoor te zorgen dat alle kinderen zich gehoord en gerespecteerd voelen en samen empathie opbouwen.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** focus op brede, gemakkelijk herkenbare emoties.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** neem meer genuanceerde gevoelens op, zoals schaamte.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** introduceer combinaties van emoties (nervus-opgewonden).

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Wat heb je geleerd door naar het idee van iemand anders te luisteren?
- Kun je je een moment herinneren waarop je iemands gevoelens verkeerd begreep? Wat hielp je om ze beter te begrijpen?
- Waarom is het belangrijk om te weten dat meer dan één gevoel 'juist' kan zijn in dezelfde situatie?

3.8.4 Empathie door literatuur

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Aan de hand van klassieke kinderboeken leidt de leerkracht discussies en activiteiten die de emoties, gedachten en drijfveren van de personages verkennen, waardoor kinderen zich in de personages kunnen verplaatsen en kunnen nadenken over hoe zij zich in soortgelijke situaties zouden voelen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Empathie (emotioneel en cognitief)

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	Hele klas	45-60 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Het materiaal voorbereiden:** De leerkracht kiest een of meer passages uit klassieke of voor de leeftijd geschikte kinderliteratuur, met de nadruk op scènes waarin personages sterke emoties ervaren of voor morele dilemma's staan. De passage kan een volledige scène zijn of korte fragmenten, afhankelijk van de tijd en de leeftijd.
2. **Voorlezen:** De leerkracht leest de gekozen tekst hardop voor aan de klas, met een expressieve intonatie en tempo. Hij of zij pauzeert op belangrijke momenten, zoals wanneer een personage een moeilijke beslissing neemt, een verlies lijdt of vreugde of woede uit.
3. **Begeleidende reflectievragen:** Na elke pauze stelt de leerkracht vragen zoals:
 - Wat voelt het personage op dit moment?
 - Wat heeft ervoor gezorgd dat hij/zij zich zo voelt?
 - Heb je ooit iets soortgelijks gevoeld?
 - Als je in zijn of haar schoenen stond, hoe zou je dan reageren?
 - Wat zou het personage nu kunnen doen?
4. **Activiteiten in tweetallen of kleine groepen:** De kinderen gaan in tweetallen of kleine groepen aan de slag om:
 - Korte scènes na te spelen, waarbij ze experimenteren met verschillende emotionele reacties of uitkomsten.
 - 'Emotiekaarten' te maken die laten zien hoe de gevoelens van het personage zich door het verhaal heen ontwikkelen, met behulp van tekeningen, symbolen of kleurcodes (bijv. rood voor boosheid, blauw voor verdriet, geel voor vreugde).

5. **Delen en klassikale discussie:** Groepen delen hun interpretaties of creatieve uitingen met de klas. De leerkracht begeleidt een afsluitende discussie, waarbij verschillende emotionele trajecten worden vergeleken en leerlingen worden aangemoedigd om na te denken over hoe verhalen ons helpen de gevoelens van anderen te begrijpen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: Zet de leerlingen tijdens het voorlezen in een halve cirkel rond de leerkracht om de concentratie en het observeren van gezichtsuitdrukkingen te bevorderen. Gebruik voor activiteiten in tweetallen of groepen vloermatten of tafels waar kinderen scènes kunnen naspelen of samen tekeningen kunnen maken in een rustige, gedeelde ruimte.

Buiten (optioneel): Als het weer het toelaat, kunnen de voorleessessies onder een boom of in een rustig hoekje van het schoolplein worden gehouden. Kinderen kunnen op matten zitten terwijl ze luisteren, en vervolgens in kleine groepjes verspreid gaan zitten voor discussie en tekenen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Het lezen of luisteren naar verhalen waarin de emoties van personages centraal staan, biedt een rijke context voor kinderen om het inleven in emoties te oefenen. Deze activiteit moedigt kinderen aan om op te merken en te benoemen hoe personages zich voelen, waarom ze zich zo voelen en wat hen zou kunnen helpen.

Door middel van begeleidende vragen en klassikale discussies helpt de activiteit kinderen om:

- emotionele signalen in de tekst of illustraties te herkennen,
- na te denken over hoe zij zelf in soortgelijke situaties zouden kunnen voelen,
- passende en ondersteunende reacties te verkennen.

Door samen over literatuur te praten, ontwikkelen leerlingen ook emotionele woordenschat en leren ze dat emoties complex en legitiem zijn en vaak worden beïnvloed door de context. De gedeelde ervaring van het verhaal creëert een veilige ruimte voor verbinding en empathie.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (begrip en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- emoties bij anderen kunnen herkennen
- in staat zijn om zich in te leven in fictieve personages
- fictieve scenario's kunnen koppelen aan persoonlijke ervaringen
- in staat zijn om te discussiëren over emoties en handelingen

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

- Na het lezen van *The Tale of Peter Rabbit* (leeftijd 6-7) bespreken kinderen hoe Peter zich voelde toen hij zijn moeder niet gehoorzaamde en achterna gezeten werd door meneer McGregor.
- Na *Charlotte's Web* (leeftijd 8-9) verkennen ze Wilburs gevoelens van eenzaamheid en Charlottes medeleven.
- Na *Matilda* (9-10 jaar) bespreken ze hoe Matilda zich onbegrepen voelde en hoe juffrouw Honey empathie toonde.

Aanbevolen boeken

- 6-7 jaar: The Tale of Peter Rabbit (Beatrix Potter), Frog and Toad Are Friends (Arnold Lobel)
- 8-9 jaar: Charlotte's Web (E.B. White), Pippi Langkous (Astrid Lindgren)
- 10 jaar: Matilda (Roald Dahl), The Hundred Dresses (Eleanor Estes)

Benodigheden voor de uitvoering

- Exemplaren van de boeken (of geselecteerde passages)
- Papier voor emotiekaarten
- Tekenspullen om de emoties van de personages te tekenen

Leidende vragen

- Hoe veranderden de gevoelens van het personage tijdens het verhaal?
- Heb je je ooit gevoeld zoals een van de personages?
- Hoe zou jij je in die situatie hebben gevoeld?
- Hoe toonden andere personages empathie?
- Wat leert dit verhaal ons over het begrijpen van anderen?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen richten zich misschien alleen op de verhaallijn en hebben moeite om gevoelens te herkennen.
Tip: De leerkracht kan het interpreteren van emoties voorleven door te zeggen: "Ik denk dat Peter misschien bang is omdat...", om zo het verband tussen handelingen en emoties te laten zien.
- **Uitdaging:** Als kinderen simplistische antwoorden geven ("Hij is verdrietig"),
Tip: kan de leerkracht aanzetten tot een diepere verkenning met vragen als: "Is hij verdrietig of gefrustreerd? Hoe verschillen die twee?" De leerkracht moet ook alle emotionele interpretaties erkennen en kinderen aanmoedigen om meerdere perspectieven te zien (bijv. hoe meneer McGregor zich zou kunnen voelen).

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

- **Beginnende leerling (6-7 jaar):** focus op het benoemen van basisemoties en het naspelen van scènes met overdreven lichaamstaal om gevoelens te versterken.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** introduceer het bijhouden van een dagboek vanuit het perspectief van het personage, waarin ze dagboekfragmenten schrijven vanuit het standpunt van het personage.
- **Experts (9-10 jaar):** moedig discussies in debatstijl aan, waarbij wordt gevraagd of personages de juiste keuzes hebben gemaakt en hoe empathie de uitkomst had kunnen veranderen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe veranderden de gevoelens van het personage tijdens het verhaal?
- Heb je je ooit gevoeld zoals een van de personages?
- Wat hielp de personages zich beter of meer begrepen te voelen?
- Wat had een ander personage anders kunnen doen om empathie te tonen?
- Wat leert dit verhaal ons over het herkennen en respecteren van emoties?

3.8.5 “Walk in My Shoes” – Een aangepaste Think-Pair-Share-activiteit voor de ontwikkeling van empathie

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

In deze op empathie gerichte aanpassing van Think-Pair-Share worden kinderen uitgenodigd om zich in anderen te verplaatsen. Ze reflecteren eerst individueel op een toegewezen scenario en bespreken vervolgens in tweetallen hoe ze zich zouden voelen en wat ze nodig zouden hebben als ze in die situatie zouden verkeren. Ten slotte delen ze de gedachten van hun partner met de hele klas, waarbij ze zowel het innemen van het perspectief van een ander als luisteren om te begrijpen oefenen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Empathie

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Waarde hechten aan mens en natuur

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas (idealiter 12 tot 25 kinderen), werkend in duo's en kleine groepjes	30-45 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

De leerkracht presenteert een selectie van voor de leeftijd geschikte scenario's met situaties waarin iemand sterke emoties kan ervaren (bijv. zich buitengesloten voelen, een dierbaar voorwerp kwijtraken, op een nieuwe school aankomen). Elk kind krijgt een ander scenario, of ze werken allemaal aan hetzelfde scenario, afhankelijk van de grootte van de klas en de beschikbare tijd.

Stap 1 - Nadenken: Elk kind neemt een paar minuten de tijd om zich in die situatie te verplaatsen en denkt na over:

- Hoe zou ik me voelen?
- Wat zou ik van anderen nodig hebben om me beter te voelen?

Stap 2 - In tweetallen: De kinderen vormen tweetallen en wisselen hun gedachten uit, waarbij de nadruk ligt op luisteren om te begrijpen, in plaats van advies of oplossingen te geven. Ze worden aangemoedigd om verduidelijkende vragen te stellen, zoals:

- “Waarom zou je je zo voelen?”
- “Is je ooit zoiets overkomen?”
- “Wat zou iemand kunnen doen om je te helpen?”

Stap 3 - Delen: Elk kind vertelt vervolgens het verhaal en de gevoelens van zijn of haar partner aan de klas (niet die van zichzelf). Dit helpt kinderen empathie te ervaren door de emoties en perspectieven van iemand anders na te vertellen, waardoor het idee om zich in iemand anders te verplaatsen wordt versterkt.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: Zet de leerlingen in een kring op het tapijt of op stoelen, zodat ze gemakkelijk oogcontact kunnen maken in tweetallen. Laat ruimte over om vrij te bewegen als de activiteit korte rollenspelscènes bevat. Zorg indien nodig voor rustige zones in de buurt voor het delen of reflecteren in kleine groepen.

Buiten: Gebruik een schaduwrijke plek of een afgesloten ruimte, zoals een binnenplaats of een hoekje in de tuin. Kinderen kunnen in tweetallen op matten of bankjes zitten, ver genoeg uit elkaar voor een privégesprek, maar wel binnen het bereik van de leerkracht. De natuurlijke omgeving kan rust bevorderen en zorgen voor een diepere betrokkenheid bij het delen van emoties.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

In deze activiteit, die buiten of in de klas plaatsvindt, maken kinderen kennis met korte verhalen of situaties die worden gepresenteerd als voetafdrukken of stapstenen. Elke stap nodigt hen uit om zich voor te stellen hoe iemand anders zich voelt en wat voor soort steun of reactie zou kunnen helpen.

Het ondersteunt empathie door:

- Het stimuleren van cognitief perspectiefnemend vermogen,
- Nieuwsgierigheid naar de ervaringen van anderen te stimuleren,
- het koppelen van lopen aan reflectieve emotionele betrokkenheid.

De symbolische handeling van 'in iemands schoenen lopen' wordt letterlijk, waardoor een gedenkwaardig ankerpunt ontstaat voor het abstracte concept van empathie.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- in staat zijn om situaties vanuit het perspectief van een ander te bekijken
- in staat zijn om aandachtig te luisteren en de gevoelens van anderen te begrijpen
- emoties kunnen herkennen en benoemen
- meer zelfvertrouwen hebben om na te denken over hoe je handelingen de gevoelens van anderen beïnvloeden
- op een meer ondersteunende en empathische manier met leeftijdsgenoten kunnen communiceren

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Scenario 1: Je bent net naar een nieuwe school verhuisd en het is je eerste dag in een klas waar je niemand kent.

- Kind A zou kunnen zeggen: “Ik zou me nerveus en eenzaam voelen. Ik zou willen dat iemand bij me kwam zitten tijdens de lunch.”

- Kind B luistert en vertelt dit verhaal vervolgens aan de klas: “Mijn partner zei dat hij zich nerveus zou voelen op zijn eerste dag op een nieuwe school en dat hij graag zou willen dat iemand bij hem kwam zitten.”

Scenario 2: Je was heel enthousiast om je tekening aan de klas te laten zien, maar iemand lachte erom.

- Kind C zegt: “Ik zou me schamen en gekwetst voelen. Ik zou willen dat iemand iets aardigs over mijn tekening zei.”
- Kind D presenteert aan de klas: “Mijn partner zei dat hij zich zou schamen als iemand om zijn tekening zou lachen en dat hij zich beter zou voelen als een vriend hem een compliment zou geven.”

Benodigheden voor de uitvoering

- Afdrukbare scenariokaarten of papiertjes met daarop geschreven situaties (aangepast aan de leeftijdsgroep)
- Papier en potloden (optioneel, zodat kinderen de antwoorden van hun partner kunnen noteren)
- Emotiewiel of emotiekaarten (optionele ondersteuning voor jongere kinderen)

Leidende vragen

- Hoe voelde het om iemand anders te horen beschrijven hoe jij je zou voelen?
- Was het makkelijk of moeilijk om je voor te stellen hoe iemand anders zich in deze situaties zou voelen?
- Heeft iets wat je partner zei je verrast?
- Hoe liet je je partner merken dat je echt luisterde?
- Waarom denk je dat het belangrijk is om te proberen te begrijpen hoe iemand anders zich voelt?
- Wat zou er op school veranderen als we allemaal zouden proberen empathischer te zijn?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige kinderen vinden het misschien moeilijk om onder woorden te brengen hoe ze zich zouden voelen, vooral als ze de situatie zelf nog nooit hebben meegemaakt.
Tip: De rol van de leerkracht is om hen voorzichtig te begeleiden met open vragen zoals: “Heb je ooit iets soortgelijks gevoeld, zelfs in een andere situatie?” of “Wat zou je zeggen tegen een vriend die zich zo voelde?”
- **Uitdaging:** Sommige kinderen richten zich misschien te veel op het oplossen van het probleem in plaats van de emoties van hun partner te begrijpen.
Tip: In dit geval kan de leerkracht hen eraan herinneren dat het er in de eerste plaats om gaat gevoelens te begrijpen, en niet om de situatie onmiddellijk op te lossen.
- **Uitdaging:** Als een kind de gevoelens van zijn of haar partner bagatelliseert tijdens de deel-fase.
Tip: De leerkracht kan voorzichtig ingrijpen en laten zien hoe je iemands emoties erkent: “Ook al zouden wij ons niet zo voelen, het is belangrijk om te erkennen dat het voor hen echt is.”
- **Uitdaging:** Bij verlegen of terughoudende kinderen kan de leerkracht een alternatief aanbieden, bijvoorbeeld door hen het verhaal van hun partner zachtjes aan de leerkracht te laten fluisteren, die het vervolgens met de klas kan delen.
Tip: De leerkracht moet zich warm en bemoedigend opstellen en gedurende het hele proces expliciet empathie tonen door alle emoties als geldig te erkennen, goed luisteren te prijzen en nieuwsgierigheid te tonen naar het perspectief van elk kind.

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** Het is belangrijk om de scenario's heel eenvoudig te houden en te laten aansluiten bij hun dagelijks leven (een stuk speelgoed kwijtraken, aan de beurt willen op de schommel, een ouder missen op school). Visuele hulpmiddelen zoals emoji-kaarten of plaatjes kunnen hen helpen hun emoties te benoemen. De leerkracht moet laten zien hoe je goed luistert en in eenvoudige taal herhaalt wat de partner heeft gezegd.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** de scenario's kunnen complexere sociale situaties bevatten, zoals zich buitengesloten voelen bij een spel of ruzie maken met een vriendje. De leerkracht kan kinderen aanmoedigen om emoties te koppelen aan mogelijke oorzaken en na te denken over hoe emoties veranderen wanneer iemand steun biedt.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** de scenario's kunnen nog genuanceerder zijn, met thema's als jaloezie, schaamte of het gevoel niet begrepen te worden. Deze leeftijdsgroep is ook in staat om scenario's aan te kunnen die groepsdynamiek betreffen, zoals wat er gebeurt als iemand in een groep wordt gepest. De leerkracht kan hen uitdagen om niet alleen na te denken over hoe zij zich zouden voelen, maar ook over hoe verschillende mensen zich in dezelfde situatie anders zouden kunnen voelen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe voelde het om namens je partner te spreken?
- Wat viel je op aan de manier waarop je partner zich voelde in zijn of haar scenario?
- Was het makkelijker of moeilijker om de gevoelens van iemand anders te begrijpen toen je ze aan de groep moest uitleggen?
- Wat kunnen we in onze klas doen om elkaar te helpen zich meer gezien en begrepen te voelen?
- Hoe denk je dat empathie de manier waarop mensen met elkaar omgaan kan veranderen?

3.9 MENSEN EN DE NATUUR WAARDEREN

3.9.1 Rondgang langs de stations

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Station Rotation is een blended-learningmodel waarbij de klas wordt verdeeld in verschillende 'stations'. Leerlingen gaan volgens een vast tijdschema van het ene station naar het volgende. Omdat veel leerkrachten in het basisonderwijs hun klaslokalen al indelen in 'leercentra', past Station Rotation vanzelfsprekend in hun routine. Het stelt leerkrachten in staat om gerichte ondersteuning te bieden aan kleine groepen, terwijl de rest van de klas zich bezighoudt met zinvol werk in eigen tempo.

Het kan voor alle vakken worden gebruikt – vooral bij polythematisch onderwijs en multidisciplinair STEAM, waarbij een thema (bijv. water, voedsel, energie, biodiversiteit, welzijn van de gemeenschap) wordt verkend via wetenschappen, maatschappijleer en taal.

Focus op vaardigheden

Focus op basisvaardigheden

- Waarde hechten aan mens en natuur

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas (in kleine groepen)	40-60 minuten (5–10 minuten per station + samenvatting)

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **De stations voorbereiden (leerkracht):** De leerkracht ontwerpt een aantal stations, bijvoorbeeld 4–6 stations, die elk aspecten behandelen van het onderwerp waarover de leerkracht de leerlingen meer wil bijbrengen. De stations worden zo ingedeeld dat kleine groepen volgens een rooster rouleren. Elk station bevat een duidelijke taakomschrijving, materialen en een aanwijzing
 - Kies een thema uit de huidige lessen (bijv. water, afval, voedselsystemen, schooltuin, lokale biodiversiteit, energieverbruik, welzijn van de gemeenschap).
 - Ontwerp 4–6 stations die praktijkopdrachten en discussie combineren.
 - Elk station bevat:
 - een duidelijke taakomschrijving (kort en visueel),
 - kant-en-klaar materiaal,
 - een snel resultaat (1–3 zinnen, een schets, een resultaat van het sorteren van kaarten, een plan).

2. Introduceer het onderwerp (2–3 minuten)

3. Leg de roulatieregels uit (1–2 minuten)

- Groepen beginnen bij verschillende stations.
- Wanneer de timer afgaat, roteren we met de klok mee (of in numerieke volgorde).
- Rollen: spreker, notulist, materiaalhulp, tijdwaarnemer (wissel de rollen bij elk station af).
- Respectvol praten en luisteren maken deel uit van de vaardigheid.

Instructies voor de leerlingen: “We gaan langs verschillende stations die onderzoeken hoe mensen en de natuur van elkaar afhankelijk zijn en elkaar ondersteunen. Bij elke stop doe je een korte activiteit – observeren, praten, plannen of reflecteren – en dan draai je door.

4. Laat de rotaties plaatsvinden (5–10 minuten per station): Voorbeelden van stationelementen:

- Fysiek station met observatiekaarten (bijv. “Bekijk de schooltuin: wie gebruikt de opbrengst? Wat helpt de planten goed te groeien?”) plus een snelle schets of notitie.
- Discussiestation waar leerlingen elkaar interviewen met behulp van vragenkaarten over hoe hun gezin lokale natuurlijke hulpbronnen gebruikt en wat het betekent om voor zowel mensen als de plek te zorgen.
- Station voor het plannen van rentmeesterschap met materialen om een kleine actie op te stellen (bijv. borden, mini-beloften, ideeën voor inclusieve zorg).
- Reflectiestation waar leerlingen vastleggen wat ze hebben geleerd over onderlinge afhankelijkheid en zich verbinden tot één kleine stap.
- Inclusiecontrolepunt waar wordt beoordeeld of hun ideeën rekening hebben gehouden met de behoeften van verschillende mensen (bijv. inwoners van de lokale gemeenschap).

De activiteit uitvoeren – wat gebeurt er bij elke ronde:

Groepen beginnen bij verschillende stations. Bij elk station:

- Lezen ze de opdracht, voeren ze de taak uit (observeren, bespreken, prototypen, digitale vragen beantwoorden).
- Noteren of dienen ze een beknopte conclusie in.
- Een facilitator of een mededeelnemer controleert snel of de activiteit inclusief is (“Aan wie hebben we gedacht? Wie ontbreekt er misschien?”).
- Na de toegewezen tijd geeft een signaal aan dat er geroteerd moet worden.

5. Afsluitende synthese (8–12 minuten): Nadat alle rotaties zijn doorlopen, komt de klas weer bij elkaar. De docent begeleidt een synthese: hij of zij groepeerde terugkerende thema's, benadrukt evenwichtige ideeën en leidt de selectie van een of twee collectieve acties. Leerlingen delen welk station de meeste invloed op hen heeft gehad en leggen persoonlijke of groepsverplichtingen vast. Dit versterkt het begrip van onderlinge afhankelijkheid en stimuleert leerlingen om verantwoordelijkheid te nemen.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: stations verspreid over de ruimte met duidelijke looppaden; één “ondersteuningstafel voor de leerkracht”; visueel rooster en timer zichtbaar voor iedereen.

Buiten: stations opgesteld in veilige, duidelijk gemarkeerde zones (tuin, binnenplaats, schaduwrijke hoek). Klemborden helpen bij het schrijven/schetsen in de buitenlucht.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Station Rotation is een bewust gestructureerde, actieve leerbenadering gebaseerd op teamwork, waarbij elk station een herhaalde oefening is van een bepaalde denkwijze. Het stimuleert betrokkenheid en differentiatie door docentgestuurd onderwijs, samenwerkingsprojecten en zelfstandig digitaal werk te combineren, wat gepersonaliseerd, flexibel leren mogelijk maakt

Deze activiteit ontwikkelt zowel verbondenheid als het waarderen van mensen, omdat:

1. Het ontwikkelen van verbondenheid
 - Sterkere relaties tussen leerkracht en leerling: kleine, door de leerkracht geleide stations (4-8 leerlingen) maken persoonlijke aandacht en directe dialoog mogelijk, zodat leerlingen zich gezien en gekend voelen.
 - Onderlinge afhankelijkheid: in elk station moeten leerlingen face-to-face samenwerken om problemen op te lossen, wat op natuurlijke wijze vertrouwen en sterkere vriendschappen opbouwt.
 - Een gevoel van verbondenheid: omdat iedereen moet deelnemen in een kleine groep, beseffen leerlingen al snel dat hun bijdrage essentieel is voor het succes van het team.
2. Het vermogen ontwikkelen om ‘mensen te waarderen’
 - Waardering voor verschillende sterke punten: in groepen met verschillende vaardigheden leren leerlingen de unieke vaardigheden die hun medeleerlingen in het project inbrengen te herkennen, te respecteren en erop te vertrouwen.
 - Oefenen in het begrijpen van anderen: wanneer de docent bezig is met het begeleiden van een ander station, moeten studenten geduldig elkaar helpen, onderwijzen en ondersteunen bij het voltooien van taken
 - Actief luisteren: samenwerken vereist om de beurt praten, compromissen sluiten en ervoor zorgen dat ieders ideeën een eerlijke kans krijgen.

Kortom, door de overgang van een docentgerichte collegezaal naar een gedecentraliseerde, leerlinggerichte gemeenschap, verweeft de afwisseling van stations op natuurlijke wijze empathie, teamwork en wederzijds respect in de dagelijkse routine.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om:

- begrijpen dat mensen met elkaar verbonden zijn en elkaar beïnvloeden
- respectvol communiceren en aandacht tonen voor de behoeften van diverse mensen
- verantwoordelijkheid te tonen door middel van kleine, realistische verbintenissen (individueel of in groep).

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Kies 4–6 stations. Elk station is een mini-leeractiviteit gebaseerd op de lesinhoud. Hieronder staan voorbeelden van “Waardenstations” (pas deze aan uw thema aan).

- Station 1: Observatie & in kaart brengen: Leerlingen onderzoeken een gedeelde buitenruimte of klaslokaal, noteren wie er baat bij heeft en welke omgevingsfactoren dit in stand houden, en brengen die verbanden in kaart.
- Station 2: Interview met klasgenoten: Met behulp van vraagkaarten vragen leerlingen aan klasgenoten hoe hun gezinnen lokale hulpbronnen gebruiken en wat het verzorgen van die hulpbronnen zou betekenen voor mensen in verschillende situaties.
- Station 3: Actieontwerp: Kleine groepen stellen inclusieve ideeën voor rentmeesterschap op (bijv. een gedeelde hergebruikhoek, een tuinplan voor meerdere gebruikers) waarin de voordelen voor mens en natuur expliciet worden vermeld en mogelijke uitdagingen worden genoteerd.
- Station 4: Inclusiecontrole: Leerlingen evalueren de conceptideeën aan de hand van een checklist: “Wiens stemmen zijn erin opgenomen?” “Welke milieueffecten worden aangepakt?” en stellen één aanpassing voor om de balans te verbeteren.
- Station 5: Reflectie & toezegging: Leerlingen reflecteren individueel of in tweetallen schriftelijk of digitaal op wat ze hebben geleerd en leggen een persoonlijke volgende stap vast (belofte of miniplan).

Voorbeelden van algemene koppelingen met het leerplan

- Wetenschappen: Leerlingen rouleren tussen stations zoals een tafel voor praktische experimenten (bijv. objecten sorteren op materiaal of magnetisme testen), een observatie- en tekencentrum (bijv. van bladeren of insecten), een video of interactieve simulatie op tablets, en een door de leerkracht geleid discussiestation.
- Wiskunde: Leerlingen wisselen tussen wiskundespelletjes met manipulatie-materiaal, een werkblad- of puzzelstation, een oefenapp op tablets die directe feedback geeft, en een docentstation waar kleine groepen hulp krijgen bij lastige concepten.
- Taal: Kinderen rouleren langs een leeshoek, een schrijfstation, een luistercentrum (verhalen of fonetische spelletjes op tablets) en een begeleide leesgroep met de leerkracht, gericht op decoderen of begrijpend lezen.
- Geschiedenis/maatschappijleer: De stations omvatten activiteiten zoals het sorteren van afbeeldingen van 'toen en nu', het samenstellen van tijdlijnen met klasgenoten, het verkennen van een interactieve digitale kaart of verhaal, en het bespreken van hulpverleners in de gemeenschap of gebeurtenissen uit het verleden met de leerkracht.
- Milieukunde/Aardrijkskunde: Leerlingen rouleren langs stations om een 'kaartvaardigheden'-spel te voltooien, een model van landvormen te bouwen, een korte video over het weer of habitats te bekijken en met de leerkracht te praten over lokale plekken en hoe we daarvoor zorgen.

Benodigde materialen en hulpmiddelen voor de uitvoering

- Stationlabels/borden
- Rotatieschema/kaart (visueel tijdschema)
- Timer/klok/stopwatch
- Taak-/instructiekaarten voor elk station
- Offline materialen voor de stations (werkbladen, scenariokaarten, manipulatie-materiaal, klemmborden)
- Papier, potloden, stiften, plakbriefjes

- Optioneel voor buiten: apparaat voor de leerkracht + hotspot
- Groepsopdrachten & volgformulieren (op papier of digitaal)
- Instrumenten voor formatieve toetsing (korte quizzen, exit-tickets, vragen voor zelfcontrole)
- Faciliteringsruimte voor de leerkracht voor kleine groepen (zitplaatsen, handleiding/aanwijzingen)
- Presentatieruimte (whiteboard/flip-over) met instructies of voortgang
- Opbergbakken/containers + reinigingsdoekjes/desinfectiemiddel

Leidende vragen

- Wie zijn de mensen die bij deze situatie betrokken zijn? Wie heeft er baat bij? Wie zou erdoor getroffen kunnen worden?
- Wie heeft er nog geen kans gehad om iets te zeggen – hoe nodig je die persoon nu uit om mee te doen?
- Luister je goed voordat je je eigen idee toevoegt?
- Is iedereen in je groep betrokken – wat kun je nu doen om iemand erbij te betrekken?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen haasten zich als in een race langs de stations.
Tip: Gebruik bij elk station een verplichte afsluitende controle: ga pas door naar de volgende station als de notulist alle drie heeft aangevinkt.
- **Uitdaging:** Leerlingen richten zich alleen op mensen of alleen op de natuur, zonder beide met elkaar te verbinden.
Tip: Plaats zinsbeginselen bij elk station en geef hardop een voorbeeld voordat je begint.
- **Uitdaging:** Eén leerling domineert; anderen haken af.
Tip: Wijs roulerende rollen toe en eis “één idee van iedereen” voordat het groepsantwoord wordt ingediend.
- **Uitdaging:** Leerlingen stellen onrealistische acties voor.
Tip: Voeg een filter toe met de vraag 'Is dit deze week haalbaar?' en geef een lijst met kleine stappen.
- **Uitdaging:** Verwarring over verwachtingen / aanwijzingen
Tip: Zorg ervoor dat de instructies bij elk station heel duidelijk, visueel en consistent zijn (gebruik pictogrammen, stap-voor-stap-kaartjes of korte, geïllustreerde instructieposters). Doorloop één ronde eerst met de hele klas voordat je begint. Gebruik eenvoudige checklists of ‘Ik ben klaar’-kaartjes, zodat de leerlingen zelf kunnen controleren of ze klaar zijn.
- **Uitdaging:** chaotische of trage overgangen
Tip: Stel een voorspelbaar signaal vast (bel, aftellen, handsignaal) voor het verplaatsen en oefen dit. Hang een zichtbaar rotatieschema/een timer op, zodat leerlingen weten wanneer en waar ze heen moeten. Bouw een korte 'buffer'-overgangstijd in en oefen de overgangen eerst met kleine groepjes.
- **Uitdaging:** Lawaai en afleidend gedrag
Tip: Stel normen voor het geluidsniveau vast en oefen deze (gebruik visuele geluidsmeters of gekleurde signaalkaartjes). Leer en oefen hoe goede samenwerking eruitziet en klinkt. Positieve bekrachtiging (complimenten, klaspunten) voor gedrag dat bij de taak past, helpt de verwachtingen te versterken.

- **Uitdaging:** Tijdsdruk voor de leerkracht bij het toezicht op meerdere stations
Tip: Gebruik snelle formatieve controles (duim omhoog/omlaag, antwoorden op mini-whiteboards) en verdeel je aandacht systematisch (bijv. een korte controle van 1 minuut per groep). Train leerling-helpers of buddy's om eenvoudige stationroutines uit te voeren.
- **Uitdaging:** Beperkte middelen
Tip: Hergebruik materialen bij het wisselen van stations, laat leerlingen sommige materialen voorbereiden of beheren (bijv. wisselende manipulatie-materialen in gelabelde bakken) en ontwerp stations die weinig voorbereiding vergen en die meer op discussie of reflectie zijn gebaseerd dan op verbruiksartikelen.
- **Uitdaging:** afnemende betrokkenheid bij repetitieve cycli
Tip: Vernieuw de taken bij de stations regelmatig, neem beweging, keuze of spelelementen op (bijv. een 'mystery mission' bij een station). Varieer de modaliteiten: sommige stations kunnen praktisch zijn, andere verbaal en weer andere digitaal.
- **Uitdaging:** het bijhouden van leerresultaten en follow-up
Tip: Gebruik eenvoudige bijhoudformulieren of stickers om bij te houden wie wat heeft voltooid en om eventuele observaties te noteren. Verzamel een kort verslag van elke leerling (foto, korte reflectie, exit-ticket) om de volgende stappen te bepalen.

Maak de structuur duidelijk aan de leerlingen met een 'rotatiekaart' waar ze naar kunnen verwijzen en houd aan het einde een korte nabespreking, zodat de leerlingen kunnen nadenken over wat ze hebben gedaan en waarom dat belangrijk was – dit versterkt het begrip van het waarderen van mensen en de natuur of wat de beoogde vaardigheid ook is.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen Station Rotation aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen, waarbij ze de begeleiding, complexiteit en feedback aanpassen terwijl de kernstructuur (meerdere stations, gerichte ondersteuning in kleine groepen en werken in eigen tempo) consistent blijft.

- **Beginnende leerling (6-7 jaar):**
 - minder stations (3-4), zeer concrete taken (observeren/sorteren/tekenen).
 - beeldhulp + zinsbeginners.
 - door de leerkracht gestuurde handelingen;
 - voorgeschreven samenwerking;
 - begeleide reflectie.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):**
 - voeg afwegingen toe (“Als we X doen, wat gebeurt er dan met Y?”).
 - versterk inclusiecontroles (“Wie ontbreekt er?”).
 - adaptieve/vertakkende feedback;
 - discussie in kleine groepen met begeleiding;
 - door de groep geplande korte interventies; basiszelfevaluatie.
 - eis één verbetering van een idee na feedback.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):**
 - hoge mate van eigenaarschap bij de leerling;
 - uitgebreide feedbackloops (dashboards, het stellen van doelen, peer review);
 - door leerlingen geleide samenwerking en meerstapsacties;

- metacognitieve reflectie en aanpassing.

Vragen voor nabespreking en reflectie

Bewustwording / Inzicht

- Wat is je vandaag opgevallen over hoe mensen en de natuur zorg nodig hebben?
- Wat is één nieuw ding dat je hebt geleerd over waarom mensen of de natuur belangrijk zijn?
- Welk station hielp je het meest om het waarderen van anderen of het milieu te begrijpen, en waarom?
- Heeft iets je verrast over hoe onze acties invloed hebben op mensen of de natuur?

Samenwerking / Relaties

- Hoe heb je met je groep samengewerkt om respect te tonen of elkaar te helpen?
- Heb je naar iemands idee geluisterd waardoor je anders bent gaan denken? Vertel ons erover.
- Wie in je groep heeft je geholpen iets beter te begrijpen? Wat hebben ze gedaan?
- Wat zou je groep de volgende keer kunnen doen om iedereen erbij te betrekken en beter voor het milieu te zorgen?

Actie / Verantwoordelijkheid

- Wat is één ding dat jij (of je groep) vandaag hebt gedaan om te laten zien dat je mensen of de natuur waardeert?
- Wat is één ding dat je binnenkort gaat doen om te blijven laten zien dat je erom geeft – op school of thuis?
- Als je een belofte met de klas zou kunnen doen over het waarderen van mensen en de natuur, wat zou die dan zijn?

Zelfevaluatie (kan een eenvoudige checklist of een emoji-schaal zijn)

- Ik heb respect getoond voor anderen: 😊 / 😐 / 😞
- Ik hielp mee om voor de natuur te zorgen: 😊 / 😐 / 😞
- Ik luisterde naar mijn teamgenoten: 😊 / 😐 / 😞
- Ik kan uitleggen op welke manier mijn acties ertoe doen voor mensen of de natuur. (Ja / Nog niet)

Feedback van een klasgenoot (in tweetallen/delen)

- Vertel een partner iets wat hij of zij vandaag goed heeft gedaan met betrekking tot het waarderen van mensen of de natuur.
- Stel één klein ding voor dat je partner de volgende keer zou kunnen proberen om nog meer zorg te tonen.

Vragen voor de docent

- “Welke verbanden zie je tussen hoe we met elkaar omgingen en hoe we met het milieu omgingen?”
- “Wat zou onze volgende activiteit nog beter maken in het tonen van zorg?”

3.9.2 Sneeuwbal in actie

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De sneeuwbaltechniek is een gestructureerde, cumulatieve peer-learningactiviteit die stap voor stap begrip en consensus opbouwt: individuen genereren eerst alleen ideeën, voegen deze vervolgens samen in steeds grotere teams en brengen ten slotte de geconsolideerde gedachten naar de hele klas. Elke fase 'rolt' eerdere bijdragen als een sneeuwbal samen, waarbij ze door middel van dialoog worden verfijnd en uitgebreid. Het stimuleert samenwerking, actief luisteren, participatie, het waarderen van andermans ideeën en kritisch denken, waardoor het een krachtig hulpmiddel is voor het verkennen van complexe ideeën.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Mensen en de natuur waarderen

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas (individueel → duo's → groepjes van 4 → de hele klas)	30-45 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Stap 1 – De leerkracht bereidt een 'opdracht' voor: De leerkracht bereidt een centrale, open opdracht voor die betrekking heeft op een willekeurig onderwerp van een willekeurige les. De klasruimte (fysiek of virtueel) wordt zo ingericht dat leerlingen individueel kunnen werken en vervolgens in steeds grotere groepen (duo's → kleine groepen → hele klas). Geef elke leerling/groep een antwoordblad of digitale dia om ideeën op te schrijven en te 'bouwen'.

Instructies voor de leerlingen: “Vandaag gebruiken we de Sneeuwbal om te onderzoeken hoe we zowel mensen als de natuur kunnen waarderen. Eerst denk je zelf na en schrijf je je idee(ën) op. Vervolgens vorm je duo's, deel je je ideeën en voeg je ze samen, en blijf je dat doen – ze samenrollen als een sneeuwbal – totdat de hele klas één rijkere verzameling ideeën heeft. Luister in elke fase naar hoe jullie ideeën mensen en de planeet met elkaar verbinden, en wees bereid om uit te leggen waarom wat jullie voorstellen respect en zorg voor beide laat zien.”

De activiteit uitvoeren – stap voor stap in elke fase:

Stap 2 – Individuele ideeën genereren (2–3 minuten): Elke leerling reageert in zijn eentje op de vraag. Leerlingen kunnen schrijven of tekenen.

Stap 3 – Samenvoegen in tweetallen (4–5 minuten): Leerlingen werken in tweetallen. Ze delen hun individuele ideeën en voegen deze samen tot één verbeterd antwoord. Ze noteren het samengevoegde

idee op een tweetallenblad. De basisregel is om altijd te luisteren en te begrijpen wat de ander zegt en denkt.

Stap 4 – Consolidatie in kleine groepen (5–7 minuten): Twee duo's vormen samen een groep van 4 (of een geschikte grootte). Elk duo deelt hun samengevoegde antwoord. De groep bespreekt dit en creëert één sterker, geconsolideerd idee.

Stap 5 – Synthese met de hele klas (8–12 minuten): Elke groep deelt hun geconsolideerde idee. De docent faciliteert een collectieve kaart op het bord. De klas identificeert gemeenschappelijke thema's, benadrukt evenwichtige ideeën en selecteert 1–2 acties om als klas uit te proberen.

Optionele uitbreiding – Toezegging/actieplan (3–5 minuten): Leerlingen kiezen één kleine actie en schrijven een belofte op:

“Ik zal... omdat het mensen helpt door... en de natuur helpt door...”.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Binnen: Leerlingen beginnen individueel aan hun bureau, vormen vervolgens duo's en daarna groepjes van 4. Het delen met de hele klas vindt plaats in een kring/op het tapijt met een zichtbaar bord om ideeën in kaart te brengen.

Buiten (optioneel): Leerlingen kunnen de individuele en duo-fasen buiten voltooien (klemborden) en vervolgens terugkeren naar binnen voor groepsbespreking en synthese met de hele klas.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Naarmate ideeën zich als een 'sneeuwbal' opstapelen, verfijnen leerlingen hun denken door middel van dialoog en leren ze hoe gemeenschappen gezamenlijke beslissingen nemen die mensen respecteren. Deze activiteit ontwikkelt 'Mensen en de natuur waarderen' omdat de structuur herhaaldelijk van leerlingen vereist dat ze:

- Blootstelling aan een ander perspectief leidt tot heroverweging en verrijking; het verwoorden van de redenering versterkt het begrip van de dubbele waarde en zet een sociaal onderhandelingsproces over gedeelde waarden in gang.
- Zorgt voor socialisatie met een laag risico. Voor 6-jarigen kan het eng zijn om deel te nemen aan een klasbreed debat, wat ertoe kan leiden dat ze zich geïsoleerd voelen als ze te verlegen zijn om iets te zeggen. De sneeuwbalmethode creëert een veilige, risicovrije leeromgeving (het is niet nodig om onmiddellijk te reageren en niet nodig om voor iedereen te spreken) waarin elk kind zich gezien en gehoord voelt door ten minste één leeftijdsgenoot, wat de basis legt voor verbinding.
- Stimuleert diepere samenwerking, erkenning van diverse standpunten en het bereiken van consensus over duurzame, rechtvaardige oplossingen – waardoor zowel de conceptuele als de procedurele dimensies worden versterkt.
- Door ideeën openbaar te delen en het netwerk van ideeën te bekijken, wordt de onderlinge verbondenheid op grote schaal zichtbaar, ontstaat er een gevoel van collectieve verantwoordelijkheid en wordt duidelijk hoe beslissingen op gemeenschapsniveau recht doen aan de leden van de gemeenschap.
- Om de ideeën van de groep te laten groeien, moeten leerlingen naar elkaar luisteren. Het leert 6- tot 10-jarigen op een natuurlijke manier om even niet te praten en zich op hun klasgenoten te richten.

- Het vereist dat iedereen begint met zijn eigen idee, waarna duo's die ideeën samenvoegen; de eerste gedachte van elk kind wordt onderdeel van de uiteindelijke, bredere discussie. Ze leren dat ieders inbreng een noodzakelijke bouwsteen is.
- Het leert respect voor de meningen, ideeën en waarden van anderen, en dat we samen meer zijn dan alleen.
- Verschillen respecteren en ermee omgaan: naarmate de 'sneeuwbal' groter wordt, krijgen leerlingen onvermijdelijk te maken met ideeën die afwijken van hun eigen ideeën. Aangezien het doel synthese is in plaats van discussie, leren kinderen een ander standpunt te waarderen en uit te zoeken hoe dit past bij hun eigen standpunt, in plaats van het simpelweg af te wijzen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om:

- begrijpen dat mensen met elkaar verbonden zijn en elkaar beïnvloeden
- erkennen dat de standpunten en ideeën van anderen waardevol zijn, ook al zijn ze anders
- respectvol te luisteren, de bijdragen van anderen te waarderen en samen ideeën te ontwikkelen
- verantwoordelijkheid tonen door een persoonlijke of groepsbelofte te doen
- compromissen te sluiten om tot een gemeenschappelijk standpunt te komen.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Gebruik Snowball na een les, verhaal, experiment, lokale observatie of discussie over een thema uit de echte wereld.

Voorbeelden van algemene koppelingen met het leerplan

- Natuurwetenschappen: Leerlingen beginnen met het tekenen of opschrijven van één ding dat ze weten over dieren of planten, en combineren vervolgens ideeën in tweetallen en kleine groepen om een klaskaart te maken die laat zien hoe levende wezens groeien, veranderen of verzorging nodig hebben.
- Wiskunde: Leerlingen lossen elk een eenvoudige wiskundige puzzel op (zoals manieren laten zien om 10 te maken), delen vervolgens strategieën in tweetallen en kleine groepen, en vergelijken ten slotte alle benaderingen op het bord om verschillende manieren van denken te verkennen.
- Taal: Kinderen brainstormen zelfstandig over beschrijvende woorden voor een personage of een setting, waarna ze hun lijsten in steeds grotere groepen samenvoegen om een rijke, gedetailleerde woordenbank te creëren voor het schrijven van een groepsverhaal.
- Geschiedenis/maatschappijleer: Leerlingen beginnen met het tekenen of beschrijven van een regel die zij eerlijk vinden, waarna ze in teams ideeën bundelen om een 'Klassenrechtendeclaratie' op te stellen, waarbij ze discussiëren over eerlijkheid en samenwerken.
- Milieukunde/Aardrijkskunde: Elke leerling deelt één manier om de planeet te helpen (bijv. recyclen, water besparen), waarna ze hun ideeën in groepen uitwerken tot een poster met eco-acties van de klas voor de school of de gemeenschap.

Voorbeelden voor het thema milieukunde/waardering voor de natuur:

Suggestie voor centrale vragen:

- Waterproblematiek: 'Hoe kunnen we op school eerlijk omgaan met water en tegelijkertijd de natuur beschermen?'
- Afvalproblematiek: "Wat kunnen we in onze klas veranderen zodat er minder afval wordt geproduceerd en iedereen kan meedoen?"
- Biodiversiteit: "Hoe kunnen we voor het schoolplein zorgen zodat zowel leerlingen als insecten en planten er baat bij hebben?"
- Gemeenschappelijke ruimtes: "Hoe kunnen we gezamenlijke ruimtes uitnodigend houden voor mensen en gezond voor de natuur?" of "Hoe kunnen we een gemeenschappelijke tuin aanleggen die zowel het milieu als de mensen die er gebruik van maken ten goede komt?"

Praktische opbouw van scenario's:

- **Fase 1 (Individueel):** Een leerling bedenkt een idee, bijvoorbeeld: "Zet een ruilplank op zodat gezinnen spullen kunnen delen in plaats van nieuwe dingen te kopen", waarbij hij of zij opmerkt dat dit afval vermindert en de gelijkheid in de gemeenschap bevordert.
- **Fase 2 (Duo):** Twee leerlingen combineren ideeën: "Zet een gedeelde gereedschapbibliotheek op en organiseer maandelijkse 'zorg voor de tuin'-dagen waar vrijwilligers anderen lesgeven – dit bespaart materiaal en versterkt de banden binnen de gemeenschap."
- **Fase 3 (Kleine groep):** Groepen integreren meerdere ideeën van duo's in een breder initiatief: "Lanceer een 'Green & Good'-campagne waarbij leerlingen bruikbare spullen verzamelen, deze eerlijk herverdelen en inheemse soorten planten die zowel ecologische voordelen als gemeenschapsruimtes bieden."
- **Fase 4 (hele klas):** De klas kiest één actie (bijv. een schoolbreed zaad- en ruilevenement) en schetst hoe deze actie waarde toekent aan mensen (toegankelijkheid, participatie) en de natuur (inheemse beplanting, hergebruik).

Benodigheden voor de uitvoering

Minimale startpakket

- Plakbriefjes of indexkaartjes + pennen
- Stimulerende vraag
- Groot vel papier om samen te voegen
- Timer
- Eenvoudig reflectieformulier

Individuele ideeënbespreking

- Kleine papiertjes/indexkaartjes of plakbriefjes
- Pennen/potloden
- Vraagblad (vraag of onderwerp waarop moet worden gereageerd)

Fasen van samenvoegen in duo's/groepen

- Groter papier (A3/flip-overpapier) of gedeelde ruimte om ideeën te combineren
- Gekleurde stiften voor groeperen/verbinden
- Lijm (plakband/stickers) of middelen om eerdere notities op te rollen

- Samenvoegsjablonen (bijv. blad 'Gecombineerde ideeën')

Consolidatie met de hele klas

- Posterpapier of digitaal samenwerkingsbord (Jamboard/Miro/enz.) (optioneel)
- Presentatieruimte (muur, bord) voor de zich ontwikkelende 'sneeuwbal'
- Stempels/stickers of markeermiddelen om belangrijke thema's naar voren te halen

Facilitering en tempo

- Timer/stopwatch (voor elke fase)
- Instructies/fase-cue-kaarten
- Herinnering aan de normen (bijv. respectvol luisteren, voortbouwen op anderen)

Reflectie en feedback

- Kaartjes of briefjes met korte reflectievragen
- Aantekeningen voor feedback van medeleerlingen

Leidende vragen

Fase 1: individueel werk

- "Wat is het allerbeste idee dat nu in je opkomt?"
- "Als je maar één ding zou mogen kiezen om te tekenen of te schrijven, wat zou dat dan zijn?"

Fase 2: in tweetallen

- "Wie wil als eerste zijn of haar sneeuwvlok laten zien? Bepaal wie partner A en partner B is."
- "Waarin lijken jullie twee ideeën op elkaar? Waarin verschillen ze?"
- "Kunnen jullie jullie twee ideeën samenvoegen tot één nieuw, groter idee?"
- "Als jullie slechts één idee moeten kiezen om met de volgende groep te delen, over welk idee zijn jullie het dan allebei eens?"

Fase 3: in viertjes

- "Duo's, stel om de beurt jullie beste idee voor aan het nieuwe duo. Wie is de dappere spreker voor jullie duo?"
- "Heeft een van de duo's precies hetzelfde idee naar de groep gebracht?"
- "Wat is het meest verrassende dat je zojuist van het andere duo hebt gehoord?"
- "Nu jullie met vier hoofden samenwerken, wat zijn de twee beste ideeën die jullie willen behouden?"

Fase 4: De hele klas

- "Welke groep wil een idee delen waar iedereen in hun groep het over eens was?"
- "Heeft iemand vandaag van gedachten veranderd omdat hij of zij een geweldig idee van een vriend(in) heeft gehoord?"
- "Kijk eens naar al deze ideeën op het bord! Hoe heeft samenwerken ervoor gezorgd dat onze ideeën beter zijn geworden dan toen we nog op onszelf waren?"

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen begrijpen het proces niet
Tip: Leg het proces uit aan de hand van een fysieke metafoor die ze begrijpen. "Op dit moment zijn jullie allemaal een enkele, stille sneeuwvlok. Maar binnenkort gaan we onze ideeën samenvoegen om een gigantische sneeuwpop te maken!"
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om het eerste idee te bedenken.
Tip: Geef ze maar even de tijd (1-2 minuten) en vraag om iets heel specifiek en simpels. Vraag ze om één woord op te schrijven of snel een tekening te maken, zodat ze iets concreets hebben om over te praten.
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om ideeën samen te voegen en het eens te worden.
Tip: Vraag om "één idee van iedereen" voordat je kiest wat je gaat combineren. Gebruik eenvoudige rollen (spreker/notulist).
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om naar elkaar te luisteren.
Tip: Vraag hen om 'knie aan knie en oog in oog' te zitten. Deze fysieke aanwijzing helpt de kleintjes zich te concentreren op actief luisteren.
- **Uitdaging:** Een groep van vier is misschien te groot voor de kleintjes (vooral 6-7-jarigen) en ze kunnen zich misschien niet concentreren op de taak.
Tip: Geef ze een heel duidelijke opdracht zodra ze gaan zitten. En gebruik de leidende vragen uit het vorige punt
- **Uitdaging:** De acties zijn te groot of onrealistisch.
Tip: Voeg een 'Haalbaar deze week?'-check toe en bied een menu met kleine acties aan.
- **Uitdaging:** Leerlingen herhalen ideeën zonder ze te verbeteren.
Tip: Eis één verbetering in elke fase (voeg eerlijkheid toe, neem een ontbrekend perspectief op, of maak de actie praktischer).

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de Sneeuwbaltechniek aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om verbondenheid en waardering voor mensen en de natuur te ontwikkelen.

- **Beginnende leerling (6-7 jaar):** Gebruik op niveau 1 (basis) zeer concrete, herkenbare voorbeelden (bijv. het delen van producten uit de schooltuin of het verminderen van snackafval) en houd de opbouw eenvoudig (individueel → duo → hele klas); bied sterke steunpunten zoals het voorbeeld van de leerkracht, zinsbeginselen en beeldmateriaal dat mensen en de natuur met elkaar verbindt, en wijs duidelijke rollen toe zodat elk kind veilig kan bijdragen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Introduceer op dit niveau 2 herkenbare maar bredere scenario's (bijv. het schoonmaken van de speelplaats terwijl de natuur wordt beschermd), doorloop de volledige sneeuwbal (individueel → duo → kleine groep → hele klas), vraag duo's om de 'brug' tussen menselijke en ecologische voordelen te benoemen, gebruik samenvoegbladen met twee kolommen en leidende vragen, en moedig groepen aan om ideeën aan te passen zodat ze inclusiever worden.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Op het niveau van de ervaren leerlingen breng je kleine afwegingen naar voren (bijv. een pad aanleggen versus planten behouden), verwacht je van leerlingen dat ze geïntegreerde ideeën vergelijken of verdedigen, neem je concrete mini-acties en gestructureerde feedback van medeleerlingen op, en geef je leerlingen meer autonomie bij

het selecteren, verfijnen en afwegen van oplossingen, terwijl ze nadenken over hoe ze zowel de behoeften van mensen als de natuur hebben gerespecteerd.

Vragen voor nabespreking en reflectie

1. Reflectie op het waarderen van mensen:

- Hoe zijn je ideeën tijdens de activiteit veranderd of geëvolueerd?
- Zijn er nieuwe perspectieven naar voren gekomen terwijl je met anderen samenwerkte?
- Hoe hebben die perspectieven je eigen ideeën uitgedaagd of versterkt?

2. Over samenwerking en groepswork:

- Hoe heeft de samenwerking met anderen je geholpen je ideeën te verfijnen?
- Met welke uitdagingen werd je geconfronteerd tijdens het werken in duo's of groepen, en hoe heb je die overwonnen?
- Welke voordelen zie je in het bespreken van complexe onderwerpen met anderen, in tegenstelling tot alleen nadenken?

3. Algemeen

- "Wat viel je op dat er aan je idee veranderde toen het van een individueel idee naar de hele klas ging?"
- "Was er een moment waarop je groep een mening of aanname over het hoofd zag?"
- Heeft iemand vandaag van gedachten veranderd omdat hij of zij een geweldig idee van een vriend hoorde?
- "Kijk eens naar al die ideeën op het bord! Hoe heeft het samenwerken ervoor gezorgd dat onze ideeën beter zijn geworden dan toen we nog maar losse sneeuwvlokjes waren?"

3.9.3 Transformatie van het klaslokaal

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Gallery Walk is een actieve leermethode waarbij leerlingen van station naar station (posters, tekeningen, opdrachten) door het klaslokaal lopen, die op verschillende plekken in de ruimte zijn geplaatst. Terwijl ze lopen, bekijken ze het werk van hun klasgenoten en geven ze daar feedback en reflecties op. Deze techniek is goed om kinderen van 6-10 jaar uit hun stoelen te krijgen, hen te dwingen contact te maken en met elkaar te praten, en hen op een visuele, speelse manier te leren het werk en de ideeën van anderen te waarderen.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Mensen en de natuur waarderen

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid
- Kritisch denken
- Emotionele regulatie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	De hele klas in 3-4 kleine groepen	25-30 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

1. **Vorbereiding (leerkracht):** Stel vijf tot zes vragen of opdrachten op over het huidige studieonderwerp en schrijf ze allemaal op een stuk flip-overpapier of maak er een poster van. Geef de posters aan de kleine groepjes en vraag hen de vraag op de poster te beantwoorden, of de poster in te vullen of te tekenen volgens de vraag.
2. **Creatie:** Leerlingen maken in kleine groepjes van 3-4 een werkstuk op basis van de opdracht van de leerkracht (bijv. een illustratie bij een verhaal, een korte poster over het milieu). Hang of plaats de door de leerlingen gemaakte posters op verschillende plekken in het klaslokaal om de stations te creëren. Er kunnen ook afbeeldingen of citaten worden gebruikt.
3. **Rondgang:** Leerlingen lopen in groepjes van 3-4 rond. Ze brengen 3-5 minuten door bij elk station.
4. **Groepsdiscussie en feedback:** Leerlingen lezen of bekijken het werk van de andere groepen, lezen de feedback van eerdere groepen, bespreken dit en schrijven hun reflectie op een post-it (afhankelijk van de leeftijd en schrijfvaardigheid kan dit ook een tekening zijn, of het gebruik van afbeeldingen/pictogrammen). Elke leerling mag zijn of haar eigen mening hebben. In dit proces is het, naast naar elkaar luisteren en een gemeenschappelijke mening vormen, een belangrijke 'maatschappelijke' vaardigheid om de mening van een ander te begrijpen, te accepteren en te

respecteren. Het is ook belangrijk dat kinderen leren dat ze een andere mening mogen hebben en dat ze die veilig kunnen delen.

5. **Terugkeer:** Iedereen gaat terug naar zijn of haar eigen werk en leest de feedback die hij of zij heeft gekregen.
6. **Groepsdiscussie en nabespreking:** Bespreek de ervaringen aan de hand van de nabesprekingsvragen.

Regels op de basisschool:

- We praten zachtjes in de 'galerij' en fluisteren met elkaar in onze kleine groepjes, net als in een echt museum.
- Binnen de groep luisteren we naar elkaars gedachten en proberen we te begrijpen wat de betekenis is.
- We benaderen elk tentoongesteld werkstuk met respect.
- Het zou geweldig zijn als we het als groep eens kunnen worden over wat we als feedback willen achterlaten. Maar dat is geen must.
- Iedereen in de groep mag een afwijkende mening hebben, die de andere groepsleden moeten respecteren. Deze afwijkende mening wordt ook als feedback op de poster geplaatst.
- We gaan verder in de aangegeven richting wanneer de docent het signaal geeft.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Het is handig om de tafels naar het midden van de ruimte te verplaatsen (in de vorm van een groot eiland of een U) om een brede, vrije "loopgang" langs de muren te creëren. Bevestig de 5-6 stations (posters) op een veilige afstand van elkaar aan de muren, zodat de groepjes van 3-4 leerlingen er comfortabel omheen kunnen staan en rustig kunnen praten zonder de kinderen te storen die bij het volgende station aan het werk zijn.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De methode ontwikkelt verbondenheid door kinderen fysieke ruimte en tijd te geven om met elkaar om te gaan tijdens de lessen (die het grootste deel van de schooltijd beslaan), niet alleen tijdens de pauzes. Ze zitten niet alleen aan hun eigen bureau, maar zien en voelen dat ze deel uitmaken van een grotere gemeenschap.

Het waarderen van mensen wordt het meest effectief ingebouwd door de regel dat ze binnen de groep naar elkaar moeten luisteren, het eens moeten worden over een gemeenschappelijke boodschap en tegelijkertijd afwijkende meningen moeten respecteren. Wanneer ze zien dat een ander idee ook legitiem op de poster kan worden opgenomen zonder schade te veroorzaken, leren ze dat verschil geen tekortkoming is, maar een waarde.

De Gallery Walk leert kinderen op een organische manier de basisprincipes van democratische participatie, wat een zeer belangrijk onderdeel is van de vaardigheid om mensen te waarderen, en vice versa. Aangezien het werk van elke groep of elk individu gelijkwaardig in de ruimte wordt tentoongesteld, ervaren kinderen gelijkwaardigheid. Iedereen heeft recht op zijn eigen mening, op 'stemmen' (een post-it plakken) en op het uiten van zijn gedachten. Ze leren dat elke stem telt in een gemeenschap, dat beslissingen (feedback) samen moeten worden genomen, maar dat de mening van de minderheid (afwijkende mening) ook bestaansrecht heeft en een zichtbare plaats in het systeem.

Voor een kind van 6-7 jaar (groep 3 of 4) is spreken voor de hele klas vaak eng, waardoor verlegen kinderen stil blijven. De 'wandellende' microgemeenschap van 3-4 leerlingen biedt hen echter een veilige omgeving met weinig risico. In deze intieme, besloten ruimte durft zelfs het verlegenste kind zijn ideeën met zijn leeftijdsgenoten te delen. Als de groep het idee accepteert en gezamenlijk op de poster zet, geeft dat hen het zelfvertrouwen om later in grotere gemeenschappen te spreken.

Samenvattend ontwikkelt de techniek duidelijk vooral de vaardigheid om mensen te waarderen, maar ook de verbondenheid.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

1. Begripsniveau: Door de techniek regelmatig en bewust te gebruiken, willen we bereiken dat:
 - ze de gedachten van hun klasgenoten als waardevol beschouwen.
 - kinderen leren op zo'n manier te denken en te handelen dat ze inzien dat een benadering die afwijkt van hun eigen benadering niet moet worden afgewezen, maar juist als een bron van inspiratie moet worden gezien.
 - begrijpen hoe ze constructief kunnen reageren op de gedachten en handelingen van anderen zonder hen te kwetsen.
 - begrijpen dat er meerdere juiste antwoorden, gevoelens of gedachten kunnen zijn met betrekking tot een probleem (of het onderwerp van een poster)
 - Ze begrijpen dat een verschil van mening iets natuurlijk is.
2. Gedragsniveau:
 - ze leren geduldig naar een ander te luisteren zonder te onderbreken.
 - ze durven voor hun eigen mening op te komen, ook al wijkt die af van die van de meerderheid
 - ze kunnen op een constructieve, bemoedigende en respectvolle manier reageren op het werk van hun medeleerlingen.

Gebruiksvoorstel en praktische vakgerelateerde voorbeelden

1. Wiskunde:
 - Onderwerp: Het oplossen van een complexere werkwoordopgave of het op zoveel mogelijk verschillende manieren weergeven van een getal (bijv. 12) (met behulp van een tekening, optellen, vermenigvuldigen of stokjes).
 - Galerijwandeling: De rondlopende groepen onderzoeken de redenering achter het werk van de anderen. Ze kunnen een oplossing op een Post-it-briefje schrijven die op de oorspronkelijke poster ontbreekt, of een sterretje zetten naast de wiskundige stap die zij het slimst vinden.
2. Natuurwetenschappen:
 - Onderwerp: Een eenvoudig experiment bedenken (bijv. wat gebeurt er als we een boon in het donker leggen?) of de levenscyclus van een bloem, boom of dier tekenen en vergelijken.
 - Galerijwandeling: De kinderen bekijken de hypothesen (aannames) of tekeningen van de anderen. Op de plakbriefjes kunnen ze een 'Wist je dat?'-feitje over het onderwerp achterlaten of de makers een wetenschappelijke vraag stellen.
3. Milieukunde:

- Onderwerp: Duurzaamheid en milieubescherming. Posters maken over hoe we water kunnen besparen of wat we kunnen doen om afval op school te verminderen.
 - Galerijwandeling: Leerlingen kunnen 'beloften' maken op de posters van anderen. Als ze een goed idee zien (bijv. een waterfles gebruiken in plaats van een plastic fles), kunnen ze een vinkje op een post-it zetten om aan te geven dat ze zich daar ook aan committeren.
4. Taal en geletterdheid:
- Onderwerp: Een alternatief einde bedenken voor een verhaal dat samen is gelezen, of een 'mindmap' tekenen van een hoofdpersonage.
 - Galerijwandeling: De leerlingen lezen de einden van de verhalen van anderen. Als feedback kunnen ze opschrijven welk deel het grappigst of spannendst was, of een nieuw personage voor het verhaal voorstellen.
5. Beeldende kunst:
- Onderwerp: Een 'echte' tentoonstelling van kunstwerken gemaakt met een specifieke techniek (bijv. aquarel, collage).
 - Galerijwandeling: Klassieke kunstkritiek op maat van kinderen. De regel is dat ze een specifiek detail moeten vinden dat ze leuk vinden. Bijvoorbeeld: "Je hebt een heel mooie blauwe kleur gemengd voor de lucht!" of "De vorm die je daar hebt getekend is geweldig!".
6. Gezondheid en lichamelijke opvoeding:
- Onderwerp: De groepen moeten op papier een korte hindernisbaan met 3 stations of een ochtendopwarmingsoefening uitstippelen.
 - Galerijwandeling: De wandelgroepen lopen "in gedachten" de parcoursen van de anderen af. Ze kunnen een extra uitdaging of een nieuwe opwarmingsoefening op de post-it schrijven (of met een stokfiguurtje tekenen) om eraan toe te voegen.
7. Knutselen:
- Onderwerp: Een voorwerp, brug of speelgoed bouwen van gerecyclede materialen (bijv. papierrollen, dozen). De gebouwde 3D-prototypes (modellen) zelf worden bij de stations geplaatst.
 - Galerijwandeling: Leerlingen lopen rond en bekijken de bouwwerken van de anderen. De feedback richt zich op verbetering: "Ik denk dat je brug nog sterker zou zijn als je er een ... onder zou plaatsen" of "Het zou er nog beter uitzien als je de ... zou inkleuren".
8. Les van de klasleraar:
- Onderwerp: Emotieregulatie. Bij elk station staat de naam van een emotie (Woede, Verdriet, Vreugde, Angst).
 - Galerijwandeling: De kleine groepjes moeten overleggen en op een briefje schrijven/tekenen: "Wat helpt je om te kalmeren als je dit voelt?". (Dit is een uitstekende gelegenheid om verschillende meningen naar voren te laten komen en te respecteren).

Benodigheden voor de uitvoering

- A3- of A4-papier voor de kunstwerken.
- Post-it-blokjes in verschillende kleuren.
- Potloden, gekleurde stiften.

- Blu-tack om de werkjes aan de muren te bevestigen.
- Specifieke materialen die nodig zijn voor de vakactiviteiten (bijv. uitgeprinte rekenopgaven, korte teksten, experimentgereedschap).

Leidende vragen

- Wat vond je het interessantst bij dit station?
- Heeft iedereen in je groep verteld wat er in hem of haar opkwam toen ze de poster zagen?
- Is er iemand die dit onderwerp anders ziet dan de anderen? Hoe kunnen we zijn of haar gedachten zo weergeven dat ze duidelijk zichtbaar zijn?
- Welke positieve boodschap of welk symbool zou je aan dit project willen toevoegen dat je blij zou maken?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Er wordt te veel geduwd en er heerst chaos tijdens de wandeling.
Tip: Stel een strikte eenrichtingsroute in en introduceer een afgesproken stilte-signaal (bijv. een belletje, of de leerkracht steekt zijn of haar hand op).
- **Uitdaging:** Het geluidsniveau in de ruimte stijgt, fluisteren in kleine groepjes verandert in geschreeuw.
Tip: Gebruik achtergrondmuziek! Vertel hen de regel: "In een museum spreekt men zachtjes. Als je de zachte muziek niet meer kunt horen boven je eigen stemmen, betekent dit dat je te luid bent".
- **Uitdaging:** Kinderen laten negatieve, kwetsende of plagerige berichten voor elkaar achter.
Tip: Introduceer de regel "Laat alleen achter wat je zelf graag zou krijgen". Bereid van tevoren goedgekeurde positieve symbolen voor (bijv. hartje = ik vind het echt leuk, sterretje = mooie kleuren).
- **Uitdaging:** een luidruchtige leerling in de groep domineert de anderen, en alleen zijn of haar mening komt op het briefje.
Tip: Verdeel de taken binnen de groepen! Laat iemand de rol van 'vraagsteller' op zich nemen, die de taak heeft om, voordat jullie verdergaan, te vragen: 'Peter, je hebt nog niets gezegd, wat vind jij hiervan?'.
- **Uitdaging:** Leerlingen zijn bang om hun afwijkende mening te delen omdat ze zich zorgen maken over de reactie van hun groepsgenoten.
Tip: Introduceer het concept van het 'afzonderlijke meningsbriefje' (bijv. de roze post-it). Vertel hen dat een groep echt slim is als ze ook een roze briefje kunnen plakken, omdat dit betekent dat ze op veel verschillende manieren kunnen denken. Prijs degenen die voor hun eigen idee opkomen.
- **Uitdaging:** Bij aankomst op een station hebben leerlingen het gevoel dat de groepen voor hen al alles hebben opgeschreven en dat ze zelf geen nieuwe ideeën meer hebben.
Tip: Laat ze in dit geval geen nieuwe notitie schrijven, maar zoek een van de bestaande post-its waar ze het volledig mee eens zijn en teken er een ster of een vinkje naast. Zo oefenen ze ook het waarderen van andermans gedachten.
- **Uitdaging:** Het ophangen van het werk kost te veel tijd die ten koste gaat van de les.
Tip: Maak het onderdeel van de opdracht: kinderen moeten een lege plek in de ruimte zoeken en hun eigen werk vastzetten met de meegeleverde blauwe kleefpasta.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de Gallery Walks aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** (groep 3-4): De kinderen kunnen nog nauwelijks lezen of schrijven. Ze tekenen voornamelijk op de posters. De groepen schrijven geen tekstuele feedback, maar plakken kleine, voorgesneden symbolen (bijv. een smiley, een gloeilampje voor een slim idee). Een afwijkende mening betekent dat iemand in de groep van drie een ander soort sticker wil plakken dan de beschikbare voorgesneden symbolen, of iets anders naast de poster wil tekenen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** (groep 3): Leerlingen drukken zich uit in kortere zinnen. Ze kunnen een gezamenlijke, overeengekomen complimentzin (1-2 woorden) naast de poster schrijven. De groep kan ermee omgaan om twee verschillende post-its op het station te plakken: één waarover ze het eens zijn, en één met de afwijkende mening van een teamlid.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** (groep 4): De kinderen kunnen de feedback van eerdere groepen lezen en begrijpen. Ze kunnen binnen de kleine groep debatteren en discussiëren. Ze kunnen hun afwijkende mening in tekstvorm uitleggen (bijv. "Wij denken er anders over omdat...") en ook vragen achterlaten voor de oorspronkelijke makers van de poster.

Vragen voor nabespreking en reflectie

1. Over verbondenheid:

- Hoe voelde je je toen je zag dat al het werk van de klas samen aan de muur hing?
- Hoe voelde het om terug te keren naar je eigen plek (poster) en te zien hoeveel de anderen eraan hadden toegevoegd?
- Had je tijdens de rondgang het gevoel dat, hoewel je in kleine groepjes werkte, de hele klas toch samenwerkte en dat ieders bijdrage op de muren te zien was?
- Had je het gevoel dat je deel uitmaakt van een groot team?

2. Over het waarderen van mensen:

- Wat heb je vandaag geleerd van het werk en de meningen van je klasgenoten?
- Was er een situatie in je kleine groep waarin iemand een andere mening had, en hoe ging je daarmee om?
- Hoe heb je dit op een vreedzame manier kunnen bespreken en op het briefje kunnen zetten?
- Welk goed of verrassend idee heb je vandaag van een klasgenoot geleerd waar je zelf niet aan gedacht zou hebben?

3.9.4 Gelijkheid in coöperatieve leergroepen

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Coöperatieve-leergroepen is een complexe actieve leermethode gebaseerd op groepswork op hoog niveau die gelijke kansen creëert, statusverschillen binnen de groep wegneemt en zich richt op wederzijds respect. Het combineert de praktijken van Stanford University en het Hongaarse Complex Instruction Program. Het maakt het mogelijk om statusverschillen (kennis, vaardigheden en sociale hiërarchieën) binnen de klas weg te nemen en kansarme of gemarginaliseerde leerlingen te integreren.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Mensen en de natuur waarderen

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid
- Kritisch denken
- Empathie
- Probleemoplossing
- Creativiteit
- Flexibiliteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	De hele klas in 3-4 kleine groepen	25-30 minuten / activiteit

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

De leerkracht zet traditionele individuele lesopdrachten om in open groepsopdrachten die zijn georganiseerd rond een centraal thema van de les. De open groepsopdracht moet zo worden ontworpen dat

- het oplossen ervan diverse kennis, ervaring en vaardigheden vereist. (deze diversiteit is wat complexiteit betekent in deze actieve leertechniek).
- geen enkele leerling ze alleen kan oplossen, maar iedereen kan bijdragen aan de oplossing en het succes.
- omdat de taak open is, er niet één beste juiste oplossing is.

De essentie van het uitvoeren van de taak draait niet om wie de beste is, maar om samenwerking op basis van de diversiteit van de groep.

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit:

1. **Planning en taakontwerp:** De docent ontwerpt een open taak rond een 'groot idee' (het hoofdonderwerp van de les) die zorgt voor onderlinge afhankelijkheid binnen de groep, maar ook voor individuele verantwoordelijkheid.
2. **Groepsvorming:** De leerkracht stelt bewust heterogene groepjes van 4 samen (op basis van vaardigheden, achtergrond en status).
3. **Toewijzing van rollen:** Binnen de groep worden vier rollen toegewezen voor de leeftijdsgroep van 6-10 jaar: de 'kleine leraar' (houdt de groep bij de taak), de 'materiaalbeheerder' (beheert het materiaal), de 'harmonisator' (zorgt ervoor dat iedereen aan het woord komt) en de 'woordvoerder' (presenteert het werk van de groep).
4. **Introductie van "Meervoudige vaardigheden":** De leerkracht legt het basisprincipe uit: "Dit is een complexe taak. Niemand is overal goed in, maar iedereen is ergens goed in. Vandaag hebben we creatieve denkers, bekwame vakmensen, nauwkeurige afwerkers en actieve luisteraars nodig."
5. **Groepswerk, taakverdeling en empowerment:** De leerlingen gaan aan de slag. De leerkracht trekt zich terug uit de leiding, dat is de rol van de Kleine Leerkracht. De leerkracht observeert statuskwesies, groepsdynamiek en samenwerking, en grijpt in wanneer dat nodig is om "competentie toe te wijzen aan een specifiek kind" (bijvoorbeeld door de unieke bijdrage of vaardigheid van een stille leerling publiekelijk te prijzen).
6. **Verslaglegging:** De woordvoerders presenteren de creatieve oplossingen van de groep aan de klas.
7. **Rolwisseling:** De volgende keer wisselen de rollen, waardoor leerlingen met een lage status leiders kunnen worden en dominante leerlingen ondersteuners.

Regels op de basisschool:

- **Regel 1:** Taken moeten open zijn (er zijn meerdere goede oplossingen mogelijk) en vereisen "meerdere vaardigheden" (bijv. lezen, tekenen, rekenen, ruimtelijk inzicht, organiseren).
- **Regel 2:** Elk lid heeft een specifieke rol in het groepswerk (kleine leraar, materiaalbeheerder, harmonisator, woordvoerder – in het geval van leerlingen van groep 6 kunnen er meer rollen worden toegevoegd) die bij elke nieuwe taak (in de volgende lesopdracht of de volgende les) verandert om gelijke kansen te garanderen. De rollen zijn dus niet permanent en iedereen zal op voorspelbare wijze in elke groepsrol optreden.
- **Regel 3:** De leerkracht delegeert de leiding aan de groepen.
- **Regel 4:** De activiteit moet verband houden met een centraal thema van het betreffende vak/de betreffende les.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal/de buitenruimte

Dit is in wezen een methode voor binnen, maar kan natuurlijk ook worden gebruikt wanneer de les buiten plaatsvindt. Houd bij toepassing in de klas rekening met het volgende:

- De tafels moeten worden gerangschikt in "eilanden" van 4, zodat leerlingen "face-to-face" zitten en oogcontact kunnen maken.
- Materialen (papier, scharen, boeken) moeten op een centrale tafel worden geplaatst, waar alleen de materiaalbeheerders ze kunnen pakken, om chaos in de klas te voorkomen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De Equity-in-Cooperative-Learning-Groups-methode is oorspronkelijk specifiek ontwikkeld om verborgen klasdynamieken, hiërarchieën en sociale verschillen aan te pakken. Daarom is het ontwikkelen van verbondenheid en het waarderen van mensen niet slechts een 'bijproduct' van de activiteit, maar het belangrijkste pedagogische doel van de methode.

Het ontwikkelen van 'mensen waarderen':

De ontwikkeling van de vaardigheid 'mensen waarderen' is gebaseerd op het feit dat leerlingen de waarden die inherent zijn aan anderen herkennen en respecteren, begrijpen dat diversiteit een voordeel is, en in staat zijn om vooroordelen en sociale/academische hiërarchieën te overwinnen. Dit wordt gewaarborgd door groepswork, openheid en de diversiteit van vereiste kennis, ervaring en vaardigheden (complexiteit):

- **Rolrotatie:** In elke klas ontstaat een rangorde (statushiërarchie). De ideeën van goede leerlingen of dominante, (luidruchtige) leerlingen worden automatisch geaccepteerd, terwijl de ideeën van zwakkere of kansarme leerlingen vaak worden genegeerd. De toegewezen en voortdurend roulerende rollen doorbreken deze rangorde. Wanneer de 'passieve/laaggeplaatste leerling' de Kleine Leraar wordt en de taak van de 'goede leerling' erin bestaat om stilletjes materiaal aan te reiken (Materiaalbeheerder), worden kinderen gedwongen om vanuit een nieuw perspectief met respect naar elkaar te kijken. Ze leren de ander te waarderen in een positie waarin ze hem of haar nog nooit eerder hebben gezien.
- **Het principe van 'Diversiteit in vaardigheden':** De uitvoering van de taken die bij deze methode worden gebruikt, vereist niet de kennis van slechts één ding (goed zijn in rekenen), maar vraagt juist om ruimtelijk inzicht, tekenvaardigheid, empathie, probleemoplossend en kritisch denken, organisatorische vaardigheden en handvaardigheid. De leerkracht maakt de groep hier van tevoren op attent: "Niemand is overal goed in, maar iedereen is ergens goed in." Wanneer de groep vastloopt en de taak bijvoorbeeld wordt opgelost door een leerling met dyscalculie die over een uitstekend ruimtelijk inzicht of tekenvaardigheid beschikt, leren de andere leerlingen het andere soort talent bij die leerling te herkennen en te waarderen.
- **Competentie toekennen:** Wanneer de leerkracht merkt dat een leerling met een "lage status" of die vaak gemarginaliseerd wordt een goed idee heeft, en dit luid en specifiek voor de groep prijst ("Let op hoe slim Laci deze gegevens heeft gegroepeerd, dit helpt enorm bij de opdracht!"), verandert dit onmiddellijk het waardeoordeel van de groep. De klasgenoten krijgen de boodschap dat deze leerling waardevol en slim is. Door dit te doen, leren leerlingen hoe ze het positieve in elke persoon kunnen zoeken en waarderen, in plaats van zich te concentreren op hun tekortkomingen.

Verbondenheid ontwikkelen:

De ontwikkeling van verbondenheid met deze methode is gebaseerd op het feit dat leerlingen zich deel voelen van een ondersteunende gemeenschap, een gevoel van verbondenheid ervaren en in staat zijn een netwerk van vertrouwen op te bouwen met hun medeleerlingen.

- **Positieve onderlinge afhankelijkheid door middel van open opdrachten:** In het traditionele onderwijs werken leerlingen naast elkaar, maar geïsoleerd (of concurrerend met elkaar). Bij deze methode zijn de opdrachten zo complex dat ze samen moeten worden opgelost. Het

succesvol gezamenlijk voltooien van de opdracht verbindt de groep psychologisch. Ze ervaren dat ze "in hetzelfde schuitje zitten".

- **Controle delegeren:** De docent trekt zich bewust terug, waardoor studenten gedwongen worden elkaar om hulp te vragen. Als de groep vastloopt, lost de docent het probleem niet op, maar doen studenten dit samen met hun medestudenten.
- **Voortdurende dialoog en gezamenlijk denken** binnen de groep zorgen voor diepe, echte verbindingen. Hoe meer de groep de taak bespreekt en erover praat, hoe sterker hun samenhang en de leerervaring.
- **Rotatie van standaardrollen:** Dit zorgt ervoor dat stillere of gemarginaliseerde kinderen zich niet kunnen 'verstoppen' en dat dominante kinderen hen niet kunnen onderdrukken. Wanneer een angstige leerling ervaart dat de groep zijn of haar werk nodig heeft en dat klasgenoten naar hem of haar luisteren (omdat de methode hen daartoe verplicht), neemt zijn of haar verbondenheid met de groep en de klas drastisch toe.

Samenvattend ontwikkelt de techniek duidelijk in de eerste plaats de vaardigheid om mensen te waarderen, maar ook de verbondenheid. Deze actieve leertechniek gaat niet alleen over het beheersen van de leerstof. Gestructureerde samenwerking, het delen van macht (controle) en het betrekken van verschillende vaardigheden dwingen leerlingen om op elkaar te vertrouwen en elkaar te waarderen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van primaire vaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Begripsniveau: Door de techniek regelmatig en bewust te gebruiken, begrijpen leerlingen dat:

- het succes van de groep afhangt van de samenwerking tussen de leden, niet van de prestaties van één enkele "slimme" leerling.
- een 'goede leerling' niet alleen iemand is die snel leest of foutloos rekent, maar dat ook iemand die goed tekent, een uitstekend ruimtelijk inzicht heeft, empathisch is of anderen kan kalmeren, zeer waardevol is.
- het is normaal om fouten te maken, en samen denken gaat boven competitie.
- De rangorde in de klas zegt niets over iemands werkelijke waarde, en ze staan meer open voor klasgenoten die niet tot de top behoren.

Gedragsniveau:

- leerlingen zijn nieuwsgierig en vragen naar de mening van hun stillere of gemarginaliseerde klasgenoten (bijv. "Wat vind jij hiervan, Peter?").
- leerlingen prijzen en erkennen vrijwillig en luid elkaars specifieke bijdragen.
- Wanneer een leerling met een lage status optreedt als de "Leider", accepteren leerlingen met een hoge status (dominante leerlingen) hun leiding, doen ze bewust een stap terug en geven ze hen de ruimte zonder de taak te domineren.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

De methode kan in verband met elk vak worden toegepast. De taak van de docent is om individuele lesopdrachten die verband houden met het huidige onderwerp van de les om te zetten in open groepsopdrachten, op een zodanige manier dat er geen kennis van één enkel ding vereist is, maar een diversiteit aan kennis en vaardigheden. We laten de toepassing hiervan over aan de lezer).

Benodigde materialen en hulpmiddelen voor de uitvoering

- Open taakbeschrijvingen (waarbij er niet slechts één beste oplossing is).
- Gedeelde creatieve hulpmiddelen en knutselmaterialen (grote vellen inpakpapier, kleurpotloden, boetseerlei, lijm, enz).
- Specifieke materialen die nodig zijn voor de vakactiviteiten (bijv. afgedrukte wiskundeproblemen, korte teksten, experimentgereedschap).

Leidende vragen

- Kleine leraar, hoe zou je het werk kunnen verdelen zodat de anderen ook kunnen meedoen?
- Woordvoerder, begrijp je alles wat je groep op dit moment doet? Als je nu zou moeten opstaan, zou je het dan aan de klas kunnen uitleggen?
- Heb je goed opgelet zodat iedereen zijn of haar voorstel kon delen?
- Ik hoor dat jullie twee heel goede, maar totaal verschillende ideeën hebben. Bemiddelaar, welke methode stel je de groep voor om een beslissing te nemen? Gaan jullie stemmen, of proberen jullie de twee te combineren?
- Voordat jullie verdergaan, kan iemand precies herhalen wat het voorstel van zijn of haar medeleerling was? Weet je zeker dat jullie elkaar begrepen hebben?
- Wat is onze volgende stap en wie gaat die uitvoeren?
- Blijven we gefocust of raken we afgeleid? Wat helpt ons om door te zetten?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Een dominante leerling met een hoge status wil alles zelf doen.
Tip: Handhaaf de rollen! Vraag de Kleine Leraar waarom hij toestaat dat één persoon werkt, of introduceer de regel dat alleen de Materiaalbeheerder het gereedschap mag aanraken totdat er een gezamenlijk besluit is genomen.
- **Uitdaging:** Een leerling met een lagere status is passief, of de anderen negeren hem/haar.
Tip: Let op een goed idee van de passieve leerling en prijs dit luid: "Kijk eens hoe uniek Peter de vormen heeft gerangschikt. Dit is precies de visuele logica die de groep nu nodig heeft!"
- **Uitdaging:** Leerlingen zijn te snel klaar en vervelen zich vervolgens.
Tip: De opdracht was waarschijnlijk niet open genoeg of vereiste niet genoeg verschillende vaardigheden. Bereid verdiepende "uitdagingsvragen" voor voor leerlingen die vroeg klaar zijn.
- **Uitdaging:** Leerlingen maken luidruchtig ruzie en kunnen het niet eens worden.
Tip: De leerkracht moet het conflict niet oplossen! Steun de "Vredestichter" met een zin als: "Hoe kunnen we de twee ideeën samenvoegen?" of "Denken jullie dat het tijd is om te stemmen?" Verwacht dat ze hun taak uitvoeren.
- **Uitdaging:** Jongere kinderen (6-7 jaar) vergeten hun rol.
Tip: Gebruik grote, duidelijke afbeeldingen op de rolkaarten. Laat, voordat het werk begint, alle Kleine Leraren opstaan, daarna de Materiaalbeheerders, en laat ze hardop zeggen wat hun taak die dag is.
- **Uitdaging:** De groep raakt verstrikt in de details en komt tijd tekort.
Tip: Gebruik een grote visuele timer en maak het de taak van de Kleine Leraar (of Tijdwaarnemer) om deze in de gaten te houden. De leerkracht moet hen niet opjagen, maar een vraag stellen die hen dwingt prioriteiten te stellen (bijv. "Wat is op dit moment de allerbelangrijkste stap zodat de Woordvoerder kan opstaan?").

Aanpassing van het moeilijkheidsniveau

Leerkrachten kunnen de 'Equity-in-Cooperative-Learning-Groups' aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** in plaats van tekstgerichte taken, richt je je op praktische, fysieke, bouw- of tekenactiviteiten.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Groepen van 4+ **personen**, waarbij alle 4+ rollen zijn toegewezen. De opdrachten vereisen meer lezen, interpreteren en het oplossen van meerstaps problemen. Ze mogen de leerkracht alleen om hulp vragen als alle 4 de leden exact dezelfde vraag hebben.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Volledig open projectopdrachten die meerdere lessen beslaan. Leerlingen moeten tijdens de nabespreking zelf de speciale vaardigheden van hun klasgenoten herkennen en prijzen. Er kunnen grotere groepen van 6 zijn met extra rollen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe maakte het samenwerken de taak gemakkelijker of leuker in vergelijking met alleen werken?
- Kun je een moment noemen waarop je het gevoel had dat jullie een heel sterk, hecht team waren?
- Hoe kon je verdergaan toen de groep het ergens niet over eens was?
- Wat was een verrassende, slimme actie die een van je teamgenoten vandaag deed?
- We zeiden dat de taak van vandaag meerdere vaardigheden vereist. Wiens speciale vaardigheid heeft de groep vandaag het meest geholpen, en op welke manier?
- Wat heb je vandaag geleerd van het werk en de meningen van je medestudenten?
- Welk goed of verrassend idee heb je vandaag van een klasgenoot geleerd waar je zelf niet aan gedacht zou hebben?

3.9.5 Debatteren

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Het introduceren van debatteren op de basisschool lijkt in eerste instantie misschien een uitdaging, maar als we het zien als een gestructureerde, begeleide uitwisseling van meningen, wordt het een van de meest effectieve instrumenten om het vermogen en de bereidheid te ontwikkelen om elkaar te begrijpen, rekening te houden met elkaars meningen, elkaars gedachten te waarderen en daardoor elkaar te waarderen – met andere woorden: de vaardigheid om mensen te waarderen. Het gereguleerde kader van het debat haalt kinderen van 6-10 jaar op zachte maar vastberaden wijze uit deze toestand.

Focus op vaardigheden

Focus op basisvaardigheden

- Mensen en de natuur waarderen

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Emotioneel bewustzijn, regulering en communicatie
- Kritisch denken,
- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	De hele klas of in kleine groepen	15-25 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Deze leeractiviteit is een debat door middel van effectieve argumentatie, maar dan in positieve, educatieve zin: leerlingen leren verschillende standpunten te verwoorden met behulp van redenen en bewijs, terwijl ze respectvol luisteren. Het onderwerp wordt altijd zo gekozen dat het direct aansluit bij de lesinhoud. Als lesmethode begint het met een duidelijk vraagstuk of een vraag waarover verschillende perspectieven bestaan. Leerlingen nemen rollen aan – voorstander (een standpunt presenteren), tegenstander (vragen stellen of weerleggen) en publiek (reflecteren/evalueren) – in de context van een kritische discussie. In deze context kan de nadruk worden gelegd op respectvol luisteren en soms het werken aan gezamenlijke oplossingen, waarbij vormen als kritische discussie of overtuiging worden gebruikt om het denken en de communicatie te verdiepen in plaats van een discussie te 'winnen'.

Bij deze activiteit vertrouwen we, naast het luisteren naar en begrijpen van de meningen van anderen, op redeneren, omdat ongefundeerde meningen kunnen leiden tot keuzes en handelingen die andere mensen, gemeenschappen of het milieu kunnen schaden. Op deze manier kunnen we ook de vaardigheid 'mensen waarderen' versterken. Als onderdeel van het respecteren en waarderen van anderen hebben de leerlingen de verantwoordelijkheid om ons best te doen om te spreken en te beslissen op basis van redenen en bewijs, niet alleen uit trots of 'omdat ik daar zin in heb'. In een veilig

klasdebat oefenen leerlingen met vragen als 'Wat maakt dit waar?' en 'Wie zou hierdoor getroffen kunnen worden?', zodat hun ideeën doordachter, eerlijker en zorgzamer worden.

Regels:

- We debatteren om elkaar te begrijpen en een band op te bouwen, niet om elkaar te kwetsen of 'kosten wat kosten te winnen'.
- Elke bewering moet een reden + bewijs bevatten (een foto/verhaal/feit/voorbeeld).
- Voordat ze reageren, moeten basisschoolleerlingen eerst herhalen wat de ander heeft gezegd, en voordat ze hun eigen argument presenteren, moeten ze het standpunt van de ander kort samenvatten. (Bijvoorbeeld: "Ik hoorde je zeggen dat je honden leuker vindt omdat je met ze kunt rondrennen, maar ik denk dat katten..."). Dit dwingt leerlingen om goed en aandachtig te luisteren.
- Gebruik bewijs, geen trots: we kunnen van gedachten veranderen als iemand sterkere redenen of bewijs laat zien.
- Gebruik respectvolle taal en wissel elkaar af (token/timer).
- Elke groep moet eindigen met een voorstel waar iedereen het over eens is en een kleine gezamenlijke actie die het gevoel van verbondenheid versterkt.

De activiteit uitvoeren – stapsgewijze implementatie

Stap 1 – De leerkracht kiest een debatvraag/stelling die aansluit bij de inhoud van de les (voorbereiding door de leerkracht): De leerkracht kiest een duidelijk onderwerp dat aansluit bij de inhoud van de les. De klas wordt ingedeeld in kleine groepjes van drie met rolkaarten: spreker voor de ene kant, spreker voor de andere kant en luisteraar/publiek. Het materiaal bestaat uit kaarten met afbeeldingen, eenvoudige aanwijzingen (tekeningen, korte verhalen, foto's), zinsbeginners om een punt te maken of een vraag te stellen, een 'luisterhoed' of -fiche, en een poster met respectvolle regels ('wacht op je beurt', 'zeg het vriendelijk', 'herhaal wat je hoorde voordat je antwoordt').

Stap 2 - Instructies voor de leerlingen: "Vandaag is het jullie taak om te praten, vragen te stellen en te luisteren, zodat we elkaar allemaal beter begrijpen – niet om te winnen, maar om te leren de ideeën en manier van denken van je partner te begrijpen. Gebruik je woorden, zeg wat je denkt en probeer iets te vinden wat we samen kunnen doen."

Stap 3 - Leerlingen bereiden hun ideeën voor (bewering – bewijs – redenering):

- Stelling: "Wij denken dat..."
- Bewijs: "Ons bewijs is..." (afbeelding/verhaal/feit/gegevens)
- Reden: "Dit toont aan... omdat..."

Elk kind bedenkt of tekent één reden voor zijn of haar standpunt, met behulp van aanwijzingen.

De kinderen in het publiek krijgen een checklist met dingen waar ze op moeten letten (vriendelijke woorden, een reden, het argument van de partner herhalen, respect, enz).

Stap 4 - Delen en vragen stellen: De twee "sprekers" delen om de beurt hun idee, terwijl ze elkaar een beleefde vraag stellen. Gebruik een eenvoudige structuur met een timer en een spreekfiche.

1. Openingsverklaring (voorzitter): bewering + bewijs + reden
2. Openingsverklaring (tegenstander): stelling + bewijs + reden
3. Vragenronde: elke partij stelt 1 respectvolle vraag: ("Kun je me daar meer over vertellen?" of "Waarom denk je dat ...?" of "Kun je dat alsjeblieft verduidelijken?").

4. Herhaalregel: voordat ze antwoorden, zeggen de leerlingen: “Ik hoorde je zeggen...” (nauwkeurig luisteren)
5. Pauze voor feedback van het publiek: Bridge Builders delen één observatie: “Ik/wij merkten dat beide partijen geven om...” (gemeenschappelijke waarden)

Stap 5 - Zoek iets gemeenschappelijks / klein gezamenlijk idee: De drie-persoonsgroep praat kort om één klein ding te vinden waar ze het allemaal over eens zijn of een kleine gezamenlijke actie. Ze tekenen of schrijven dat samen op.

Stap 6 - Wissel van rol en herhaal (optioneel): Kinderen wisselen van rol, zodat luisteraars sprekers worden en vice versa, en proberen dezelfde vraag of een nieuwe, maar verwante vraag.

Stap 7 - Afsluiting met de hele groep en kleine actie: Duos/driehoeken delen hun gemeenschappelijke idee met de klas. De leerkracht verzamelt voorbeelden en helpt de klas één klein ding te kiezen om samen te doen (bijv. een welkomstkaart voor nieuwe leerlingen, een gezamenlijke verhalenuitwisseling met een andere klas).

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Meestal binnen, maar niet noodzakelijkerwijs.

Binnen - Zet de klas op als een vriendelijke debatscirkel:

- één kant, tegenoverliggende kant, publiek in het midden of rondom de cirkel
- poster met gedragsregels zichtbaar
- bewijsmateriaalpakketten op tafels
- timer + beurtfiche

Buiten (optioneel): Gebruik klemborden en cirkels met tussenruimte voor teams, vooral als het bewijsmateriaal afkomstig is van observaties in gedeelde buitenruimtes.

Hoe draagt deze leeractiviteit bij aan de ontwikkeling van deze specifieke vaardigheid?

Tijdens traditionele gesprekken luisteren kinderen vaak niet naar elkaar; ze wachten gewoon op hun beurt om te zeggen wat ze willen. Debatteren doorbreekt dit patroon.

- Omdat ze de gedachte van de vorige spreker kort moeten samenvatten, dwingt dit leerlingen tot diepgaand, actief luisteren.
- Tijdens een debat leren kinderen dat een goede vraag een teken van aandacht is.
- Vaste tijdslijmieten en regels voor het doorgeven van het woord (bijvoorbeeld door gebruik te maken van een 'spreekstok') vertragen de communicatie fysiek en mentaal, waardoor kinderen leren om rustig aandacht te schenken.
- Door de scheiding tussen de persoon en het idee ervaren ze dat ze fel met iemand over een onderwerp kunnen discussiëren en toch vrienden kunnen blijven. Dit is de basis van respect en het waarderen van mensen.
- Tijdens een gestructureerd debat krijgen zelfs stillere, meer teruggetrokken kinderen hun eigen gegarandeerde tijd waarin niemand hen kan onderbreken. Dominante, luidruchtige kinderen worden gedwongen om rustig te luisteren en de argumenten van hun stillere klasgenoten te evalueren.

- In meer gevorderde klassen (groep 5-6) kun je een regel invoeren waarbij een leerling moet pleiten voor een standpunt waar hij of zij het eigenlijk niet mee eens is (stap 6 – optioneel). Wanneer een kind zich in de ander moet verplaatsen en logische argumenten moet vinden om de 'andere kant' te verdedigen, vergroot dit het begrip en de acceptatie van mensen die anders denken aanzienlijk.
- Kinderen oefenen met het uiten van verschillende standpunten, het luisteren naar anderen en het herkennen van gedeelde zorgen – waardoor empathie en een gevoel van wederzijdse verbondenheid worden opgebouwd.
- De activiteit gaat van herkenning naar verantwoordelijkheid, waardoor verbinding concreet wordt.

De activiteit versterkt ook het kritisch denken door het oefenen van bewering–bewijs–redenering, het evalueren welk bewijs bij een bewering past en het stellen van verduidelijkende vragen. Het versterkt ook sterk empathie en emotioneel bewustzijn, regulering en respectvolle communicatie.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen:

- Begrijpen dat een goede vraag een teken van aandacht is. Wanneer een klasgenoot een argument naar voren brengt, is het niet (alleen) de taak van de groep om tegen te spreken, maar om verduidelijkende vragen te stellen
- In staat zijn om de persoon los te zien van het idee.
- Begrijpen dat "ze zijn het niet eens met mijn idee" niet hetzelfde is als "ze vinden me niet aardig".
- Anderen willen begrijpen en geduldig zijn bij het luisteren naar hun meningen
- in staat zijn vriendelijke taal te gebruiken en anderen erbij te betrekken wanneer ze over de gemeenschap praten
- In staat zijn om te luisteren en te herhalen wat anderen hebben gezegd voordat je reageert.
- Empathie tonen door te proberen het idee van de ander te begrijpen.
- in staat zijn om een discussie op te lossen en een oplossing te bedenken waar iedereen baat bij heeft
- kan accepteren dat de ander gelijk heeft

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Voorbeelden van algemene koppeling aan het leerplan

- Wetenschappen: Leerlingen bespreken een eenvoudige, voor hun leeftijd geschikte vraag zoals "Moeten dieren in dierentuinen leven?" of "Welk materiaal is het beste om dingen warm te houden?", waarbij ze gebruikmaken van praktische ervaringen en beeldmateriaal om hun mening met redenen te onderbouwen.
- Wiskunde: Leerlingen leggen hun gedachtegang uit en vergelijken verschillende manieren om hetzelfde probleem op te lossen (bijv. "Is het beter om dubbele getallen te gebruiken of tien te maken voor $8 + 7$?"), waarbij ze tekeningen, manipulatie-materiaal of getallenlijnen gebruiken om hun redenering te onderbouwen.
- Taal: Leerlingen kruipen in de huid van verschillende personages om te discussiëren over een vraag die verband houdt met een boek, zoals "Was het personage dapper of niet?" of "Welk

einde zou beter zijn?", waarbij ze eenvoudige voorbeelden uit het verhaal gebruiken en respectvol om de beurt aan het woord zijn.

- **Geschiedenis/maatschappijleer:** Kinderen onderzoeken vragen als "Was het eerlijk?" in scenario's uit het dagelijks leven of historische onderwerpen in de klas (bijv. regels vroeger versus nu), waarbij ze naar elkaar luisteren en eenvoudige argumenten en alternatieven aandragen.
- **Milieukunde/Aardrijkskunde:** Leerlingen discussiëren over alledaagse onderwerpen zoals "Moeten we meer bomen op school hebben?" of "Wat is de beste manier om water te besparen?", terwijl ze leren luisteren, voortbouwen op de ideeën van anderen en oplossingen voorstellen.

Benodigde materialen en hulpmiddelen voor de uitvoering

- Kaarten met debatvragen (met afbeeldingen voor jongere leerlingen)
- Rolkaarten (voorstander, tegenstander, publiek/bruggenbouwers)
- Poster met respectvolle debatregels
- Wachtfiche + timer
- Bewijsmateriaalpakketten (afbeeldingen, korte teksten, scenariokaarten, eenvoudige klasgegevens)
- Sjablonen voor stelling–bewijs–redenering (op papier)
- Checklist voor observatie van het publiek
- Plakbriefjes voor gemeenschappelijke basis + actieplanning
- Optioneel (gevorderd): eenvoudige onderzoeksinstrumenten (enquêteformulier, interviewvragen, observatienotities).

Leidende vragen

- Wat is je bewering? Wat is je bewijs?
- Waar komt dat bewijs vandaan (pakket, enquête, observatie)?
- Wie wordt er door deze keuze geraakt? Wie zou zich buitengesloten kunnen voelen?
- Kun je herhalen wat je hebt gehoord voordat je antwoordt?
- Wat is een vriendelijke manier om het oneens te zijn?
- Waar hechten beide partijen waarde aan?
- Wat is een kleine actie die we deze week samen kunnen ondernemen?
- Welk bewijs gebruik je (foto, verhaal, gegevens, observatie)? Hoe ondersteunt dit je bewering?
- Ben je het oneens vanwege bewijs of vanwege trots/omdat je gewoon wilt winnen?

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Leerlingen debatteren om te 'winnen' en raken van streek.
Tip: Maak 'bewijs + herhalen + gemeenschappelijke basis' verplicht. Prijs het bouwen van bruggen en respectvol luisteren.
- **Uitdaging:** Leerlingen geven meningen zonder bewijs.
Tip: Gebruik bewijspakketten voor jongere kinderen en laat ze fysiek naar de kaart/het feit wijzen dat ze gebruiken.
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen domineren; anderen blijven stil.

Tip: Gebruik beurtwisselingen met een tijdslimiet, wissel van rol en geef stillere leerlingen eerst de rol van bruggenbouwer (en wissel daarna).

- **Uitdaging:** Bewijs wordt verkeerd begrepen of is te moeilijk.

Tip: Zorg dat het bewijsmateriaal geschikt is voor de leeftijd (plaatjes, korte verhalen, gegevens uit de klas). Voor gevorderde groepen selecteert de leerkracht 1–2 kindvriendelijke bronnen.

Aanpassing van het moeilijkheidsniveau

Leerkrachten kunnen het debat aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden, afgestemd op de behoeften van de leerlingen.

- **Beginners (6-7 jaar):** Gebruik heel eenvoudige, bekende vragen, bied volledige ondersteuning met rolkaarten, zinsbeginners, modellering en zeer korte gesprekken – focus op luisteren en het vinden van één gemeenschappelijk punt. Creëer een veilige ruimte om een mening te uiten en oefen met om de beurt spreken. Een geweldige aanpak is een fysiek debat of een 'dit of dat'-scenario. De leerkracht kan dan een spreekvoorwerp rondgeven en elke leerling vragen om slechts één eenvoudige reden voor hun keuze te geven met behulp van een verstrekt zinsbegin. In dit stadium is er geen heen-en-weer-discussie; het doel is puur delen en luisteren.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Rond de leeftijd van acht tot negen jaar zijn de leerlingen klaar om direct op elkaar te reageren en iets complexere gedachten te vormen. Introduceer iets bredere vragen, laat kinderen eenmaal van rol wisselen, vraag hen elkaars ideeën te herhalen voordat ze antwoorden, en begeleid hen naar een gezamenlijk klein plan. Dit is het perfecte moment om de ecoregel te introduceren, waarbij een leerling moet samenvatten wat de vorige persoon zei voordat hij of zij een eigen punt maakt. Van leerlingen mag worden verwacht dat ze een duidelijke mening geven met ten minste twee ondersteunende redenen en dat ze overgangszinnen gebruiken die op het bord staan, waarbij ze de andere kant respectvol erkennen voordat ze hun eigen standpunt uiteenzetten.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Introduceer formele teamdebatten met drie leden aan elke kant, waarbij specifieke rollen worden toegewezen, zoals inleider, weerlegger en samenvatter. Geef ze een paar minuten voorbereidingstijd om als team argumenten te bedenken. Om hun cognitieve vaardigheden en empathisch vermogen echt te stimuleren, kunt u ze een standpunt toewijzen waar ze het persoonlijk misschien niet mee eens zijn. Deze rolomkering vereist dat ze zich baseren op logische voorbeelden in plaats van op persoonlijke gevoelens, en ze moeten actief aantekeningen maken terwijl het andere team spreekt, zodat ze doordachte tegenargumenten kunnen voorbereiden.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe voelde het om iemands idee te herhalen voordat je antwoord gaf?
- Hoe hielp bewijs je om de kwestie beter te begrijpen?
- Hoe toonde je respect toen je het er niet mee eens was?
- Welke gezamenlijke oplossing heeft je groep bedacht, en hoe versterkt deze het wederzijds respect?
- Ben je vandaag ergens van gedachten veranderd? Welk bewijs heeft je daarbij geholpen?
- Waarom is het belangrijk om redenen en bewijs te gebruiken (en niet trots)?

3.10 VERBONDENHEID

3.10.1 Transformatie van de klas

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

Klaslokaaltransformatie is een techniek en leeractiviteit waarbij de ruimte tijdelijk wordt omgevormd tot een thematische, realistische omgeving die direct aansluit bij de les, en waarbij leerlingen rollen aannemen of activiteiten uitvoeren die verband houden met die context. Het is vergelijkbaar met simulatie in die zin dat leerlingen vaardigheden kunnen oefenen in een veilige omgeving met weinig risico, maar het voegt sfeer, verhaal en zintuiglijke elementen toe om de interesse te vergroten en de inhoud realistischer te maken. Het doel is om de lesstof te verweven met de meeslepende ervaring, zodat leerlingen actieve deelnemers worden, wat hen helpt om beter te begrijpen en te onthouden wat ze leren

Omdat het omvormen van een klaslokaal tijd kost, is deze leeractiviteit ontworpen om voor meerdere vakken en thema's te worden gebruikt. Docenten kunnen dezelfde opstelling in verschillende lessen (taal, maatschappijleer, natuurwetenschappen, kunst/ontwerp, digitale cultuur) hergebruiken, simpelweg door taken te verwisselen terwijl de verbindingsstructuur behouden blijft. Dit maakt de investering in middelen en sfeer de moeite waard over meerdere lessen of een hele thematische eenheid.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Mensen en de natuur waarderen

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
6-10 jaar	De hele klas	45 - 70 minuten (of verdeeld over 2 sessies)

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

De leerkracht kiest een meeslepend transformatiethema dat op natuurlijke wijze verbondenheid en een gevoel van erbij horen stimuleert – voorbeelden: een hoofdkwartier voor lokale helden (in superheldenstijl), een postkantoor voor internationale pen vrienden (met een sfeer van avontuur en ontdekkingsreizen), een welkomstcentrum voor nieuwe vrienden of een ontmoetingscafé. De ruimte wordt versierd met rekvisieten, rolbadges, sfeervolle muziek of beelden, en eenvoudige 'storyboards' die laten zien hoe klas, school en gemeenschap bij elkaar passen. Kinderen krijgen duidelijke rolkaarten (bijv. begroeter, verteller, verbinder, verslaggever, helper) en er zijn stapposters die hen begeleiden: begin met contact te maken met klasgenoten, zoek vervolgens contact met anderen op school, denk na over banden met de buurt en denk ten slotte aan iemand die verder weg woont.

Benodigdheden:

rolbadges, strookjes met aanwijzingen/vragen, 'verbindingsmissie'-kaarten (bijv. 'Zoek één ding dat jij en een klasgenoot allebei leuk vinden', 'Vraag iemand uit een andere klas wat ervoor zorgt dat hij/zij zich welkom voelt', 'Schrijf of teken iets om naar een vriend op een andere plek te sturen'), eenvoudige knutselmaterialen (posterpapier, welkomstbriefjes, 'heldenmissie'-rollen), reflectiestickers.

Instructies voor de leerlingen:

“Vandaag wordt ons lokaal een echte plek waar mensen samenkomen, praten, helpen en erbij horen. Jullie hebben een rol – misschien een helper, verteller of welkomstambassadeur. Eerst gaan jullie contact maken met iemand uit onze klas, daarna met anderen op school, denken jullie na over onze buurt en stellen jullie je zelfs vrienden voor die ver weg wonen. Gebruik vriendelijke woorden, luister goed en help iemand zich deel van het team te voelen. We gaan samen iets doen dat laat zien hoe verbonden we zijn.”

De activiteit uitvoeren – stapsgewijze praktische beschrijving/instructies

Stap 1: Creëer de sfeer en begin in de klas: De leerkracht introduceert de omgetoverde omgeving (bijv. “Welkom in het Hoofdkwartier van de Helden!” of “Dit is de Welkomsthub”). Kinderen krijgen rollen en een korte demonstratie van een interactie, zoals het begroeten van een klasgenoot en het vinden van één ding dat ze gemeen hebben.

Stap 2: Breid uit naar verbinding op schoolniveau: Leerlingen, nog steeds in hun rol, nemen contact op met een andere klas of een “bezoeker” (dit kan een leerkracht, een oudere leerling of een opgenomen video van een andere klas zijn) om een welkomstboodschap, verhaal of idee uit te wisselen. Ze gebruiken promptkaarten om te vragen wat ervoor zorgt dat die groep zich betrokken voelt.

Stap 3: Opdracht met een link naar de gemeenschap: De kinderen voeren een miniproject uit binnen het meeslepende verhaal dat aansluit bij de buurt – bijvoorbeeld het maken van een ‘vriendelijkheidskaart’ met plekken waar mensen elkaar helpen, het ontwerpen van een ‘welkomstpakket’ voor een lokale hulpverlener, of het opnemen van een kort ‘nieuwsbericht’ over iets goeds dat in de buurt gebeurt.

Stap 4: Moment van globaal/breder perspectief: Aan de hand van verhaalprikkels, een ‘wereldbrievenbus’ of een gedeelde video/verhaal uit een ver klaslokaal of cultuur, vergelijken leerlingen wat ze lokaal hebben gedaan met soortgelijke acties elders en identificeren ze gedeelde waarden (bijv. hoe helden in andere landen helpen, hoe welkomstgebaren er anders uitzien maar hetzelfde betekenen).

Stap 5: Maak een gezamenlijk artefact: Teams werken samen om iets te maken dat de verbinding zichtbaar maakt: een ‘Verbindingsmuur’-poster, een collage van ‘Met wie we verbonden zijn’, een heldenmissiebord met een overzicht van ondernomen acties, of een welkomstboodschap van de klas waarin aantekeningen van de klas, de school en de gemeenschap worden gecombineerd.

Stap 6: Korte reflectie en volgende kleine stap: Nog steeds in de getransformeerde ruimte of net daarbuiten beantwoorden kinderen een eenvoudige vraag (tekenen of zeggen): “Met wie heb ik een band opgebouwd?” en “Wat ga ik nu doen om die band te behouden?” Ze plakken een sticker of schrijven een mini-belofte op het gezamenlijke kunstwerk.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Meestal binnen (transformatie werkt het beste in het klaslokaal), maar kan desgewenst een buitenactiviteit “HQ-missie” omvatten:

Opties voor de indeling binnen: open cirkel voor de briefing in het hoofdkwartier; werkplekken voor teamwork verspreid over de ruimte; een centrale muur/bord in het hoofdkwartier voor de verbindingsskaart.

Optionele buitenactiviteit: een korte “controle van de gemeenschappelijke ruimte” buiten (Hoe houden we gedeelde ruimtes uitnodigend voor mensen en levende wezens?), waarna we terugkeren naar het hoofdkwartier om één actie toe te voegen.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

Deze simulatie ontwikkelt verbondenheid door leerlingen herhaaldelijk te laten oefenen in:

- Het creëren van een gevoel van verbondenheid (“Ik hoor erbij”) – Begint met veilige, onmiddellijke verbondenheid – kinderen merken overeenkomsten op en beginnen zichzelf te zien als onderdeel van een groep.
- Bruggen slaat over de klasgrenzen heen en laat zien dat andere groepen deel uitmaken van de grotere schoolgemeenschap en dat het de moeite waard is om van hen te leren.
- De leerlingen in de positie van actieve deelnemers en bijdragers aan het 'leven' in de klas.
- Het tonen van wederzijds respect (luisteren, waardering tonen, eerlijk om de beurt nemen),
- het erkennen van onderlinge afhankelijkheid (hoe mensen en groepen elkaar ondersteunen),
- verantwoordelijkheid nemen voor sociale cohesie (kleine acties die de gemeenschap versterken),
- en het denken uitbreiden van klas → school → gemeenschap → de rest van de wereld.

De meeslepende omgeving maakt sociale banden zichtbaar en betekenisvol, terwijl het gedeelde artefact 'verbindingen' omzet in iets concreets en blijvends.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om:

- erkennen dat ze deel uitmaken van een klas- en schoolgemeenschap
- luisteren, vriendelijkheid en inclusie in de praktijk brengen om relaties te versterken
- herkennen hoe verschillende mensen/rollen een gemeenschap met elkaar verbinden
- overeenkomsten en verschillen tussen groepen en plaatsen respecteren
- één kleine verantwoordelijke handeling te verrichten die de sociale cohesie versterkt (en de zorg voor gedeelde ruimtes/de natuur ondersteunt).

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Voorbeelden van algemene koppeling aan het leerplan

- Wetenschappen: De klas wordt een 'laboratorium voor jonge wetenschappers' waar leerlingen nep-labjassen dragen, eenvoudige hulpmiddelen gebruiken om materialen te onderzoeken,

leefomgevingen van dieren verkennen of als weerpresentatoren de weersvoorspelling voor morgen doen.

- **Wiskunde:** De ruimte verandert in een 'wiskundemarkt' waar leerlingen rollenspellen spelen als klanten en kassamedewerkers, waarbij ze echte munten of speelgeld gebruiken om te oefenen met tellen, optellen en wisselgeld teruggeven door middel van praktische wiskundige opdrachten.
- **Geschiedenis/maatschappijleer:** De ruimte wordt een 'tijdreismuseum' of 'ontdekkingskamp' waar leerlingen zich verkleden, replica's of afbeeldingen van historische voorwerpen hanteren en rollen aannemen als historici, dorpsbewoners of hulpverleners om het leven in het verleden te verkennen.

Onderzoeksstation voor het behoud van dinosaurussen (in de stijl van Jurassic Park)

- **Verhaal:** Het klaslokaal wordt een mini-onderzoeksstation waar leerlingen paleontologen en gemeenschapsbeheerders zijn die 'oude wezens' bestuderen om te leren hoe mensen, leefomgevingen en geschiedenis met elkaar verbonden zijn.
- **Klaslokaal:** Teams doen onderzoek naar 'lokale fossielen' (dit kunnen schoolartefacten of symbolische 'botten' zijn) en delen verhalen over wie in hun klas elkaar helpt te overleven en te gedijen – waarbij ze relaties in kaart brengen zoals ecosystemen.
- **School:** Leerlingen maken een 'School Species Portal' met profielen van klasgenoten (sterke punten, dingen waar ze om geven) en stellen deze tentoon in een 'Habitat Hall', waarmee ze laten zien hoe iedereen bijdraagt aan het ecosysteem van de school.
- **Gemeenschap:** Neem contact op met een lokaal park/museum of een oudere om 'verbindingsverhalen' te verzamelen (bijv. hoe oudere bewoners zich de omgeving herinneren), waarbij verleden en heden met elkaar worden verbonden.
- **Wereldwijd:** Vergelijk hun 'ecosysteem van zorg' met dat van mensen op andere plaatsen (bijv. penvrienden die foto's sturen van hun eigen gemeenschaps-'habitats'), waarbij de onderlinge afhankelijkheid over afstanden heen wordt benadrukt.
- **Rollen:** Hoofdonderzoeker, Verhalenverzamelaar, Habitatontwerper, Contactpersoon voor de gemeenschap.
- **Benodigdheden:** veldnotitieboekjes, replica's van 'fossielen', kaarten met verbindingslijnen, 'onderzoeksbadges'.
- **Kleine actie:** Maak een 'Verbindingsfossiel'-poster waarop staat wie in de klas wie heeft geholpen en waarom.

Hoofdkwartier van de gemeenschapshelden (geïnspireerd door superhelden)

- **Verhaal:** Het lokaal wordt het hoofdkwartier voor alledaagse helden die hun wereld beschermen en versterken door contact te maken met anderen – superkrachten zijn vriendelijkheid, luisteren, helpen en delen.
- **Klaslokaal:** Leerlingen identificeren 'heldenkrachten' in de klas (bijv. iemand die troost biedt, iemand die deelt) en stellen een 'heldennetwerk'-schema op dat laat zien hoe hun acties elkaar ondersteunen.
- **School:** Teams bedenken 'heldenmissies' om andere klassen te ondersteunen (welkomstbriefjes, gedeelde bronnen), waarmee ze benadrukken dat verbondenheid verder reikt dan één groep.

- **Gemeenschap:** Leerlingen interviewen lokale helpers (in combinatie met echte rollen: bibliothecaris, buschauffeur, familielid) en stellen een 'heldenmuur' samen die laat zien hoe die mensen de gemeenschap sterk houden.
- **Wereldwijd:** Verken verhalen over helden uit andere landen (via video, boeken of vereenvoudigde verhalen) en zoek naar gemeenschappelijke waarden – 'Wat doen helpers overal ter wereld om mensen het gevoel te geven dat ze verbonden zijn?'
- **Rollen:** Missieplanner, Verbinder, Verslaggever, Welkomstambassadeur.
- **Rekwisieten:** capes/badges, 'missierollen', heldenprofielkaarten, communicatiearmbanden.
- **Kleine actie:** de 'Hero High-Five'-campagne – leerlingen erkennen iemands behulpzame daad en zetten deze op het bord in het hoofdkwartier.

Global Explorer Newsroom (sfeer van avontuur/reisdocumentaire)

- **Verhaal:** Het klaslokaal verandert in een redactiekamer waar jonge ontdekkingsreizigers verslag doen van hoe gemeenschappen met elkaar verbonden zijn door verhalen, goederen, gebruiken en hulp.
- **Klaslokaal:** Kinderen interviewen elkaar over wat ervoor zorgt dat ze zich deel van de klas voelen en maken korte "verbindingsverslagen" (tekeningen of audio).
- **School:** Combineer de verslagen tot een "School Bulletin" dat de samenwerking tussen klassen, clubs en gedeelde tradities belicht.
- **Gemeenschap:** Leerlingen verzamelen mini-'veldverslagen' van lokale bedrijven, gezinnen of evenementen – wat verbindt de buurt?
- **Wereldwijd:** Organiseer een 'World Spotlight'-segment waarin leerlingen een kort verhaal uit een ander land leren kennen en delen, en dit vervolgens vergelijken met iets in hun eigen gemeenschap.
- **Rollen:** Verslaggever, Interviewer, Redacteur, Wereldcorrespondent.
- **Benodigdheden:** microfoons (nep), kaart met punaises, 'nieuwsdesk', bord voor koppen, ansichtkaarten.
- **Kleine actie:** Maak een 'Connection Newsflash' om met een andere klas of een ander gezin te delen over één ding dat je hebt geleerd.

Benodigdheden voor de uitvoering

Minimale 'starterspakket'

- Geschreven scenario/verhaallijn + achtergrondafbeeldingen (ppt)
- Basisrekwisieten & achtergronden
- Sjablonen voor briefing en debriefing
- Eenvoudige beoordelingsschema's voor inhoud + roluitvoering
- Vragen voor reflectie door studenten
- Hulpmiddelen voor samenwerking (gedeelde werkbladen, discussiestations)

Thema/verhaallijn/script voor context

- Rolbeschrijvingen en taken voor studenten
- Indeling (hoe de ruimte wordt heringericht)

Sfeer en zintuiglijke elementen

- Rekwisieten en decorstukken (herindeling van meubilair, thematische decoratie)
- Beeldmateriaal/achtergronden (posters, borden, gedrukt 'omgevingsmateriaal')
- Geluidlandschap (omgevingsgeluid, effecten, achtergrondmuziek)
- Aanpassingen aan de verlichting (lampen, gefilterd licht, gekleurde accenten)
- Kostuums of eenvoudige draagbare rolindicators (badges, hoeden, naamplaatjes)

Verhalende en immersieve hulpmiddelen

- Karakter-/rolkaarten
- Scenario-scripts of aanwijzingen
- Nepartefacten/documenten (bijv. dossiers, kaarten, nepverslagen)

Beoordeling en feedback

- Beoordelingsschema's voor zowel inhoudelijke kennis als rolprestaties
- Observatiechecklists voor de begeleider
- Vragen voor zelf- en peerreflectie na de activiteit

Infrastructuur en logistiek

- Flexibel klasmeubilair
- Opslagruimte voor rekwisieten/opstelling
- Timer/hulpmiddelen voor tempobeheer

Leidende vragen

- Wat zorgt ervoor dat iemand zich thuis voelt?
- Hoe kunnen we iemand die stil is of buitengesloten wordt erbij betrekken?
- Wat heb je over een klasgenoot geleerd dat je nog niet wist?
- Hoe helpen verschillende mensen op onze school/in onze gemeenschap ons om verbonden te blijven?
- Wat is een respectvolle manier om te spreken en te luisteren tijdens missies?
- Hoe kunnen we zorg dragen voor gemeenschappelijke ruimtes, zodat iedereen zich welkom voelt (mensen en levende wezens)?

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Sommige leerlingen domineren het rollenspel; anderen trekken zich terug.
Tip: Wijs rollen toe die rouleren en hanteer de regel 'één stem tegelijk'. Geef stille leerlingen een krachtige rol (verslaggever/kaartmaker) en zorg ervoor dat iedereen minstens één vraag beantwoordt.
- **Uitdaging:** Kinderen zien het alleen als fantasiespel, niet als het oefenen van vaardigheden.
Tip: Houd missies kort met duidelijke resultaten (verbindingkaart-links + actieverklaringen). Herinner: "Een heldenmissie is pas voltooid als we een echte verbinding maken."
- **Uitdaging:** Leerlingen hebben moeite om contact te leggen buiten hun vriendengroep.
Tip: Gebruik missiekaarten waarbij ze met iemand nieuw moeten praten en geef zinsbeginners ("Hoi, mag ik je vragen...?").
- **Uitdaging:** De tijd is op voordat de hele klas een synthese kan maken.
Tip: Beperk het tot 3 missies (klas + school + artefact). Het moment over de wijde wereld kan een korte verhaalkaart zijn.

- **Uitdaging:** Sommige kinderen gebruiken labels of sluiten anderen uit.
Tip: Pauzeer en leg nogmaals uit wat respectvol taalgebruik is. Gebruik de HQ-regel: “We praten over gedrag, niet over mensen.”

Aanpassing van het moeilijkheidsniveau

- **Beginnende leerling (6-7 jaar):** Houd op dit niveau het aangepaste scenario heel beperkt (bijv. een eenvoudige welkomstbalie), geef duidelijke instructies (“Zeg je naam en één ding dat je leuk vindt aan school”), geef een sterk voorbeeld als volwassene, beperk het aantal lagen (focus op klaslokaal → één schoolverbinding) en gebruik één korte reflectievraag.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Breid op gevorderd niveau het verhaal uit (bijv. een hoofdkwartier voor helden met opdrachten op school en in de buurt), laat kinderen kiezen uit een klein aanbod aan rollen, zorg voor gestructureerde uitwisseling tussen leeftijdsgenoten op twee niveaus en moedig hen aan om ten minste één gemeenschappelijke waarde en één volgende stap te noemen.
- **Ervaren leerlingen (8-9 jaar):** Op het niveau voor gevorderden helpen leerlingen mee bij het ontwerpen van de transformatie of voegen ze hun eigen lagen toe (bijv. door nieuwe partners in de gemeenschap voor te stellen), nemen ze leiderschap in hun rollen, koppelen ze hun meeslepende ervaring aan een vervolgplan in de echte wereld (bijv. het organiseren van een mini-welkomsevenement of het maken van een bedankje voor een buur), en reflecteren ze met minder aansturing van volwassenen op hoe hun acties anderen het gevoel gaven verbonden te zijn.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Waar heb je vandaag verbondenheid in de praktijk gebracht? Hoe zag dat eruit?
- Wie hielp jou je erbij te voelen, en hoe?
- Hoe heb jij iemand anders geholpen zich thuis te voelen?
- Wat heb je geleerd over de banden tussen onze school en de gemeenschap?
- Hoe kunnen we onze Connection HQ-acties deze week voortzetten?
- Hoe helpt het zorgen voor gedeelde ruimtes (en de natuur) mensen om zich ook verbonden te voelen?

3.10.2 Conceptmapping

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

In het basisonderwijs is concept mapping een visuele onderwijs- en leertechniek waarbij leerlingen kernideeën als knooppunten tekenen en deze met elkaar verbinden om relaties weer te geven, waarbij ze wat ze al weten combineren met nieuwe informatie. Deze kaarten helpen leerlingen hun begrip te ordenen en te verdiepen, zetten aan tot discussie en bieden leerkrachten een snelle manier om te beoordelen hoe goed concepten met elkaar verbonden zijn; er is niet één 'juiste' kaart, wat het individuele betekenisgeven en de groei ondersteunt.

Focus op vaardigheden

Focus op basisvaardigheden

- Verbondenheid

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Waarde hechten aan mens en natuur
- Kritisch denken,
- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	De hele klas in kleine groepen	15-25 minuten / activiteit

Stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Deze activiteit maakt gebruik van één eenvoudig symbolisch object om kinderen te helpen inzien hoe ze met elkaar verbonden zijn en hoe ze die verbinding kunnen versterken door middel van kleine handelingen.

Leerkrachten introduceren een centraal concept, geven een eenvoudig voorbeeld en laten de kinderen vervolgens alleen of in kleine groepen aan de slag gaan om hun eigen kleine 'verbindingskaart' te maken met behulp van een eenvoudige structuur die 3–2–1 heet.

3–2–1-regels:

- 3 WIE: noem 3 personen/groepen die verbonden zijn met het object
- 2 HOE: kies 2 manieren waarop ze met elkaar verbonden zijn (helpen/delen/praten/leren)
- 1 WAT NU: kies 1 kleine handeling om de verbondenheid te versterken

(Optionele ondersteunende link: een manier om zorg te dragen voor gedeelde materialen/de natuur.)

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit:

De activiteit voorbereiden:

De leerkracht kiest een centraal idee dat verband houdt met verbondenheid – iets waar kinderen zich lokaal en daarbuiten mee kunnen identificeren (bijv. “Hoe zijn de mensen in onze klas verbonden met kinderen op andere plaatsen?”; “Wat helpt de mensen in onze stad gezond te blijven en hoe helpen andere plaatsen ons?”; “Hoe delen we ideeën, goederen of hulp met anderen?”). De leerkracht maakt een eenvoudige voorbeeldkaart op een groot posterbord of digitaal bord, met afbeeldingen en woorden: begin met het centrale concept (“Onze gemeenschap” of “Elkaar helpen”) en teken vertakkingen naar mensen, plaatsen, manieren om verbinding te maken en acties. Geef de kinderen blanco papier of vooraf getekende sjablonen voor knooppunten, stiften, stickers en kleine pictogramkaartjes (wereldbol, hart, handen, pijlen) om te helpen. Maak kaarten met leidende vragen, zoals “Wie maakt hier deel van uit?”, “Hoe helpen we elkaar?”, “Wat gaat er tussen ons heen en weer?” en “Wat kunnen we samen doen?”.

Instructies voor de leerlingen:

“We gaan een conceptkaart maken om te laten zien hoe we allemaal met elkaar verbonden zijn. Begin met het grote idee in het midden. Voeg vervolgens de mensen, plaatsen en dingen toe die ons verbinden – zoals vrienden, familie, het eten dat we delen of de berichten die we sturen. Gebruik woorden, afbeeldingen en pijlen om te laten zien hoe dingen met elkaar verbonden zijn. Praat met je partner of groep en probeer dingen op te nemen die dichtbij zijn, maar ook dingen die ver weg zijn. Er is geen verkeerde kaart – laat gewoon zien wat je opvalt over hoe we bij elkaar horen en elkaar helpen.”

De activiteit uitvoeren – stapsgewijze praktische beschrijving/instructies

Stap 1: Maak samen een voorbeeldkaart: De leerkracht maakt samen met de klas een groot voorbeeld. Begin bijvoorbeeld met “Onze school” in het midden, verbind dit met “Vrienden”, “Families”, “Kinderen in andere steden”, “Boeken delen”, enz., en voeg eenvoudige pijlen toe die “sturen”, “helpen” en “leren van” aangeven. Kinderen doen suggesties en de leerkracht tekent deze, terwijl hij of zij de verbanden hardop benoemt.

Stap 2: Brainstormen individueel of in tweetallen: Kinderen denken na of praten met klasgenoten over dingen die hen met anderen verbinden (bijv. “Mijn neef in een andere stad”, “Het internet waar we foto’s delen”, “Een nieuwe leerling helpen”). Ze gebruiken pictogramkaartjes of schrijven/tekenen ideeën op plakbriefjes.

Stap 3: De conceptmap maken: Aan de hand van hun aantekeningen plaatsen de kinderen het centrale idee in het midden van hun eigen kaart en voegen ze vertakkingen toe: mensen, plaatsen, handelingen, gevoelens en manieren waarop ze verbonden zijn. Ze tekenen pijlen en benoemen hoe dingen met elkaar verband houden (bijv. “We sturen brieven naar penvrienden”, “Door te helpen voelen we ons verbonden”, “Door van anderen te leren, leren we nieuwe spelletjes”). De leerkracht loopt rond, stelt begeleidende vragen en moedigt het opnemen van verschillende niveaus aan (lokaal/familie en verder weg).

Stap 4: Delen met een kleine groep: Kinderen vormen kleine groepjes, laten elkaar hun kaarten zien, leggen een of twee verbanden uit en stellen een vraag als “Hoe ben jij verbonden met iemand ver weg?” Ze kunnen kaarten samenvoegen of aan elkaars kaarten toevoegen.

Stap 5: Samenvatting met de klas: Vrijwilligers of groepjes voegen belangrijke ideeën van hun kaarten toe aan een grote klaskaart en wijzen op gemeenschappelijke en verrassende verbanden.

De leerkracht benadrukt hoe kleine acties of relaties verder reiken dan het klaslokaal (bijv. het delen van tussendoortjes betekent denken aan de boer die het voedsel heeft verbouwd).

Stap 6: Koppeling aan actie of reflectie: Kinderen kiezen één verband uit hun kaart en zeggen of tekenen iets kleins dat ze kunnen doen om dat te versterken (bijv. een aardig briefje sturen, een nieuwe vriend helpen, iets leren over een andere plek). Ze voegen dat toe als een nieuw knooppunt of notitie.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Meestal binnen, maar dat hoeft niet per se. Een klaslokaal of een ruimte die geschikt is voor groepswork. De tafels staan in tweetallen of kleine groepjes opgesteld; de leerkracht staat vooraan met een voorwerp en een modelkaart.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

- Maakt het denkproces zichtbaar, introduceert het idee van verbanden tussen mensen en plaatsen en biedt een veilig voorbeeld om na te volgen.
- Activeert persoonlijke ervaringen van verbondenheid en begint met het verzamelen van bouwstenen voor de kaart.
- Moedigt het ordenen van ideeën aan over relaties, de complexiteit van verbindingen en wederzijdse beïnvloeding.
- Ontwikkelt essentiële vaardigheden voor het vormen en onderhouden van verbindingen: communicatie, empathie en het begrijpen van andermans perspectief – het herkennen van overeenkomsten en nieuwe verbanden.
- Versterkt collectieve verbondenheid, toont patronen en hoe individuele kaarten bijdragen aan een groter geheel.
- Gaat van herkenning naar verantwoordelijkheid – verbindingen daadwerkelijk tot stand brengen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van primaire vaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

- Leerlingen kunnen mensen, plaatsen en handelingen noemen die hen lokaal en daarbuiten met elkaar verbinden.
- Leerlingen laten zien hoe die verbindingen met elkaar samenhangen (wie helpt wie, hoe ideeën zich verspreiden, hoe zorgzaamheid zich verspreidt).
- Leerlingen communiceren over hun kaarten, stellen vragen en geven antwoorden om anderen te begrijpen.
- Kinderen herkennen gemeenschappelijke banden met klasgenoten en ontdekken nieuwe.
- Leerlingen bedenken ten minste één kleine actie om een verbinding te versterken.
- Leerlingen gebruiken eenvoudige taal en afbeeldingen om uit te leggen hoe zij en anderen deel uitmaken van een grotere gemeenschap.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

Voorbeelden van algemene koppelingen met het leerplan

- Natuurwetenschappen: Leerlingen maken een eenvoudige kaart waarop ze met tekeningen en pijlen aangeven wat planten nodig hebben om te groeien (zon, water, aarde) of de stappen van de watercyclus.
- Wiskunde: Kinderen maken een kaart waarop te zien is hoe getallen kunnen worden opgeteld, uit elkaar gehaald (bijv. getallenrelaties) of gegroepeerd met behulp van visuele modellen.
- Taal/Kunst: Leerlingen maken een personagekaart met eigenschappen, handelingen en gevoelens aan de hand van afbeeldingen en sleutelwoorden uit een verhaal dat ze hebben gelezen.
- Geschiedenis/maatschappijleer: Kinderen brengen veranderingen in het vervoer door de tijd heen in kaart, met behulp van tekeningen en eenvoudige labels om 'toen' en 'nu' te vergelijken.
- Milieukunde: Leerlingen maken een weerkaart waarop verschillende weersomstandigheden en hoe je je daarop kunt voorbereiden worden weergegeven, met behulp van pictogrammen en korte beschrijvingen.
- Lessen van de klassenleraar: 'Een nieuwe klasgenoot verwelkomen', 'Vriendelijk zijn'. Breid dit uit naar 'Hallo zeggen', 'Iemand rondleiden', 'Een spel delen', 'Hun naam leren', 'Zich veilig voelen'. Laat zien hoe die acties bijdragen aan het versterken van de gemeenschap.

Benodigheden voor de uitvoering

- Papier in verschillende formaten (A3, A4, indexkaartjes, flip-overpapier)
- Kleurpotloden
- Stiftpennen (verschillende puntdiktes)
- Post-its (verschillende kleuren/formaten)
- Stickers (om dingen te markeren, te categoriseren, enz.)
- Individuele whiteboards + whiteboardstiften & wissers (optioneel)
- Afbeeldingen/foto's (afgedrukt of uitgeknipt)
- Online platforms/software (optioneel) (bijv. Google Drawings, Jamboard, CmapTools, gezamenlijke documenten)

Leidende vragen

- “Wie staat er op je kaart? Om wie geven we?”
- “Hoe is die persoon of plek met jou verbonden?”
- “Wat kunnen we doen om die band te versterken?”
- “Is er iemand ver weg waarmee we nog steeds verbonden zijn? Hoe?”
- “Wat hebben we allebei gemeen op onze kaarten?”
- “Heb je een nieuwe verbinding ontdekt op de kaart van je vriend?”
- “Welk deel van je kaart laat zien dat mensen elkaar helpen?”
- “Wat zegt jouw kaart over hoe we bij elkaar horen?”
- “Welke kleine actie heb je vandaag aan je kaart toegevoegd?”

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** leerlingen weten niet waar ze moeten beginnen:
Tip: Geef een starttak of afbeelding (bijv. “Ik” → “Familie”) en een paar voorbeeld-miniknooppunten; gebruik zinnen of afbeeldingen als aanwijzingen.
- **Uitdaging:** Kinderen tekenen alleen en geven geen uitleg.
Tip: Vraag hen om één woord toe te voegen of met een partner te praten over “Waarom is dit verbonden?” voordat ze verdergaan.
- **Uitdaging:** bij sommige kaarten ontbreken verre verbanden.
Tip: Geef een aanwijzing met "Wie helpt je, ook al is diegene er niet?" of laat een foto van een verre plek zien en vraag: "Hoe zou die plek met ons verbonden kunnen zijn?"
- **Uitdaging:** Overvolle, rommelige kaarten.
Tip: Leer ze eenvoudig groeperen – gebruik kleuren of vormen om 'mensen', 'plaatsen' en 'handelingen' aan te duiden, zodat het overzichtelijker wordt.
- **Uitdaging:** Kinderen die niet graag delen.
Tip: Laat ze eerst een klein deel laten zien of koppel ze aan een maatje om het samen te beschrijven.
- **Uitdaging:** Overweldiging door te veel ideeën.
Tip: Voer een 'top drie'-stap in: kies de drie sterkste verbanden en omcirkel ze.
- **Uitdaging:** Actiepunt vergeten.
Tip: Geef een klein plakbriefje om de 'Ik zal...' -actie direct op hun kaart te noteren.
- **Uitdaging:** Leerlingen worstelen met HOE-woorden.
Tip: Gebruik afbeeldingen en een kleine woordenlijst; laat ze wijzen in plaats van schrijven.
- **Uitdaging:** Doelen worden onrealistisch („de hele wereld redden“).
Tip: Vraag: “Kunnen we het vandaag of deze week doen?” Begeleid naar kleine stapjes.
- **Uitdaging:** Sommige leerlingen doen niet evenveel mee.
Tip: Eén kind tekent, één kiest WIE, één kiest de actie – wissel de rollen af.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de conceptmap aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** Geef een heel duidelijk centraal idee, maak een voorbeeld van een complete, eenvoudige map met afbeeldingen en woorden, geef starttakken (zoals “Familie”, “Vrienden”) en gebruik aanwijzingen om kinderen te helpen een of twee verbanden toe te voegen; houd de actiestap concreet (bijv. “Zeg hallo tegen iemand die je nog niet kent”)
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Laat kinderen een gerelateerd centraal onderwerp kiezen, moedig het delen in tweetallen aan om meer lagen toe te voegen (lokale en verdergaande verbanden), vraag om te benoemen hoe dingen met elkaar verband houden (bijv. 'helpt', 'stuurt', 'leert van') en begeleid hen bij het kiezen van een gezamenlijke kleine actie met een partner.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Leerlingen maken kaarten met meerdere niveaus (mensen, plaatsen, acties, gevoelens), vergelijken en combineren kaarten in kleine groepen, identificeren overlappende thema's en maken samen een 'grote kaart' voor de klas met gedeelde actieknooppunten; ze reflecteren ook op hoe hun eigen kaart is veranderd na het horen van die van anderen.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- "Welk nieuw verband heb je vandaag ontdekt?"
- "Wie heb je aan je kaart toegevoegd waar je eerder niet aan had gedacht?"
- "Wat heb je geleerd van de kaart van je vriend(in)?"
- "Welk deel van je kaart maakt je dankbaar?"
- "Wat is één klein ding dat je kunt doen om iemand te helpen met wie je verbonden bent?"
- "Is je kaart veranderd na het gesprek met anderen? Hoe?"
- "Was er iemand die je nu wilt toevoegen, nu je aan hem of haar teruggedacht?"
- "Hoe laat je kaart zien dat we bij elkaar horen?"
- "Wat ga je deze week doen met je idee over verbondenheid?"

3.10.3 De Jigsaw-methode

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De Jigsaw-methode is in 1971 ontwikkeld door een Amerikaanse sociaal psycholoog om conflictsituaties te voorkomen en de samenwerking te vergroten door de relaties tussen studenten te versterken. De essentie van de methode is dat de leerinhoud (net als bij een legpuzzel) wordt verdeeld in evenveel delen als er leden zijn in elke basisgroep (de zogenaamde jigsaw-groep).

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid

Aanvullende/secundaire vaardigheidsfocus

- Mensen en de natuur waarderen
- Empathie

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	De hele klas in kleine groepen (3-4-5-6-7-8 leerlingen per groep, afhankelijk van hun leeftijdskenmerken)	15-25 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit

Elke leerling krijgt een 'mozaïekstukje' (een fragment van de lesinhoud, informatie, een opdracht die verband houdt met de les, enz.), waaraan ze eerst samen met de andere leerlingen die hetzelfde stukje hebben gekregen (in een zogenaamde expertgroep) werken en leren. Daarna keren de 'experts' terug naar hun eigen mozaïekgroepen en geven ze hun specifieke onderdeel door aan hun medeleerlingen. Het complete totaalbeeld (het curriculum) komt pas tot stand wanneer iedereen zijn eigen specifieke kennis inbrengt in de groep. De hoofdregel: niemand kan de volledige leerstof beheersen zonder de actieve hulp van de anderen.

1. **Vorbereiding:** De leerkracht verdeelt de leerstof voor die dag in 3–4–5–6 delen (afhankelijk van de groepsgrootte) en wijst de stof toe aan de groepen A, B, C, D, E en F.
2. **Mozaïekgroepen vormen:** De leerlingen worden verdeeld in heterogene groepen van een bepaalde omvang (max. 4 leerlingen voor 6-jarigen, max. 8 leerlingen voor 10-jarigen). Elke leerling krijgt een letter/kleur toegewezen. We wijzen een deel van het lesprogramma toe aan elke letter/kleur, zodat elke mozaïekgroep één persoon heeft die verantwoordelijk is voor een bepaald subonderwerp. Op deze manier kan elke mozaïekgroep de volledige leerstof van die dag behandelen met de medewerking van haar leden. Het is belangrijk dat elke leerling alleen toegang heeft tot het materiaal dat relevant is voor zijn of haar eigen onderwerp.
3. **Elke leerling leest en verwerkt het aan hem of haar toegewezen subonderwerp.**

4. **Werken in expertgroepen:** Zodra dit is gebeurd (stap 3), verlaten de leerlingen tijdelijk de mozaïekgroep en vormen ze zogenaamde expertgroepen, wat betekent dat degenen met dezelfde letter/kleur aan een nieuwe tafel gaan zitten (alle "A's" aan één tafel, alle "B's" aan een andere, enz. Samen bespreken ze hun eigen onderwerp of het lesonderdeel, en op basis van hun gedeelde kennis structureren ze het "lesonderdeel" en bedenken ze hoe ze dit aan de anderen zullen uitleggen/delen.
5. **Terug naar de mozaïekgroep:** Elke leerling keert terug naar zijn of haar oorspronkelijke mozaïekgroep. Leerlingen brengen verslag uit over hun eigen subonderwerpen aan de andere leden van de mozaïekgroep. De andere leden kunnen verduidelijkende vragen stellen om er zeker van te zijn dat ze het betreffende deel van de lesinhoud volledig begrijpen.
6. **De docent observeert het werk van de mozaïekgroepen en grijpt in indien nodig.** Het is nog beter als de leerling die de mozaïekgroep leidt de situatie zelfstandig kan afhandelen.
7. **Groepstaak:** De groep krijgt een opdracht die ze alleen kunnen oplossen door de verschillende stukjes informatie te combineren.
8. **Het toetsen van de kennis van alle leerlingen over de leerstof.** Dit zorgt ervoor dat de mozaïekgroepsactiviteit echt iets op het spel zet en dat leerlingen er echt belang bij hebben om actief mee te doen en aandacht te schenken aan hun klasgenoten.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Deze methode werkt het beste in binnenomgevingen, maar is ook geschikt voor buitenomgevingen. Voor gebruik binnenshuis/in het klaslokaal zijn gemakkelijk te verplaatsen stoelen en tafels nodig. Richt speciale 'expertstations' in de hoeken van de ruimte in, zodat groepen elkaar niet storen en duidelijk gescheiden zijn van hun oorspronkelijke tafels.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze specifieke vaardigheid?

De Jigsaw-methode vereist structureel dat leerlingen contact maken met en aandacht hebben voor elkaar. Zowel in de expertgroep als in de jigsawgroep wordt een gevoel van positieve onderlinge afhankelijkheid ontwikkeld. Hierdoor gaan leerlingen inzien dat ze in hun eentje niet zo succesvol kunnen zijn als in een groep, en dat ze hun klasgenoten nodig hebben.

In beide gevallen (mozaïekgroep, expertgroep) wordt een heterogeen team gevormd. In de expertgroep moet zelfs het minst academisch begaafde kind de lesstof begrijpen, zodat groepsleden leren om verantwoordelijke hulp te bieden aan degenen die dat nodig hebben, en dat iedereen een goed idee kan hebben over een bepaald onderwerp.

Wanneer een angstige, gemarginaliseerde of minder vaardige leerling als 'expert' terugkeert naar zijn of haar groep, worden de anderen gedwongen om aandacht aan hem of haar te schenken en zijn of haar kennis te waarderen, wat zijn of haar status en band met de groep drastisch verhoogt.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (begrip en/of gedrag van leerlingen)?

Door de techniek regelmatig en bewust toe te passen, zullen de leerlingen:

- zich ervan bewust dat iedereen belangrijk is in een gemeenschap
- in staat zijn om aandachtig te luisteren en elkaar aan te moedigen terwijl ze kennis delen
- begrijpen dat ze in hun eentje niet zo succesvol kunnen zijn als in een groep

- het belang van verbindingen inzien en beseffen dat ze hun medeleerlingen nodig hebben, ongeacht hun status
- in staat zijn om vrijwillig mensen in nood te helpen
- begrijpen dat iedereen een goed idee kan hebben over een bepaald onderwerp.

Aanbevolen gebruik en praktische vakgerelateerde voorbeelden

Deze methode kan in elk vak worden toegepast. Voor kinderen van 6–10 jaar gebruiken we in plaats van tekst afbeeldingen, voorwerpen of korte teksten in hoofdletters. Natuurwetenschappen: Leerlingen maken een eenvoudige kaart waarop ze aangeven wat planten nodig hebben om te groeien (zon, water, aarde) of de stappen van de watercyclus, met behulp van tekeningen en pijlen.

- Lezen (geletterdheid): We verdelen een verhaal in 4 delen (begin, complicatie, keerpunt, conclusie) (voor jongere kinderen kunnen dit ook 4 afbeeldingen zijn). De expertgroepen begrijpen hun eigen deel. In de mozaïekgroep moet iedereen zijn eigen deel vertellen zodat het verhaal samenkomt, en vervolgens moeten ze samenwerken om de stukjes van het verhaal tot een samenhangend geheel te ordenen.
- Milieukunde: Onderwerp: Delen van een plant. De 4 expertgroepen: Wortel, Stengel, Blad, Bloem. Ze leren de functie van hun deel. In de mozaïekgroep moeten ze de plant weer in elkaar zetten, en iedereen legt uit wat zijn of haar deel doet om de plant te helpen overleven.
- Woordenschatopbouw (woordenschat in een vreemde taal of moedertaal): De groep krijgt 4 nieuwe woorden. Elke expertgroep krijgt één woord; ze moeten de uitspraak en betekenis ervan leren en een zin bedenken om het te illustreren. In de mozaïekgroep leren ze het woord en het gebaar aan hun klasgenoten en vormen ze een zinvolle tekst uit de zinnen. De zinnen kunnen in de mozaïekgroep worden aangepast.
- Grammatica: Onderwerp: Leestekens aan het einde van zinnen. De 4 experts: Punt (bevestiging), Vraagteken (vraag), Uitroepeten (uitroep, wens). De experts bedenken elk 2 voorbeeldzinnen. In de thuisgroep krijgen ze een tekst zonder leestekens, en de experts moeten aangeven waar het leesteken moet komen.

Benodigde materialen en hulpmiddelen voor de uitvoering

- Lesmateriaal, informatie en taken verdeeld in gelijke delen.
- Labelkaartjes met kleuren of nummers (zodat de kinderen weten bij welke expertgroep ze horen).
- Groepswerkblad voor de eindbespreking.
- Overig schrijf- en tekengerei (kleurstiften, Post-its, enz.)

Leidende vragen

- In de expertgroep: “Weet iedereen zeker dat hij of zij ons deel begrijpt? Hoe gaan we dit aan de anderen uitleggen zodat zij het ook begrijpen?”
- In de mozaïekgroep: “Wiens stukje ontbreekt er nog in het complete plaatje? Wie is de volgende met de uitleg?”
- Tijdens de evaluatie: “Hoe heeft je partner je vandaag geholpen de opdracht te begrijpen?”

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

- **Uitdaging:** Een leerling in de expertgroep begrijpt de stof niet helemaal en geeft de mozaïekgroep daardoor verkeerde uitleg.
Tip: De leerkracht moet de expertgroepen heel nauwlettend in de gaten houden terwijl ze aan het werk zijn. Voordat ze terugkeren naar hun eigen groep, moet de leerkracht een snelle controle uitvoeren!
- **Uitdaging:** Er ontstaat chaos en lawaai tijdens het wisselen van plaats (van de expertgroep terug naar de eigen groep).
Tip: Gebruik visuele of auditieve signalen (bijv. een bel geeft aan dat de tijd om is; bij de tweede bel moeten leerlingen zich in stilte verplaatsen).
- **Uitdaging:** Dominante leerlingen nemen het gesprek in de expertgroep over en leggen dingen zelfs uit namens de stillere 'experts'.
Tip: Introduceer een 'praatstok'. In de eigen groep mag alleen degene die de 'stok' vasthoudt spreken; de anderen moeten hun hand opsteken als ze een vraag willen stellen.
- **Uitdaging:** De jongste kinderen (6–7 jaar) kunnen in de expertgroep de tekst niet zelfstandig lezen.
Tip: Gebruik voorwerpen en afbeeldingen.
- **Uitdaging:** Bij jongere kinderen komt het vaker voor dat ze, wanneer ze terugkeren naar hun mozaïekgroep, alles wat besproken is vergeten of zich niet alles volledig herinneren.
Tip 1: Voorkom dit probleem. Vraag de leerlingen om zich tot de klasgenoot naast hen in de expertgroep te wenden en hen de 2–3 zinnen te vertellen die ze later met hun thuisgroep zullen delen. Hardop herhalen helpt de informatie te verankeren.
Tip 2: Als dit al gebeurt in de mozaïekgroep, moet de leerkracht het proces in de gaten houden en, als hij of zij merkt dat het vastloopt, voorzichtig ingrijpen in het werk van de mozaïekgroep. Neem het niet over, maar stuur de aandacht van de leerling; breng bijvoorbeeld een moment uit de expertgroep ter sprake ("Weet je nog, jij en Péter lachten net om hoe...").

Aanpassing aan het moeilijkheidsniveau

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** De informatie voor experts is puur visueel (kaarten, afbeeldingen, fysieke voorwerpen). Het lesgeven bestaat uit het tonen en benoemen van hun eigen stuk aan de groep. Verdeel de taak of de groepen niet in meer dan 4 delen.
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Ze lezen en begrijpen korte, eenvoudige alinea's. Wanneer ze terugkeren naar hun eigen groep, moeten ze in hun eigen woorden samenvatten wat ze hebben geleerd en vragen van hun klasgenoten beantwoorden. De opdracht en de groepen kunnen worden verdeeld in groepjes van maximaal 6 leerlingen.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Langere teksten met meerdere alinea's. De taak voor de groepen met ervaren leerlingen is niet alleen om de tekst te begrijpen, maar ook om een mini-presentatie of een visuele uitleg (bijv. een mindmap) voor te bereiden om hun eigen groep te onderwijzen. De taak en de groepen kunnen worden verdeeld in groepen van maximaal 8 leerlingen.

Debriefing en reflectievragen

- Hoe voelde het om te weten dat je groep op jouw kennis vertrouwde en op jouw uitleg wachtte?
- Zou het team de laatste opdracht hebben kunnen oplossen als jij de enige was geweest die in de groep aan het werk was? Waarom niet?

- Hoe voelde je je toen een klasgenoot in de expertgroep je hielp het deel te begrijpen dat je niet had gelezen?
- In hoeverre heeft het samenwerken je geholpen om de hele les te leren?
- Hoe hielp het dat iedereen in de groep aan het begin van de les een ander deel van de opdracht toegewezen kreeg? Hoe liet de les van vandaag zien dat iedereen iets waardevols bij te dragen heeft?

3.10.4 Het Yarn-netwerk

Korte beschrijving en regels voor het uitvoeren van de leeractiviteit

Het "Yarn Network" is een korte energizer (en/of ijsbreker) waarbij de docent een fysiek voorwerp gebruikt om een concept te leren dat relevant is voor de les. In deze oefening gebruikt de docent een eenvoudige bol garen. De leerlingen staan in een cirkel en creëren, door de bol garen naar elkaar te gooien (terwijl ze het garen in hun handen houden), een groot, fysiek web.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid

Secundaire vaardigheidsfocus

- Waarde hechten aan mensen en de natuur,
- Emotionele regulatie,
- Flexibiliteit, Nieuwsgierigheid,
- Verwondering en openheid,
- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	de hele klas	10 – 15 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit:

In deze oefening gebruiken leerlingen een eenvoudig bolletje garen om de verbindingen tussen hen te visualiseren, terwijl ze elk hun gedachten over het huidige lesonderwerp delen, hun bestaande kennis laten zien of de huidige opdracht oplossen.

Regels:

1. Iedereen moet aan de beurt komen (de bol garen mag alleen naar iemand worden gegooid die hem nog niet heeft gehad).
2. Het garen moet stevig worden vastgehouden, maar niet te strak.
3. Terwijl de leerling de bol garen gooit, moet hij of zij een korte vraag beantwoorden die door de docent wordt gesteld.

De activiteit uitvoeren:

1. **De ruimte inrichten:** De leerkracht vraagt de leerlingen om in een grote, ruime cirkel te gaan staan (door de tafels opzij te schuiven).
2. **Het onderwerp/de oefening/de opdracht presenteren:** De leerkracht geeft een open opdracht die verband houdt met het onderwerp van de les.

3. **Het net starten:** De leerkracht begint door het uiteinde van het garen vast te houden, beantwoordt de vraag en gooit vervolgens de bol garen naar een leerling aan de andere kant van de cirkel.
4. **Het web breien:** De leerling die de bol vangt, pakt ook de draad vast (ze mogen deze één keer om hun vinger wikkelen), beantwoordt de vraag en gooit de bol vervolgens naar iemand die hem nog niet heeft gehad. Dit gaat door totdat de bol door iedereen is gevangen en er zich in het midden van de cirkel een groot, verward spinnenweb vormt.
5. **De discussie:** De leerkracht vraagt de leerlingen een kleine stap achteruit te doen, zodat het web strakker komt te staan. Vervolgens vraagt hij of zij 1–2 leerlingen de draad los te laten. Het web zakt onmiddellijk door en verliest zijn vorm. "Zien jullie? Als iemand niet meedoet of afwezig is, wordt het netwerk van de hele gemeenschap verzwakt." Wat zeiden die twee of drie leerlingen die zojuist de draad loslieten, of welke slimme ideeën droegen zij bij aan ons werk?

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal binnen/buiten

Voor deze activiteit is een ruime ruimte nodig. De tafels en stoelen moeten tegen de muren van het klaslokaal worden geschoven, zodat de hele klas één grote, ononderbroken cirkel kan vormen. De activiteit kan ook prima buiten op het schoolplein worden uitgevoerd.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit deze primaire vaardigheid?

Verbondenheid is een onzichtbaar, abstract concept dat moeilijk te begrijpen kan zijn voor 6- tot 10-jarigen. Deze stimulerende oefening maakt verbindingen visueel en fysiek tastbaar. De kinderen houden een stukje van het netwerk van de gemeenschap in hun eigen handen, figuurlijk en letterlijk. Ze zien niet alleen visueel, maar voelen ook fysiek hoe het garen wordt getrokken wanneer hun partner beweegt of wegloopt. De oefening laat visueel zien dat de klas een netwerk is, en als iemand er geen deel van uitmaakt (of het garen loslaat), heeft dat invloed op iedereen, terwijl de kinderen ook voelen hoe hun gedeelde kennis wordt opgebouwd en hoe waardevol het is om verbinding te maken en elkaar te helpen.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om:

- erkennen en begrijpen dat iedereen, als lid van een team of klas, verantwoordelijk is voor de anderen.
- begrijpen dat iedereen nodig is om het 'sterke netwerk' in stand te houden, ongeacht hun rol.
- de netwerkmetafoor te koppelen aan relaties in het echte leven en één zorgzame handeling te kiezen
- respectvol communiceren en elkaar aanmoedigen tijdens het werken in een groep
- begrijpen dat acties anderen kunnen beïnvloeden omdat we met elkaar verbonden zijn
- actief aandacht schenken aan/luisteren naar hun klasgenoten (zodat ze weten wie het touwtje nog niet heeft gekregen)
- oogcontact houden,
- betrek ook bewust hun stillere leeftijdsgenoten bij het spel.

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

De activiteit kan worden gebruikt als opwarmer voor een les of groepswork, of als energizer tijdens de les gedurende 10 minuten.

- Vakoverschrijdende les door de klassenleraar: Het thema zou kunnen zijn: "Wat draag jij bij aan deze gemeenschap?"
- Rekenen: Een leerling noemt een getal en degene die de bal vangt, moet er 3 bij optellen.
- Taal: Woordenketting (leerlingen moeten een nieuw woord zeggen dat begint met de laatste letter van het vorige woord, en dan het touw doorgeven),
- Literatuur: samen een verhaal maken waarbij iedereen een zin toevoegt.

Benodigheden voor de uitvoering:

Een grote, felgekleurde (bijv. rode of gele) bol dik garen (dat niet snel breekt).

Leidende vragen

- "Wie heeft de bol garen nog niet vastgehouden? Kijk eens rond om te zien wie er nog over is!"
- "Wat voel je aan je vingers als iemand aan de andere kant van de cirkel aan het garen trekt?"
- "Hoe kunnen we het netwerk zo vasthouden dat het mooi strak staat, maar niemand in de handen snijdt?"

Tips en trucs om met uitdagingen om te gaan

- **Uitdaging:** Leerlingen laten het garen vallen wanneer ze de bol garen gooien.
Tip: Vraag hen om het garen één keer losjes om hun wijsvinger te wikkelen voordat ze gooien.
- **Uitdaging:** Het garen raakt te erg in de knoop, of de bol valt uit elkaar tijdens het gooien.
Tip: Leer de "onderhandse worp"-techniek. Vraag de leerlingen de bol zachtjes naar hun partner te gooien, niet met kracht.
- **Uitdaging:** Steeds dezelfde populaire kinderen krijgen het garen, terwijl anderen worden buitengesloten.
Tip: De strengste regel: je mag de bol alleen naar iemand gooien die het net nog niet vasthoudt, en je moet hun naam luid roepen voordat je gooit.
- **Uitdaging:** Leerlingen trekken te hard aan het net, waardoor het kan scheuren of anderen pijn kan doen.
Tip: Maak vanaf het begin duidelijk dat dit een kwetsbaar net is. Als iemand eraan trekt, stopt de activiteit.
- **Uitdaging:** Kinderen bevriezen en kunnen de vraag niet beantwoorden als ze de bol garen hebben.
Tip: Houd de vraag eenvoudig en onbelangrijk (bijv. "Wat is je favoriete kleur?"). De focus moet liggen op het fysiek maken van het web, niet op ingewikkelde antwoorden.

Aanpassing van de moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsgraden om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginners (6-7 jaar):** De eenvoudigste vragen die met één woord beantwoord kunnen worden (bijv. favoriete dier). De focus ligt op de visuele ervaring van het web.

- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Stel een vraag waarbij ze moeten reageren op de vorige persoon (bijv. "Peter houdt van appels en ik houd van peren", en gooi vervolgens).
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Zodra het netwerk is gevormd, begint de echte uitdaging: de groep moet de draad achteruit ontrafelen zonder in de knoop te raken. Om dit te doen, moeten ze zich precies herinneren wie hen de bol garen heeft gegeven en de naam van die leerling noemen wanneer ze deze teruggeven.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- Hoe voelde het om naar het netwerk te kijken dat jullie samen hebben gemaakt?
- Wat voelde je toen iemand het garen losliet? Wat betekent dit voor onze klas/groep?
- In hoeverre lijkt dit garetnetwerk op de manier waarop we hier op school dag in dag uit samenwerken?
- Zou dit netwerk zijn ontstaan als we ook maar 3-4 mensen buiten de cirkel hadden gelaten? Waarom is de aanwezigheid van elke persoon belangrijk?
- Heb je vandaag aandacht besteed aan iemand aan wie je normaal gesproken minder aandacht besteedt? Hoe voelde dat?

3.10.5 Objectles-energizer

Korte beschrijving en regels voor de uitvoering van de leeractiviteit

De "Object Lesson Energiser" is een korte energizer-oefening waarbij de docent een fysiek object gebruikt om een abstract concept uit te leggen, de aandacht te trekken, verbanden te leggen en een concept op een actieve, memorabele manier te introduceren of te versterken.

Focus op vaardigheden

Primaire vaardigheidsfocus

- Verbondenheid

Secundaire vaardigheidsfocus

- Waarde hechten aan mensen en de natuur,
- Emotionele regulatie,
- Flexibiliteit,
- Nieuwsgierigheid, verwondering en openheid,
- Creativiteit

Leeftijdsgroep	Aantal studenten	Duur
Leerlingen van 6-10 jaar	de hele klas	10 – 15 minuten

Voorgestelde stapsgewijze uitvoering van de leeractiviteit:

Deze techniek zet leerlingen aan tot bewegen en contact maken (als een energizer of ijsbreker) terwijl een abstract idee wordt verankerd in een tastbaar symbool (objectles). Leerlingen gaan kort in gesprek met klasgenoten, letten op de kenmerken van het object, leggen persoonlijke of sociale verbanden en koppelen die observaties vervolgens aan de leerdoelstelling – afgesloten met een korte actieve herhaling om de betekenis te verankeren.

De activiteit uitvoeren

1. **De activiteit voorbereiden:** De docent kiest een eenvoudig, concreet voorwerp waarvan de kenmerken symbolisch verbondenheid vertegenwoordigen, bijvoorbeeld:
 - Een gevlochten vriendschapstouw (verschillende gekleurde strengen die in elkaar zijn geweven),
 - Een cirkel van papieren figuurtjes die hand in hand staan,
 - Een kleine werelddbol met touwtjes die zijn vastgeprikt op de plaatsen waar de families van klasgenoten vandaan komen,
 - Een veelkleurige sleutelhanger met in elkaar gehaakte ringen,
 - of een bundeltje kaartjes dat met een lintje is samengebonden, waarbij elk kaartje iemand of een plek vertegenwoordigt.

- Maak 'verbindingsoopdracht'-kaartjes (bijv. 'Zoek een klasgenoot die van hetzelfde houdt als jij', 'Vraag iemand uit een andere klas wat hem of haar helpt zich erbij te horen'), reflectiestickers of -fiches, en bedenk een eenvoudig ritueel of gebaar ter bevestiging (bijv. een 'verbinding-high-five' of een kraaltje toevoegen aan een klaskoord).
- 2. **Opwarmer voor verbinding (klasniveau):** Kinderen vormen duo's, zeggen hun naam, delen één ding dat ze leuk vinden aan school of een vriend(in), en doen samen een kleine beweging (bijv. een duim-omhoog-handdruk of een 'verbindingsklap').
- 3. **Onthul het symbolische voorwerp:** De leerkracht toont het voorwerp zonder het meteen uit te leggen. Kinderen bekijken, raken het aan en beschrijven het in tweetallen of kleine groepjes: “Welke kleuren zie je?” “Hoe voelt het aan?” “Waar is het van gemaakt?” “Waar doet het je aan denken?”
- 4. **Overbruggingsdiscussie (school/gemeenschap/wereldwijde vragen):** In kleine groepjes beantwoorden de kinderen begeleide vragen met behulp van vraagkaartjes: “Wie in onze klas is net als een van deze onderdelen?” “Hoe helpen we elkaar hier?” “Wie in een andere klas of een ander deel van de school is met ons verbonden?” “Welke persoon of plek buiten de school (buurthulp, familie ver weg) maakt deel uit van ons verhaal?” Ze delen kort hun gedachten.
- 5. **Concept uitleggen (leerkracht geeft voorbeeld en bouwt samen op):** De leerkracht legt de bedoelde symboliek uit (bijv. “Net zoals deze gevlochten strengen samen sterker worden, zijn wij sterker als we elkaar helpen en verbinding maken binnen onze school en daarbuiten”). Nodig de kinderen uit om hun eigen woorden of voorbeelden te geven (“Dus als ik iets deel met een vriendje, is dat alsof ik er een nieuwe streng aan toevoeg”).
- 6. **Ritueel voor actieve versterking:** Elk kind maakt een eenvoudig gebaar (bijv. raakt het voorwerp aan, voegt een klein papieren schakeltje toe aan een klasketting, plakt een sticker op een verbindingsbord) en noemt één kleine handeling die ze zullen doen om verbondenheid te tonen (bijv. “Ik ga een nieuwe vriend helpen”, “Ik ga iemand uit een andere klas gedag zeggen”, “Ik ga mijn buurman vragen hoe het met hem gaat”).
- 7. **Optionele korte nabespreking:** De hele groep deelt één ding dat ze zich zullen herinneren als ze weer iets zoals het voorwerp zien (“Ik zal aan het touw denken als ik iemand help, omdat...”). De leerkracht verzamelt er een paar en plaatst ze op een “Verbindingsherinnering”-display.

Opmerkingen over de indeling van het klaslokaal (binnen/buiten)

Meestal binnen, maar niet beperkt tot. Afhankelijk van de situatie kan de activiteit een ruime ruimte vereisen, en moeten de tafels en stoelen tegen de muur worden geschoven. Het kan ook prima buiten worden uitgevoerd, op een binnenplaats.

Hoe ontwikkelt deze leeractiviteit de primaire vaardigheid?

- Zorgt ervoor dat kinderen zich concentreren, vermindert ongemakkelijkheid en herinnert hen eraan dat ze deel uitmaken van dezelfde klasgemeenschap.
- Stimuleert observatie en persoonlijke associatie; begint fysieke kenmerken te koppelen aan sociale ideeën.
- Verbreedt het denken – van het zelf naar de klas, naar de school, naar de buurt – en bouwt zo bewustzijn op van gelaagde relaties.
- Maakt het abstracte idee expliciet en geeft kinderen er taal voor, waardoor het gedeelde mens-zijn wordt versterkt.
- Verwerkt het idee in een fysiek ritueel en koppelt intentie aan actie.
- Brengt overdracht naar voren, versterkt geheugensteuntjes en benadrukt dat verbondenheid verder reikt dan het moment zelf.
- Versterkt gevoel van verbondenheid of erbij horen door gezamenlijke interactie tijdens de warming-up.
- Toon empathie of waardering voor anderen (als het concept gericht is op mensen/de natuur) via uitgesproken toezeggingen of reflecties.

Wat willen we bereiken met betrekking tot de ontwikkeling van basisvaardigheden (inzicht en/of gedrag van leerlingen)?

Als resultaat van deze activiteit zullen leerlingen in staat zijn om:

- erkennen dat iedereen, als lid van een team of klas, verantwoordelijk is voor de anderen.
- begrijpen dat iedereen nodig is om een "sterk netwerk" in stand te houden, ongeacht hun rol.
- eenvoudige analogieën of verbanden leggen tussen het onderwerp en hun eigen leven of gemeenschap.
- het idee toepassen op een nieuwe, verwante situatie (bijv. een concreet voorbeeld noemen van het ondersteunen van iemand).
- actief te luisteren naar hun klasgenoten, oogcontact te houden en bewust stillere klasgenoten bij de activiteit te betrekken.
- luisteren naar leeftijdsgenoten en voortbouwen op de ideeën van anderen (bijv. "Ik merkte dat..., en dat doet me denken aan...").
- de kleine toezegging of het gebaar dat aan het concept is gekoppeld, nakomen (bijv. een mondelinge belofte, een ondersteunende handeling).

Aanbevolen gebruik en praktische, vakgerelateerde voorbeelden

De activiteit kan worden gebruikt als opwarmer voor een les of groepswork, of als energizer tijdens de les gedurende 10-15 minuten.

- Introduceer een nieuw concept of een nieuwe module op een gedenkwaardige manier (trek de aandacht en creëer een mentaal anker).
- Bouw een klasgemeenschap op / bevorder sociaal-emotioneel leren (bijv. anderen waarderen, empathie, teamwork).
- Herstel de focus of geef nieuwe energie halverwege de les wanneer de aandacht verslapt.
- Versterk of herhaal een eerder behandeld idee door het symbool terug te brengen als herinneringshulp.

- Haal eerdere kennis voorzichtig naar boven voordat je dieper ingaat op de stof.
- Controleer het begrip op een laagdrempelige manier aan de hand van analogieën van leerlingen

Voorbeelden van algemene koppelingen met het leerplan

- Wetenschap: Leerlingen geven een spons door om absorptie te onderzoeken en vergelijken dit met hoe wortels water opnemen, waarna ze delen van een groeiende plant naspelen.
- Wiskunde: Er wordt een puzzelstukje gebruikt om te laten zien hoe alle onderdelen in een rekensom in elkaar passen, waarna leerlingen hun eigen wiskundige 'puzzel' bouwen met blokken of tekeningen.
- Taal: Een paar schoenen staat voor 'in andermans schoenen lopen' om de gevoelens van personages te bespreken, waarna leerlingen een korte scène uit een verhaal naspelen.
- Geschiedenis/maatschappijleer: Een versleten rugzak staat voor 'verhalen uit het verleden meedragen' en leerlingen praten over wat een voorwerp van lang geleden ons zou kunnen vertellen.
- Milieukunde/Aardrijkskunde: Een zaadje wordt gebruikt om te praten over verandering en zorg voor de aarde; vervolgens planten de leerlingen hun eigen zaadjes en vertellen ze hoe zij voor de planeet zullen zorgen.

Benodigheden voor de uitvoering:

- Diverse alledaagse voorwerpen/rekwisieten (klein, tastbaar, verschillende texturen/vormen)
- Bak of 'mystery box' voor het selecteren van voorwerpen
- Prompt-/vraagkaarten (om het voorwerp aan de les te koppelen)
- Plakbriefjes (antwoorden, korte reflecties)
- Indexkaartjes of rolkaartjes
- Stiften/pennen
- Ruimte voor visuele weergave (whiteboard, flip-over, groot vel papier)
- Timer/stopwatch (voor het tempo van energizers)
- Muziekspeler of geluidssignaal (voor bewegingsgerichte energizers)
- Ruimtemarkeringen (kegels, tape, zones) voor de indeling van de activiteit
- Bewegingsattributen (bijv. sjaals, zachte ballen, handsignalen)
- Reflectieformulieren of korte evaluatieformulieren
- Naambadges of groepsidentificatie
- Penningen/stickers of eenvoudige herkenningmiddelen (optioneel)
- Veilige open ruimte voor fysieke interactie
- Cue-sheet of agenda voor de facilitator (korte structuur van de les/energizer)

Leidende vragen

- “Vertel ons één ding dat je opvalt.
- “Zeg dat nog eens in je eigen woorden.”
- “Wat is op dit moment een vraag die je hebt?”
- “Waar staat dit voorwerp voor?”
- “Op welke manieren laat het voorwerp het idee zien?”
- “Welke concrete voorbeelden zie je om ons heen?”

Tips en trucs voor het omgaan met uitdagingen

Gebruik zinsbeginselen, zoals: "Dit touw is net als onze vriendschap omdat...". Kies voor beginnende groepen symbolen die heel duidelijk en concreet zijn.

- **Uitdaging:** Leerlingen zien het verband tussen het voorwerp en het concept niet, of hebben er moeite mee.
Tip: Gebruik zinsbeginselen, zoals: "Dit touw is net als onze vriendschap omdat...". Kies voor beginnende groepen symbolen die heel duidelijk en concreet zijn.
- **Uitdaging:** Leerlingen behandelen het voorwerp als speelgoed en verliezen hun focus. Op deze leeftijd vinden kinderen het heerlijk om fysieke dingen aan te raken. Wanneer de leerkracht een voorwerp rondgeeft, spelen leerlingen er vaak gewoon mee in plaats van zich te concentreren op de verborgen betekenis.
Tip: Gebruik een "mystery box" om hun aandacht te trekken. Geef ze, voordat je het abstracte idee bespreekt, 1 à 2 minuten "ontdekkingstijd". Gedurende deze tijd kunnen ze het aanraken, bekijken en de fysieke details beschrijven. Ga pas na deze stap verder met de symbolische betekenis.
- **Uitdaging:** Het abstracte idee is te moeilijk te begrijpen voor beginnende leerlingen van 6-7 jaar. Ze vinden het moeilijk om fysieke details te koppelen aan sociale ideeën.
Tip: Pas de moeilijkheidsgraad aan. Voor 6- tot 7-jarigen moet de leerkracht het verband heel expliciet laten zien. Gebruik vooraf opgestelde zinsdelen, zoals: "Dit voorwerp doet me denken aan...". Voor 9- tot 10-jarige gevorderden kun je ze hun eigen symbolische voorwerpen laten kiezen en zelf het verband laten leggen.
- **Uitdaging:** Te veel lawaai bij het rondlopen. Voor deze activiteit is een open ruimte nodig. Leerlingen moeten tafels opzij schuiven en door de ruimte lopen. Met jonge kinderen kan dit al snel luidruchtig en chaotisch worden.
Tip: Gebruik duidelijke markeringen op de vloer (zoals gekleurde tape of kleine kegels) zodat leerlingen precies weten waar ze moeten staan. Gebruik een timer om de boel in beweging te houden. Je kunt ook een afgesproken duidelijk geluidssignaal gebruiken (zoals een bel luiden of in je handen klappen) wanneer je wilt dat iedereen stopt en luistert.
- **Uitdaging:** De belofte wordt snel vergeten na de les. Aan het einde van de activiteit doet elk kind een kleine belofte (bijv. "Ik ga iemand uit een andere klas gedag zeggen"). Kinderen van 6-10 jaar vergeten dit echter vaak meteen tijdens de pauze of de volgende les.
Tip: Sluit de activiteit af met een visueel en fysiek ritueel om de herinnering te versterken. Maak samen een 'Verbindingsherinnering'-bord. Leerlingen kunnen hun beloften op plakbriefjes of reflectiestickers schrijven of tekenen en deze op het bord plakken. Dit kan voor de leerkracht dienen als een herinneringshulp voor een latere les

Ontwerptips

- Kies voorwerpen waarvan de kenmerken duidelijk aansluiten bij het concept; vermijd gemengde of cultureel dubbelzinnige metaforen.
- Houd de leeractiviteit kort en dynamisch: streef naar 5–10 minuten om interesse te wekken zonder het momentum te verliezen.
- Combineer praten en handelen: koppel reflectie aan een eenvoudig fysiek teken of gebaar om de verwerking te ondersteunen.

- Gebruik het symbool later opnieuw als herinneringshulp (bijv. toon het voorwerp wanneer het onderwerp opnieuw aan bod komt).
- Vermijd overbelasting met te veel metaforen in één sessie – houd het symbool gericht.
- Wees je bewust van de culturele betekenissen van objecten; toets voorbeelden in hun context.

Aanpassing aan moeilijkheidsgraad

Leerkrachten kunnen de leeractiviteit aanpassen aan drie moeilijkheidsniveaus om aan de behoeften van de leerlingen te voldoen.

- **Beginnende leerlingen (6-7 jaar):** Gebruik een heel concreet, duidelijk symbool. De leerkracht laat het verband expliciet zien. Leerlingen krijgen zinsdelen of vaste aanwijzingen, werken in tweetallen of kleine groepen met toegewezen rollen, en voeren een eenvoudige, eenstapsactie/verbintenis uit. De reflectie wordt begeleid (“Ik merk dat..., ik zal...” met ja/nee-vragen of invuloefeningen).
- **Gevorderde leerlingen (8-9 jaar):** Gebruik een symbool met iets meer nuance; leerlingen helpen bij het bedenken van de analogie. Kleine groepen bespreken begeleide open vragen, vergelijken ideeën en kiezen een gerelateerde actie. De leerkracht biedt ondersteuning, maar laat de groepen hun toezeggingen herzien of uitbreiden. Reflectie vraagt naar “wat” en “waarom” en omvat eenvoudige zelfevaluatie.
- **Ervaren leerlingen (9-10 jaar):** Leerlingen kiezen of passen hun eigen symbolische voorwerpen aan, formuleren zelf het verband, leiden discussies met leeftijdsgenoten en ontwerpen meerdelige of langdurige acties. Feedback (van leeftijdsgenoten en de leerkracht) vormt de basis voor herhaling. De reflectie is metacognitief: leerlingen verwoorden hoe hun denken verandert en stellen doelen voor de volgende stap.

Vragen voor nabespreking en reflectie

- “Hoe zijn mensen in deze activiteit van elkaar afhankelijk?”
- “Wat is één ding dat ik de volgende keer anders zou proberen?”
- “Welk bewijs heb ik dat ik anderen of de natuur meer ben gaan waarderen?”
- “Hoe leg ik het verband tussen het object en het idee in mijn eigen woorden uit?”
- “Waarom is dit idee belangrijk in onze klas of gemeenschap?”
- “Hoe heeft jullie groep samengewerkt om het concept te laten zien?”
- “Hoe zijn we bij deze activiteit van elkaar afhankelijk?”
- “Wat is één ding dat we de volgende keer anders zouden proberen?”
- “Hoe leg ik het verband tussen het voorwerp en het idee in mijn eigen woorden uit?”
- “Welke feedback heb je gegeven of gekregen, en hoe kan ik die gebruiken om te verbeteren?”
- “Hoe helpen we anderen om dit te onthouden of ernaar te handelen?”